

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı

Türkçe Eğitimi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**CAHİT UÇUK'UN "GÜMÜŞ KANAT" VE "TÜRK İKİZLERİ" ADLI ÇOCUK
ROMANLARININ DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ**

Ayşe Gül DEVECİ
ORCID: 0000-0002-8991-5543

Danışman
Doç. Dr. Şerife AKPINAR
ORCID: 0000-0003-2821-517X

Konya – 2021

ÖN SÖZ

Sosyal bir varlık olan insanoğlu, varoluşundan bu yana içinde bulunduğu toplum ile sürekli bir etkileşim içerisinde olmuştur. Söz konusu etkileşimde “değer” kavramının rolü ise oldukça büyüktür. Sağlıklı bir toplumun ve sürdürülebilir bir kültürün temel yapı taşlarından birisi de sahip olduğumuz değerlerdir. Sağlıklı ve huzurlu bir toplumun varlığı, evrensel ve toplumsal değerlerin korunup yaşatılmasına bağlıdır.

İlk olarak ailede başlaması gereken değerler eğitiminin, eğitim kurumları bünyesinde de sürdürülmesi; daha sağlıklı, aydınlık ve ümit vadeden bir gelecek için mutlak elzemdir. Okullarda okutulan her ders, değerler eğitime hizmet edebilir. Bununla birlikte, özellikle Türkçe dersi değerler eğitimi için oldukça elverişli bir derstir. Uygulanan öğretim programları, Türkçe ders kitaplarında yer alan edebî metinler ve değerler eğitime hizmet eden her türlü edebî eser, değer aktarımı için başvuru olan önemli kaynaklardır. Değer aktarımı yoluyla çocuklarda istendik davranış değişiklikleri ortaya çıkarmak ve onların ahlâkî gelişimlerine katkıda bulunmak, yazar ve şairlerin en önemli sorumluluklarındandır. Cahit Uçuk (1909-2004) da bu sorumluluk bilinci ile yetişmiş olan ve çocuk okurlara her zaman iyiyi ve doğruyu aşlamaya çalışan Cumhuriyet dönemi kadın yazarlarındandır. Her yaştan insana hitap eden farklı türde eserleriyle Uçuk, ulusal ve uluslararası alanda çeşitli ödüller almaya hak kazanmış başarılı bir yazardır. Bu çalışma, Cahit Uçuk’un “Gümüş Kanat” ve “Türk İkişleri” adlı eserlerinde işlenen değerleri ve bu değerler aracılığıyla verilmek istenen eğitsel iletileri tespit etmek amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Yüksek lisans eğitimim boyunca bana yol gösteren değerli tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Şerife AKPINAR’a, bu süreçte bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım Türkçe Eğitimi bölümündeki değerli hocalarıma, tez yazım sürecinde yardım ve desteklerini benden esirgemeyen değerli meslektaşlarım Mehtap POLAT, Süheyla SAĞDIÇ ve Demet YÜKSEL’e teşekkürü bir borç biliyor, sevgili aileme de sonsuz saygı ve şükranlarımı sunuyorum.

Ayşe Gül DEVECİ

Ekim 2021

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ.....	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	viii
TABLolar DİZİNİ.....	ix
ÖZET.....	xii
ABSTRACT.....	xiii
BÖLÜM 1.....	1
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	1
1.3. Araştırmanın Önemi.....	3
1.4. Varsayımlar.....	4
1.5. Sınırlılıklar.....	4
1.6. Tanımlar.....	4
1.7. İlgili Çalışmalar.....	5
1.7.1. Tezler.....	5
1.7.2. Makaleler.....	7
1.7.3. Kitaplar.....	8
BÖLÜM 2.....	10
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	10
2.1. Değer Nedir?.....	10
2.2. Değerlerin Özellikleri.....	11
2.3. Değerlerin Önemi ve İşlevleri.....	14
2.4. Değerlerin Sınıflandırılması.....	15
2.4.1. Spranger'in değer tasnifi.....	17
2.4.2. Nelson'un değer sınıflandırması.....	18
2.4.3. Schwartz'ın değer tasnifi.....	18
2.4.4. Rokeach'ın değer tasnifi.....	20
2.5. Değerler Eğitimi.....	20
2.6. Değerler Eğitimi Yaklaşımları.....	22
2.6.1. Değerleri telkin etme, aşılama.....	22
2.6.2. Değerleri belirginleştirme, açıklama.....	23
2.6.3. Değer analizi.....	24
2.6.4. Ahlâkî muhakeme.....	24

2.6.5. Karakter eğitimi.....	25
2.6.6. Değerler eğitiminde gizil güç: örtük program.....	26
2.7. Değer Eğitiminde Aile.....	26
2.8. Değer Eğitiminde Okul.....	27
2.9. Türkçe Dersi ve Değer Eğitimi.....	28
BÖLÜM 3.....	30
3. CAHİT UÇUK KİMDİR?.....	30
3.1. Cahit Uçuk'un Hayatı, Edebî Kişiliği ve Eserleri.....	30
3.1.1. Hayatı	30
3.1.2. Edebî kişiliği.....	33
3.1.3. Eserleri.....	36
A. Yetişkinler için Kaleme Aldığı Eserler.....	36
B. Çocuklar için Kaleme Aldığı Eserler.....	37
3.1.4. Aldığı ödüller	38
3.2. Cahit Uçuk'un "Gümüş Kanat" ve "Türk İkiizleri" Adlı Çocuk Romanlarının İncelenmesi.....	39
3.2.1. Gümüş Kanat.....	39
3.2.1.1. <i>Kitap özeti</i>	39
3.2.2. Türk İkiizleri.....	43
3.2.2.1. <i>Kitap özeti</i>	43
BÖLÜM 4.....	48
4. YÖNTEM.....	48
4.1. Araştırmanın Modeli.....	48
4.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	48
4.3. Veri Toplama Araç ve Teknikleri.....	49
4.4. Verilerin Toplanması.....	49
4.5. Verilerin Analizi.....	50
BÖLÜM 5.....	51
5. BULGULAR VE YORUMLAR.....	51
5.1. Eserlerde Tespit Edilen Değerler.....	59
5.1.1. Adalet	59
5.1.2. Aile birliğine önem verme.....	61
5.1.3. Barış.....	66
5.1.4. Bilimsellik	68
5.1.5. Çalışkanlık.....	71
5.1.6. Dayanışma	76
5.1.7. Dostluk	79
5.1.8. Duyarlılık.....	81
5.1.9. Dürüstlük	85

5.1.10. Estetik.....	88
5.1.11. Eşitlik.....	91
5.1.12. Öz denetim	92
5.1.13. Özgürlük.....	94
5.1.14. Sabır.....	95
5.1.15. Saygı.....	97
5.1.16. Sevgi.....	101
5.1.16.1. İnsan sevgisi.....	103
5.1.16.2. Aile sevgisi.....	106
5.1.16.3. Doğa sevgisi.....	109
5.1.16.4. Hayvan sevgisi.....	110
5.1.16.5. Kitap ve okuma sevgisi.....	114
5.1.17. Sorumluluk	117
5.1.18. Tasarruf	119
5.1.19. Vatanseverlik.....	122
5.1.20. Yardımseverlik.....	124
5.2. Diğer Değerler.....	127
5.2.1. “Gümüş Kanat” ile “Türk İkizleri” adlı eserlerde öne çıkan ortak diğer değerler	131
5.2.1.1. Dinî Değerler	131
5.2.1.2. Kibar ve nezaket sahibi olma	136
5.2.2. “Gümüş Kanat” adlı eserde öne çıkan diğer değerler	138
5.2.2.1. Fedakârlık	138
5.2.2.2. Merhamet-Şefkat	140
BÖLÜM 6.....	142
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	142
6.1. Sonuçlar.....	142
6.2. Öneriler.....	150
KAYNAKLAR.....	152

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Cahit Uçuk'un "Gümüş Kanat" ve "Türk İkizleri" Adlı Çocuk Romanlarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi başlıklı tez çalışmamın toplam **Sayfa Sayısı** sayfalık kısmına ilişkin, **Tarih Seçiniz** tarihinde tez danışmanım tarafından **Turnitin** adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı olarak belirlenmiştir.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Tez kabul sayfası hariç
2. Tez çalışması orijinallik raporu sayfası hariç
3. Bilimsel etik beyannamesi sayfası hariç
4. Önsöz hariç
5. İçindekiler hariç
6. Simgeler ve kısaltmalar hariç
7. Kaynaklar hariç
8. Alıntılar dahil
9. 7 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Necmettin Erbakan Üniversitesi Tez Çalışması Orijinallik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve tez çalışmamın, bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranının (%30) altında olduğunu ve intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Tarih Seçiniz

Ayşe Gül DEVECİ

Doç. Dr. Şerife AKPINAR

BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ

Bu tezin tamamının kendi çalışmam olduğunu, planlanmasından yazımına kadar tüm aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez hazırlama kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını ve bu kaynakların kaynakça listesine eklendiğini beyan ederim.

Tarih Seçiniz

Ayşe Gül DEVECİ

SİMGELER VE KISALTMALAR

Kısaltmalar

age.: Adı geçen eser

akt.: Aktaran

bk.: Bakınız

çev.: Çeviren

GK: Gümüş Kanat :

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

s.a.v.: Sallallâhu aleyhi ve sellem

s.: Sayfa

TDK: Türk Dil Kurumu

TDÖP: Türkçe Dersi Öğretim Programı

Tİ: Türk İkiizleri

vb.: Ve benzeri, ve başkaları.

vd.: Ve diğçerleri.

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. Farklı araştırmacılar tarafından yapılan değer tasnifleri.....	16
Tablo 2. Erol Güngör’ün değer tasnifi.....	16
Tablo 3. Spranger’in değer tasnifi.....	18
Tablo 4. Schwartz’ın değer tasnifi.....	19
Tablo 5. Rokeach’in değer tasnifi.....	20
Tablo 6. Cahit Uçuk’un “Gümüş Kanat” adlı çocuk romanında yer alan değerler ve bu değerlerin işlenme sıklıkları.....	52
Tablo 7. Cahit Uçuk’un “Türk İkiizleri” adlı çocuk romanında yer alan değerler ve bu değerlerin işlenme sıklıkları.....	54
Tablo 8. “Gümüş Kanat” adlı eserde öne çıkan değerler.....	56
Tablo 9. “Türk İkiizleri” adlı eserde öne çıkan değerler.....	56
Tablo 10. “Gümüş Kanat” ve “Türk İkiizleri” adlı çocuk romanlarında geçen farklı ve toplam değer sayıları.....	57
Tablo 11. “Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (2018) Bağlamında Belirlenen Değerler Listesi” doğrultusunda Cahit Uçuk’un “Gümüş Kanat” ve “Türk İkiizleri” adlı çocuk romanlarında yer alan değerler.....	58
Tablo 12. Cahit Uçuk’un “Gümüş Kanat” ve “Türk İkiizleri” adlı çocuk romanlarında “adalet” değerinin dağılımı.....	59
Tablo 13. Cahit Uçuk’un “Gümüş Kanat” ve “Türk İkiizleri” adlı çocuk romanlarında “aile birliğine önem verme” değerinin dağılımı.....	63
Tablo 14. Cahit Uçuk’un “Gümüş Kanat” ve “Türk İkiizleri” adlı çocuk romanlarında “barış” değerinin dağılımı.....	67
Tablo 15. Cahit Uçuk’un “Gümüş Kanat” ve “Türk İkiizleri” adlı çocuk romanlarında “bilimsellik” değerinin dağılımı.....	69

Tablo 16. Cahit Uçuk'un "Gümüş Kanat" ve "Türk İkizleri" adlı çocuk romanlarında "çalışkanlık" değerinin dağılımı.....	72
Tablo 17. Cahit Uçuk'un "Gümüş Kanat" ve "Türk İkizleri" adlı çocuk romanlarında "dayanışma" değerinin dağılımı.....	77
Tablo 18. Cahit Uçuk'un "Gümüş Kanat" ve "Türk İkizleri" adlı çocuk romanlarında "dostluk" değerinin dağılımı.....	80
Tablo 19. Cahit Uçuk'un "Gümüş Kanat" ve "Türk İkizleri" adlı çocuk romanlarında "duyarlılık" değerinin dağılımı.....	82
Tablo 20. Cahit Uçuk'un "Gümüş Kanat" ve "Türk İkizleri" adlı çocuk romanlarında "dürüstlük" değerinin dağılımı.....	86
Tablo 21. Cahit Uçuk'un "Gümüş Kanat" ve "Türk İkizleri" adlı çocuk romanlarında "estetik" değerinin dağılımı.....	89
Tablo 22. Cahit Uçuk'un "Gümüş Kanat" ve "Türk İkizleri" adlı çocuk romanlarında "eşitlik" değerinin dağılımı.....	91
Tablo 23. Cahit Uçuk'un "Gümüş Kanat" ve "Türk İkizleri" adlı çocuk romanlarında "öz denetim" değerinin dağılımı.....	93
Tablo 24. Cahit Uçuk'un "Gümüş Kanat" ve "Türk İkizleri" adlı çocuk romanlarında "özgürlük" değerinin dağılımı.....	94
Tablo 25. Cahit Uçuk'un "Gümüş Kanat" ve "Türk İkizleri" adlı çocuk romanlarında "sabır" değerinin dağılımı.....	96
Tablo 26. Cahit Uçuk'un "Gümüş Kanat" ve "Türk İkizleri" adlı çocuk romanlarında "saygı" değerinin dağılımı.....	98
Tablo 27. Cahit Uçuk'un "Gümüş Kanat" ve "Türk İkizleri" adlı çocuk romanlarında "sevgi" değerinin dağılımı.....	103
Tablo 28. Cahit Uçuk'un "Gümüş Kanat" ve "Türk İkizleri" adlı çocuk romanlarında "sorumluluk" değerinin dağılımı.....	118

Tablo 29. Cahit Uçuk'un "Gümüş Kanat" ve "Türk İkizleri" adlı çocuk romanlarında "tasarruf" değerinin dağılımı.....	119
Tablo 30. Cahit Uçuk'un "Gümüş Kanat" ve "Türk İkizleri" adlı çocuk romanlarında "vatanseverlik" değerinin dağılımı.....	123
Tablo 31. Cahit Uçuk'un "Gümüş Kanat" ve "Türk İkizleri" adlı çocuk romanlarında "yardımseverlik" değerinin dağılımı.....	124
Tablo 32. "Gümüş Kanat" ve "Türk İkizleri" adlı eserlerde tespit edilen diğer değerler ve bu değerlerin işlenme sıklıkları.....	128
Tablo 33. "Gümüş Kanat" adlı eserde öne çıkan diğer değerler.....	130
Tablo 34. "Türk İkizleri" adlı eserde öne çıkan diğer değerler.....	130

ÖZET

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı
Türkçe Eğitimi Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

CAHİT UÇUK'UN “GÜMÜŞ KANAT” VE “TÜRK İKİZLERİ” ADLI ÇOCUK ROMANLARININ DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Ayşe Gül DEVECİ

Bu çalışma, Cahit Uçuk'un “Gümüş Kanat” ile “Türk İkizleri” adlı çocuk edebiyatı eserlerini değerler eğitimi açısından incelemek ve yapılan incelemeler sonucu tespit edilen değerler üzerinden verilmek istenen eğitsel iletileri belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu amaç doğrultusunda Uçuk'un “Gümüş Kanat” ile “Türk İkizleri” adlı çocuk kitapları, MEB'in belirlemiş olduğu ortak kök değerleri de kapsayan “*MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (2018) Bağlamında Belirlenen Değerler Listesi*” esas alınarak bu listedeki değerler ve eserlerde tespit edildiği hâlde listeye dâhil olmayan diğer değerler bakımından incelenmiştir. Çalışmanın ölçütü olarak kabul edilen ve toplam 21 farklı değerden oluşan bu değerler listesinin kapsadığı değerler şunlardır: “*adalet, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, dostluk, duyarlılık, dürüstlük, estetik, eşitlik, öz denetim, özgürlük, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, tasarruf, vatanseverlik, yardımseverlik.*”

İncelenen eserlerde tespit edilen değerler, fişleme ve kodlama yöntemleriyle tasnif edildikten sonra değerlerin eserlerde geçiş sıklıklarına ve örnek kullanımına yer verilerek bu değerler üzerinden verilmek istenen eğitsel iletiler üzerinde durulmuştur.

Toplam altı bölümden oluşan bu çalışmanın ilk bölümünde “Giriş” ana başlığı altında “Problem Durumu”, “Araştırmanın Amacı”, “Araştırmanın Önemi”, “Varsayımlar”, “Sınırlılıklar” ve “Tanımlar” gibi alt başlıklara yer verilmiştir. Ayrıca gerçekleştirilen alan yazın taraması sonucu değerler eğitime ilişkin ulaşılan birtakım çalışmalara da yine bu bölümde “İlgili Çalışmalar” başlığı altında yer verilmiştir.

Çalışmanın “Kavramsal Çerçeve” başlığını taşıyan ikinci bölümünde ise değer ve değerler eğitimi kavramlarının üzerinde durulmuştur. Değer kavramının tanımı yapılarak değerlerin özellikleri, önemi, işlevleri ve tasnifi hakkında gerekli bilgiler verildikten sonra değerler eğitiminin ne olduğu ve değerler eğitimindeki yaklaşımlar hakkında bilgiler verilmiştir. Aynı zamanda değerler eğitiminin okul ve aile ile olan ilişkisine ve Türkçe dersindeki yeri ve önemine de yine bu bölümde değinilmiştir.

Cahit Uçuk'un hayatının, edebî kişiliğinin, eserlerinin ve aldığı ödüllerin ele alındığı üçüncü bölümde ayrıca yazarın “Gümüş Kanat” ve “Türk İkizleri” adlı eserlerine de ayrıntılı bir şekilde yer verilmiştir. “Yöntem” kısmından ibaret olan dördüncü bölüm ise “Araştırmanın Modeli”, “Araştırmanın Evren ve Örneklemi”, “Veri Toplama Araç ve Teknikleri”, “Verilerin Toplanması” ve “Verilerin Analizi” gibi alt başlıkların ele alındığı bölüm olmuştur.

İncelenen eserlerden tespit edilen değerlerin eserlerde işleme sıklıklarına ve işleniş durumlarına ise çalışmanın, “Bulgular ve Yorumlar” başlığını taşıyan beşinci bölümünde yer verilmiştir. Çalışmanın “Sonuç ve Öneriler” başlıklı son bölümünde ise araştırma boyunca elde edilen bulgulardan hareketle ulaşılan sonuçlara ve bu sonuçlar doğrultusunda oluşturulan önerilere yer verilmiştir. Çalışma boyunca yararlanılan tüm kaynaklar ise çalışmanın “Kaynakça” bölümünde sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Değerler eğitimi, Cahit Uçuk, Gümüş Kanat, Türk İkizleri, Türkçe eğitimi.

ABSTRACT

Necmettin Erbakan University, Graduate School of Educational Sciences
Department of Turkish and Social Sciences Education
Turkish Education Program
Master Thesis

INVESTIGATION OF CAHİT UÇUK'S CHILDREN'S NOVELS NAMED "GÜMÜŞ KANAT" AND "TÜRK İKİZLERİ" IN TERMS OF VALUES EDUCATION

Ayşe Gül DEVECİ

This study was carried out in order to examine Cahit Uçuk's works of children's literature called "Gümüş Kanat" and "Türk İkizleri" in terms of values education and to determine the educational messages to be given through the values determined as a result of the examinations. For this purpose, The children's books "Gümüş Kanat" and "Türk İkizleri" were examined in terms of the values and other values not included in the list, which were determined in the works on the basis of the "List of Values Determined in the Context of meb Social Studies Course Curriculum (2018)", which includes the common root values determined by MEB. Accepted as a measure of the study and consisting of a total of 21 different values, these values include: "fairness, caring for family unity, independence, peace, scientificism, hard work, solidarity, friendship, sensitivity, honesty, aesthetics, equality, self-control, freedom, patience, respect, love, responsibility, savings, patriotism, philanthropy."

After the values detected in the examined works were classified by tagging and coding methods, the frequency of passage of the values in the works and their sample usage were included and the educational messages that were intended to be given through these values were emphasized.

In the first part of this study, which consists of a total of six sections, subheadings such as "Problem Status", "Purpose of Research", "Importance of Research", "Assumptions", "Limitations" and "Definitions" are included under the heading "Introduction". In addition, some studies on values education as a result of the field summer scan performed are also included in this section under the heading "Related Studies".

In the second part of the study, which is the "Conceptual Framework" section, the concepts of value and values education are emphasized. After the definition of the concept of value is given the necessary information about the characteristics, importance, functions and classification of values, information is given about what values education is and approaches in values education. At the same time, the relationship of values education with school and family and its place and importance in Turkish lesson are also mentioned in this section.

In the third chapter, which focuses on Cahit Uçuk's life, literary personality, works and awards, the author's works "Gümüş Kanat" and "Türk İkizleri" are also detailed. The fourth part, which consists of the "Method" section, was the section that covered subheadings such as "Model of Research", "Universe and Sampling of Research", "Data Collection Tools and Techniques", "Data Collection" and "Analysis of Data".

The frequency and processing of the values detected from the examined works are included in the fifth part of the study. In the last part of the study, the results obtained based on the findings obtained during the research and the recommendations created in line with these results are included. All resources used during the study are presented in the "Bibliography" section of the study.

Keywords: Values education, Cahit Uçuk, Gümüş Kanat, Türk İkizleri, Turkish education.

BÖLÜM 1

1. GİRİŞ

Çalışmanın bu bölümünde “Problem Durumu”, “Alt Problemler”, “Araştırmanın Amacı”, “Araştırmanın Önemi”, “Varsayımlar”, “Sınırlılıklar” ve “Tanımlar” gibi alt başlıklara yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

“Cahit Uçuk’un ‘Gümüş Kanat’ ve ‘Türk İkizleri’ adlı çocuk romanlarında hangi değerlere, ne sıklıkla yer verilmiştir ve söz konusu eserlerin değer iletimi açısından yeri ve önemi nedir?” sorusu, araştırmanın problem durumunu temsil etmektedir. Araştırmanın alt problemleri ise aşağıda sunulmuştur:

Alt Problemler

1. Cahit Uçuk’un “Gümüş Kanat” ve “Türk İkizleri” adlı çocuk romanlarında tespit edilen farklı değer sayısı ile toplam değer sayısı kaçtır?
2. Cahit Uçuk’un “Gümüş Kanat” ve “Türk İkizleri” adlı çocuk romanlarında öne çıkan değerler nelerdir?
3. Cahit Uçuk’un “Gümüş Kanat” ve “Türk İkizleri” adlı çocuk romanları, “MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (2018) Bağlamında Belirlenen Değerler Listesi”nde yer alan değerlerden hangilerini, ne sıklıkla içermektedir?
4. “MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (2018) Bağlamında Belirlenen Değerler Listesi”nde yer almadığı hâlde Cahit Uçuk’un “Gümüş Kanat” ve “Türk İkizleri” adlı çocuk romanlarında işlenen “diğer değerler” nelerdir?
5. Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı (2019) çerçevesinde Cahit Uçuk’un “Gümüş Kanat” ve “Türk İkizleri” adlı çocuk romanları, Türkçe öğretiminde değer iletimi açısından yeterli midir?
6. Değerler eğitimi bağlamında Cahit Uçuk’un “Gümüş Kanat” ve “Türk İkizleri” adlı çocuk romanlarından yararlanılabilir mi?

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın genel amacı, Cahit Uçuk’un çocuklar için yazmış olduğu “Gümüş Kanat” ve “Türk İkizleri” adlı eserlerinde işlenen değerleri tespit etmektir. Bu çalışma ile çocuk edebiyatının önemli kadın yazarlarından olan Cahit Uçuk’u doğru bir şekilde tanıtabilmek,

araştırma nesnesi olarak ele alınan “Gümüş Kanat” ve “Türk İkizleri” adlı çocuk edebiyatı eserlerini değerler eğitimi bağlamında inceleyerek verilmek istenen eğitsel iletileri belirlemek amaçlanmıştır. Söz konusu eserleri, “MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (2018) Bağlamında Belirlenen Değerler Listesi” bazında inceleyip değerlendirmek hedeflenmiştir. “MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (2018) Bağlamında Belirlenen Değerler Listesi”ni oluşturan değer grupları ise şu şekildedir:

1. Değer Grubu:

MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar)’nın “Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda Değerler Eğitimi” başlığı altında belirtilen 18 değer şu şekildedir:

“adalet, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, eşitlik, özgürlük, saygı, sevgi, sorumluluk, tasarruf, vatanseverlik, yardımseverlik.” (MEB, 2018b: 9).

2. Değer Grubu:

Değerler, MEB’in yayımladığı “Değerler Eğitimi Yönergesi”; “İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7 ve 8. sınıflar) Öğretim Programı”; “Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı” ve son olarak “İlkokul ve Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programları”nda *“eğitimin nihai gayesi ve ruhu”* ifadesiyle de yer almıştır. Öğretim programları kapsamında “kök değerler” adı altında on temel değer belirtilmiştir. Bunlar: *“adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik”tir (MEB, 2019: 4).*

MEB kaynaklarında geçen kök değerlerin büyük bir kısmı MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (2018)’nda da yer aldığı için bu çalışmada esas alınan program, değerler eğitimine daha kapsamlı bir şekilde yer veren MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (2018) olmuştur. Söz konusu programdaki ilk 18 değere, kök değerler listesinde bulunup da bu 18 değere dâhil olmayan *“dostluk, öz denetim ve sabır”* değerleri de dâhil edilerek böylece toplam 21 değeri kapsayan “MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (2018) Bağlamında Belirlenen Değerler Listesi” oluşturulmuştur. Söz konusu eserlerin değerler bakımından incelenmesi, ilk olarak bu 21 farklı değer üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bunun dışında, eserlerde tespit edildiği hâlde söz konusu değer listesinin dışında kalan değerler ise *“Diğer Değerler”* kategorisinde değerlendirilmiştir. Frekans sayısı baz alınarak 10+ yinelenme

sayısına sahip olan diğer değerler, “Öne Çıkan Diğer Değerler” başlığı altında değerlendirmeye alınmıştır.

Yapılan araştırmalar ve gerçekleştirilen çalışmalar sonucu ortaya konan bu tez çalışması ile Cahit Uçuk’un değerler eğitimi açısından çocuk edebiyatına sağladığı katkılar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Türk çocuk edebiyatının önemli yazarlarından olan Cahit Uçuk, çocuklara hitap eden birçok eser kaleme almıştır. Yazarın bu eserleri arasından seçilen iki çocuk kitabı, bu çalışmanın inceleme nesnelere olarak belirlenmiştir. Bu iki çocuk romanından biri olan “Gümüş Kanat” isimli eser, MEB’in ilköğretim okulları için belirlemiş olduğu 100 temel eser arasında yer almaktadır. Aynı zamanda bu eserin kısaltılmış metin hâline ise MEB Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı (2019)’nın “Erdemler” başlıklı 4. temasında, ilgili kitabın 118-124 sayfa aralıklarında yer verilmiştir. Söz konusu eserin, 2021-2022 eğitim-öğretim yılında da 6. sınıf öğrencilerine okutulması uygun görülmüştür.

Yazarın çocuklara yönelik yazdığı ve bu araştırmaya konu olan bir diğer eseri ise “Türk İkizleri” adlı çocuk romanıdır. Cahit Uçuk, bu eseriyle ulusal alanda olduğu kadar uluslararası alanda da önemli bir şöhrete sahip olmuştur. Yazarın, 1956 senesinde Jonathan Cape Müessesesi tarafınca Londra’da yayımlanmış olan ve meşhur ikizler serisine girmeyi başaran bu eseri, 1958 yılında ise Milletlerarası Çocuk Kitapları Birliği’nin düzenlemiş olduğu “Hans Christian Andersen Yarışması”nda şeref listesine girmeyi başarmıştır.

“İşbu kitap, yarışmaya iştirak eden memleketler arasında Çocuk Neşriyatı için iyi bir örnek olarak seçilmiştir. Çağdaş Çocuk Edebiyatına değerli bir hizmettir. Ümidimiz bunun birçok memleket çocuklarını birleştirmesi ve böylece Çocuk Kitapları vasıtasıyla Milletlerarası Anlaşmaya yardım etmesidir.” (Uçuk, 2008) sözleri ise yapıta atfedilen liyakat diplomasında yer alan ifadelerdir.

Bu çalışmada Uçuk’un, “MEB 100 Temel Eser Listesi (İlköğretim)” kapsamında olan “Gümüş Kanat” ve uluslararası alanda ödüllü bir eser olma niteliğini taşıyan “Türk İkizleri” adlı çocuk romanları, değerler eğitimi açısından incelenmiştir. Söz konusu çalışma, değerler eğitimi alanına katkıda bulunmasının yanı sıra değerler eğitimi alanında Cahit Uçuk’un çocuk edebiyatı eserlerine ilişkin yapılacak olan çalışmalara da yol gösterici olma yönüyle önem teşkil etmektedir.

1.4. Varsayımlar

1. Cahit Uçuk'un "Gümüş Kanat" ve "Türk İnkizleri" adlı çocuk romanlarında işlenen değerlerin, "MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (2018) Bağlamında Belirlenen Değerler Listesi"nde yer alan değerler ile uyum içerisinde olduğu varsayılmaktadır.

2. İnsan hayatında önemli bir yer teşkil eden değerlerin, hedef kitleye mevcut değer aktarma yöntemleri dışında edebî eserler aracılığıyla da aktarılıp kazandırılabilceği varsayılmaktadır.

3. Cahit Uçuk'a ait "Gümüş Kanat" ve "Türk İnkizleri" adlı çocuk romanlarının değer iletimi açısından zengin oldukları varsayılmaktadır.

1.5. Sınırlılıklar

Çalışma, Cahit Uçuk'un çocuk edebiyatı eserlerinden "Gümüş Kanat" ile "Türk İnkizleri" adlı çocuk romanlarının değerler eğitimi bağlamında incelenmesi ile sınırlıdır.

Eserlerde tespit edilen değerler, "MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (2018) Bağlamında Belirlenen Değerler Listesi" bazında değerlendirmeye alınmıştır. Eserlerde işlendiği tespit edilen ancak söz konusu listede yer almayan değerler ise "Diğer Değerler" başlığı altında toplanmıştır.

1.6. Tanımlar

Çocuk: "Çocuk, iki yaşından ergenlik çağına kadar süren büyüme dönemi içinde bulunan insan yavrusu veya henüz erinlik dönemine erişmemiş kız veya erkek." yahut "Bebeklik çağı ile ergenlik arasındaki gelişme döneminde bulunan insan." olarak tanımlanmaktadır (Oğuzkan, 2010: 2).

Çocuk Edebiyatı: "Çocukların gelişim ve büyümelerine, zevklerine, duyarlılıklarına, hayallerine ve düşüncelerine, eğitimlerine katkı sağlamak için geliştirilmiş olan edebiyattır." (Şirin, 2000: 9).

Değer: "Değer kavramı, ilk defa Znaniecki tarafından sosyal bilimlere kazandırılmış ve Latince 'kıymetli olmak' veya 'güçlü olmak' anlamlarına gelen 'valere' kökünden türetilmiştir." (Bilgin, 1995: 83).

"Değer; bireyin herhangi bir kişi, varlık, olay ve durum karşısında ortaya koyduğu duyarlılıklardır. İnsani, kültürel, ruhsal, toplumsal ve evrensel boyutlarda oluşabilen bu

duyarlılıkların özümsemesi ve benimsenmesi süreci, değerler eğitiminin esasını teşkil eder.” (Yaman, 2012a: 17).

Değerler Eğitimi: *“Bireyin sahip olduğu değerler, bireyin gelecekteki kişiliğini, hayata bakış açısını, davranışlarını etkileyecek etkenler olduğu için, bireyin kabul görmüş değerlerin farkına varması, gerekli değerlerin kazanılması, yeni değerlerin kazanılıp benimsemesi; bütün bu değerleri kişiliğinin temel taşları hâline getirerek davranışa dönüştürmesi gerekir. Bütün bu değer kazanma/kazandırma süreçlerine ‘değerler eğitimi’ adı verilmektedir.”* (Yaman, 2012a: 18).

Öğretim Programı: *“Eğitim ve öğretimde belirtilen avantajların gerçekleştirilmesi için uygulayıcı öğretmen, işlenecek konular, teknik, fizikî imkânlar, eğitim ortamları, yöntem, araç-gereç ile ölçme ve değerlendirme unsurlarını kapsayan toplamdır.”* (Özbay, 2006: 15).

1.7. İlgili Çalışmalar

Gerçekleştirilen alan yazın taraması sonucu, konu ile ilgili ulaşılan birtakım akademik çalışmalara; “Tezler”, “Makaleler” ve “Kitaplar” başlıkları altında yer verilmiştir.

1.7.1. Tezler

Gökçe (2008), Gülten Dayıoğlu’na ait 12 öykü kitabından seçmiş olduğu 67 öyküyü öykü haritası yöntemini kullanarak incelediği *“Gülten Dayıoğlu’nun Çocuk Öykülerinde Değer Eğitimi ve Öykülerin Türkçeye Katkısı”* isimli yüksek lisans tez çalışması ile söz konusu öykülerin Türkçeye ve değer eğitimi alanına yaptığı katkıları ortaya koymuştur.

Sönmez (2011), *“Reşat Ekrem Koçu’nun Çocuklar için Yazdığı Eserlerde Değer Eğitimi ve Türkçe”* başlıklı yüksek lisans tezinde Reşat Ekrem Koçu’nun çocuklara yönelik kaleme aldığı mensur ve manzum eserlerini içerik analizi yaklaşımıyla incelemiştir. Yapılan çalışma sonucu, çocuklara yönelik yazılan bu eserlerden bazılarının çocukların gelişimini olumlu bir şekilde desteklediği görülürken kimi eserlerin ise çocuk gelişimini bazı açılardan olumsuz yönden etkileyebilme ihtimâlinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Değer kavramının tanımı, incelenen eserlerde tespit edilen değerler ve bunların Türkçe öğretimi bakımından yeri ve önemi hakkında önemli bilgiler veren bir başka çalışma ise **Alagöz (2012)**’e ait olan *“Cahit Uçuk’un Masal Kitaplarında Temel Değerlerin Türkçe Eğitime Katkısı”* adlı yüksek lisans tezidir. Çalışma sonunda Alagöz, incelemiş olduğu masal kitaplarında dinî değerler ağırlıklı olmakla birlikte toplam 589 değere ulaşabilmiştir.

“Gülsüm Cengiz’in Eserlerine Değerler Eğitimi Açısından Bir Yaklaşım” isimli yüksek lisans tez çalışmasıyla **Emiri (2014)**, “Değerler” ile “Değerler Eğitimi” başlıklarını akademik ve bilimsel temeller üzerine oturtarak Gülsüm Cengiz’in söz konusu eserlerini, eleştirel bir bakış açısıyla ele almıştır. Araştırma neticesinde yazarın yapıtlarında dinî ve ulusal değerler hiç tespit edilememiştir. Buna karşın eserlerde on üç tane evrensel değere ulaşılabilmektedir.

“Değerler Eğitimi Bağlamında Ahmet Hamdi Tanpınar ve Oğuz Atay’da Değerler” isimli doktora çalışmasıyla **Öncü (2015)**, Atay’ın “Tutunamayanlar” ve Tanpınar’ın “Huzur” adlı romanlarını, içerdikleri insanî değerler bakımından ele almış ve bu değerleri aynı zamanda din talimindeki yeri ve önemi bakımından inceleyip değerlendirmiştir. Netice itibarıyla söz konusu eserlere, din taliminin gayeleri doğrultusunda inanç, ahlâk ve ibadet gibi konuların taliminde de ek yöntemler kullanılarak başvurulabileceği belirtilmiştir.

Susar (2015) tarafından gerçekleştirilen “Dede Korkut Hikâyelerinde Değerler Eğitimi” isimli araştırma kapsamında kitabın giriş bölümü ve on iki adet öykü, değerler eğitimi kapsamında incelenmiştir. Söz konusu bölüm ve öyküler şu değerler bağlamında incelenmiştir:

“âdil olma - aile birliğine önem verme - alçakgönüllülük – barış – bilimsellik – cesaret - cömertlik – çalışkanlık – dayanışma – doğa ve hayvan sevgisi – duyarlılık – dürüstlük – estetik – hoşgörü – merhamet – misafirperverlik – özgürlük – sağlıklı olmanın önemi – saygı – sevgi – sorumluluk – temizlik – vatanseverlik – yardımseverlik.”

Çalışma neticesinde en fazla işlenen değer “sevgi” değeri; en az işlenen değer ise “alçakgönüllülük” değeri olduğu tespit edilmiştir. Netice olarak Dede Korkut Hikâyeleri adlı eserin, içerdığı değerler itibarıyla okullarda değerler eğitimi kapsamında kullanılabilmesi sonucuna varılmıştır.

Bastem (2018), “A. Vahap Akbaş’ın Çocuk Eserlerinin Eğitsel Değerler Bakımından İncelenmesi” isimli doktora tezi ile Akbaş’ın çocuk edebiyatı eserlerini değerler eğitimi bakımından ele alıp incelemiştir. Yaptığı çalışma sonucunda toplam 54 değere ulaşabilmektedir. Elde ettiği bu değerleri evrensel, dinî, millî ve kişisel değerler şeklinde tasnif etmiştir. Çalışma neticesinde en çok yer verilen değerlerin; saygı, sevgi, aile ve merhamet gibi evrensel değerler olduğunu ortaya koymuştur.

Yeniay (2019), “Behiç Ak’ın Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” isimli yüksek lisans tezi ile çocuk edebiyatı yazarı Behiç Ak’ın 2018 senesine değin yayımlanmış olan

hikâyelerini, değerler eğitimi açısından inceleyip eserlerdeki değerleri tespit etmeyi amaçlamıştır. Çalışma neticesinde en fazla “sevgi” değerine rastlanılmış olsa da ayrıca saygı, alçakgönüllülük, merhamet, çalışkanlık, arkadaşlık-dostluk, ümit, cömertlik, yardımseverlik gibi değerler de eserlerde sıkça rastlanılan diğer değerlerdir.

İner (2020), “*Nuran Turan’ın Hikâyelerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*” adlı yüksek lisans tezi ile çocuk edebiyatı yazarı olan Nuran Turan’ın “Türkçe Tema Hikâyeleri”ni 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nı esas alarak toplam 20 değer bazında inceleyerek yorumlamıştır. Gerçekleştirilen çalışma sonucunda 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’ndaki 18 değerden 15’i eserlerde tespit edilirken geriye kalan 3 değer ile ilgili eserlerde herhangi bir bulguya ulaşılamamıştır. Eserlerde işlenmeyen bu 3 değer ise “bağımsızlık”, “özgürlük” ve “tasarruf” değerleri oldukları görülmüştür. Ayrıca, söz konusu 18 değer dışında tespit edilen “arkadaşlık, cesaret, misafirperverlik, sabır, sağlık ve temizlik” değerleri ise “Diğer Değerler” başlığı altında toplanmıştır.

Ulun (2021), “*Astrid Lindgren ve Cahit Uçuk’un Çocuk Romanlarında Çocuk ve Değerler Eğitimi*” adlı yüksek lisans tezi ile iki farklı ülkenin çocuk edebiyatı alanındaki kadın yazarları olan Astrid Lindgren ile Cahit Uçuk’un çocuk edebiyatı eserlerini değerler eğitimi bazında kıyaslayarak iki kadın yazarın çocuk romanları arasındaki benzerlik ve farklılıkları ortaya koymaya çalışmıştır. Doküman incelemesi ve içerik analizi tekniklerinin kullanıldığı bu nitel çalışma ile Ulun, söz konusu yazarların çocuk edebiyatı eserlerini değerler eğitimi ile çocuk bazında incelemeye almıştır. Çalışma sonucunda Türk kültürü için önem taşıyan “birlik-beraberlik”, “misafirperverlik” gibi değerlere Lindgren’in de yer verdiği; “yardımseverlik”, “sorumluluk sahibi olmak”, “çalışkan olmak”, “hayvan sevgisi”, “tasarruf” gibi değerleri ise Uçuk’un Lindgren’den daha fazla işlediği görülmüştür.

1.7.2. Makaleler

Doğan (2005), “Cahit Uçuk’un Macera Romanları” isimli makalesinde birçok türde eserler kaleme alan Uçuk’un “Macera Dizisi” ismiyle yayımlanan macera romanlarını şâhıs, zaman, yer, dil ve anlatım ile tema gibi unsurlar açısından ele alıp incelemiştir. Yapılan incelemeler neticesinde Uçuk’un, eserlerinde genellikle sevgi, paylaşımcılık, yardımlaşma, eğitimin önemi gibi konuları işlediği; çocuklara her zaman iyiyi, güzeli ve doğruyu öğretmeye, değerler üzerinde durmaya çalıştığı sonucuna varılmıştır.

Belet ile Deveci (2008), “*Türkçe Ders Kitaplarının Değerler Bakımından İncelenmesi*” isimli makale çalışmasında 1-5. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinleri, ilettikleri değerler açısından ele alıp incelemişlerdir. Yapılan inceleme sonucu metinlerde öne çıkan değerler; “millî değerler”, “onurlu olma”, “öz denetim”, “sorumluluk”, “çalışkanlık”, “hoşgörü”, “nezâket”, “merhamet”, “tutarlılık” ve “dürüstlük” şeklinde belirlenmiştir.

Türkçe ders kitaplarında yer alan 33 metinde “ulusal değerler”, 27 metinde “sorumluluk”, 20 metinde “öz denetim”, 18 metinde “çalışkanlık”, 17 metinde “hoşgörü”, 15 metinde “merhamet”, 13 metinde “nezâket”, 12 metinde “onurlu olma”, 9 metinde “tutarlılık” ve 6 metinde ise “dürüstlük” değeriyle ilgili ifadeler yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Değerlerle ilgili hiçbir bulguya rastlanılamayan metin sayısı ise 30 olarak tespit edilmiştir.

Kılınç ve Akyol (2009) tarafından 2008-2009 eğitim-öğretim yılında okullarda okutulan 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nın “sevgi” teması kapsamındaki anlama-anlatma etkinlikleri ele alınmış ve bu etkinlikler değerler eğitimi yönünden incelenmiştir. “*İlköğretim Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan ‘Sevgi’ Temasının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*” adlı makalede; tespit edilen toplam 155 kazanım içerisinde sevgi duygusunu doğrudan vurgulayan hiçbir kazanıma rastlanılmadığı ve duyuşsal alan kazanımlarına daha çok bilişsel alan kapsamında yer verildiği belirtilmiştir.

“*Dede Korkut Hikâyelerinin Türkçe Öğretimi ve Değerler Aktarımı Açısından Önemi*” başlıklı makale, **Özbay ile Karakuş (2011)**’un kaleminden çıkmış bir çalışmadır. Bu makalede Muharrem Ergin tarafından yayımlanmış olan “Dede Korkut Kitabı”ndaki on iki öykü, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda belirtilen 20 değer doğrultusunda ele alınıp incelenmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda öykülerde toplam 190 değer tespit edilmiştir. Tespit edilen bu değerlerin tasnifi yapılarak eserlerin Türkçenin öğretimi açısından taşıdığı önem ortaya konmaya çalışılmıştır.

1.7.3. Kitaplar

“*Ömer Seyfettin ve Hikâyelerinde Eğitim Değerleri*” başlıklı yapıtında **Aydemir (2010)**, Ömer Seyfettin’in öykülerini, muhteva ettikleri değerler bakımından ele alıp incelemiştir. Gerçekleştirdiği çalışma neticesinde Ömer Seyfettin Hikâyeleri’nin değerler bakımından oldukça zengin bir yapıda olduğu sonucuna ulaşmıştır. Aydemir, çalışma boyunca tespit ettiği değerleri söz konusu eserinde “Kişilerde Oluşması İçin Telkin Edilen Değerler”,

“Kişilere Telkin Edilen Sosyal Değerler” ve “Yurt, Millet ve Din Duygularının Telkini” şeklinde 3 farklı başlık altında ele almıştır.

“Çocuk Edebiyatı Üzerine-Cahit Uçuk’un Çocuk Romanlarında Tip ve İletiler” isimli eseri ile **Çınar (2017)**, Uçuk’un çocuk romanlarını şahıs kadrosu ve yazarın vermek istediği iletiler açısından ele alıp incelemiştir. 2005 yılında “Cahit Uçuk’un Çocuk Romanları Üzerine Bir İnceleme” adıyla sunulan bir yüksek lisans çalışması iken 2017 yılında ise “Çocuk Edebiyatı Üzerine-Cahit Uçuk’un Çocuk Romanlarında Tip ve İletiler” başlığı ile kitap olarak basımı gerçekleştirilmiştir. Uçuk’un, eserlerinde yer verdiği kişilerin genellikle günlük hayatta kolayca karşılaşılabilecek türden kişiler olduğu; son derece akıllı, dürüst, adaletli, yardımsever, saygılı ve sevgi dolu karakterleri yansıttığı ve bu karakterler üzerinden çocuk okurlara her zaman dürüst, yardımsever, sevgi dolu, adaletli ve daha birçok güzel erdeme sahip olmaları yönünde iletiler verdiği sonucuna ulaşmıştır.

BÖLÜM 2

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Değer Nedir?

Türkçe Sözlük tarafınca “1. Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet. 2. Bir şeyin para ile ölçülebilen karşılığı, bedel, kıymet, paha, valör. 3. Üstün nitelik, meziyet, kıymet. 4. Üstün, yararlı nitelikleri olan kimse.” [Türk Dil Kurumu (TDK), 2011: 607] şeklinde açıklanan “değer” kavramı, Latince kökenli “valere” sözcüğünden türetilmiş bir kavram olup sosyal bilimler alanında ilk kez Znaniecki tarafından kullanılmıştır.

“Değer kavramı; iktisattan felsefeye, sosyolojiden psikolojiye, matematikten ilahiyata kadar birçok bilim dalı tarafından kullanılmıştır. Bu kadar çok kullanılması değer kavramına farklı anlamlar kazandırmıştır.” (Bacanlı, 1999; Akbaş, 2004; Aydın, 2011; Cihan, 2014; Güçlü, 2015). Bu sebeple “değer” kavramına yönelik, üzerinde anlaşmaya varılan tek bir tanımdan söz etmek mümkün değildir.

Geçmişten günümüze değin farklı farklı alanlara konu olan “değer” kavramı, son yıllarda eğitim alanında da ön plâna çıkan önemli bir kavram hâline gelmiştir. Tüm bu kullanımlar sonucu “değer” kavramına yönelik birden fazla tanım ortaya çıkmıştır. Bu tanımlardan bazıları şu şekildedir:

“Değer, bir kişinin veya başka bir sosyal varlığın yaşamında yol gösterici ilkeler olarak hizmet eden ve önem derecesine göre farklılık gösteren, arzu edilen hedeflerdir.” (Schwartz, 1992: 4).

“Değer, sosyal olguların önemliliği üzerindeki değerlendirmede, özel eylemleri ve amaçları yargulamada temel ölçü sağlayan ve bir grubun üyelerinin güçlü duygusal bağlarıyla oluşmuş soyut, genelleştirilmiş davranış prensipleridir.” [Theodorson’dan aktaran (akt.); Aydın, 2003: 122].

“Değer, bireylerin herhangi bir kişi, varlık, olay, durum ve benzeri (vb.) karşısında ortaya koyduğu duyarlılıklardır.” (Yaman, 2012b: 17).

“Değerler; duygu, düşünce ile davranışlarımıza anlam veren ve onları şekillendiren ölçütlerdir. Hangi davranışların iyi, güzel, doğru ve ahlâkî olduğuna ayrıca neyin daha az

neyin daha fazla zahmete değer olduğuna karar vermemize ve o yönde davranışta bulunmaya yönelten ilkelerdir.” (Hökelekli, 2011: 285).

“Bir toplumun varlık, birlik ve devamının sebebi olan ve korumaya çalışılan inanışların bütünüdür. Değerler bir toplumun çoğunluğu tarafından kabul gören, istenilen, inanılan, beğenilen davranış şekilleridir. Bunlar, toplumu meydana getiren fertlerin çoğunluğu tarafından benimsenir.” (Özbay, 2010: 121).

“Değerler, insan yaşamının tüm yönlerini etkileyen ve yönlendiren olgulardır. Bireyin günlük yaşantısında tutum ve davranışlarında yaptırımı olan; toplum içindeki siyasî ve ideolojik tercihlerinde, toplumsal yargulamalarında belli rolü bulunan bir güçtür.” (Akbaş, 2004: 46-47).

Çağlayan’ın (2013: 94) “Değerlerimiz içimizdeki ‘biz’in aynasıdır. Farklıklarımızı öne çıkaran içimizdeki enerjidir. Arkamızda bıraktığımız silinmeyen izdir. Değerlerimiz vizyonumuzun temelidir. Misyonumuzdan vizyonumuza ulaşmamızı sağlayacak stratejinin, köprünün ayaklarıdır. Vizyonumuzun olmazsa olmazlarıdır. Değerlerimiz temel ve kalıcı öğretilerimizdir. Hayal ettiğimiz var oluş biçimidir. Kısaca değerlerimiz hayatımızın önemli kaldırıdır. Değerleri olmayanın değeri olmaz.” şeklindeki tanımı ise “değer” kavramının felsefe ile olan yakınlık ve ilişkisini açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

“Değer” kavramına yönelik ortaya konan bunca tanım ve açıklamalara bakılarak bu kavramın çeşitli alanlardaki bilim insanlarıncı incelenerek açıklanmaya çalışıldığı görülmektedir. Gerçekleştirilen tüm bu araştırma, inceleme ve değerlendirmeler ile “değer” kavramının ne olduğu hakkında her ne kadar ortak bir kanaate varılmak istenilmişse de bu konu üzerinde herhangi bir uzlaşmaya varılamadığı görülmektedir. Bu sebeple, günümüzde “değer” kavramının tek bir tanımından söz etmek mümkün değildir.

2.2. Değerlerin Özellikleri

Birçok alanda olduğu gibi toplumsal yaşantıda da insanoğluna yol gösterici nitelikte olan değerlerin özelliklerini bilmek, değerlerin daha net anlaşılmasını mümkün kılacaktır.

Değerlerin özelliklerini, değer kavramına yönelik yapılan birçok değer tanımlamasında bulmak mümkün olmakla birlikte, söz konusu tanımların daha çok yüzeysel olması sebebiyle değerlerin taşıdıkları niteliklerin daha net bir şekilde kavranabilmesi için ayrı bir başlık altında incelenmesinde fayda vardır.

“Değerlerin en belirgin özelliklerinden biri olarak istendik, arzu edilen, tercih edilen şeyler olmasıdır.” (Fichter, 1990: 142; Güngör, 2000: 27; Bozkurt, 2008: 93).

Soykan (2004), konuya dair şu sözleri sarf etmiştir: *“Ortaya çıkışı itibarıyla birey temelli olduğundan değer kavramının öznel bir yapısı olduğu söylenebilir. Her ne kadar toplumun büyük bir çoğunluğu tarafından kabul görse de her bireyin farklı bir kültür, yetişme tarzı, sosyal statü ve dünya görüşüne sahip olduğu düşünüldüğünde değerlerin sadece toplum odaklı ele alınamayacağı görülmektedir. Bu yönüyle değerlerin öznel bir nitelik taşıdığı aşikârdır. Öznel olan değer duygusu, doğuştan değildir; sonradan toplumsal yaşayışla kazanılır.”*

Schwartz ve Bilsky (1987), değerlerin özelliklerini altı maddede toplamışlardır:

1. Değerler inançtır. Ancak tümüyle nesnel ve duygulardan arındırılmış değillerdir. Fikir niteliği taşımazlar. Soyut ve kişiseldirler, etkinlik kazandıklarında duygularla iç içe geçerler.

2. Değerler, bireyin amaçlarıyla ve bu amaçlara ulaşmada etkili olan davranış biçimleriyle (hakkbilirlik, yardımseverlik...) ilişkilidir.

3. Değerler, özgül eylem ve durumların üzerindedir. Örneğin itaatkârlık değeri, evde, işte, okulda ve tanımadığımız ilişkilerin tümünde geçerlidir.

4. Değerler davranışların, insanların ve olayların seçilmesini ya da değişimini yönlendiren standartlar olarak işlev görür.

5. Değerler taşıdıkları öneme göre kendi aralarında sıralanır. Bu sıralama değer önceliklerini belirleyen bir sistem oluşturur.

6. Değerler değişime açık yapılardır. Zaman içinde ortaya çıkan yeni ihtiyaçları karşılamak için değer önceliklerinde değişiklikler olabilir (Schwartz ve Bilsky, 1987'den akt.: Sönmez, 2011: 37).

➤ Yazıcı (2006) ise değerlerin taşıdıkları belli başlı nitelikleri şu şekilde sıralamıştır:

1. Değerler, inançlar bütünüdür. Genelde nesnel, duygulardan arındırılmış fikir niteliği taşımazlar. İşlerlik kazandıklarında duygularla birleşirler.

2. Değerler, kişinin hedefleriyle ve bu hedeflere ulaşmada etkili olan davranışlarıyla ilişkilidirler.

3. Değerler, insan davranışlarının ve olayların seçilmesini ya da değişimini yönlendiren standart işlev görürler.

4. Değerler önem derecelerine göre sıralanırlar. Bu sıralama değer önceliklerini belirleyen bir sistem oluşturur. Kültürler ve bireyler, sergiledikleri değer öncelikleri sistemleriyle betimlenebilirler.

5. Değerler zamanla değişikliğe uğrayabilir, çağın ihtiyaçlarına göre önem sıraları değişebilir.

6. Değerler, toplumlara göre farklılık gösterebildiği gibi önem sırası da o toplumun kültürel yapısına göre değişiklik gösterebilir.

➤ Değerlerin özelliklerini belirten bir diğer araştırmacı da Gökçe (1994)'dir. Gökçe ise değerlerin genel özelliklerini şöyle sıralamıştır:

1. Sosyal değer, temel seçici oryantasyonun standardıdır. Yani bu bağlamda değerler bilinçli ve amaçlı davranışın genel ölçütüdür. Bu bakımdan değer, sosyal eylemde bulunan bir kişinin sosyal olarak kabullenebilen olgu ve istekleri için temel atıf noktası görevini görmektedir.

2. Değerler, kültürel olarak şekillendirilmiştir ve aynı zamanda kültür üzerine de yönlendirici olarak etki etmektedir. Bu bakımdan değerler, belli bir kültürün gelişme süreci içinde şekil almaktadır. Bu da genel olarak sembol, moral ve estetik normlar, davranış şekilleri olarak belirginleşir. Bu açıdan değerler, kültürün esasını oluşturmaktadır.

3. Değerler, insanlarla özdeşleşmiştir. Yani sosyalleşme sürecinde değerler, kişiler tarafından öğrenilmekte ve üstlenilmektedir. Kısaca, kişinin şahsiyet yapısına entegre olmaktadır. Bunun doğal bir sonucu olarak değerler kişinin şahsiyetinin bir parçası olarak görülmektedir.

4. Değerler, sosyal bir boyuta sahiptirler. Yani değerler hem zihinsel (arzu ve eylem boyutu belirten) hem de hissî-duygusal yönü belirten ifadelerdir (Gökçe, 1994'ten akt.: Zavalı, 2014: 27).

2.3. Değerlerin Önemi ve İşlevleri

“İnsan, sosyal bir varlıktır. Bu özelliğinin bir gereği olarak da bir topluluğun üyesi olacak şekilde hayatını devam ettirmeye çalışır. Her insan topluluğunun kendilerince benimsemiş oldukları birtakım değer yargıları mevcuttur. Bu değer yargılarına yenilerinin eklenmesi ise yine insanların birbirleriyle kuracakları iletişime bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Karşılıklı girilen bu iletişimler sonucu daha önce yerleşmiş ve benimsenmekte olan değerlerin yanı sıra yeni değer yargıları meydana çıkmıştır. Tüm bu değerlerin varlığı ve hayata geçirilişiyle birlikte ferdî ve toplumsal yaşam düzenine katkı sağlanmış olacaktır. Değerler kısaca, insan hayatına yön veren düşünce sistemleridir.” (Kağıtçıbaşı ve Kuşdil, 2000; Kurtulan, 2007; Doğanay, 2006).

Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisinin son adımı olan “kendini gerçekleştirme” amacının hayata geçirilmesinde de yine değerlerin yeri ve önemi çok büyüktür.

“Değerler, bireylerin kendileri ve başkalarıyla ilgili davranışlarına yön verip, davranış kılavuzu görevi yapmaktadır. Bireyler toplumsal kurallar, gelenek ve görenekler yoluyla iyi ve kötüyü; doğru ve yanlış ayırt ederek kendi ahlâk ilkeleri doğrultusunda bir ölçü edinmeyi öğrenirler.” (Beil, 2003: 13-14). Kişinin ahlâkî değerlerdeki olgunluğu da yine değerlerin yardımı ile mümkün olabilmektedir.

“Toplumsal değişim, değerlerin yeniden ele alınmasını ve değer öğretiminin önem kazanmasını kaçınılmaz kılmıştır. Her davranışın temelinde değer ya da sahip olunmayan değerler vardır. Tüm davranışlarımız değerlerle ilişkilendirilebileceğinden eğitimden ekonomiye, felsefeden ilahiyata tüm bilim dalları bir şekilde değerlerle ilgilenmektedirler. Temel olarak değerler, inançlar ve tutumlarla ilişkilendirilse de hem inançlardan hem de tutumlardan daha kapsamlıdır.” (Demircioğlu ve Tokdemir, 2008).

Değerler, insanlığın varlığına anlam katan önemli unsurlardır. Bireysel ve toplumsal hayatı düzene sokan, kişiliğin oluşumuna katkıda bulunan, yaşamın devamlılığını sağlayan unsurlar olan değerlerin, toplum hayatında çok önemli işlevleri bulunmaktadır.

“Toplumların birlik ve beraberliğini sağlamada kilit rol oynamaları, değerlerin en önemli işlevlerinden biridir. Çünkü değerler, insanları ortak bir noktada birleştirerek onlara birlikte yaşama imkânı sağlar. Aynı değerleri benimseyen insanlar çatışmaz; aksine benzer duygu ve düşüncelere sahip oldukları için aynı davranışları onaylar ya da yadırgarlar. Özellikle dayanışma, vatanseverlik, yardımlaşma, hoşgörü gibi değerler toplum içindeki

ilişkilerin niteliğini yükseltir. Bu da toplumsal huzuru beraberinde getirir.” (Kumbasar, 2011: 23).

➤ Fichter (1990: 139) ise değerlerin bazı işlevlerini şu şekilde belirtmiştir:

- *Değerler, yargılamada bir araç olarak kullanılır.*
- *Kişinin dikkatini istenen, yararlı ve önemli görülen kültür nesnelere üzerinde odaklaştırırlar.*
- *İdeal düşünme ve davranma yollarını gösterirler.*
- *Sosyal rollerin sevilmesinde ve gerçekleştirilmesinde rehberlik ederler.*
- *Sosyal kontrol ve baskı araçları görevini yerine getirirler.*
- *Dayanışma araçları olarak devreye girerler (Fichter, 1990’dan akt.: Aydın, 2011: 41-42).*

Değerlerin, insanoğlunun sosyalleşmesine yaptığı katkı da değerlerin önemli görevlerindedir. Kişi, toplumda yerleşmiş olan kurallara uyduğu sürece toplumsal yaşantısında başarıyı yakalayabilecektir. Aksi bir durumda ise toplum ile devamlı bir çatışma hâlinde olacaktır. Bu durum; değerlerin, kişi ile toplum arasındaki ilişkileri düzenlediği, kişinin toplum hayatına uyum sağlamasına yardımcı olduğunu göstermektedir. Ayrıca, kültür aktarımı konusunda da değerlerin önemli bir işleve sahip olduğu unutulmamalıdır.

2.4. Değerlerin Sınıflandırılması

Değer kavramı, birçok alana konu olduğu için bu kavrama dair ortaya konan birbirinden farklı çok sayıda tanımlamalar mevcut olduğu gibi, değerlerin tasnifi konusunda da üzerinde uzlaşılan tek bir sınıflandırmadan söz etmek mümkün değildir. Çünkü milletlerin sahip oldukları değerler; onların yaşayış biçimleri, dinî inanç, örf, adet ve aneleri doğrultusunda farklılık gösterebilmektedir.

“Değerlerle ilgili tanımlar yapılırken bu kavram, literatürde düşüncelerden davranışsal eylemlere kadar her şeyi içine alacak şekilde tanımlanmıştır. Bu anlayışla bakıldığında değer kavramının kapsam alanı oldukça geniştir. Bu kadar geniş bir alanı kapsayan değerlerin bilim adamlarınca farklı sınıflandırmalara tabi tutulması doğaldır.” (Keskin, 2008).

Bütün alanlarda kabul görmüş ortak bir değer tasnifi mevcut olmamakla birlikte, birçok yerli ve yabancı bilim insanlarınca ortaya konan farklı değer tasnifleri de söz konusudur.

▪ Seher Yarar Kaptan (2015), farklı araştırmacılarca ortaya konan değer tasniflerini Tablo 1’de şu şekilde sunmuştur:

Tablo 1. Farklı araştırmacılar tarafından yapılan değer tasnifleri

Araştırmacı	Değer Tasnifi
Güngör (1998)	Estetik, Teorik, İktisadi, Siyasi, Sosyal, Dinî Değerler
Kale (2004)	Evrensel Değerler, Kültürel Değerler
Ercan (2001)	Ulusal Değerler, Evrensel Değerler
Canatan (2004)	Geleneksel Değerler, Modern Değerler
Winter, Newton & Kirkpatrick (1998)	Toplumsal Değerler, Bireysel Değerler, Aile Değerleri
Başaran (1992)	Öz (evrensel) Değerler, Özel (birim veya kümelerce geliştirilen) Değerler, Seçimlik Değerler, Geçici Değerler
Cohen (1985)	İçsel (Intrinsic) Değerler, Dışsal (Extrinsic) Değerler, Ahlaki (Moral) Değerler, Kişisel (Personal) Değerler, Bilgiye Dayalı (Epistemic) Değerler
Allport, Vernon ve Lindzey (1960)	Estetik Değerler, Teorik Değerler, Ekonomik Değerler, Siyasî Değerler, Sosyal Değerler, Dinî Değerler
Uyguç (2003); Evin ve Kafadar (2004)	Evrensel Değerler, Geleneksel (Toplumsal) Değerler, Hedonistik Değerler
Kılıoğlu (1988) (Kaptan, 2015: 23)	Araç Değerler, Yüksek Değerler

Erol Güngör de değer tasnifi konusuyla doktora çalışması sırasında ilgilenmiş ve yaptığı çalışmalar sonucunda 14 farklı değer tespit ederek, deneklerinden bu değerlerin önemlilik derecesine göre sıralanışını talep etmiştir. Denekler, bu 14 değeri önemlilik derecesine göre çok fazla önem arz edenden daha az önem arz edene doğru sıralamıştır.

Yapılan tüm çalışmalar sonucunda şu şekilde bir değer tasnifi ortaya çıkmıştır:

Tablo 2. Erol Güngör’ün değer tasnifi

Her şeyin ölçülü ve ahenkli olması	Vicdan huzuru
Öbür dünyayı kazanmak	Cahillikten arınmış bir dünya
Yalansız bir dünya	Güzelliklerle dolu bir dünya
Günahlardan arınma	Eşitliğin sağlanması
Ekonomik bağımsızlık	Gerçek dostluk
Konforlu bir hayat	Hürriyet için mücadele
Bütün gerçeklerin bilinmesi	İnsanlara yardım

(Güngör, 1993: 86)

❖ Toplumbilimci Ülken ise, değerleri şu şekilde sınıflandırmıştır:

“1. İçkin Değerler: Kavramlar, duygular ve eşya ile münasebetten doğan ve bilinçle çevrelenen, inanmadan daha çok bilmenin hâkim olduğu, öznenin kendi dışındaki dünyadan oluşturduğu değerlerdir.

2. Aşkın Değerler: Kişiler arası ilişkilerden meydana gelen, bireyin sosyal çevresiyle etkileşmesinden doğan değerlerdir.

3. Normatif Değerler: Kişilerden doğan sözler, şeyler ve eylemlerin birbirleriyle değişiminden doğan değerlerdir. Burada eylem eylemle karşılaştırılınca ölçü hukuk olur, söz sözle değiştirilince ölçü dil olur, eşya ile değiştirilince ölçü iktisat olur. Bu değerler de normatif değerlerdir.” (Poyraz, 2004: 85).

Değerlere yönelik “sosyal, bireysel değerler ile grup değerleri”, “sübjektif ve objektif değerler”, “toplumsal, millî ve küresel değerler”, “amaç (temel) ve araç değerler” vb. şekillerde çeşitli değer tasnifleri mevcut olduğu gibi, bu tasniflerin yanı sıra çokça bilinen ve kabul gören değer sınıflandırmaları da mevcuttur. Spranger, Nelson, Schwartz ve Rokeach’a ait değer sınıflandırmaları, bu kategoriye giren başlıca sınıflandırmalar arasında gösterilebilir.

2.4.1. Spranger’in değer tasnifi

Psikoloji alanında değer testi ilk kez 1928’de Edward Spranger tarafından uygulanmıştır. Değer tasnifleri içerisinde en çok tanınan ve en fazla kabul gören değer tasnifi Spranger’e aittir. Spranger’in değer tasnifi şu şekildedir:

Tablo 3. Spranger'in değer tasnifi

Bilimsel Değer	Gerçeğe, bilgiye, muhakemeye ve eleştirel düşünceye önem verir. Bilimsel değerleri olan insan, deneysel, eleştirci, akılcı ve entelektüeldir.
Ekonomik Değer	Yararlı ve pratik olana önem verir. Ekonomik değerlerin hayatta önemsenmesi gerektiğini belirtir.
Estetik Değer	Simetri, uyum ve forma önem verir. Birey hayatı olayların bir çeşitliliği olarak görür. Sanatın toplum için zorunluluk olduğunu düşünür.
Dinî Değer	Evreni bir bütün olarak kavrar ve kendisini onun bütünlüğüne bağlar. Dini uğrunda dünyevî hazları feda eder.
Sosyal Değer	Başkalarını sevme, yardım ve bencil olmama esastır. En yüksek değer insan sevgisidir. Bu insan sevgisini insanlara sunar. Nazik ve sempattir. Bencil değildir.
Politik Değer	Her şeyin üstünde kişisel güç, etki ve şöhret vardır. Esas olarak kuvvetle ilgilidir.

(Spranger, 1973'ten akt.: Akbaş, 2004: 56)

Güngör (2000), Spranger'in tasnifinde yer alan değerlere ayrıca "doğruluk", "dürüstlük", "hoşgörülü olma" ve "yardımseverlik" gibi değerleri de ekleyerek bu değerlerin ise ahlâkî değerler kategorisine girdiğini belirtmiştir.

2.4.2. Nelson'un değer sınıflandırması

"Nelson da değerleri 'bireysel değerler', 'grup değerleri' ve 'sosyal değerler' olmak üzere üç grupta ele almaktadır. Buna göre bireysel değerler; seçim yapmada ve satın alınan ürünlerde, hobilerde olduğu gibi diğer kişisel tercihlerle ilişkilidir." (Michaelis, 1988'den akt.: Yazıcı, 2006: 502).

"Grup değerleri; belirli bir grubun üyeleri tarafından paylaşılan değerlerdir. Bu grup; aile, kulüp, dinî ya da politik bir grup olabilir." (Naylor ve Diem, 1987).

"Sosyal değerler ise adalet, saygı, farklılık, eşitlik gibi değerlerdir ve bireyin mevcut toplumsal yapı içerisinde varlığını devam ettirmesine yarar." (Michaelis, 1988'den akt.: Yazıcı, 2006: 502).

2.4.3. Schwartz'ın değer tasnifi

"Schwartz, Rokeach'ın belirlediği değerler üzerinde birtakım değişiklikler yaparak Rokeach'ın belirlediği 18 amaç, 18 araç değerini 10 temel değer türünde gruplamıştır. Bu 10 temel değer grubunda ise toplam 57 değer vardır." (Dilmaç ve Ulusoy, 2015: 28).

Dilmaç ve Ulusoy (2015)'un da belirttiği üzere Schwartz, Rokeach'ın değer tasnifinden esinlenerek, onun oluşturmuş olduğu değer tasnifi üzerinde birtakım değişiklikler yapıp yeni bir değer tasnifi ortaya koymuştur. 10 ana başlıktan oluşan söz konusu değer tasnifinde her bir ana başlık altında o başlıkla ilişkilendirilmiş değerlere yer verilmiştir. Schwartz'a ait değer tasnifi şu şekildedir:

Tablo 4. Schwartz'ın değer tasnifi

Değer Grupları	Değerler
Güç (Power): Toplumsal konum, insanlar ve kaynaklar üzerinde denetim gücü.	Sosyal güç sahibi olmak, otorite sahibi olmak, zengin olmak, toplumdaki görüntüyü korumak, insanlar tarafından benimsenmek.
Başarı (Achievement): Toplumsal standartları temel alan kişisel başarı yönelimi.	Başarılı olmak, yetkin olmak, hırslı olmak, sözü geçen biri olmak.
Hazzılık (Hedonism): Bireysel zevk ve hazza yönelim.	Zevk, hayattan tat almak.
Uyarılım (Stimulation): Heyecan ve yenilik arayışı.	Cesur olmak, değişken bir hayat yaşamak, heyecanlı bir yaşantı sahibi olmak.
Öz yönelim (Self-direction): Düşünce ve eylemde bağımsızlık.	Yaratıcı olmak, merak duyabilmek, özgür olmak, kendi amaçlarını seçebilmek, bağımsız olmak, kendine saygısı olmak.
Evrenselcilik (Universalism): Anlayışlı olma, hoşgörü ve tüm insanların ve doğanın iyiliğini gözetmek.	Açık fikirli olmak, erdemli olmak, toplumsal adalet, eşitlik, dünyada barış istemek, güzelliklerle dolu bir dünya, doğayla bütünlük içinde olma, çevreyi koruma.
İyilikseverlik (Benevolence): Bireyin yakın olduğu kişilerin iyiliğini gözetme ve geliştirme	Yardımsaver olmak, dürüst olmak, bağışlayıcı olmak, sadık olmak, sorumluluk sahibi olmak, gerçek arkadaşlık, olgun sevgi, manevi bir hayat, anlamlı bir hayat, alçakgönüllü olmak.
Geleneksellik (Tradition): Kültürel ya da dinsel töre ve fikirlere saygı ve bağlılık.	Alçakgönüllü olmak, dindar olmak, hayatın kendine verdiklerini kabullenmek, geleneklere saygılı olmak, ılımlı bir hayat (dünyevî işlerden el ayak çekmek), mahremiyet.
Uyma (Conformity): Başkalarına zarar verebilecek ve toplumsal beklentilere aykırı olabilecek dürtü ve eylemlerin sınırlandırılması.	Kibarlık, itaatkâr olmak, anne-babaya ve yaşlılara değer vermek, kendini denetleyebilmek.
Güvenlik (Security): Toplumun var olan ilişkilerinin ve kişinin kendisinin huzuru ve sürekliliği.	Ulusal güvenlik, toplumsal düzenin sürmesini istemek, temiz olmak, aile güvenliği, iyiliğe karşılık vermek, bağlılık duygusu, sağlıklı olmak.

(Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000'den akt.: Akbaş, 2004: 59)

2.4.4. Rokeach'ın değer tasnifi

“Rokeach, değerleri amaç ve araç değerler olmak üzere ikiye ayırır. Yaşamın temel amaçlarını gösteren değerleri ‘amaç değerler’; bu amaçlara ulaşmak için kullanılacak davranışları ise ‘araç değerler’ olarak açıklar.” (Maslovaty, 2003’ten akt.: Demircioğlu ve Tokdemir, 2008: 21).

Güngör (2000), Rokeach’ın 1973 yılında yaptığı değer sınıflandırmasını şu şekilde aktarmıştır:

Tablo 5. Rokeach’ın değer tasnifi

Gaye Değerler	Aile güvenliği, barış içinde bir dünya, başarılı olma, bilgelik, dinî olgunluk, eşitlik, gerçek dostluk, güzellikler dünyası, heyecan verici bir hayat, iç huzur, mutluluk, kendine saygı, gerçek dostluk, özgürlük, rahat bir hayat, sosyal kabul, ulusal güvenlik, zevk.
Vasıta Değerler	Bağımsız olma, affedici, cesaretli, dürüst, entelektüel, geniş görüşlü, hırslı, itaatkâr, kendini kontrol edebilen, nazik, kendine hâkim, mantıklı, neşeli, sevecen, sorumluluk bilinci olan, temiz, yardımsever, oluşturmacı, yaratıcı.

(Rokeach, 1973’ten akt.: Güngör, 2000: 85)

Rokeach’ın tespit ettiği amaç ve araç değerlerin sayıları eşit olup her bir kategorideki değer sayısı 18 olarak belirlenmiştir. Bu tasnife göre araç değerlerin var oluş sebebi, gaye değerlere ulaşabilmektir.

2.5. Değerler Eğitimi

“Bireye istendik davranışlar kazandırarak onun toplum düzenine uyumunu sağlayabilme, birey ile toplum arasında kültür aktarımını sağlayabilme.” şeklinde tanımlanan “eğitim” kavramının, aynı zamanda bir kültürleme işi olduğu söylenebilir. Kültür kavramını ise değer kavramı ile ayrı tutmak mümkün değildir. Çünkü insanların taşımakta oldukları değer unsurları; kültürün oluşumu, gelişimi ve aktarımıyla doğrudan ilişkilidir. Dolayısıyla değerler eğitimi; toplumların geçmişini, bugünü ve hatta geleceklerini etkileyip yönlendiren önemli bir kavram olarak varlığını sürdürmektedir. “Değerler eğitimi; bireyin değerleri kazanması, benimsemesi ve karakterinin bir temel unsuru hâline getirerek davranışa dönüştürmesi için verilen ve hayat boyu devam eden bir eğitimidir.” [Kapkın, ve diğerleri (vd.), 2018].

TDK Türkçe Sözlük’te ise “eğitim”; “Çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine okul içinde veya dışında, doğrudan veya dolaylı yardım etme, terbiye.” (Türk Dil Kurumu, 2011: 761) olarak tanımlanmıştır.

“Değer, insanı değerli kılan, sahip olduğu üstün nitelikler ve donanımlardır. Sahip olunan değerlerin bireylerin gelecekte kişiliğini, bakış açısını, davranışlarını, hatta hayatını belirleyecek etkenler olduğu için, bireylerin belli başlı değerlerin farkına varması, gerekli değerleri kazanması, yeni değerler benimsemesi; bütün bu değerleri kişiliğinin temel taşları hâline getirerek davranışa dönüştürmesi gerekir. Neredeyse hayat boyu devam eden bu değer kazanma/kazandırma süreçlerine ‘değerler eğitimi’ denilmektedir.” (Yaman, 2016: 18).

“Değerler eğitimi, en genel manada bireyden beklenen, içinde yaşadığı toplumun değerlerini benimsemesi ve bunları yaşantılarından olay ve olgulara yaklaşımında, davranışlarından bir ölçüt olarak kullanmasıdır.” (Kıncal, 2007) şeklinde tanımlanabilir.

Değer kazandırma faaliyeti şeklinde tanımlanabilen değerler eğitiminin gayesi; kişinin kendini tanıyıp bilmesini, kişiliklerinin oluşup gelişmesini, yaşadığı çevreye uyum sağlayabilmesini, eylem ve davranışlarında tutarlı olabilmesini sağlamaktır. Lickona (1991) ise değerler eğitimi şu açılardan gerekli görmektedir:

1. Gençlerin kendilerine ve çevrelerine zarar verme eğiliminde bulunması, toplumsal bir sıkıntının göstergesidir. Bu problem, gençlere ahlâkî ve manevi yönde destekle yani değerler eğitimiyle atlatılabilir.

2. Toplumların varlıklarını sürdürebilmesi için değerlerin bireyler tarafından benimsenmesi gerekir. Demokratik bireyler yetiştirebilmek, bir kurum içinde bireylerin birbirlerine nasıl davranacaklarını belirlemek için değerler eğitimi gereklidir (Güven, 2014: 28-29).

Akbaş (2004)’a göre değer eğitiminin iki temel hedefi vardır. Bunlardan ilki; bireyin ve toplumun, sürdürdükleri hayattan memnun olup bu bağlamda karakterli bir hayat sürdürebilmeleri; ikincisi ise bireyin toplumsal iyiliğe katkıda bulunması yani kendi yararına dilediklerini bir başkası için de dileyebilmesidir.

Altan (2011) ise değerler eğitiminin amacını şu şekilde dile getirmiştir: *“Değerler eğitiminin amacı; bütün insanlığın ortaklaşa sahip olduğu evrensel değerlere vurgu yaparak iyi karakter örnekleri sergileyen, ahlâkî değerlere sahip, sorumluluk duygusu içinde hareket eden vatandaşlar ortaya çıkarmaktır.”*

2.6. Değerler Eğitimi Yaklaşımları

Değer kavramının tanımından özelliklerine; tasnifinden işlevlerine kadar farklı araştırmacılarca türlü görüşler ortaya konduğu gibi değer aktarımında başvurulacak yaklaşımlar konusunda da yine çeşitli görüşler mevcuttur. Mevcut çalışmaların incelenmesi sonucunda birden fazla farklı görüşe ulaşılabildiğinin yanı sıra bu konuda genel kabul görüp ön plâna çıkmış olan altı farklı yaklaşımdan söz etmek mümkündür. Söz konusu bu yaklaşımlar şu şekilde sıralanabilir:

- Değerleri telkin etme, aşılama
- Değerleri belirginleştirme, açıklama
- Değer analizi
- Ahlâkî muhakeme
- Karakter eğitimi
- Değerler eğitiminde gizil güç: örtük program.

Yukarıda sıralanan değer eğitimi yaklaşımlarından genel geçerliliği kabul edilmiş olan klasik yaklaşımlar ilk dört sırada verilen yaklaşımlardır. Geriye kalan “karakter eğitimi” ile “değerler eğitiminde gizil güç: örtük program” yaklaşımları ise sonradan ortaya çıkmış olan yaklaşımlardır. İlk dört yaklaşımın zamanla yetersiz görülmesi sonucu bu son iki yaklaşım, ihtiyaç üzerine ortaya çıkmıştır. Günümüzde ise bu yaklaşımlara ek olarak “vatandaşlık eğitimi” de bazı araştırmacılar tarafından kabul görüp benimsenmiştir.

2.6.1. Değerleri telkin etme, aşılama

1920’li yıllar ve sonrası karakter eğitimi kapsamında başvuru alan temel bir metot niteliğinde olan bu yaklaşım, öğretmen merkezli olup sıklıkla başvuru alan bir yaklaşımdır.

“Değerlerin doğrudan öğretimi” olarak da ifade edilebilen bu yaklaşım, öğretmen merkezli bir yaklaşımdır. Tümünden gelimci bir anlayışla eğitim yapıldığından değerlerle ilgili doğrudan bilgi verilmekte, devamında örneklerle kavramlar pekiştirilmeye çalışılmaktadır. Değerler öğretilmeye çalışılırken soru sorma, anlatı, gösteri vb. yöntemler kullanılmaktadır.” (Çakıcı, 2010: 24).

“Bu yaklaşımda yetişkinler çocuklara değerleri doğrudan öğretir. Özellikle ilköğretimde sevgi, saygı, dikkat, uyum, adil olma, dürüstlük gibi temel değerlerin benimsetilmesinde kullanılır.” (Tokdemir, 2007: 39).

“Bu yaklaşımın temelinde yetişkinlerin, çocukların davranışlarını şekillendirme ve onlara iyi alışkanlıklar kazandırma sorumluluğu olduğu, bu yüzden de değerleri doğrudan öğretmeleri gerektiği anlayışı yatmaktadır.” (Halstead ve Taylor, 2000’den akt.: Doğanay, 2006: 267).

2.6.2. Değerleri belirginleştirme, açıklama

“Değerleri belirginleştirme, açıklama” yaklaşımı, kişiye hangi değerleri almak istediği, ne tür değerler seçebileceği yönünde bir kolaylık sağlayan, bireye seçim hakkı tanıyan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım ile kişi, kendi lehine önemli gördüğü değerleri ifade edebilir ve hangi değeri, ne şekilde belirlediğini açıklayabilir.

Rats, Harmin ve Simon (1978), değerlerin belirginleştirilmesi yaklaşımında, değere ilişkin kazanımların başarıya ulaşabilmesi için üç farklı basamağın yer alması gerektiğini ileri sürmektedirler:

A. Seçme: *Bu basamak üç aşamadan oluşur:*

- 1. Çocukları özgürce seçim için cesaretlendirme,*
- 2. Değerleri belirginleştirirken ve seçenekler oluştururken yardımcı olmak,*
- 3. Belirginleştirilen seçeneklerin her birinin değerlendirmelerinde yardımcı olmak.*

B. Ödüllendirme: *Bu basamak önceki basamağın devamı niteliğindedir:*

- 4. Yapmış olduğu seçimle ilgili olarak mutlu ve tatmin olma süreci,*
- 5. Seçmiş olduklarının başkaları tarafından onaylanması için fırsat verme.*

C. Davranış: *Bu basamak da önceki basamağın devamı niteliğindedir:*

6. Seçilen değerlerle yaşanan değer yargıları arasında tutarlı davranmayı özendirmek,

7. Çocukların yaşamlarındaki bu davranışları sonradan tekrar göstermeleri için yardımcı olmak (Rats, Harmin ve Simon, 1978’den akt.: Dilmaç ve Ulusoy, 2015).

2.6.3. Değer analizi

Amerikan Sosyal Bilgiler Ulusal Kurulunca geliştirilen bu yaklaşım, değerlerin analizini ve üst düzey zihinsel muhakemeyi önemseyen, eleştirel düşünebilmeyi gerektiren bir yaklaşım türüdür.

“Sosyal bilimciler tarafından geliştirilen bu yaklaşımın temel amacı, değerlerle ilgili sorunlarla karşılaşan öğrencilerin karar vermelerini sağlamak için bilimsel araştırma ve mantıksal düşünme sürecini kullanmalarına yardımcı olmaktır. Bu yaklaşımda değer içeren soru ya da sorunlar mümkün olduğunca duygular katılmadan ve akıl yürütmeye dayalı olarak çözülmeye çalışılır. Bu süreçte üst düzey bilişsel süreçler kullanılır.” (Doğanay, 2006: 272).

“Değer analizi” yaklaşımının gayelerini açıklayan bir diğer isim ise Bacanlı (1999)’dır. Bacanlı’ya göre bu yaklaşımın gayeleri şu şekildedir:

1. Öğrencilere, bir değer nesnesini belli bir şekilde değerlendirmeyi öğretmek,
2. Öğrencilerin, söz konusu değer nesnesi hakkında en akılcı yargıya ulaşmalarına yardım etmek,
3. Öğrencilere, en akılcı yargıya ulaşmayı öğretmek,
4. Öğrencilere, bazı değer nesnelere hakkında genel bir değer yargısını paylaşan bir grubun üyesi olunabileceğini öğretmek.” (Bacanlı, 1999: 22).

2.6.4. Ahlâkî muhakeme

“Ahlâk, toplumda insanları iyi ve kötü olarak değerlendiren nitelikleri ve bu niteliklerden hareketle gerçekleştirdikleri davranış olarak tanımlanır.” (Korkmaz, 2015: 23).

“Ahlâkî muhakeme yaklaşımı Piaget ve Kohlberg’in bilişsel muhakeme, bilişsel düşünme, değer ikilemleri ve karar verme süreçleri ile ilgili araştırmalarına dayanır.” (Fernandes, 1999’dan akt.: Yazıcı, 2006: 508).

“Ahlâkî muhakeme yaklaşımında temel amaç öğrencilerin davranışlarına rehberlik edecek ahlâkî ilkeler geliştirmelerine yardımcı olmaktır. Bu yaklaşımda öğrenci ileride karşılaşabileceği durumlarla yüz yüze getirilir. Böylece öğrenci gelecekteki davranışının toplumun beklentilerini karşılayıp karşılamadığını öğrenir.” (Akbaş, 2008: 16).

Ahlâkî ikilem yöntemine göre değer öğretiminde öğrencilere ikilemler sunulur ve öğrencinin tercih edeceği duruma göre hareket edilir. *“Bu yaklaşım eğitimin tüm kademelerinde kullanılabilir. Ancak, öğrencilerin yaş farklılıkları ve değer yargılarını göz önünde bulundurmamak gerekir. Bu yaklaşımda çözümün ne olduğundan ziyade, neden o çözüme ulaşıldığı daha da önem arz etmektedir.”* (Şen, 2007: 19).

2.6.5. Karakter eğitimi

“Karakter eğitimi, insanların temel etik değerleri anlaması, onları önemsemesi ve onlar doğrultusunda davranması için onlara kasıtlı olarak yöneltilen çabalardır.” (Sarı, 2007: 62).

Ekşi ve Katılmış (2014)’a göre ise karakter eğitimi; toplum tarafından onaylanmış insanî değerleri davranışlarına aktarmasının yanı sıra aynı zamanda akademik anlamda başarılı bireyler yetiştirmek amacıyla kasıtlı uygulamaları içeren eğitimsel faaliyetlerin toplamıdır.

Başaran (1997)’a göre, karakter eğitiminde üç yol izlenmelidir. Birincisi; öğrencilere doğrudan ya da dolaylı ahlâk kuralları vermek ve bu kurallar için araştırmalar yaptırmaktır. İkinci yol; öğrencilere ahlâk kurallarını yazılı ya da sözlü olarak anlatmak ve bu konuda yazılmış kitaplarla tanıştırmak. En etkili olan üçüncü yol ise; öğrencinin karşı karşıya kaldığı ahlâkî sorunların çözümünde onlara kılavuzluk etmek, rehber olmaktır.

Karakter Eğitimi Ortaklığı (The Character Education Partnership), etkili karakter eğitimi adına on bir temel ilke belirlemiştir:

- 1. İyi karakterin temelini oluşturan etik değerleri geliştirir.*
- 2. “Karakter” kavramını düşünce, duygu ve davranışı kapsayacak şekilde kapsamlı olarak tanımlar.*
- 3. Kapsamlı, kasıtlı, ileriye yönelik ve etkili bir karakter gelişimi yaklaşımını kullanır.*
- 4. İnsancıl bir okul topluluğu yaratır.*
- 5. Öğrencilere ahlâkî eylem olanakları sunar.*
- 6. Tüm öğrenenlere saygı duyan, onların karakterini geliştiren ve başarılı olmalarına yardımcı olan anlamlı ve zorlayıcı bir akademik program içerir.*
- 7. Öğrencilerin içsel güdülenmelerini arttırmaya çalışır.*

8. Karakter eğitiminde sorumluluğu paylaşan ve öğrencilerin eğitimine rehberlik edecek aynı öz değerlere uymaya çalışan bir öğrenme ahlâk topluluğu olacak okul personeli taahhüt eder.

9. Karakter eğitimi inisiyatifinin ortak ahlâkî liderliğini ve uzun vadeli desteğini artırır.

10. Aileleri ve toplum üyelerini karakter oluşturma çabalarında ortaklar olarak işe koşar.

11. Okulun karakterini, okul personelinin karakter eğitimcileri olarak işlevini ve öğrencilerin ne ölçüde iyi karakter sergilediklerini değerlendirir (Lickona, Schaps ve Lewis, 1996'dan akt.: Demirel, 2009: 38).

2.6.6. Değerler eğitiminde gizil güç: örtük program

“Gizli müfredat olarak adlandırılan örtük program, öğrencilerin günlük normal faaliyetleri çerçevesinde öğrendikleri anlam, inanç ve doğruları ifade eder.” (Taşpınar, 2009: 27).

“Çocuklara değerler aktarılırken açık ve örtük program uygulamaları birbirini desteklemelidir. Çünkü eğer bir öğretmen demokratik değer olarak düşünce özgürlüğünden bahsediyor fakat öğrencilerin sınıfta düşüncelerini özgürce ifade etmesine izin vermiyorsa ya da işbirliğinin öneminden bahsedip yarışmacı bir öğrenme yaklaşımı izliyorsa bu ortamda ifade özgürlüğü ve iş birliği değerlerinin kazanımı oldukça güçtür.” (Doğanay, 2006: 282).

Bireyler üzerinde oldukça önemli bir etkiye sahip olan ve bu etki dolayısıyla resmî programlar ile aynı ölçüde kabul edilebilen örtük program, tüm eğitim-öğretim süreçlerinde, üzerinde önemle durulması gereken bir konudur.

2.7. Değer Eğitiminde Aile

Değer eğitiminin başlangıç noktası ailedir. Okul çağına gelene kadar bireyin yaşantısını tümüyle etkileyen bu kutsal kurum, toplumca benimsenen değerlerin aktarılması konusunda da çok önemli bir yere sahiptir. Ailelerin bu konuda bilinçlendirilmesi, bu sebepten ötürü büyük önem taşımaktadır.

İlişkilerin temelinde yatan sevgi, saygı, hoşgörü, yardımseverlik, dayanışma, güven vb. gibi değerlerin yaşatıldığı ailelerin çocukları, bu değerleri çok daha kolay bir şekilde edinebiliyor iken tersi bir durumun hüküm sürdüğü ailelerin çocukları ise ebeveynlerinden

göremedikleri sevgi, saygı vb. gibi değerleri hiçbir zaman tam anlamıyla benimseyip yaşayamayacaktır. Söz konusu bu çocuklar, ailelerinden göremedikleri, mahrum bırakıldıkları çoğu değer bilincine varamayacağı gibi aynı zamanda kendisi yaşayamadığı için çevresindeki insanlara da bu değerleri hissettirip yaşatamayacaktır. Bu nedenle aileler, değer aktarımındaki bu önemli rollerinin bilincinde olmalı, gündelik yaşantılarına da bu değerleri dâhil edip uygulamaya geçirerek bu konuda çocuklarına örnek birer ebeveyn konumunda olmalıdırlar. Çünkü millî ve evrensel değerleri bizzat ailelerinden görüp bu değerleri içselleştiren bireyler, sağlam ve güzel karakterli bireyler olma yolunda ilk adımlarını da atmış olacaktırlar.

Değer aktarımı bağlamında özen ve dikkat gerektiren diğer bir husus ise, değerlerin çocuğa okul-aile işbirliği çerçevesinde kazandırılması gerekliliğidir. Taşpınar (2009)'a göre aileler, çocuklarına değerleri kazandırırken verdikleri eğitimin, okulda verilen değerler eğitimi ile çatışmamasına dikkat etmelidir. Eğer aile ve okul, değerler eğitimi konusunda çatışırsa toplumsal değerlerin yeni nesillere aktarılmasında sorun çıkacağı gibi eğitimin toplumsallaştırma işlevi de yerine getirilememiş olacaktır.

Bir çocuğun, okulda öğretmeninden paylaşımcı olma değerini görüp içselleştirmesi sonucu okul eşyalarını arkadaşlarıyla paylaşması, söz konusu değeri hayata geçirdiğini gösterir. Ama aynı çocuğun, akşam eve gidince bu davranışının karşılığı olarak ebeveynlerinden azar işitmesi, söz konusu davranışının ebeveynleri tarafından engellenmeye çalışılması, çocukta bir ikilem hâline ve değer çatışması/karmaşasına yol açacaktır. Bu örnekten hareketle, değerler eğitiminin başarılı bir şekilde sonuçlanabilmesinde okul ve ailenin birlikte hareket edebilmesinin büyük önem taşıdığı sonucuna ulaşabilmekteyiz.

2.8. Değer Eğitiminde Okul

Günümüzde, bireyin hayatını sağlıklı bir şekilde idâme ettirebilmesi için akademik başarının tek başına yeterli olmadığı; doğru duygu, doğru düşünce ve değer eğitimleri olmaksızın sırf bilgi edinimi ile hayatta başarılı olunamayacağı artık çoğu eğitimci, araştırmacı ve toplum bilimci tarafından kanıtlanmış durumdadır. Eğitimci, araştırmacı ve toplumbilimcilere göre okulda bireye eğitim verilirken, o kişinin bir bütün olarak ele alınmasında fayda vardır. Çünkü akademik başarı, kişinin hayatının her evresinde tek başına yeterli olamamakta; bu yüzden de akademik başarının yanı sıra bireye mutlaka evrensel, millî ve dinî değerler de kazandırılmaya çalışılmalıdır. Hökelekli (2013) ve Ekşi (2003)'nin bu konudaki görüşleri ise şu şekildedir:

Hökelekli, okul eğitiminin hedef ve işlevlerini şöyle açıklar: “Okul eğitiminin, öğrencilerin bilişsel olduğu kadar duygu ve davranış yönünden de olgun ve doygun kişilikler hâline gelmelerine yardımcı olma gibi açık veya örtük bir hedefi vardır. Çünkü çocuk ve gençlerin, iyi insan olmanın anlamını ve hangi davranış özelliklerinin başkaları tarafından beğenilir ve kabul edilir olduğunu öğrenmeye ihtiyaçları vardır. Onun için okul, bilgi kadar doğru davranış ve hissedişin yollarını da öğretmek zorundadır.” (Hökelekli, 2013: 291).

Ekşi (2003: 79) ise bu konuda şöyle der: “Değerleri benimseyen bireyler yetiştirmek ailenin, toplumun ve okulun görevleri arasındadır. Bu görüşten hareketle okulun iki temel amacı vardır: akademik başarı ve değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmektir.”

2.9. Türkçe Dersi ve Değer Eğitimi

“Her toplum, gelecek nesilleri yetiştireceği eğitim sistemini kurarken topluma mal olmuş değerleri referans alır. Eğitimin uzak hedefleri başta olmak üzere her kademedeki hedef belirlemeye yarayan en önemli ölçütler toplumun sahip olduğu değerlerdir.” (Kaymakcan ve Meydan, 2011). Dolayısıyla toplumca benimsenmiş olan değerler, eğitim-öğretim etkinliklerinin olmazsa olmaz öğeleri hâline gelmiştir.

Tulumcu ve Tulumcu (2015)’ya göre değerler, dil eğitiminin ayrılmaz bir parçasıdır. Çağdaş dil eğitiminin, yalnızca dilin kurallarının öğretilmeye çalışıldığı ve dilin yapısını oluşturan okuma, yazma gibi becerilerin sunulduğu bir alan olarak ele alınmasını eksik bir eğitim anlayışı olarak görmektedir. Dolayısıyla Türkçe Dersi Öğretim Programı’nın, öğrenciye kazandırılması gereken değerler ve bu değerlerin öğrenci tarafından içselleştirilmesi adına önemli bir kılavuz olarak ele alınması gerekmektedir.

Türkçe Dersi Öğretim Programı (2019: 4)’nın “Öğretim Programlarının Perspektifi” başlığı altında eğitim sistemimizin gayesi açıklanırken aynı zamanda “eğitim” ve “değer” kavramlarının birbirleriyle olan ilişkilerine de değinilmiştir. Programa göre, sahip olduğumuz değer ve yetkinliklerin birbirleriyle bütünleşmiş hâlimden doğan bilgi, davranış ve becerilere sahip fertlerin yetiştirilmesi, Türkçe Dersi Öğretim Programı’nın temel gayesi olarak kabul edilmiştir. Türkçe Dersi Öğretim Programı (TDÖP)’na göre bahsi geçen bu bilgi, davranış ve becerilerin, öğretim programları aracılığıyla bireylere aktarımında köprü görevini üstlenen öğeler ise değer ve yetkinliklerimizdir.

Toplumların ulusal ve manevi kaynaklarından süzülerek geçmişten bugüne ulaştırılmış olan değerler, yarınlarımıza taşınması gereken en önemli mirastır. TDÖP’te “değer” kavramına,

“Değerlerimiz” şeklinde ayrı bir başlık altında yer verilmiştir. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programları’nda olduğu gibi, Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda da “*adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik*” değerleri, “kök değerler” olarak belirtilmiştir.

“Öğretim programlarının perspektifini teşkil eden ilkeler toplamı” diye nitelendirilen değerlerin kökleri bir toplumun geçmişine ve ananelerine; bu köklerin uzantısı olan gövdesi ve dalları ise bugününe ve geleceğine uzanmaktadır. Hayatın doğal akışında, gündelik hayatta karşılaşılan problemlerle başa çıkmada bireyin kendisinde bulabildiği gücün ve kudretin kaynağı, insanî temel nitelikleri meydana getiren değerlerdir.

Değerlerin bireylere kazandırılabilmesi hususunda belli başlı plân ve programlara gereksinim duyulmuştur. Nitekim değerler kendiliğinden edinilemez, bu sebeple okullarda uygulanan öğretim programlarında değerler eğitime belli bir plân-program dâhilinde gerektiği ölçüde yer verilmelidir.

Geçmişten günümüze bakıldığında değerlerin öğretim programındaki yeri, önemi ve ağırlığının giderek artmakta olduğu; değerler eğitiminin okullarda işleniş ve buna yönelik etkinlik sayılarının da günden güne çeşitlilik kazanarak gelişim gösterdiği gözlemlenmiştir.

BÖLÜM 3

3. CAHİT UÇUK KİMDİR?

3.1. Cahit Uçuk'un Hayatı, Edebî Kişiliği ve Eserleri

3.1.1. Hayatı

Siverek Milletvekilliği ve kaymakamlık görevlerini ifa etmiş bir babanın en büyük kızı olarak 17 Ağustos 1909 tarihinde Selanik'te dünyaya gelen Cahit Uçuk, Cumhuriyet Dönemi'nin ilk kadın yazarlarından. Babası, Diyarbakırlı Hacı Ganizâde Efendi soyundan İbrahim Vehbi Bey; annesi ise Selanikli Doyran soyundan Hadiye Hanım'dır.

İbrahim Vehbi Bey ile Hadiye Hanım'ın Servet-i Fünun Dergisi'ne ve Hüseyin Cahit Yalçın'a olan hayranlıkları, Cahit Uçuk'a bu ismin verilmesinde en önemli etken olmuştur. Uçuk'un annesi ile babası, bir kız bebeklerinin dünyaya gelmesi durumunda *Cahide*; bir erkek bebeklerinin dünyaya gelmesi durumunda ise *Cahit* ismini vereceklerini belirterek Hüseyin Cahit Yalçın'a olan sevgi ve hayranlıklarını ifade etmişlerdir. Gelecekte çocuk edebiyatının önemli kadın yazarları arasında yerini alacak olan Cahit Uçuk'a ilk olarak *Cahide* ismi verilmiş, daha sonra isminin sonundaki "e" sesi düşürülerek *Cahide* ismi, *Cahit* olarak değiştirilmiştir. Bu isim değişikliği sebebiyle Cumhuriyet Dönemi'nin ilk kuşak kadın yazarlarından olan Cahit Uçuk, cinsiyet itibarıyla yıllarca hep erkek diye bilinmiştir.

Yazarın bu isim değişikliği serüvenini Kaplan (2003: 15) şöyle açıklamaktadır: *"İsmi, henüz daha doğmadan ailenin çok sevdiği bir yazar olan Hüseyin Cahit'in adından alır: 'Cahide Üçok' diye yazıyor nüfus cüzdanında. Ama babasının Hüseyin Cahit Yalçın'a olan düşkünlüğü, kuyruğundaki 'e'nin düşmesiyle noktalanıyor bir süre sonra. Kendisi de, 'Bana Cahide Hanım' gözüyle bakmayınız. Ben ismimin sonundaki 'e' harfini Sirkeci'deki yokuşun başında bırakıyorum.' diyecektir çok geçmeden. Yazar, yaşamı boyunca çevresi ve okuyucuları tarafından 'Cahit Uçuk' olarak tanınacaktır."*

Uçuk'un dünyaya geldiği sıralarda Selanik siyasî bir karışıklık içerisinde. Bundan dolayı Hadiye Hanım, eşine bir mektup yazarak durumun ciddiyetini belirtir ve artık Selanik'te kalamayacaklarını mektubunda şu sözlerle dile getirir:

"Kendimi değil Cahit'imizi düşünüyorum. Birçok çatıda artık mavili beyazlı Yunan bayrakları görülüyor. Selanik'i, bu evi, ailemi, akrabalarımı ne kadar seversem seveyim, bu şehirde eski mutluluklarımızı sürdüremeyeceğimizi hissediyorum Vehbiciğim. Hep

düşünüyorum, kiliselerin çan seslerinin ezan seslerini boğmaya başlayacak kadar çoğaldığı bu şehirde, kızımızı nasıl büyütebiliriz?..” (Uçuk, 1995: 140).

Sonrasında Hadiye Hanım, kızı Cahit Uçuk’u da yanına alarak kız kardeşi Münire Hanım’ın yanına, İstanbul’a yerleşir. İşlerini yola koyduktan bir süre sonra da Vehbi Bey İstanbul’a geçer ve burada kalabilecekleri ahşap bir ev kiralarlar. Hadiye Hanım, Uçuk’u İstanbul’daki “Madam Mektebi” isimli anaokuluna kaydettirir. Bu kurum bünyesinde Uçuk’a müzik ve Fransızca derslerinden eğitimler vermeye başlanır. Lâkin İstanbul’da süren olaylar sebebiyle şartların daha da kötüye gitmesi üzerine, Uçuk’un eğitim hayatı yarıda kesilmek zorunda kalır. Karmaşanın artması ve şartların daha da kötüleşmesi sonucu Uçuk’un ailesi Balıkesir’e giderek Vehbi Bey’in amcazâdesi Cemil Bey’in yanına yerleşir. Uçuk’un, eğitimine devam edebilmesi amacıyla burada da bir okula kaydı yapılır ama Uçuk, bu yeni okuluna bir türlü ısınmaz ve okuldan alınarak evde özel ders görmesine karar verilir. Aldığı bu özel dersler neticesinde Uçuk, üç ay gibi çok kısa bir süre zarfında okuma-yazmayı iyice öğrenmiş olur, süregelen günlerde de devamlı özel dersler alarak eğitimini sürdürmeye çalışır. Bu arada, teyzesinin sağlık durumunun bozulması sebebiyle Uçuk, ailesiyle birlikte tekrar İstanbul’a, teyzesi Münire Hanım’ın yanına döner. Burada yaşanan kötü olaylara duyarsız kalamayan Uçuk, hayranı olduğu Halide Edip Adıvar’ın meşhur Sultanahmet mitingine iştirak eder.

İstanbul ve Balıkesir’deki olaylar, her iki şehri de artık yaşanılmaz hâle getirdiği için Vehbi Bey, Diyarbakır’a yerleşmeyi uygun görür. Bu anî yer değişikliklerinden çocuklarının olumsuz etkilenmesini istemeyen aile, önce Samsun’a ardından da Amasya’ya bir aylık gibi kısa bir süreliğine yerleşir, bu bir aylık süre içerisinde Uçuk tekrar okula yazdırılır fakat Vehbi Bey’in tayininin Malatya’ya çıkması üzerine bu kez de Malatya’ya geçerler. Burada da Uçuk, tekrar bir okula yazdırılır. Bu yeni okulunda öğretmeni, birtakım sebeplerden ötürü bazı günler okula gelemediği için daha on bir yaşında olan Uçuk’u, arkadaşlarına hocalık yapması için seçer. Uçuk, o günleri anılarında şöyle ifade eder:

“Malatya’dan gelen hoca hanım, ilk tarih dersinde çocuğunun kundağını kürsü üstünde açarak bebeğinin altını temizlerken, bir yandan da talebelere seslenmişti: ‘Açın dördüncü sayfayı. Buradan on beşinci sayfaya kadar ezberleyin.’ Ders verdiği kızların birçoğu mahalle hocasından bir şeyler öğrenmişlerdi. Kendilerini okur-yazar sayıyorlardı ama içlerinde tam anlamıyla okuma-yazma bilen Cahit’ti. Akşam eve geldiğinde hoca hanımın taklidini yapıyor, bebeğinin altının kokular saçılarak kürsünün üstünde açılışını anlatıyor, sonra ciddi bir kitap sayfası açarak pat diye kitabı kapıyordu. Sonuçta hocanın derslere gelmez oldu. Kendine

muallime vekili olarak Cahit'i tayin etmişti. Cahit on bir yaşında dört ay hocalık yaptı, kızlara okuma yazma öğretti.” (Uçuk, 1995: 389).

Uçuk'un yaşadığı dönemde yaşanan siyasî çalkantılar ve karmaşalı ortam, Uçuk'un okul hayatını her defasında sekteye uğratmıştır. Bu zor şartlara rağmen Uçuk, küçük yaştan itibaren eğitime ve okumaya düşkünlüğünü hiç yitirmemiştir. Şartlar gereği her ne kadar iyi ve sürekli bir tahsil hayatına sahip olamasa da evde hocalarından aldığı özel dersler ve kendi çabalarıyla sürekli yazıp çizmeye, kendini geliştirmeye çalışmıştır. Son derece modern ve kültürlü bir ailede yetişmiş olması ise Uçuk için büyük bir şanstır. Vehbi Bey'in emekliliği sonrası Uçuk ailesi tekrar İstanbul'a yerleşir. Artık on yedi yaşında güzel bir genç kız olan Uçuk, burada tiyatro, sinema ve şiir gibi birtakım yeni uğraşlar edinir.

Uçuk, kendini yazmaya iyice kaptırdığı bir dönemde Mahmut Yesâri ile tanışır, bir süre sonra evlenirler; ancak birtakım anlaşmazlıklar ve Yesâri'nin uzun süren hastalığından dolayı evlilikleri kısa sürede son bulur. Uçuk, daha sonra Galatasaray futbolcusu Necdet Cici ile evlenir. Necdet'in işsizlik sorunu bir süre sonra Uçuk'u çok üzmeye başlar, bu durum aralarındaki ilişkinin sarsılmasına da sebebiyet verir. Necdet ile aralarındaki kopukluğu unutabilmek için kendini sürekli yazmaya verir ancak o ara bebeğini de kaybetmesi sonucu, bu mutsuz evliliğini de sonlandırır. Bu dönemde çocuk romanları üzerine yoğunlaşan Uçuk, romanlarında değineceği konuları belirlerken daha çok Anadolu'da yaşadığı anılarından esinlenir. Tüm bu olumsuz durumların yaşandığı sırada Uçuk, “Güneş Kokusu” ile “Değirmen Taşı” adlı eserlerini kaleme alır. İlerleyen günlerde İstanbul'a yerleşen Uçuk burada ise Servet-i Fünun matbaasının ortağı olan Murtaza Sadık Kâğıtçı ile tanışır ve evlenirler. Uçuk, aradığı mutluluğu bu evlilik ile bulmuş; bu durum yazarlık hayatını da olumlu etkilemiştir. Ancak bu dönemde annesini, babasını ve kız kardeşini peş peşe kaybetmesi, Uçuk'u derinden sarsmıştır. Devam eden günlerde ise eşinin rahatsızlığı ile daha da yıkılacaktır.

“Hayata yazma aşkı ile tutunan yazar, Cumhuriyet gazetesinin düzenlediği bir yarışmaya başka bir imza ile katılır. Eşi Murtaza Kâğıtçı ile Servet-i Fünun Matbaası'nda 'Dede' isimli bir haftalık gazete çıkarmaya karar verirler.” (Uçuk, 1995: 209). Ne yazık ki gazete tutulamayacaktır. Bunun üzerine bu macera da son bulmuş olur.

Hasta eşinin tedavisi sebebiyle bir süre Almanya'da bulunan Uçuk, Türkiye'ye döndüğünde çocuk eserleri, Kültür Bakanlığınca basılmış olur. Takip eden günlerde ise Uçuk,

anılarını yazıya dökmeye başlar ve bu sırada eşi Murtaza Bey vefat eder. Hayata tutunmak için son ümidini de kaybeden Uçuk, bu acılarını untabilmek adına inatla yazmayı sürdürür.

Türk edebiyatının, bilhassa çocuk edebiyatının öncü isimlerinden olan Cahit Uçuk, 1935'te başlattığı yazarlık serüvenini, 7 Kasım 2004 tarihinde İstanbul Bebek'teki evinde son nefesini vererek sonlandırmış olur.

3.1.2. Edebî kişiliği

Her edebiyatçının edebî kişiliğinin beslendiği birtakım kaynaklar ve etkilendiği bazı faktörler mevcuttur. Uçuk'un edebî kişiliğinin oluşumunda ise ailesinin ve takip ettiği yerli-yabancı birçok edebiyatçının büyük etkileri olmuştur. Babası Vehbi Bey, dönemin önemli yayın organlarından olan Servet-i Fünun dergisinin ve Hüseyin Cahit Yalçın'ın büyük bir hayranıdır. Babasının, Hüseyin Cahit Yalçın'a olan bu hayranlığı, Uçuk'un yalnızca isminin belirlenmesinde değil, edebî şahsiyetinin oluşmasında da önemli bir rol oynamıştır.

Yazarlık kariyerinin başlarında hem yetişkinlere hem de çocuklara yönelik eserler kaleme alan Uçuk, hayatının son otuz senesini ise bilhassa çocuklar için yazmaya adanmıştır. Eserlerinde genellikle Anadolu'yu, Anadolu'nun çeşitli problemlerini, kadının toplumdaki yerini, kadın hakları, analık duygusu, ailenin kutsallığı, birlik ve beraberliğin önemi, vatanına ve milletine bağlılık, Allah inancı, sevgi, hayvan sevgisi, iyilik, doğruluk, dürüstlük, sadakat, fedakârlık, yardımlaşma, dayanışma, doğanın güzelliği, temizlik, erdemlilik, çalışkanlık ve azim gibi konu ve temalara yer vermiştir. Uçuk, eserlerini bu konu ve temalar etrafında oluştururken özellikle de çocuk okurlarına; her daim dürüst olma, ailenin değerini bilme, birlik ve beraberlik içerisinde olma, azimle çalışma ve sevginin gücü sayesinde her zorluğun üstesinden gelinebileceğinin bilincinde olma gibi önemli değerleri kazandırmaya çalışmıştır. Hayatı sürekli bir sıkıntı ve zorluk içinde geçen Uçuk, yapıtlarıyla okurlarına "zorluklar karşısında yılmama" mesajını vererek onlara mücadelecî bir ruh aşılama gayret etmiştir.

Eserlerinde kullandığı dilin sade, samimi ve anlaşılır olmasının yanı sıra üslûbundaki akıcılık, konu seçimindeki başarısı ve olay örgüsünün sağlamlığı gibi unsurlar, Uçuk'un bugün de çokça sevilip sayılan ve hâlâ severek okunan önemli bir isim hâline gelmesini sağlamıştır.

Okumayı ve üretmeyi çokça seven Uçuk, yazmaya ilk olarak şiir türü ile başlamıştır. İlerleyen günlerde bu şiirlerini Abdülhak Hâmid Tarhan'ın beğenisine sunmuş ve ondan ise şu şekilde tavsiyeler almıştır:

“Bu şair hanım fevkalâde bir istidâd-ı şairiyete sahiptir. Çok güzel şiirler yazıyor. Birazcık daha dikkatli olursa çok iyi bir şair olabilir. Kendisini tebrik ederim. Eğer nesir olarak da yazarsa, ileride çok güzel şeyler yazacağına kaniim. Abdülhak Hamit.” (Doğan, 1999: 34).

Hâmid, Uçuk’un şiirlerini beğenmesine rağmen yine de kendisine nesir alanına yönelmesini salık verir. Dönemin ünlü şairlerinden Nazım Hikmet de bir gazete haberi ile Uçuk’a destek verir ve nesir alanına yoğunlaşmasının gerekliliği yönünde kendisine önerilerde bulunur. Bütün bu öneri ve telkinleri dikkate alan Uçuk, nesir alanına yoğunlaşmaya başlar. Neticede, köy yaşantısını gözler önüne seren *“Bir Masal ki Herkes Okunmalı”* başlıklı ilk yazısı, 14 Şubat 1935 yılında Yarım Ay dergisinde yayımlanmış olur. Ardından Cumhuriyet gazetesi tarafınca Uçuk’un ilk hikâyeleri neşredilmeye başlanır. Böylece 1935 yılında Uçuk’un yazarlık serüveni tam anlamıyla başlamış olur. İlk yazılarını, kimliğini açıklamadan yazmasından ötürü bu yazıları kaleme alan yazarın Nazım Hikmet olarak düşünülmesi, ilerleyen günlerde Uçuk’a kimliğini açıklama gereği hissettirmiştir.

Yazarlık yolunda emin adımlarla yürüyen Uçuk; Reşat Nuri, Halide Edip, Ömer Seyfettin, Nazım Hikmet, Halit Ziya ve Faruk Nafiz gibi usta kalemleri ilgiyle takip eder ve onlardan etkilenir. Yine bu dönemde Rus ve Fransız edebiyatçılarını da takip etmeye çalışır. Özellikle de Maksim Gorki ve Victor Hugo gibi isimler, sözü edilen yabancı yazarlardandır. Eserlerini büyük bir ilgiyle okuyup etkilendiği bir diğer isim ise Tefvik Fikret’tir. Dönemin önemli isimlerinden Nezihe Aras, Samiha Ayverdi, Behçet Kemal Çağlar ve Safiye Erol ile tanışma fırsatını yakalar.

Büyük bir edebiyat tutkunu olan Uçuk, özellikle de çocuk edebiyatı alanında büyük gayretler sarf etmiş ve tüm bu uğraşlarının en güzel meyvesini ise çocuklar için kaleme almış olduğu *“Türk İkizleri”* adlı çocuk romanı ile almıştır. Uçuk’un Floransa’da Milletlerarası Çocuk Kitapları Birliği tarafından gerçekleştirilen Hans Christian Andersen adlı yarışmanın şeref listesine girmeye hak kazanan *“Türk İkizleri”* adlı çocuk romanı, liyakat diplomasına lâyık görülmüştür.

Cahit Uçuk’un ilk hikâyeleri Cumhuriyet gazetesinde yayımlanır. Yazarın Yarım Ay, Resimli Ay, Salon, Yıldız ve Perşembe dergileri ile Cumhuriyet ve Tan gazetelerinde yayımlanan bir kısım hikâyelerine ise kitaplarında ayrıca yer verilmemiştir. *“Babiâli’deki günlük gazetelerle başta Yedi Gün, Salon, Yıldız dergilerindeki gelen hikâye ve röportaj*

istekleri Yarımay kanalıyla bana ulaştıkça ben hepsine yazı yetiştirir olmuştum.” (Uçuk, 2003a: 73).

Uçuk’un hikâyeleri; “Yarım Ay”, “Yedi Gün”, “Yıldız”, “Resimli Ay”, “Perşembe”, “Salon” gibi dergiler ile “Cumhuriyet” ve “Tan” gibi gazetelerde yayımlanma şansı bulmuştur. Ayrıca Servet-i Fünun dergisinin yayımlanan son yazılarında da Uçuk ismi yer almıştır.

“Yalçın Kayalar ve Gümüş Kanat romanlarımı yazarken yarım kalan anneliğimin acıları, evlat sevgisine dönüşmeyen duygular ile çok sevdiğim vatanımın çocuklarına ışık ışık, sıcacık, nasihat vermeyen, sadeliğe özendirilen, sevdiğim duygular verecektim.” (Uçuk, 2003b: 43) sözleri ile Uçuk, “Yalçın Kayalar” ve “Gümüş Kanat” adlı eserlerini yazma amacını açıklamıştır.

Yazarın ilk büyük romanı diyebileceğimiz eseri ise “Güneş Kokusu” adlı eseridir. Uçuk, “Mavi Ok” isimli romanını anne ve babasına; “Doğanın Armağanı” adlı eserini ise yeğeni Alp Üçok’a ithaf etmiştir. Tiyatro ve piyes dallarında da eserler veren Uçuk’un yazmış olduğu “Sihirli Bilezik” adlı eseri, piyes dalında yazmış olduğu önemli bir eserdir.

“Cahit Uçuk, iki ödüllü olan bir yazardır. İlk ödülü, ‘Türk İkizleri’ dolayısıyla aldığı ‘Hans Christian Andersen Liyakat Diploması (1958)’dır. Türk-Amerikan Derneği’nce bir senenin kadını seçilecek şeref ödülüne layık görülmüştür. 1999 yılında merhum Turgut Özal’ın elinden, çocuk edebiyatına katkılarından dolayı ‘Türk Çocuk Onur Ödülü’nü almıştır. 1995 yılında da on dördüncü TÜYAP Kitap Fuarı’nda 60. yazı yılını kutlamasının anısına şeref ödülüyle onurlandırılmıştır.” (Doğan, 1999: 40). Uçuk’un aldığı bu iki ödüle ilerleyen dönemlerde yenileri de eklenmiştir.

Çocuk edebiyatı alanında ve anı türünde göstermiş olduğu başarılarından ötürü Uçuk’a 2001 senesinde “Türkiye Yazarlar Birliği Üstün Hizmet Ödülü” takdim edilmiştir.

Aynı zamanda Çocuk Esirgeme Kurumu’nun da bir üyesi olan yazarın çocuk eserleri, ilerleyen günlerde *Uçuk Yayınları* adı altında yayımlanır. Bazı eserleri ise Kültür Bakanlığınca yayımlanır. Yazmanın tutkuya dönüşmüş hâlini temsil eden Cahit Uçuk, yaşamının sonuna kadar yazmaya devam edeceğini şu sözlerle dile getirir:

“Ellerim kalem tutuncaya kadar sizlere hep yazacağım.’ vaadimi de tutacağım. Ve hep yazacağım... Kitap yazmak herhalde sıradan bir iş değildir, ama bu yazma işini sürdürmek büyük bir sevgi ve tutkudur ve bazı insanlara verilmiş buyrukların sonuçlarıdır. Sadece heves,

özenmek, arzulanmakla hiçbir ilişkisi de yoktur. Böylece hayallerin, rüyaların sundukları konuları yazıp çizerek geçirilen vakitler nasıl da çabuk tükenmekte. Yılların yazmak dışında kalan zamanlarını da yine faydalıya, güzele, sevinçliye harcamak gerekli. Yaşamın bir dakikasını bile boşa geçirmemeli diyorum.” (Uçuk, 1995: 284-285).

Bitmek bilmeyen bir edebiyat sevgisi ve yazma aşkıyla dolup taşan altmış dokuz yıllık yazın hayatına roman, öykü, masal, anı, şiir ve tiyatro gibi farklı metin türlerinden birçok eser sığdırmış olan Uçuk, Türk edebiyat tarihinin yeri doldurulamaz edebiyatçılarından.

3.1.3. Eserleri

Edebiyat hayatı boyunca yazmış olduğu eserlerle hem yetişkinlere hem de çocuklara seslenmiş olan Uçuk, birçok farklı türde eserler kaleme almıştır. Yazarın eserleri bu bölümde, “Yetişkinler için Kaleme Aldığı Eserler” ve “Çocuklar için Kaleme Aldığı Eserler” şeklinde iki ana başlık altında sunulmuştur.

A. Yetişkinler için Kaleme Aldığı Eserler

1. Romanları:

Kirazlı Pınar (1936), Dikenli Çit (1936), Kırmızı Balıklar (1937), Sürü Çıngırakları (1941), Değirmen Taşı (1945), Küçük Ev (1947), Sırma Bacı, Güneş Kokusu (1950), Kanlı Düğün (1951), Siyah Dantelli Şemsiye (1952), Hep Yarın (1955), Sabır Taşı (1957), The Black Lace Parasol (1958), Gecenin Bu Saatinde (1966), Özlem Şarkısı (1967), Bıraktığı Yerden (1973).

2. Hikâye Kitapları:

Cin Tayfası (1945 - Cahit Uçuk'un ilk öykü kitabıdır.), Unutmayacaktı (1964), Artık Geçti (1965), Cennet Bahçe (1969), Altın Pabuçlar (1968), Bir Işıklı Pencere (1969), Kurtların Saygısı (1970), Değişen Sensin (1971).

“Üç Bacanın Dumani” adlı öykününün, Çocuk Esirgeme Kurumu tarafınca öykü kitabı olarak basılması plânlanmış fakat basılamamıştır. Ayrıca söz konusu eser, yazara tekrar iade edilmediğinden Uçuk, bu eserin kaybolduğunu düşünmektedir.

Bu hikâye kitapları dışında yazarın, Yarım Ay, Perşembe, Resimli Ay, Yıldız, Salon, Yedi Gün; Tan, Cumhuriyet ve Sabah gibi dönemin önemli dergi ve gazetelerinde yayımlanmış birçok öyküsü de mevcuttur.

3. Tiyatro Eserleri:

Sihirli Bilezik (1943), Yaşamak İstiyoruz (1945), Gök Korsan (1946 yılında basılmış ve 1946-1947 sezonunda ise şehir tiyatrolarında canlandırılmıştır.), Bir Boşanma Sebebi (1964), Dâhiyane Bir Keşif (1965).

4. Anı Kitapları:

Bir İmparatorluk Çökerken (1995), Erkekler Dünyasında Bir Kadın Yazar-Silsilene I (2003), Yıllar Sadece Sayı-Silsilene II (2003).

B. Çocuklar için Kaleme Aldığı Eserler

1. Romanları:

Türk İkiizleri (1937), Gümüş Kanat (1962), Mavi Ok (1968), Yalçın Kayalar (1972), İran İkiizleri (1974), Sumru Kız, Doğanın Armağanı (1980), Alın Teri (1981), Küçük Çoban-Âlim Kız 1-2-3 (1992), Küçük Çoban-Âlim Kız Büyüdü 1-2-3-4-5 (1993), Eve Doğan Güneş (1996), Esrarengiz Yalı (1996), Kim Bu Kız (1999), Gizemli Koltuk (2000), Sırrını Vermeyen Tabak (2000), Mavi Derinliklerdeki Sır (2004), Sihirli Rüzgâr Çanı (2004), Düğüm Düğüm Üstüne (2004).

2. Hikâye Kitapları:

Kırmızı Mantarlar (1943 - Kızlara yönelik roman niteliği de taşımaktadır.), Bahçemden Mektuplar (1970 - Mektup şeklinde kaleme alınmış hikâyelerden oluşur.), Cepteki Yavrular (1973), Unutulmaz Gezi (1993), Çiğdem'in Düşleri (1995), Tavşan Kızla Sarı Ayaklı Horoz (1995).

Kara Eşek Kayboldu (1995), Ormanın Küçük Meleği (1995), Yalnız Ağaç (1995), Rüzgârın Sesi (1995), Açgözlü Tilki (1996) ise yazarın diğer öykü kitaplarıdır.

Bu hikâye kitapları dışında ayrıca yazarın, dergilerde yayımlanan çocuk hikâyeleri de mevcuttur.

3. Masalları:

Üç Masal (1944), Ateş Gözlü Dev (1945), Şahnazar (1956), Şahnazar-I (1990), Şahnazar-II (1940), Kurnaz Tilki (1946), Türk Çocuk Masalları (1946), Herte, Verte, Pitte 1-2-3-4-5 (1990 - 40 dizi masal şeklindedir.), Ateş Gözlü Dev (1993), Uzaydaki Mavi Bilye 1-2-3-4-5-6-7-8-9-10 (2003 - Bu masal kitabı, "Herte, Verte, Pitte" nin devamı niteliğindedir.),

Sihirli Ayna (Çocuk Esirgeme Kurumu adına kaleme alınmış fakat yayımlanma esnasında yitirildiği için basımı gerçekleştirilememiştir.)

Cahit Uçuk'un "Herte, Verte, Pitte" isimli masal serisi, 2002 yılında "Fadiş - Bediş - Ediş" ismiyle tekrardan yayımlanmıştır.

Ayrıca Uçuk'un, Çocuk ve Çocuk Duygusu dergilerinde yayımlanan birçok çocuk masalı mevcuttur. [bakınız (bk.) Doğan, A. (1999). Cahit Uçuk Hayatı-Sanatı-Eserleri, İstanbul: Milli Eğitim Yayınları, sayfa (s.) 6].

4. Manzum Eserleri:

Kurumun Destanı (1945), Bir Köy Masalı (1945), Benden Selam Yunus'a I (1974), Benden Selam Yunus'a II (1996).

Bunların dışında, Uçuk'un, çocuk okurlarına yönelik yazmış olduğu "Kavacık Masalı (1969)" ise yazarın "Bir Işıklı Pencere" adlı öykü kitabında yer alan, manzum türdeki bir diğer eseridir.

5. Piyesleri:

Aytuncun Bayramları (1942), Sihirli Bilezik (1943), Cumhuriyet Güneşi (1943).

3.1.4. Aldığı ödüller

- Hans Christian Andersen Ödülü (1958)
- Türk Çocuk Vakfı Onur Ödülü (1991)
- TÜYAP Kitap Fuarı Şeref Ödülü (1995)
- Çocuk Yayınları Derneği'nce takdim edilen şükran plâketi (1977)
- Türkiye Yazarlar Birliği Üstün Hizmet Ödülü (2001)

Uçuk; İngilizce, Fransızca, Japonca gibi dünya dillerine de çevrilmiş olan dünyaca ünlü eseri "Türk İkizleri" ile 1958 yılında iştirak ettiği yarışmada "Hans Christian Andersen Ödülü"nü almaya hak kazanarak şeref listesine adını yazdırmayı başarmıştır. Uluslararası anlamda yakalamış olduğu bu başarısı, ulusal düzeyde de gösterdiği başarılar ve aldığı ödüllerle devam etmiştir.

Uçuk'un, 40 yıl boyunca çocuk edebiyatı alanında vermiş olduğu hizmetlerinden ötürü kendisine 1991 yılında "Türk Çocuk Vakfı Onur Ödülü" verilmiştir. 1995 yılında, yazarlık hayatının altmışıncı senesinde Uçuk, 14. TÜYAP Kitap Fuarı'nın "Şeref Ödülü"ne lâyük

görülmüştür. Göstermiş olduğu üstün çabalarından ötürü 1977 yılında ise Çocuk Yayınları Derneği tarafından Uçuk'a şükran plâketi; 2001 yılında ise "Türkiye Yazarlar Birliği Üstün Hizmet Ödülü" takdim edilmiştir.

3.2. Cahit Uçuk'un "Gümüş Kanat" ve "Türk İkiizleri" Adlı Çocuk Romanlarının İncelenmesi

3.2.1. Gümüş Kanat

Çocuk edebiyatı sahasında ulusal alanda olduğu kadar uluslararası alanda da adını duyurabilmeyi başaran Uçuk, kaleme aldığı başarılı eserleri ile bu üne sahip olmuştur. Ona bu ünü kazandıran eserlerinden birisi de çokça beğenilen "Gümüş Kanat (1962)" adlı çocuk romanıdır.

Uçuk'un "Gümüş Kanat" adlı eseri, MEB'in ilköğretim düzeyi için belirlemiş olduğu "100 Temel Eser" listesinde yer almaktadır. "Gümüş Kanat", aynı zamanda MEB Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı (2019)'nın 118-124. sayfa aralıklarında ilgili kitabın "Erdemler" başlıklı 4. temasında yer almakta olup 6. sınıf öğrencilerine hâlen okutulmaktadır.

3.2.1.1. Kitap özeti

Romanın başkışisi, Kemal ismini taşıyan 11 yaşındaki bir çocuktur. Kemal'in babası Celil Bey, Cağaloğlu'nda bulunan bir matbaanın ciltleme bölümünde ustabaşı olarak çalışmaktadır. Bir gün iş yerinde kolunu makineye kaptırmak üzere olan genç bir çırağı kurtarmaya çalışırken dört parmağını birden makineye kaptırmıştır. Bu olay üzerine Celil Bey artık çalışamaz hâle gelir. Evin geçimini sağlamak için Kemal'in annesi Süzen Hanım çalışmak zorunda kalır. Sanat mektebi mezunu olan Süzen Hanım, evlere dikiş dikmeye gider. Bu duruma çok üzülen Celil Bey, gönlü pek razı olamasa da kendisi iyileşinceye kadar Süzen Hanım'ın çalışmasına üzülen onay verir. Bir yandan ev işleri, diğer yandan dikiş dikmeye gitmesi, kadıncağızı bir hayli yorsa da ailesi için fedakârlık yapmaktan asla şikâyetçi değildir. Başta işleri çok iyi giden Süzen Hanım'ın bir süre sonra fazla iş alamaması sebebiyle aile maddi sıkıntılar yaşamaya başlar. Ailenin imdadına bu kez de oğlu Kemal yetişir. Çok akıllı ve düşünceli bir çocuk olan Kemal, annesine ev işlerinde yardımcı olduğu gibi okul derslerinde de son derece başarılı bir öğrencidir. Annesinin bitkinliğini fark edince gönlü bu duruma razı olmaz ve hasta babasının üzülmelerini de istemediğinden ondan habersiz bir şekilde okulunu bırakıp bir işte çalışarak ailesine maddi açıdan destek olmak ister. Öğretmeni, başarılı bir öğrenci olan Kemal'e, hafta sonları evinde ders verebileceğini söyler. Kemal'in yarım kalan

eğitimini o Şekilde devam ettirmeyi kararlaŐtırırlar. Birkaç gün içerisinde Kemal, annesine iş mevzusunu açar. Oğlunun bu konudaki kararlılığını gören Szen Hanım, bu duruma üzülüp karşı çıkmak istese de zor durumda oldukları için oğlunun bu kararına onay vermek zorunda kalır. Devamlı olmasa da en azından Celil Bey iyileşip de bir işe girene kadar Kemal'in, geçici bir süreliğine çalışması ve bu durumun Celil Bey'e hiçbir Şekilde duyurulmaması kararlaŐtırılır. Matbaadaki o elim kazadan sonra Celil Bey'de beliren kansızlık, onu yatağa düŐürmüŐ ve bir daha da eski sağlığına kavuŐamamıŐtır. O yüzden de ana oğul, bu durumu Celil Bey'e bildirip de onu zmenin bir gereği yok diye düŐünürler. Lakin Celil Bey bir süre sonra durumun farkına varacaktır. Oğlunun, okulunu bırakmak zorunda kaldığını ğrenmesi, Celil Bey'i ziyadesiyle zse de yine de oğlunun bu denli olgun, düşünceli ve ailesine bağlı oluşu; aile fertlerinin kendisi için yaptıkları fedakârlıklar, Celil Bey'i ziyadesiyle duygulandırır.

Romanın başında Kemal, dalda asılı durduğunu fark ettiği ve tüylerinin renginden dolayı "Gümüş Kanat" ismini taktığı bir kuşu babasının yardımıyla kurtarır. Kemal'in yaşamı o günden sonra sürekli Gümüş Kanat etrafında Őekillenecektir. Gümüş Kanat, sıklıkla Kemal'in rüyalarını süsleyecek ve Kemal, onun telkinleri doğrultusunda hayatına yön verecektir. Aynı Şekilde Kemal'in bir işte çalışma kararını almasında da yine Gümüş Kanat'ın etkisi yadsınamayacak ölçüde büyüktür. Çoğu geceler rüyasında Gümüş Kanat'ı gören Kemal, bir gece yine rüyasında Gümüş Kanat'ı görür ve Gümüş Kanat'ın yönlendirmeleriyle babasının daha önce çalıŐmakta olduğu matbaaya gidip iş baŐvurusunda bulunur ve hemen işe alınır. Daha nce Celil Bey'in çalıştığı matbaada Şimdi ise oğlu Kemal alıŐacaktır. Hafta ileri matbaada çalışıp hafta sonları ise öğretmeninin evine giderek öğrenimini sürdürmeye çalışmaktadır.

Kemal, işini öyle büyük bir titizlik ve ustalıkla yapar ki işe gireli henüz birkaç gün olmuş iken, baŐyardımcılıđa terfi eder. İlk haftalığını alıp ailesine vermenin gurur ve mutluluğunu yaşar. Szen Hanım ve Celil Bey, evlat parası yemenin gurur ve mutluluğunu hüzünle karıŐık bir Şekilde yaşarlar. Haftalığından ayırmış olduğu bir kısım para ile de uzun zamandır almayı düşündüğü ama maddi imknsızlıklardan dolayı alamadığı "Kamerde İlk İnsanlar" adlı kitabı almak için kitapçı Nevzat Bey'in yanına uğrar fakat Nevzat Bey'in o gün sergisini açmadığını fark edince kitabı almayı başka zamana erteler. Bütün ailesini Erzincan depreminde yitiren Nevzat Bey, yalnız başına yaşayan, kimsesiz bir insandır. Kanaatkâr bir kişiliğe sahip olan Nevzat Bey, kitap satışından kazandığı paranın bir kısmı ile geçimini sağlamakta bir kısmı ile de güvercin beslemektedir. z evladı gibi görüp sevdiği Kemal, ilerleyen dönemlerde Nevzat Bey için dertleŐtiđi, sırlarını paylaştığı bir dost hâlini alır.

Kemal'in çalıştığı matbaada Usta Barba adında bir iş arkadaşı vardır. Bir gün Kemal, Usta Barba'dan, matbaanın altından Ayasofya'ya dek uzanan çok eski bir tünelin varlığını öğrenir. Bu tüneli çok merak eden Kemal, Usta Barba'yı ikna eder ve birlikte tünel yolundaki tonoz girerler ama karanlık ve havasızlık gibi faktörler yüzünden keşifleri yarıda kalır. İlerleyen günlerde Kemal, yüreği korkuyla dolup taşsa da meraklı kişiliğine yenik düşerek birkaç kez daha tünele girip incelemelerde bulunmak ister. Bir gün yine tünelde gezinirken çok eski dönemlere ait bir paraya rastlar. Bu parayı eline alıp incelediğinde ise hayretler içerisinde kalır, çünkü haftalardır rüyalarını süsleyen Gümüş Kanat'ın resmini bu kez de bu paraya işlenmiş bir şekilde görür. Yaptığı araştırmalar sonucu herhangi maddi bir değer taşımadığını öğrendiği bu sikkeyi manevi bir hatıra olarak annesine armağan eder. O gece rüyasında kendini yine o dehlizde bulur; bu sefer ise yüreği her zamankinden çok daha hızlı atmaktadır; çünkü bu kez karanlıkta kalmış ve yolunu kaybetmiştir. Tam ümidini kaybetmek üzereyken duvara tünemiş bir kuş görür, o kuşun görünmesi ile Kemal için umut ışıkları artık yanmıştır, çünkü o kuşu takip ederek dehlizden çıkış yolunu bulacağını ümit eder. Ki, gerçekte de böyle olur; Kemal, o kuş sayesinde çıkış yolunu bulur ve biraz daha dikkatli incelediğinde ise o kuşun, ölümden kurtarıp iyileşene dek baktıkları, toparlanınca da özgürlüğüne kavuşturdukları "Gümüş Kanat" olduğunu fark eder. Rüyasında, Gümüş Kanat sayesinde dehlizden çıktığı yer ise Sultanahmet meydanıdır.

Bir gün Kemal, Sultan Ahmet Camisinde, babasının iyileşmesi, annesinin çalışmak zorunda kalmayıp yalnızca evine hizmet etmesi ve kendisinin de çalışmak zorunda kalmayıp tekrar okuluna dönebilmesi için Allah'a dua ettikten sonra gönül ferahlığıyla oradan çıkar. Camiden çıktığında yan tarafta kazı çalışmalarının yapıldığını fark eder, neler olduğunu çözebilmek için arkeologların yanına gidip ne yaptıklarını sorar ve ardından, kazı yapılan bu yerin, gece rüyasında gördüğü ve Gümüş Kanat sayesinde çıkış yolunu bulduğu dehlizin ağzı olduğunu anımsar. Orada bulunan gazetecilere dehlizin sonunun matbaaya çıktığını söyler. Aslında bu bilgiyi vermekle Kemal, yıllarca peşine düşülen bir sırrın çözülmesine yardımcı olmuş olur. Sonrasında eve gittiğinde olan biteni ailesine anlatır. Ertesi gün tüm gazetelerde Kemal'in boy boy fotoğrafları vardır. Vermiş olduğu bu bilgi ile araştırmacılara yardımcı olduğu için Kemal ayrıca Bizans döneminden kalma bir madalya ile ödüllendirilir. Kemal'e takdim edilen bu madalyanın üzerinde yine Gümüş Kanat'ın resmi vardır, Kemal bu duruma çok şaşırır ve heyecanlanır.

Nevzat Bey'in kitap sergisinin açık olduğunu gören Kemal, bir gün iş çıkışı Nevzat Bey'in yanına uğrar. Nevzat Bey ona, babasından kalma bir kitap olan "Kamerde İlk İnsanlar"ı armağan eder. Kitap, eski bir el yazması olduğundan her gece babası okur, Kemal dinler. Kitabın okunuşu bitince Kemal, onu ciltlemek ister ve bu ciltleme esnasında eski cildin arasından, bir posta pulu çıkar. Pulun üzerinde bir posta güvercininin resmi vardır. Resmi dikkatle inceleyen Kemal, bir süre sonra bu resmin de Gümüş Kanat'a ait olduğuna karar verir ve bu asırlık pula, "Gümüş Kanat" ismini verir. Ertesi gün araştırınca bu pulun çok değerli bir pul olduğunu öğrenen Kemal, bu pulu satarak ailesini ömürlerinin sonuna kadar rahat ettirebileceğini düşünür fakat babası, bu duruma karşı çıkar, izin vermez. Çünkü pulun asıl sahibinin Nevzat Bey olduğunu, bu yüzden de bu pulun derhal Nevzat Bey'e iade edilmesini ister. Düşündükçe böylesi bir davranışın en doğrusu olacağına kanaat getiren Kemal, vakit kaybetmeden pulu iade etmeye karar verir, lâkin her gidişinde Nevzat Bey'i göremez, günlerce sergisini açmadığını fark eden Kemal, Nevzat Bey için endişelenir. Daha sonra Nevzat Bey'in hastaneye kaldırıldığını öğrenir. Kemal, kimsesiz olan Nevzat Bey'in ziyaretine gider ve durumu anlatarak pulu iade etmek ister. Nevzat Bey ise, kendisine dedesinden kalma ve çok büyük değeri olan o pulu kasıtlı olarak o kitabın içerisine sakladığını ve onu Kemal'e hediye etmek istediğini söyler. Günlerce, Kemal'i bu durumdan haberdar edemediği için üzülen Nevzat Bey, Kemal'in bu ziyaretine çok sevinir ve ata yadigârı yüzüğünü de çıkararak Kemal'in annesine hatıra olarak yollar. Kemal, Nevzat Bey'in durumuna çok üzülür, olan biteni ailesine aktarır. Birkaç gün sonra ise Nevzat Bey'in ölüm haberiyle sarsılırlar.

Kemal ve ailesi bir gün matbaadan sevinçli bir haber alırlar. Matbaadaki bütün makinelerin yenilenmesine karar verilmiştir. Matbaanın sahibi, ellerindeki iplik-dikiş makinesini ise Celil Bey'e vereceğini, ona küçük bir ciltevi açarak dikiş işlerini Celil Bey'in atölyesine göndereceğini bildirir. Bu güzel haberle sevince gark olan aile, hayatlarının eski düzenine girebileceğini düşünerek mutlu olur. Nitekim bu müjdeli haber, aynı zamanda Kemal'in, tekrar okuluna devam edebileceğinin de bir habercisidir.

Birkaç gün sonra Kemal, pul koleksiyonculuğuyla uğraştığı dönemlerde sık sık yanına uğradığı Mikloş Efendi'nin yanına giderek "Gümüş Kanat" isimli pulu gösterir. Mikloş Efendi, böylesi değerli bir pulun karşısında hayrete düşer ve bu pulun çok kıymetli olduğunu, seksen bin lira karşılığında pulu alabileceğini ama önce ailesine danışması gerektiğini söyler. Ailesinin onayıyla Kemal, pulu satar. Pulun satışından elde ettikleri paranın yarısı ile yeni bir ev almaya, kalan yarısını ise Kemal'in adına bankaya yatırmaya karar verirler. Bu arada Celil Bey kendi

matbaasını açar, Kemal, okuluna kaldığı yerden tekrar devam eder. Tüm zorluklara, birlik ve beraberlik gücüyle göğüs geren ve hiçbir zaman ümitlerini kaybetmeyen Kemal ve ailesinin hayatı, nihayet düzene girer ve ömürlerinin sonuna kadar mutlu mesut yaşarlar.

3.2.2. Türk İkizleri

Uçuk'un, 1958 yılında Avustralya Milli Eğitim Bakanlığı tarafından radyo aracılığıyla ders müfredatına dâhil edilen, 1964 yılı itibarıyla da İngilizceden Japoncaya, Japoncadan Farsçaya pek çok dünya diline çevrilmiş olan dünyaca ünlü "Türk İkizleri (1937)" adlı yapıtı, aynı zamanda yazarın ilk çocuk romanıdır. Eser, Jonathan Cape Müessesesi tarafınca 1956 tarihinde Londra'da yayımlanarak dünyaca meşhur ikizler serisine girmeyi başarmıştır. Ayrıca Uçuk, bu eseriyle 1958'te Hans Christian Andersen Yarışması'na katılarak "Hans Christian Andersen Ödülü"nü almaya ve ismini uluslararası düzeyde şeref listesine yazdırmaya hak kazanmıştır.

3.2.2.1. Kitap özeti

Romanın ana karakterleri Fatma bibi ile ikiz çocukları Durak ve Parlak'tır. Fatma bibi, yıllar önce evinden ayrılıp da bir daha geri dönmeyen eşinin hasretini yüreğine gömerek ikiz çocukları Durak, Parlak ve bakımını üstlendikleri hayvanları ile birlikte kışları kasabada kalıp yazları ise yaylaya çıkarak hayatlarını sürdürmektedirler. Hasan Onbaşı'nın, bir miras meselesi dolayısıyla evinden ayrılıp geri dönememesinin üzerinden tam 8 yıl geçmesine ve bu süre zarfında kendisinden tek bir haber dahi alınmamış olmasına rağmen, Hasan Onbaşı'nın ölmüş olabileceği düşüncesi ile ara ara umutsuzluğa kapılırsalar da günün birinde çıkıp gelebileceğine yönelik umutlarını ise hiçbir zaman yitirmemişlerdir. Elllerinde Hasan Onbaşı'nın hayatta olup olmadığı yönünde kesin kanıtların bulunamayışı, ailenin bu şekilde bir ikilemde kalmasına sebebiyet vermektedir.

Eşinin yokluğu, genç yaşta evin ve çocukların bütün sorumluluğunun Fatma bibiye yüklenmesine neden olduğu için Fatma bibi, evin hem erkeği hem de kadını hükmündedir. Ziyadesiyle çalışkan bir kadın olan Fatma bibi sabah ezanıyla kalkar, evinin işlerini yapar, çocuklarını iyi bir terbiye ile eğitmeye çalışır, köpekleri Ok ve Tok'un bakımı ile ilgilenir, bahçe işlerine bakar, tarlalarını sürer, hasat zamanı ekinlerini kaldırıp buğdayını, ununu, çocuklarının bütün rızkını yazdan tedarik eder. İkizlerin henüz çok küçük oldukları dönemde bütün işleri tek başına yapan Fatma bibi, zamanla çocukları büyüdükçe onlardan da ziyadesiyle destek görmeye başlar. Son derece akıllı ve düşünceli olan ikiz kardeşler, annelerine her konuda destek olmaya çalışan, annelerinin bir dediğini iki etmeyen, komşuları tarafından sevilen,

dürüst, akıllı, saygılı, terbiyeli, sorumluluklarının bilincinde olan ve daha birçok erdemi bünyesinde barındıran örnek çocuklardır. Annelerine destek olmaya çalışan bu ikizler aynı zamanda okul derslerine de dört elle sarılan azimli ve başarılı öğrencilerdir.

Roman, bir yaz günü ailenin kasabadan yayla köyüne göçü ile başlar. Günlerce süren hazırlık sonucunda buradaki evlerine yerleşip eski düzende yaşamaya başlarlar. Derken, günün birinde kümeslerine bir hırsız dadanır ve tavuklarından birini kaçıtır. Bu duruma çok üzülen ikizler, hırsızı yakalamak için bir plan yapıp evlerinin bahçesine kapan kurup beklerler. Çocukların hazırladığı bu kapana ertesi gece birisi yakalanır ve çukura düşer. Ardından “abuğğğ!!!” diye bağırıp çağırarak yardım ister. Büyük bir merakla bahçeye koşan Fatma bibi ve ikizler, adamın bu hâlini görünce çok üzürlürlər, duydukları yalvarış ve yakarışlar karşısında adamın suçsuz olduğunu anlayıp çukurdan çıkararak ona evlerinin kapısını açarlar. Gece vakti evlerine gelip onları korkuttuğu için kendisine biraz da kızgın olan Fatma bibi, adamın perişan hâli karşısında yumuşar ve kim olduğunu, gece gece buralarda neden dolaştığını sorar. Abuğ Hasan, sürekli “abuğğğ!” diye ses çıkardığı için kendisine Abuğ Hasan denildiğini, askerliğini bitirip evine döndükten kısa bir zaman sonra validesinin vefatı dolayısıyla yalnız başına kaldığını ve köyünü terk ettiğini söyler. O günden sonra da iş bulmak için yola düşüp köy köy dolaştığını ve bu sırada da Fatma bibinin evlerinin ışığını fark edince kalacak yer bulmak umuduyla ışığa doğru ilerlediğini ama yolun yarısında çukura düştüğünü, gözyaşları içerisinde anlatır. Onu dikkatle dinleyen Fatma bibi ve ikizler, gerçekte yakalamak istedikleri hırsızın bu kişi olmadığını, karşılarındaki insanın gerçekten suçsuz ve yardıma muhtaç bir insan olduğunu anlayıp zavallı adamın hâline acıyarak bu gece burada kalmasını isterler; zaten gidecek yeri olmayan Abuğ Hasan ise sevinerek bu teklifi kabul eder. Abuğ Hasan aynı zamanda ikizlerin babası Hasan Onbaşı ile birlikte Kurtuluş Savaşı’na katılan erlerdendir. Abuğ Hasan’ı iyice tanıyıp onu çok seven ikizler, annelerinden Abuğ Hasan’ın burada onlarla birlikte yaşamasına müsaade etmesini isterler. Kendisi de Abuğ Hasan’ı çok sevdiği için Fatma bibi, çocuklarını kıramaz ve Abuğ Hasan’a burada kendileriyle birlikte kalıp onların yanında çalışmasını teklif eder. Başta, aileye rahatsızlık vermemek adına teklifi kabul edip etmeme konusunda kararsız kalan Abuğ Hasan, nihayetinde ısrarlara dayanamayıp büyük bir mutlulukla teklifi kabul eder. O günden sonra ev işlerinde Fatma bibinin en büyük yardımcısı; Durak ile Parlak’ın da en yakın arkadaşı konumuna gelen Abuğ Hasan, bir rastlantı sonucu öğrenmiş olduğu hayvan hırsızlarının yer bilgisini, ikiz kardeşlerle paylaşır. Köy halkının çalınmış bütün hayvanlarının Köşeler Çiftliği’nde alıkonulduğunu öğrenen Abuğ Hasan, ikizler ve komşu çocuklarla birlikte hayvanları kurtarıp sahiplerine teslim ederler.

Abuğ Hasan, okul yüzü görmediği için okuma yazma bilmeyen ve bu duruma da için için kahrolan birisidir. Babasını erken yaşta kaybedince annesinin geçimini üstlenmek durumunda kalmış ve bu sebeple de okuyamamıştır. Onun okuma yazma bilmediğini ilk duyduğunda çok şaşırın Parlak, bu duruma çok şaşırır, üzülür ve ona yardımcı olmak ister. Velhâsıl Parlak, kısa sürede Abuğ Hasan'a okuma yazma öğretir.

Köyde bütün zamanlarını iş yaparak geçirirler. Bağ-bahçe, tarla işleri derken hasat zamanı gelince hep birlikte çalışır, akşama kadar didinirler. Çalı çırpı toplarlar, odun keserler, komşularıyla yardımlaşarak dut silkerler, hep birlikte sevgi ve dayanışma içerisinde yaşarlar. Bir gün Abuğ Hasan tarlada gizlice bir mektup okumakta iken Parlak'a yakalanır ve Parlak'ın ısrarlarına dayanamayınca ona açıklamaya karar verir. Geceleyin ev halkı uykuya dalınca Abuğ Hasan sözünü tutar ve aralarında bir sır olarak kalmasını rica ederek Parlak'ın o mektubu okumasına izin verir. Mektubu okuyan Parlak, çok sevinir ve umutlanır; çünkü mektup, ikizlerin babasından gelmiştir. Kimseye açıklamayacağına dair Abuğ Hasan'a söz verir ve bir plân yapmak üzere anlaşılır.

Günün birinde Parlak, bulaşık yıkamak için pınar başına gittiğinde sele kapılır. Sel ve fırtına dolayısıyla kopup Parlak'ın üzerine düşmek üzere olan ağaç, daha önce ikizlerin yüzmek için dereye kurdukları bende takılır ve böylece Parlak, çok büyük bir kazadan kurtulmuş olur. Tüm köylü el birliğiyle Parlak'ı kurtarmak için seferber olur, kızını o hâlde gören Fatma bibi perişan olur. Nihâyet, köylülerin ve köpekleri Tok'un yardımlarıyla Parlak kurtarılır. Takip eden günlerde evlerine bir telgraf gelir, Abuğ Hasan ile Parlak gizlice cevap yazarlar. O günlerde sevinçten içi içine sığmayan Parlak, sürekli annesine babası hakkında sorular sorup bilmediklerini öğrenmek ister ve artık eşinin ölmüş olduğuna kendisini iyice inandırmış olan annesine, *“Ya bir gün babam çıkıp gelirse ne yaparsın? Sahi neden olmasın? Belki de ölmemiştir ha?”* tarzında sorular sorarak aslında bir taraftan da annesini ve Durak'ı, ileride geçirecekleri şok etkisinden korumak için onları babasının yapacağı bu anî dönüşe hazırlamak istemektedir. Fatma bibi durumdan işkillense de hiçbir şey öğrenemez ve böyle bir şeyin imkânsız olduğuna kendince kanaat getirir.

Fatma bibinin yetiştirmiş olduğu, birbirinden çalışkan ve becerikli ikizlerinden Durak, Cumhuriyet Bayramı münasebetiyle düzenlenecek olan yarışma için koç beslemekte; Parlak ise, kendine özgün motiflerle dokuduğu halısının kendi kategorisinde birinci gelmesini isteyerek son hazırlıklarını yapmaktadır. İkizler bu yarışmada galip gelerek okul masraflarını karşılayacak ödülü almak isterler. Yarışmada, binlerce yarışmacı aday arasından Durak'ın

koçunun ve Parlak'ın halısının birinci olarak seçilmesi, ikizlere hem ellışer liralık para ödülü hem de sonsuz bir mutluluk kazandırır. Sarsılmaz bir güven duygusuyla onlara bağılı olan Fatma bibi ise yavrularıyla bir kez daha gurur duyar.

Günler, günleri kovalar, tekrar kasabaya göç başlar. Derken, Hasan Onbaşı'nın ailesine döneceğı günlerde kışın ilk karı yağar. Gece rüyasında babasının eve döndüğünü gören Parlak, sabah uyanıp da yerdeki karı görünce yolların kapanacağı korkusuyla telaşa kapılır, üzölür ve sonunda hastalanıp yatağı düşer. Gördüğü rüyayı ev halkına anlatır, herkes çok şaşırır ve heyecanlanır. Sahiden de o gece Hasan Onbaşı çıkagelir, herkes çok mutlu olur. Ve böylelikle Parlak ile Abuğ Hasan'ın sırrı da ortaya çıkmış olur. Olaylar şu şekilde gelişmiştir: Abuğ Hasan bir gün tarlada çalışıyor iken kaymakamlıktan eline bir mektup geçer; mektubu gönderen Hasan Onbaşı'dır. Hasan Onbaşı, bu mektup ile ailesine ulaşmak istemektedir. Ardından Parlak da mektubu okumuş ve babasının hayatta olduğunu öğrenmiştir. Acaba Hasan Onbaşı bugüne kadar nerelerdeydi, başına neler gelmişti? İşte Hasan Onbaşı'nın hikâyesi:

Miras konusunu halleden Hasan Onbaşı, evine dönmek için bir vapura biner ve vapur batar. Artık kurtulacağına dair var olan ümidini tam yitirecekken başka bir vapur gelip onu alır ve İskenderiye'de bırakır. Elde avuçta tek kuruşu kalmayan Hasan Onbaşı, evine hemen dönemez, çalışıp para biriktirmek zorundadır. Her ne kadar bir iş bulmuş olsa da aldığı parayla bir tek karnını doyurabiliyordur. Derken sıtmaya yakalanır, çalışamaz hâle gelir bu yüzden de sokaklarda yaşamak zorunda kalır. Okuma yazması olmadığından ailesine hiçbir şeyi haber edemez. Sonra bir gün sokakta birisiyle karşılaşır. Rastladığı bu adam, Hasan Onbaşı'nın bu hâline acıyıp evinde ona uşaklık etmesi için bir teklifte bulunur. Onbaşı, sunulan teklifi çaresiz kabul eder. Sonra evin sahibi iş icabı onu önce Mısır'a, ardından da Afrika'ya gönderir. Oralarda tanıştığı bir Türk tüccar, Onbaşı'ya acıyıp derdini dinler, bir de aylık verir. Bu arada Hasan Onbaşı, ailesine de bir mektup yollar fakat cevap alamaz. Bir müddet sonra ticarete atılan Onbaşı, iyi kazançlar elde ederek zengin olur. Vatanına tekrar dönen Onbaşı, ailesine ulaşabilmek amacıyla kaymakama başvurur; ondan ailesinin hayatta olduğunu öğrenince de hemen bir mektup yazdırıp postalar. Cevaben aldığı mektupta Abuğ Hasan'ın imzasını görünce ilk başta Fatma bibinin tekrar evlenmiş olabileceğı fikrine kapılsa da birkaç gün sonra kızını Parlak'ın el yazısıyla başka bir mektup alınca içi ferahlar. Parlak'ın, mektubunda onu mutlaka beklediğini, annesini bu duruma yavaş yavaş alıştıracığını yazdığını görünce kendine güven ve cesaret gelen Onbaşı, o günden sonra evine dönmeye kesin bir şekilde karar verir. Yola çıktığı gün hava ve yol şartlarının tüm zorluklarına rağmen evine dönebilmeyi başarır. Tüm aile o gece

sabahlara kadar oturup hasret giderirler. Onlar için kötü günler geride kalmış, bundan böyle güneş artık onlar için de doğacaktır.

BÖLÜM 4

4. YÖNTEM

Araştırma, Cahit Uçuk'un "Gümüş Kanat" ve "Türk İkizleri" adlı çocuk edebiyatı eserlerindeki değerleri tespit etmeye ve bu eserlerin Türkçe eğitimi için önemini belirlemeye yöneliktir. Çalışmanın bu bölümünde; araştırmanın modeli, örnekleme, araştırma sürecinde başvurulan veri toplama araçları ile elde edilen verilerin analiz edilme süreçleri ele alınmıştır.

4.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışma, önceden belirlenmiş eserler üzerinden ilgili kavramlara ilişkin bulguların elde edilmesine hizmet ettiği için bu yönüyle betimsel bir çalışma olup nitel araştırmalar kapsamında değerlendirilecektir.

Söz konusu çalışmanın birincil ve ikincil kaynaklardan veri elde etme aşamasında betimsel analiz ve içerik analizi yaklaşımları ile Yıldırım ve Şimşek'in "*Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar.*" (2011: 187) şeklinde tanımlamış oldukları doküman analizi yöntemine başvurulmuştur. Eserlerden elde edilen değerlerin tasnifi ise fişleme yöntemiyle gerçekleştirilmiştir.

4.2. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Cahit Uçuk'un, hedef kitlesi çocuk olan tüm eserleri araştırmanın evrenini oluştururken yazarın "Gümüş Kanat" ve "Türk İkizleri" adlı çocuk romanları ise çalışmanın örneklemini oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemini oluşturan eserlerin künyeleri aşağıda verilmiştir:

Uçuk, C. (2020). Gümüş Kanat. İstanbul. Bilge Kültür Sanat Yayınları.

Uçuk, C. (2016). Türk İkizleri. İstanbul. Bilge Kültür Sanat Yayınları.

Söz konusu eserlerden "Gümüş Kanat" adlı çocuk romanı, "MEB'in İlköğretim Okulları için Belirlemiş Olduğu 100 Temel Eser Listesi"nde yer almaktadır.

"Türk İkizleri" adlı çocuk romanı ise Milletlerarası Çocuk Kitapları Birliği tarafınca düzenlenmiş olan "Hans Christian Andersen 1958 Yarışması"nda şeref listesine girmeyi başararak dünyaca tanınan ödüllü bir çocuk kitabıdır.

4.3. Veri Toplama Araç ve Teknikleri

Türkçe eğitimi alanında çocuk kitapları üzerinden değerler eğitimi çalışılan tez ve makalelere internet aracılığıyla ulaşıp her biri ayrı ayrı incelendikten sonra araştırmanın inceleme nesnelere olan “Gümüş Kanat” ve “Türk İkizleri” adlı çocuk kitapları internet üzerinden temin edilmiştir.

Doküman analizi yöntemi ile betimsel analiz ve içerik analizi gibi yaklaşımların tercih edildiği bu nitel araştırma kapsamında eserlerden elde edilen değerlerin analizi sırasında “MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (2018) Bağlamında Belirlenen Değerler Listesi” ölçüt olarak esas alınmıştır. 21 farklı değerden oluşan bu liste; MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (2018)’ndaki 18 değer ile MEB kaynakları (Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programları)’na ortak kabul edilen 10 kök değerlerin bir araya getirilmesi sonucu oluşmuştur. Hem 18 farklı değerden oluşan bir değer grubunu hem de diğer programlarca ortak kabul edilen kök değerleri kapsayan program, MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (2018)’dir. Bu bağlamda MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (2018), söz konusu diğer öğretim programlarına nazaran daha geniş kapsamlı olduğundan bu çalışmada esas alınan program olmuştur. 21 farklı değerden oluşan ve bu çalışma için ölçüt kabul edilen değer listesi; söz konusu 18 değere, kök değerler listesinde bulunup da bu 18 değer kapsamında olmayan “dostluk”, “öz denetim” ve “sabır” değerlerinin eklenmesi sonucu oluşturulmuştur. Çalışma ölçütünün bu şekilde meydana gelmiş olması, eserlerin hem MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (2018)’ndaki 18 değer hem de söz konusu MEB kaynaklarınca ortak olan kök değerler bazında aynı anda incelenebilme imkânını doğurmuştur. “MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (2018) Bağlamında Belirlenen Değerler Listesi”nde yer alan toplam 21 farklı değer esas alınarak eserlerde detaylı bir değer analizi gerçekleştirilmiştir. Bu değer listesi kapsamındaki değerler dışında eserlerde tespit edilen diğer değerler ise çalışmanın “Diğer Değerler” başlığı altında değerlendirmeye alınmıştır.

4.4. Verilerin Toplanması

Araştırmanın veri kaynaklarını belirlemek, çalışmanın ilk adımını oluşturmaktadır. Bu amaç doğrultusunda alan yazın taranarak değerler eğitimi konulu tez, makale ve kaynak kitaplar incelenmiştir. Literatür taraması sonrası araştırmanın inceleme nesnelere olan “Gümüş Kanat” ve “Türk İkizleri” adlı çocuk romanları ile değerler eğitimine yönelik kaynak kitaplar internet aracılığıyla temin edilmiştir. Eserlerin çocuk psikolojisine ve değerler eğitimine uygunluğunu

belirleyebilmek amacıyla eserlere yönelik bir ön okuma gerçekleştirilmiştir. Eserlerin uygunluğuna kanaat getirildikten sonra söz konusu eserler birçok kez daha okunmuş ve eserlerde işlenen değerler tespit edilerek fişleme yöntemiyle kayıt altına alınıp tasnif edilmeye çalışılmıştır. Eserlerde tespit edilen değerler, “MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (2018) Bağlamında Belirlenen Değerler Listesi” bazında ele alınmıştır. Bu listede yer alan toplam 21 değer, çalışmamız için temel ölçüt olarak kabul edilmiştir. Bunun dışında “MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (2018) Bağlamında Belirlenen Değerler Listesi”nde yer almayıp da eserlerde işlendiği tespit edilen değerler ise “Diğer Değerler” başlığı altında toplanmıştır.

Çalışma boyunca ilgili tüm doküman, makale ve tezlere ulaşabilmek amacıyla internet ortamından, YÖK’ün internet sitesinden ve kütüphanelerden yararlanılmıştır.

4.5. Verilerin Analizi

Cahit Uçuk’un “Gümüş Kanat” ve “Türk İkiizleri” adlı çocuk romanlarındaki değerlerin analizi aşamasında “Betimsel Analiz Yaklaşımı” kullanılmıştır. Eserler baştan sona, ayrıntılı bir şekilde okunup eserlerde işlenen değerler taranarak tespit edilmiştir. Betimsel analize tabi tutulan eserlerden elde edilen bulgular, bir sonraki aşamada ise içerik analizine tabi tutulmuştur. Tüm bu işlemler neticesinde değerlerin tasnifi aşamasında ise fişleme ve kodlama yöntemlerine başvurulmuştur.

Eserlerde işlenen değerlerin tespiti aşamasında “MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (2018) Bağlamında Belirlenen Değerler Listesi” temel ölçüt olarak kabul edilmiştir. Bu listedeki toplam 21 farklı değer esas alınarak bu doğrultuda bir tespit ve tasnif yoluna gidilmiştir. Eserlerde işlendiği tespit edilen tüm değerler, bu listedeki 21 farklı değer ve diğer değerler bazında incelenirken değerlerin yinelenme sıklıkları göz önüne alınarak eserlerde öne çıkan değer listeleri oluşturulmuştur. Çalışma boyunca tespit edilen değerler ayrı ayrı tablolar hâlinde sunulup değerlendirmeye alınmıştır. Çalışmanın neticesinde ulaşılan veriler doğrultusunda, söz konusu eserlerin değerler eğitimi açısından yeterli olup olmadığı üzerinde durulmuştur.

BÖLÜM 5

5. BULGULAR VE YORUMLAR

Çalışmanın bu bölümünde Cahit Uçuk'un "Gümüş Kanat" ve "Türk İkizleri" adlı çocuk romanları "MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (2018) Bağlamında Belirlenen Değerler Listesi"nde yer alan değerler ile bu listedeki değerlerin dışında kalan "diğer değerler" bazında incelenerek değerler eğitimi yönünden yorumlanmıştır.

Diğer öğretim programları ile ortak bir şekilde içerdiği kök değerlerin yanı sıra birtakım farklı değerleri de kapsayan kapsamlı bir değer listesine sahip olması sebebiyle MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (2018) esas alınarak oluşturulan "MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (2018) Bağlamında Belirlenen Değerler Listesi" şu değerlerden oluşmaktadır:

"adalet – aile birliğine önem verme – bağımsızlık - barış – bilimsellik – çalışkanlık – dayanışma – dostluk – duyarlılık – dürüstlük – estetik – eşitlik – öz denetim – özgürlük – sabır – saygı – sevgi – sorumluluk – tasarruf – vatanseverlik – yardımseverlik."

MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (2018)'nda belirtilen ve kök değerlerin de büyük çoğunluğunu kapsayan 18 değer ile bu listede yer almayan "dostluk, öz denetim ve sabır" kök değerlerinin bir araya getirilmesi sonucu oluşturulan söz konusu değerler listesi, bu çalışma için temel ölçüt olarak kabul edilmiştir.

"MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (2018) Bağlamında Belirlenen Değerler Listesi" kapsamındaki 21 farklı değerden yazarın her iki eserinde de hiç tespit edilemeyen tek değer "bağımsızlık" değeri olduğu görülmüştür. Bu sebeple eserler, listedeki 20 farklı değer ve listeye dâhil olmayan diğer değerler üzerinden değerlendirmeye alınmıştır.

Belirlenen amaç doğrultusunda ilk olarak "**Cahit Uçuk'un 'Gümüş Kanat' ve 'Türk İkizleri' adlı çocuk romanlarında hangi değerler, ne sıklıkla kullanılmıştır?**" sorusunun cevabı Tablo 6 ve Tablo 7'de ayrıntılarıyla birlikte verilmeye çalışılmıştır. "Gümüş Kanat" adlı eserde yer alan değerler ve bu değerlerin işlenme sıklıkları Tablo 6'da verilmişken "Türk İkizleri" adlı eserde yer alan değerler ve bu değerlerin işlenme sıklıkları ise Tablo 7'de sunulmuştur. Yapılan incelemeler sonucunda eserlere dair elde edilen bulgular sırasıyla şu şekildedir:

Tablo 6. Cahit Uçuk'un "Gümüş Kanat" adlı çocuk romanında yer alan değerler ve bu değerlerin işlenme sıklıkları

Değer Numarası	Değerin Adı	Değerin Geçtiği Sayfa	Frekans (f)
1	Aile Birliğine Önem Verme	15 – 25 – 31 – 38 – 42 – 142 – 176	7
2	Alçakgönüllülük-Tevazu	25	1
3	Bilimsellik	7 – 47 – 64 – 67 – 116 – 117 – 122 – 123 – 124 – 125 – 126 – 164 – 166 – 167	13
4	Birlik ve Beraberlik	19 – 23- 39 – 66	4
5	Cesur Olma	16 – 24 - 64 – 71 – 175	5
6	Çalışkanlık	15 - 16 – 20 - 22 – 32 – 55 - 67 – 74 – 79 – 100 - 142 - 176 – 177 – 178	17
7	Dayanışma	96 – 128	2
8	Dinî Değerler	18 – 25 - 26 – 35 – 36 – 40 - 41 – 55 - 56 – 58 - 69 – 74 – 77 – 81 – 89 – 90 – 92 – 94 - 96 – 110 – 120 – 121 - 122 – 123 – 128 – 130 – 139 – 140 – 141 – 143 – 147 – 149 – 151 - 152 – 156 – 158 - 177 – 180	47
9	Dostluk	47 – 88 - 149 – 166 – 171	5
10	Duyarlılık	14 – 16 - 20 – 26 – 30 – 31 - 32 – 38 – 40 - 42 – 49 – 83 – 86 – 96 – 104 – 109 – 119 – 120 – 126 – 127 – 130 - 140 – 153 – 154 – 170 - 179	27
11	Dürüstlük-Doğruluk	171 – 176	2
12	Düzenli, Tertipli ve Plânlı Olma	19 – 46 – 58 – 128	4
13	Edep ve Terbiye Sahibi Olma	32 – 58 - 134 – 142 – 161	5
14	Estetik	19 – 31 – 32 – 55 – 60 – 85 – 87 – 89 – 110 – 123 – 131 – 142 – 169	14
15	Fedakârlık	16 – 18 - 20 – 26 – 27 – 29 – 30 – 39 – 47 – 54 – 55 – 72 – 81 – 91 - 109 – 140 – 143 – 176	21
16	Gurur Duyma	21 – 32 – 38 – 54 – 55 – 60 – 140 – 142 - 143 – 178	9
17	Güven-Güvenilirlik	24 - 55 – 58 – 130 - 139 – 140	6
18	Hatasını Kabullenme, Hatasından Ders Çıkarma ve Af Dileme	53 – 175	2
19	Hoşgörü	142	1
20	İyilikseverlik	35 – 36 – 49 – 81 – 141 - 163	6
21	İyimser Olma-İyi Niyet Taşıma	23 – 55 - 121 – 126 – 127 – 147	6
22	Kadirşinaslık	126 – 138 – 139 – 142 – 151 – 166 – 167	7
23	Kahramanlık	30 – 62 – 92	3

Tablo 6. Cahit Uçuk'un "Gümüş Kanat" adlı çocuk romanında yer alan değerler ve bu değerlerin işlenme sıklıkları (Devamı)

Değer Numarası	Değerin Adı	Değerin Geçtiği Sayfa	Frekansı (f)
24	Kanaatkâr Olma-Tok Gözlülük	23 – 26 – 49	3
25	Kibar ve Nezaket Sahibi Olma	8 – 22 – 25 – 26 – 41 – 55 – 64 – 69 – 76 – 81 – 82 – 83 – 84 – 86 – 91 – 94 – 102 – 113 – 114 – 134 – 149 – 177	24
26	Merhamet-Şefkat	12 – 36 – 40 – 41 – 49 – 52 – 53 – 61 – 69 – 77 – 79 – 81 – 88 – 93 – 108 – 115 – 120 – 125 – 126 – 137 – 142 – 143 – 146 – 153	27
27	Onurlu Bir Yaşam Sürme	44	1
28	Örnek Teşkil Etme	176 – 178	2
29	Öz Denetim	7 – 36 – 38 – 39 – 175	6
30	Özgürlük	13 – 36	2
31	Özgüven	36	1
32	Sabır	160 – 168 – 175	3
33	Sadakat-Vefa	121 – 126 – 180 – 182	5
34	Saygı	39 – 41 – 43 – 61 – 79 – 83 – 85 – 86 – 130 – 142 – 177 – 178	14
35	Sevgi	12 – 15 – 16 – 20 – 24 – 30 – 31 – 37 – 39 – 43 – 49 – 50 – 52 – 58 – 59 – 60 – 76 – 79 – 80 – 81 – 84 – 88 – 93 – 94 – 99 – 100 – 105 – 106 – 115 – 120 – 121 – 123 – 126 – 127 – 140 – 141 – 142 – 143 – 152 – 158 – 162 – 163 – 169 – 170 – 172 – 174 – 176 – 179 – 180 – 182.	48
36	Sorumluluk	87 – 91	2
37	Tasarruf	32 – 128 – 174	3
38	Temizliğe Önem Verme	19 – 52 – 80 – 99 – 108	5
39	Ulusal Değerlere Önem Verme	50 – 60 – 61 – 62 – 66 – 86 – 92 – 121 – 138 – 139 – 167 – 173	9
40	Umutlu Olma	16 – 23 – 56 – 75 – 96 – 110 – 114	8
41	Vatanseverlik	50 – 60 – 61 – 62	4
42	Yardıms severlik	8 – 12 – 22 – 24 – 39 – 41 – 60 – 100 – 108 – 115 – 168	12
43	Yaşama Sevinci	24 – 123 – 179	3
Toplam	43		396

Tablo 6 incelendiğinde Cahit Uçuk'un "Gümüş Kanat" adlı çocuk romanında 43 farklı değer toplamda 396 kez yinlendiği tespit edilmiştir. Bu 43 değerın 17'si "MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (2018) Bağlamında Belirlenen Değerler Listesi"ne dâhil iken geriye kalan 26 değerın ise "diğer değerler" kategorisine dâhil olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu tablo incelendiğinde tespit edilen değerlerden en çok tekrarlanan değerın, 48 yinlenme sayısıyla "sevgi" değeri olduğu; en az tekrarlanan değerlerin ise 1 frekans

sayısına sahip olan “alçakgönüllülük-tevazu”, “hoşgörü”, “onurlu bir yaşam sürme” ve “özgüven” değerleri olduğu görülmüştür.

“Türk İkiizleri” adlı eserde yer alan değerler ve bu değerlerin işleme sıklıkları ise Tablo 7’de sunulmuştur:

Tablo 7. Cahit Uçuk’un “Türk İkiizleri” adlı çocuk romanında yer alan değerler ve bu değerlerin işleme sıklıkları

Değer Numarası	Değerin Adı	Değerin Geçtiği Sayfa	Frekansı (f)
1	Adalet	101 – 106	2
2	Aile Birliğine Önem Verme	55 – 243 – 256/57 – 258	4
3	Barış	176 – 222	2
4	Birlik ve Beraberlik	148 – 153 – 156 – 174 – 190 – 228 – 258	8
5	Cesur Olma	56 – 59 – 68 – 69 – 133/134 – 169 – 203	8
6	Cömertlik	203	1
7	Çalışkanlık	23 – 30 – 34 – 43 – 49 – 122 – 123 – 156 – 161 – 180 – 187 – 189 – 213/14 – 219 – 233 – 238 – 261	20
8	Dayanışma	20/21 -22 – 23 – 45 – 50 – 62 – 73 – 100 – 126/27 – 153 – 156 – 157 – 175/76 - 190 – 207–	15
9	Dinî Değerler	19 – 24 - 26/27 – 34 – 44- 45 – 54 – 67 – 72 – 118 – 139 - 158 – 173 – 178 - 180 – 191 – 193 - 196 - 197 – 217/18 – 225 – 247 – 256 - 258	28
10	Dostluk	73	1
11	Duyarlılık	16 – 35 – 46 – 50 - 74 – 87 – 94 – 98 – 107 – 110 - 162 – 164 – 168 – 172 – 174 – 176 – 178 – 179 – 180/81 – 183 – 194 – 229 – 230 – 241 – 243 - 244/45 – 250 – 251 – 252 – 253 – 254 – 255 – 260 - 261	37
12	Dürüstlük-Doğruluk	62 – 92 – 96 – 102 – 106 - 131 – 138 – 139 – 222	10
13	Edep ve Terbiye Sahibi Olma	38 – 94 – 148 – 195	4
14	Estetik	27 – 79 – 85 – 97 – 108 – 117 - 146 – 189 – 195 – 198 – 219 – 265	12
15	Eşitlik	126/27 – 225	2
16	Fedakârlık	57 – 179/180	2
17	Gurur Duyma	31 – 55 – 59 – 117 – 172 – 193 – 233 – 257	8
18	Güven-Güvenilirlik	101 – 111/12	2
19	Hatasını Kabullenme, Hatasından Ders Çıkarma ve Af Dileme	67 – 129 – 180	3
20	Hoşgörü	142	1
21	İyilikseverlik	15 – 64 – 157 – 182	4
22	İyimser Olma-İyi Niyet Taşıma	16 – 56 – 67 – 241 – 246 - 254 – 255	9

Tablo 7. Cahit Uçuk'un "Türk İkiizleri" adlı çocuk romanında yer alan değerler ve bu değerlerin işlenme sıklıkları (Devamı)

Değer Numarası	Değerin Adı	Değerin Geçtiği Sayfa	Frekans (f)
23	Kadirşinaslık	64	1
24	Kahramanlık	67	1
25	Kibar ve Nezaket Sahibi Olma	14 – 18 – 22 – 27 – 29 – 33 - 34 – 44 – 45 – 52 – 74 – 118 – 129 – 137 – 152/53 – 154 – 177 – 182 – 189 – 206 – 208	21
26	Merhamet-Şefkat	61 – 65 – 81 – 136 – 241	6
27	Misafirperverlik	58 – 70 – 71 – 157 – 203 – 206	6
28	Özgünlük	221 – 237	2
29	Özgüven	112 – 136	2
30	Sadakat-Vefa	162 – 236 – 257 – 262	4
31	Saygı	56 – 101 – 107	3
32	Sevgi	14 – 15 - 16 – 35 – 44 – 45 – 50 - 55 – 56 – 57 – 74 – 98 - 104 – 105 – 106 - 107 – 108 – 109 – 110 - 117 – 119 – 120 - 125 – 130 - 139 – 144 – 148 – 162 - 164 – 172 – 173 – 179/80 – 182 - 183 – 189 – 190 - 193 – 194 – 209 - 213 – 214 - 222 – 224 – 225 - 229 - 230 - 232 – 243/44 – 245 – 257 – 262/63 – 265	61
33	Sorumluluk	27 – 28 – 31 – 35 – 38 – 94 – 100 – 109 – 115 – 140 – 152 – 227	11
34	Takdir/Tebrik Edebilme	21 – 22 – 28 – 101 – 236 – 238	6
35	Tasarruf	14 – 26 – 43 – 71 – 107 – 187 – 214	7
36	Temizliğe Önem Verme	24 – 142 – 159 – 186	4
37	Ulusal Değerlere Önem Verme	56 – 173 – 197/98 - 224 – 225	5
38	Umutlu Olma	26 – 27 – 54 – 69 – 164 – 168 – 209 – 228 – 243 – 246 – 254 – 255	9
39	Vatanseverlik	69 – 109	2
40	Yardımsızlık	27/28 – 62 – 64 – 105 – 110 – 157 - 161 – 169 – 176	10
Toplam	40		344

Tablo 7 incelendiğinde Cahit Uçuk'un "Türk İkiizleri" adlı çocuk romanında 40 farklı değer toplamda 344 kez işlendiği tespit edilmiştir. Bu 40 değerın 16'sı "MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (2018) Bağlamında Belirlenen Değerler Listesi"ne dâhil iken geriye kalan 24 değerın ise "diğer değerler" kategorisine dâhil olduğu tespit edilmiştir. "Türk İkiizleri" adlı eserde en çok tekrarlanan değerın, 61 yinelenme

sayısıyla “sevgi” değeri olduğu; en az tekrarlanan değerlerin ise 1 frekans sayısına sahip olan “cömertlik”, “dostluk”, “hoşgörü”, “kadirşinaslık” ve “kahramanlık” değerleri olduğu görülmüştür.

➤ **Cahit Uçuk’un “Gümüş Kanat” ve “Türk İkiizleri” adlı eserlerinde öne çıkan değerler hangileridir?**

Bu problem sorusunun cevabı olarak eserlerde tespit edilen değerler, işlenme sıklığı bakımından incelenerek en çok tekrar eden 10 değer “Öne Çıkan Değerler” başlığı altında toplanıp tablo hâline getirilmiştir:

Tablo 8. “Gümüş Kanat” adlı eserde öne çıkan değerler

Değer Numarası	Değerin Adı	Frekans (f)
1	Sevgi	48
2	Dini Değerler	47
3	Duyarlılık	27
4	Merhamet-Şefkat	27
5	Kibar ve Nezaket Sahibi Olma	24
6	Fedakârlık	21
7	Çalışkanlık	17
8	Saygı	14
9	Estetik	14
10	Bilimsellik	13
Toplam	10	252

Tablo 8 incelendiğinde “Gümüş Kanat” adlı eserin “öne çıkan değerler” listesini oluşturan 10 farklı değer toplamda 252 kez yinlendiği tespit edilmiştir. Bu değer listesinden en çok yinlenen değer 48 frekans sayısı ile “sevgi” değeri; en az yinlenen değer ise 13 frekans sayısına sahip olan “bilimsellik” değeri olduğu görülmektedir.

Tablo 9. “Türk İkiizleri” adlı eserde öne çıkan değerler

Değer Numarası	Değerin Adı	Frekans (f)
1	Sevgi	61
2	Duyarlılık	37
3	Dini Değerler	28
4	Kibar ve Nezaket Sahibi Olma	21
5	Çalışkanlık	20
6	Dayanışma	15
7	Estetik	12
8	Sorumluluk	11
9	Dürüstlük-Doğruluk	10
10	Yardımsverlik	10
Toplam	10	225

Tablo 9 incelendiğinde “Türk İkiizleri” adlı eserin “öne çıkan değerler” listesini oluşturan 10 farklı değer toplamda 225 kez yinlendiği tespit edilmiştir. Bu değer listesinden en çok yinlenen değer 61 frekans sayısı

ile “sevgi” değeri; en az yinelenen değerlerin ise 10 frekans sayısına sahip olan “dürüstlük-doğruluk” ve “yardımseverlik” değerleri olduğu görülmektedir.

❖ Yazarın her iki eserinde de en çok tekrar eden değer “sevgi” değeri olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu eserlerde “sevgi” değeri; “insan sevgisi”, “aile sevgisi”, “doğa sevgisi”, “hayvan sevgisi” ile “kitap ve okuma sevgisi” şeklinde yer almaktadır.

➤ ***Cahit Uçuk’un “Gümüş Kanat” ve “Türk İkizleri” adlı çocuk romanlarında geçen farklı değer sayısı ile toplam değer sayıları kaçtır?***

Tablo 10. “Gümüş Kanat” ve “Türk İkizleri” adlı çocuk romanlarında geçen farklı ve toplam değer sayıları

	Farklı Değer Sayısı	Toplam Değer Sayısı
Gümüş Kanat	43	396
Türk İkizleri	40	344
İki Eserin Toplamı	50	740

Tablo 10 incelendiğinde “Gümüş Kanat” adlı çocuk romanında 43 farklı değer toplamda 396 kez yinlendiği; “Türk İkizleri” adlı çocuk romanında ise 40 farklı değer toplamda 344 kez yinlendiği görülmektedir. Her iki eser kapsamında 50 farklı değer toplam 740 kez yinlendiği tespit edilmiştir.

➤ ***“Cahit Uçuk’un ‘Gümüş Kanat’ ve ‘Türk İkizleri’ adlı çocuk romanları, ‘MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (2018) Bağlamında Belirlenen Değerler Listesi’ndeki değerlerden hangilerini, ne sıklıkla içermektedir?” sorusunun cevabı Tablo 11’de verilmiştir:***

Tablo 11. “Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (2018) Bağlamında Belirlenen Değerler Listesi” doğrultusunda Cahit Uçuk’un “Gümüş Kanat” ve “Türk İkiizleri” adlı çocuk romanlarında yer alan değerler

Değer Numarası	Değerler	Gümüş Kanat (f)	Türk İkiizleri (f)
1	Adalet	-	(2)
2	Aile Birliğine Önem Verme	(7)	(4)
3	Bağımsızlık	-	-
4	Barış	-	(2)
5	Bilimsellik	(13)	-
6	Çalışkanlık	(17)	(20)
7	Dayanışma	(2)	(15)
8	Dostluk	(5)	(1)
9	Duyarlılık	(27)	(37)
10	Dürüstlük	(2)	(10)
11	Estetik	(14)	(12)
12	Eşitlik	-	(2)
13	Öz Denetim	(6)	-
14	Özgürlük	(2)	-
15	Sabır	(3)	-
16	Saygı	(14)	(3)
17	Sevgi	(48)	(61)
18	Sorumluluk	(2)	(11)
19	Tasarruf	(3)	(7)
20	Vatanseverlik	(4)	(2)
21	Yardımsızlık	(12)	(10)
Toplam 21		(181)	(199)

Tablo 11 incelendiğinde; “MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (2018) Bağlamında Belirlenen Değerler Listesi”ndeki 21 farklı değerın “Gümüş Kanat” adlı eserde toplam 181; “Türk İkiizleri” adlı eserde ise toplam 199 kez yinelenendiği tespit edilmiştir.

Tablo 11’e göre;

➤ “Gümüş Kanat” adlı eserde tespit edilip de “Türk İkiizleri” adlı eserde tespit edilemeyen değerlerin “bilimsellik”, “öz denetim”, “özgürlük” ve “sabır” değerleri olduğu; “Türk İkiizleri” adlı eserde tespit edilip de “Gümüş Kanat” adlı eserde tespit edilemeyen değerlerin ise “adalet”, “barış” ve “eşitlik” değerleri olduğu görülmektedir. Her iki eserde de hiç tespit edilemeyen tek değerin ise “bağımsızlık” değeri olduğu görülmektedir.

➤ Her iki eserde de ortak bir şekilde işlenen değerlerin ise “aile birliğine önem verme”, “çalışkanlık”, “dayanışma”, “dostluk”, “duyarlılık”, “dürüstlük”, “estetik”, “saygı”, “sevgi”, “sorumluluk”, “tasarruf”, “vatanseverlik” ve “yardımsızlık” değerleri olduğu görülmektedir.

➤ “Gümüş Kanat” adlı eserde (f 48); “Türk İkiizleri” adlı eserde ise (f 61) yinelenme sayısı ile işlendiği tespit edilen “sevgi” değeri, her iki eserde de en çok yinelenen değer olmuştur. Eserlerin her ikisinde de en az yinelenen değerlerin ise “dostluk (f 6)”, öz denetim (f 6), “vatanseverlik (f 6)” “sabır (f 3)”, adalet (f 2), “barış (f 2)”, “eşitlik (f 2) ve özgürlük (f 2) değerleri olduğu görülmektedir.

Eserlerde tespit edilen değerlerden öncelikle “MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (2018) Bağlamında Belirlenen Değerler Listesi” kapsamında bulunan değerlerin tanım ve açıklamaları yapıp her bir değer için söz konusu eserlerden örnek durum ve cümlelere

yer verilmiştir. “Diğer Değerler” başlığı altında ise eserlerde tespit edilip de bu listeye dâhil olmayan diğer değerlerden frekans sayısına göre öne çıkanlarına ilişkin tanım, açıklama ve örnek kullanımlara yer verilmiştir.

5.1. Eserlerde Tespit Edilen Değerler

Bu başlık altında “MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (2018) Bağlamında Belirlenen Değerler Listesi” kapsamındaki değerlerden “Gümüş Kanat” ve “Türk İkizleri” adlı eserlerde tespit edilen değerlerin, eserlerdeki işlenme oranları ile bu değerlerin eserlerde işleniş örneklerine ihtiyaç doğrultusunda yer verilmeye çalışılmıştır.

5.1.1. Adalet

İnsanoğlu için en çok önem arz eden insanî değerlerin başında “adalet” değeri gelmektedir. “Adalet” kavramı TDK Türkçe Sözlük’te “1. Yasalarla sahip olunan hakların herkes tarafından kullanılmasının sağlanması, türe. 2. Hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetme. 3. Herkese kendine uygun düşeni, kendi hakkı olanı verme, doğruluk.” şeklinde tanımlanır (TDK, 2011: 24) iken “âdil” kavramı ise; “Adaletle iş gören, adaletten, doğruluktan ayrılmayan, hakkı yerine getiren, adaletli.” (TDK, 2011: 30) şeklinde tanımlanmıştır.

Milli Eğitim Bakanlığının yayımladığı müfredat değişikliği çalışmasında adalet değeri 10 kök değerden biri olarak kabul edilmiştir. Değere ilişkin tutum ve davranışlar kısmında “âdil olma, eşit davranma, paylaşma” ifadeleri yer almaktadır (MEB, 2017: 8).

Evrensel bir değer olan “adalet” değeri yalnızca hukuk alanı ile ilişkilendirilmemelidir. Çünkü adalet değeri, insanoğlunun en küçük yapı birimi olan aile kurumundan her türlü toplumsal yapı ve sosyal ilişkilere; dinden hukuka, iktisattan eğitime değin her alanda bireyin karşısına çıkan ve onun hayatını doğrudan etkileyen bir değerdir.

“Adalet” değerinin Cahit Uçuk’un eserlerine dağılımı Tablo 12’deki gibidir:

Tablo 12. Cahit Uçuk’un “Gümüş Kanat” ve “Türk İkizleri” adlı çocuk romanlarında “adalet” değerinin dağılımı

Eserin Adı	Değerin Geçtiği Sayfa Numaraları	Frekansı (f)
Gümüş Kanat	-	-
Türk İkizleri	101 – 106	2

Tablo 12 incelendiğinde; “Türk İkizleri” adlı eserde “adalet” değerine 2 yerde doğrudan yer verildiği; “Gümüş Kanat” adlı eserde ise söz konusu değere yönelik hiçbir bulguya rastlanılmadığı görülmektedir.

MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (2018)’nin “Değerler Eğitimi” başlığı altında “adalet” ve “eşitlik” kavramlarına ayrı ayrı yer verildiğinden bu çalışmada da her iki

değer ayrı başlıklar hâlinde ele alınmıştır. Sarı (2016)'nın bu konuya ilişkin düşünceleri de bu durumu destekler niteliktedir:

“Adalet, genelde toplum içerisinde eşitlik olarak algılanır. Hâlbuki adaletin yalnızca eşit dağılım olarak algılanması ve aktarılması eksik bir tanımdır. Adalet duygusuna paylaşım, cömertlik, doğruluk, hoşgörü, hâk, dürüstlük, eşitlik gibi diğer kavramlar da eşlik etmektedir. Burada William Godwin'in sözünü hatırlamak gerekir. ‘Adalet, bütün ahlâkî görevlerin toplamıdır.’ (Sarı, 2016: 69).

Hökelikli'ye göre “adalet”; *“Bir şeyi yerli yerine koymak, her hakkı hak sahibine vermektir. Hüküm ve davranışlarında tarafsız ve ilkeli olmak, eşitliği gözetmektir. Menfaat, yakınlık, düşmanlık, ön yargı ve benzeri nedenlerin etkisinden uzak, doğru ve dürüstçe iş yapmaktır.” (Hökeleki, 2008: 132).*

Bu durum “Türk İkizleri” adlı eserde şu şekilde örneklendirilmiştir:

“Sözün sonuna gelince Fatma bibi sordu:

- Öbür itikler ne oldu?

Durak, söze karıştı:

- Hepsini yerli yerine, sahiplerine verdik. Sahibini bulamadıklarımızı, muhtara teslim ettik.” [Türk İkizleri (Tİ), s. 101].

Toplumsal birlik ve beraberliğin sağlanmasında çok önemli bir yeri ve önemi bulunan “adalet” değeri, insanların âdil olmasını gerektiren, insanlık var olduğu sürece yaşatılması elzem olan ve toplumsal düzenin sağlanması için mutlak manada ihtiyaç duyulan öncü değerlerdendir. En küçük toplumsal yapı olan aile kurumundan en büyük toplumsal yapıya kadar, insanoğlunun kurduğu bütün ilişkilerin temelinde saygı, sevgi ve güven değerlerinin yeşerip yaşatılması, toplumsal huzurun ve birlik beraberliğin sağlanması, adalet ve âdil olma değerleri ile doğrudan ilişkilidir.

Değerler eğitiminde okulun rolü oldukça büyüktür. Çocuğun ilk eğitim kurumu olan aileden sonra eğitimini sürdüreceği okul/okullarda da değerler en doğru şekilde çocuklara aktarılabilmesi ve çocukların bu değerleri yaşamlarına tatbik etmeleri sağlanmalıdır. Adaletli olmanın topluma sağladığı yararların bilincine ve ayırdına varabilen bir çocuk, ömrü boyunca âdil olmaya çalışarak yaptığı her iş ve aldığı her kararda hak gözetip doğruluk ve dürüstlük ilkesiyle hareket etmeye özen gösterecektir. Bu durum, bireyin ilişki kurduğu insanlarla iyi

anlaşabilmesini, insanlar tarafından sevilip sayılmasını, toplumca güvenilir bir insan olarak tanınmasını ve bütün bunların beraberinde birlik ve beraberliğin sağlanmasını mümkün kılacaktır.

“Adalet” değerine ilişkin “Türk İkizleri” adlı eserde doğrudan ve açık bir şekilde işlendiği tespit edilen diğer bir örnek kullanım ise şu şekildedir:

“Fatma bibi güldü:

- *Bakalım nasıl paylaşacaksınız?*

Parlak atıldı:

- *Dişi olunca benim, erkek olursa Durak'ındı. Mademki bu dişi, benimdir.*

Durak kardeşine hak verdi:

- *Parlak doğru söylüyor ana, bu onun malı, önceden öyle karar vermiştik...” (Tİ, s. 106).*

Yukarıdaki örnekte de görüldüğü üzere adalet değeri ile doğruluk, dürüstlük, sözüne sadık olma, hakkı gözetme gibi değerleri, hayatın her alanında iç içe geçmiş bir şekilde görebilmek mümkündür.

5.1.2. Aile birliğine önem verme

İnsanoğlunu hayata hazırlayan ilk mektep, toplumların temel yapı taşı olan “aile” kurumu, birçok değeri de bünyesinde barından en kutsal müessesedir. Toplumsal huzurun, birlik-beraberlik, saygı, sevgi ve güven gibi değerlerin ilk tohumları ailede atılır. Bu sebepledir ki aile, değerler eğitimi için olmazsa olmaz, vazgeçilemez bir nitelik ve önem arz eder. Çünkü sağlıklı bir toplumun oluşması, sağlıklı bireylere; sağlıklı bireylerin yetişmesi ise sevgi, saygı, güven, sadakat ve huzur kokan sağlıklı bir ailenin varlığına bağlıdır. *“Bu yüzden aile iyyinin, doğrunun, güzelin, kutsalın fark edilmesi ve ortak bir yaşam süreci içerisinde öğrenilip içselleştirilmesinde en etkili bir kaynak olarak yerini korur.” (Hökelekli, 2013: 289).*

TDK Türkçe Sözlük, toplumun en küçük yapı taşı olan “aile” için şu tanımlı yapmıştır: *“Evlilik ve kan bağına dayanan karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik.” (TDK, 2011: 57).* “Aile” kavramı üzerine birçok

araştırmacı tarafından ortaya konan çeşitli tanımlamalar mevcuttur. Bu tanımlardan bir tanesi ise İbrahim Ethem Özgüven'e aittir. Özgüven "aile" kavramını; *"Aynı çatı altında yaşayıp gelirlerini paylaşan; evlilik ve kan bağı ile birbirine bağlı bireylerin oluşturduğu yasal, toplumsal ve ekonomik bir kurum."* (Özgüven, 2001: 1) şeklinde tanımlamıştır.

Sağlıklı bir aile, sağlıklı bireylerin; sağlıklı bireyler ise sağlıklı toplumların teminatıdır. Daha yaşanılabilir, barış ve huzur kokan güzel bir dünya için aile kurumu sağlam temeller üzerine oturtulmalı ve aile birliğinin korunması temel ilke edinilmelidir.

Kendisi de geleneksel bir aileden geldiği için geleneksel aile kavramına olan aşinalığından ötürü eserlerinde sık sık "aile" ve "aile birliğinin önemi"ne dikkat çekmeye çalışan Cahit Uçuk, konuya dair muhafaza ettiği bu hassasiyetini eserleri ile sürekli pekiştirmeye çalışmıştır. Eserlerinin bazı yerlerinde doğrudan ve açık bir şekilde "aile birliğinin önemi"ne dair iletiler vermeye çalışırken kimi zaman ise dolaylı bir şekilde söz konusu değere ilişkin önemli iletiler vermeye çalışmıştır.

"Aile birliği" üzerine birtakım mesajlar vermeye çalışan yazar, bu amacını özellikle de "sevgi" değeri üzerinden dolaylı bir şekilde gerçekleştirmeye çalışmıştır. "Gümüş Kanat" adlı eserin başkarakteri olan Kemal ile anne ve babasının, karşılaştıkları her problemi birlik ve beraberlikleri sayesinde aşabilmeleri, birbirlerinin dertleriyle dertlenip ortak sevinçler yaratmaya çalışmaları, birbirlerinin sağlık durumları için kaygılanmaları, evin idaresini ve sorumluluğunu tek bir kişiye yüklememeleri gibi durumlar ailesel ilişkilerde birlik ve beraberliğin önemli göstergelerindendir.

"Türk İkizleri" adlı eserde ise başkarakter olan Fatma bibinin, eşinin yokluğunda yıllarca evinin hem kadını hem de erkeği olma rolünü üstlenerek çocuklarını tek başına yetiştirmeye çalışması, eşine olan sadakatini ve ailesine bağlılığını hiçbir zaman yitirmeyerek başkası ile evlenmemesi gibi durumlar, yazarın aile birliğine verdiği önemi göstermektedir. Fatma bibinin ikiz çocukları Durak ve Parlak'ın, ebeveynlerine büyük bir saygı, sevgi ve güven duygusuyla bağlı olmaları, kardeşlerin birbirlerine verdikleri değer ve birbirlerine her daim destek oluşları eserde aile birliğine vurgu yapılan örneklerden sadece birkaçıdır.

Uçuk, "aile birliğine önem verme" değerini işlerken bu değer üzerinden vermek istediği iletileri sadece sözsöz ifadelerle sınırlandırmamış; sözcüklerin dışına çıkarak saç okşamak, öpmek, el ele tutuşmak, sarılmak, acıya ve sevince ortak olmak, el öpmek gibi saygı ve sevgi ifadeleri olan sembolik hareketlerle de aile birliğinin önemine dikkat çekmeye çalışmıştır.

“Aile birliğine önem verme” değerinin Cahit Uçuk’un eserlerine dağılımı Tablo 13’teki gibidir:

Tablo 13. Cahit Uçuk’un “Gümüş Kanat” ve “Türk İkiizleri” adlı çocuk romanlarında “aile birliğine önem verme” değerinin dağılımı

Eserin Adı	Değerin Geçtiği Sayfa Numaraları	Frekans (f)
Gümüş Kanat	15 – 25 – 31 – 38 – 42 – 142 – 176	7
Türk İkiizleri	55 – 243 – 256/57 – 258	4

Tablo 13 incelendiğinde; “Gümüş Kanat” adlı eserde “aile birliğine önem verme” değerine 7; “Türk İkiizleri” adlı eserde ise 4 yerde doğrudan ve açık bir şekilde yer verildiği görülmektedir.

Gümüş Kanat” adlı eserde “aile birliğine önem verme” değerine ilişkin ulaşılan bulgulardan bazıları şu şekildedir:

“Celil ve Süzen kakkahalarla gülüyorlardı.

- Ya... Evlât! Senin ailenin temeli güzel ve tertemiz bir sevgi ile atılmıştır. Sevginin yaşaması için, eşsiz bir çiçeğe gösterilen bakım gibi özeniş lazımdır. Annenle ben birbirimize saygı, muhabbet ve şefkatle muamele ederiz. En ufak fikir ayrılığımızda bile seslerimiz normal tonundan fazla yükselmez. Birbirimizin gönlünü kıracak münakaşalardan kaçır, gönlü hoş edecek vesileler ararız. Birbirimizin yükünü, ıstırabını paylaşıyoruz...” [Gümüş Kanat (GK), s. 142].

Yukarıdaki örnekte, “Gümüş Kanat” adlı eserin başkarakteri Kemal’in babası Celil Bey, oğullarına aile kurumunun kutsallığını, ailenin temiz ve sağlam temeller üzerine oturtulması gerektiğini; sevgi, saygı, hoşgörü, fedakârlık, muhabbet ve şefkat gibi değerlerin; aileyi oluşturan, bir arada ve dimdik ayakta tutan önemli değerler olduğunu anlatmaya çalışmıştır. Eser boyunca Kemal ve ailesi, birbirlerine çıkarsız bir sevgi ve sonsuz bir saygıyla bağlı bir şekilde hayatlarını sürdüren onurlu bir aile olarak yansıtılmıştır.

Aile kurumunun kutsallığını ve aile birliğinin bozulmaması için gösterilen özeni vurgulayan bir diğer örnek ise şu şekildedir:

“On bir güzel yıl, birbirlerini darıltmadan, birbirlerine küsmeden, incinmeden geçen on bir yıl, aralarındaki sevgiyi beslemiş, büyütmişti.” (GK, s. 31).

“Aile birliğine önem verme” değerine ilişkin tespit edilen birçok örnekte olduğu gibi bu örnek de Kemal’in anne ve babasının on bir yıldır sorunsuz, mutlu bir şekilde geçinebildiklerini,

bu yuvanın dağılması için gösterdikleri özeni, aralarındaki sevgiye ve kurulan birlikteliğe ne denli önem verdiklerini gözler önüne seren bir delil mahiyetindedir.

“... Fakat kadıncağz kocasına, ‘Yıllarca sen bize baktın! İyileşinceye kadar ben sana bakarım, herhâlde pek mühim sayılmaz,’ demişti. Bir akşam yemekten sonra bütçelerini yoluna koymak için annenin çalışmasına karar vermişlerdi. Babası, zaten evde hiç durmadan didinen, evin bütün işlerini bir makine düzeniyle yerine getiren karısının bir de dışarıda işe gitmesine bir türlü razı olmak istememişti. Fakat annesi, arslan kesilmişti. ‘Hangi devirde yaşıyoruz, Celil? Türk kadını her devirde erkeğinin yardımcısı idi. Hele şimdi!.. Bırak Celilciğim, evim için çalışayım. Eğer evimin işlerini ihmal edeceğimi sanıyorsan aldaniyorsun.’ (GK, s. 15). Bu örnekte ise matbaadaki bir iş arkadaşının kolunu kurtarmak pahasına sağ elinin dört parmağını yitirdiği için artık çalışamaz hâlde olan Celil Usta’nın, ailesine karşı hissettiği mahcubiyet hâli ve eşi Süzen Hanım’ın ise bu duruma karşılık takdir edilesi davranışı gözler önüne serilmiştir. “Hayat müşterektir.” sözünün güzel bir yansıması olan bu örnekte, evlilik sözleşmeleri esnasında hastalıkta ve sağlıkta, her durumda aile birliğini korumaya dair verilen sözlerin tutulduğu somut bir şekilde gösterilmiştir. Celil Bey, başına gelen bu iş kazası dolayısıyla ailesine zor günler yaşattığını düşünerek ailesine karşı kendisini hem suçlu hem de mahcup hissetmektedir. Bu düşünceye yol açan durumlar ise o kazadan sonra Süzen Hanım’ın evlere dikiş dikmeye gitmesi, Kemal’in ise okulunu bırakıp bir iş arayışına girmesi olmuştur. Fedakâr bir eş ve anne olan Süzen Hanım, ailesine her konuda destek olmaya çalışan, aile birliğine çokça önem veren bir kadındır. Süzen Hanım, “Yıllarca sen bize baktın! İyileşinceye kadar ben sana bakarım, herhâlde pek mühim sayılmaz.” sözleri ile hayatın müşterek olduğunu, aile olmanın karşılıklı fedakârlıklar gerektirdiğini vurgulamıştır. Metinde bu düşünceyi destekler nitelikte olan bir diğer örnek ise şu şekildedir:

“... Yaşı henüz küçüktü. Fakat kendini yaşından büyük hissediyordu. Öyle hissetmekte haklı idi. Kısacık seneler içinde tatlı acı birçok olaylar görmemiş miydi? Gelecek yıllarda daha çok şeyler görecekti. Fakat o; daima ailesine bağlı, onlar için fedakâr, onları çok seven bir Kemal olarak kalacaktı. Çok çalışacaktı...” (GK, s. 176). Bu örnekte ise Kemal’in ailesine ne kadar bağlı olduğu, onları çok seven ve onlar için her türlü fedakârlığı göze alacak bir çocuk olduğuna dikkat çekilerek bir kez daha aile birliğinin önemine vurgu yapılmıştır.

Kemal, babasının sağ olmasını ve onlarla birlikte yaşamasını ne kadar çok istediğini şu sözleriyle dile getirmektedir:

“- Yeter ki babam...”

Sesi titredi. 'Babacığım, babacığım yaşasın,' diye gönlüyle fısıldadı.' (GK, s. 42).

“Türk İkizleri” adlı eserde ise “aile birliğine önem verme” değerine ilişkin ulaşılan bulgular şu şekildedir:

“Durak, gözleri alevlerde, dalgın dalgın düşünüyordu:

- *Ana, babamız hangimizi daha çok severdi?*
- *İkinizi de çok severdi. Bana, her zaman, Fatma derdi, bu çocukların biri sağ gözüm, öbürü sol gözüm. Ben ölürsem sana emanet olsunlar...” (Tİ, s. 55).*

Yukarıdaki örnekte Fatma bibinin ikiz çocuklarından Durak, annesine babasının en çok kendisini mi yoksa kardeşi Parlak’ı mı sevdiğini sormakta ve annesinden babasının her iki yavrusuna da çok fazla düşkün olduğu yönünde bir yanıt almaktadır. Ayrıca Hasan Onbaşı’nın, kendisinin her an ölme ihtimâlini hesaba katarak çocukları analarına emanet etmesi, eşine nedenli güvendiğini ve Fatma bibinin, kocasının ölmesi durumunda dahi bu yuvanın birlik ve beraberliğini bozmayacağına olan güveninin tam olduğunu göstermektedir. Nitekim sevgi, saygı ve güven değerleri, aile birliğinin sağlanması ve korunmasında etkin olan öncü değerlerdendir.

Yıllardır aile özlemi çeken Hasan Onbaşı’nın uzun uğraşlar sonucu bir gün çıkagelmesi ve uzun zamandır hasretini çektiği ailesine kavuştuğu için Allah’a şükretmesi; onun, ailesine ve bu yuvanın birliğine verdiği önemi göstermektedir. Aynı şekilde uzun yıllar boyunca iki küçük çocuğuyla tek başına kalan Fatma bibinin, eşinin yokluğunda bir başkası ile evlenmeyip kocasını bekliyor olması da yine ailenin birliğine ve kutsallığına verilen önemin bir diğer göstergesidir:

“Kulağının dibinde, yıllardır özlediği fakat duyamadığı kalın bir ses cevap verdi:

- *Aç gözünü Fatma!.. Ben, evinin erkeği, çocuklarının babası Hasan Onbaşı, gayri yuvama dönebildim. Tanrıya şükürler olsun, hepiniz sağsınız...” (Tİ, s. 256-257).*

Bir miras mevzusunu halletmek için evden ayrılan eşinden bir daha hiç haber alamayan Fatma bibi, zaman zaman umutlanıp eşinin yolunu gözlese de Hasan Onbaşı’nın ölmüş olabileceği fikri ise mantığında her zaman daha ağır basmaktadır. Fatma bibi, aradan geçen uzun yıllara rağmen eşinin yokluğuna hiçbir zaman alışmamış ve onun ismini duyduğu an üzüntüden kahrolmaktadır:

“... Fatma bibi kocasının sözü geçince mahzunlaştı:

- Babasını görmüş ha?

- Evet!.. Demin bana anlattı. Çok tuhaf bir rüya... Benim bile yüreğim atıyor...

Sanki kapı açılacak, Hasan Onbaşı içeri girecek gibi geliyor bana...

Fatma bibinin gözleri yaşlanmıştı. O zaten Hasan Onbaşı ismi söylenince kendini tutamaz, yıllar geçmiş olmasına rağmen, onun yokluğuna alışamadığından ağlardı. O derdi ta yüreğinde yaşattığı için, Parlak'ın üzüntüsünü hemen anladı:

- Vah evladım!..” (Tİ, s. 243).

Hasan Onbaşı'nın, geçen onca zamana inat ailesine karşı beslediği sevgisinde hiçbir eksilmenin baş göstermediği, aksine bu ayrılık durumunun onu, ailesine eskisinden de çok daha bağlı birisi hâline getirdiği şu örnekte görülmektedir:

“Hasan Onbaşı, karısına, ikizlerine baktıkça, hıçkırır gibi göğüs geçiriyor:

- Bunlardan beş yıl değil de beş yüz yıl ayrı kalmışım sanki... diyordu. Duvardaki saat çitçitlerle işledikçe, onlar açılıyor; gözlerindeki yaş dinerek yüzleri güllüyordu.” (Tİ, s. 258).

5.1.3. Barış

Türk Dil Kurumunun “1. Barışma işi. 2. Savaşın bittiğinin bir antlaşmayla belirtilmesinden sonraki durum, sulh, hazar. 3. Böyle bir antlaşmadan sonra insanlık tarihindeki süreç. 4. Uyum, karşılıklı anlayış ve hoşgörü ile oluşturulan ortam.” (TDK, 2011: 255) olarak tanımladığı “barış” değeri; insanlık tarihi boyunca en fazla ihtiyaç duyulan, yokluğu hâlinde her alanda eksikliği hissedilen temel değerlerin başında yer almaktadır.

“Barış; içinde huzur, adalet, eşitlik ve güven gibi kavramları da barındıran insan ilişkilerinin olumlu gelişmesini sağlayan bir değerdir.” (Aktaş ve Safran, 2013).

“Barış; gerek insanların gerek toplumların birbirleriyle sağlıklı ve nitelikli ilişkiler kurması, insanların huzur ve mutlulukla bir arada yaşaması açısından önemlidir.” (Güven, 2014: 98) sözleriyle Güven (2014), barış değerinin önemine değinmiştir.

Yaşamış olduğu dönemler itibarıyla birçok savaşa şahitlik eden Uçuk, çocuk yazarı kimliği gereğince “Gümüş Kanat” ve “Türk İkizleri” adlı eserlerinde savaş-barış durumlarına hiç değinmemiştir. “Gümüş Kanat” adlı eserde hiç rastlanılmayan; “Türk İkizleri” adlı eserde

ise iki yerde tespit edilen bu değerin eserdeki işleniş kullanımına bakıldığında ise söz konusu değerin; insanın, çevresindekilerle barışık olması, küs ve dargınların barıştırılmaya çalışılması, küslük ve dargınlık hâllerinin ortadan kaldırılmasına yönelik uğraşlar şeklinde işlendiği görülmüştür. Tespit edilen bulgular doğrudan doğruya “Türk İkizleri” adlı eserde yer verilen barış değerinin, küresel barıştan ziyade kişisel barış şeklinde işlendiği gözlemlenmiştir. Bu durum, taşımakta olduğu çocuk yazarı kimliğince Uçuk’un, çocuk psikolojisine karşı hassas davranmasının sonucu olarak açıklanabilir.

“Barış” değerinin Cahit Uçuk’un eserlerine dağılımı Tablo 14’teki gibidir:

Tablo 14. Cahit Uçuk’un “Gümüş Kanat” ve “Türk İkizleri” adlı çocuk romanlarında “barış” değerinin dağılımı

Eserin Adı	Değerin Geçtiği Sayfa Numaraları	Frekans (f)
Gümüş Kanat	-	-
Türk İkizleri	176 – 222	2

Tablo 14 incelendiğinde; “Gümüş Kanat” adlı eserde “barış” değerine doğrudan ve açık bir şekilde hiç rastlanılmadığı; “Türk İkizleri” adlı eserde ise 2 yerde doğrudan ve açık bir şekilde yer verildiği görülmektedir.

“Türk İkizleri” adlı eserde “barış” değerine ilişkin ulaşılan veriler şu şekildedir:

“Recep, Parlak’a sordu:

- ‘Köseler’den dönerken size yârenlik ettim diye bana kızmıştın... Şimdi kızgınlığın geçti değil mi?

Parlak, bir kere daha onun yanağını öptü:

- O gün bizi korkutmuşsun, bugün korkumu aldın. Sağ ol Recep dayı... Bir daha darılmayız gayrı...” (Tİ, s. 176).

Yukarıdaki örnekte, Parlak’ın birkaç gün önce kendisine darılması üzerine onun gönlünü almaya çalışan Recep dayının, insanlarla barışık olmaya değer verdiği anlaşılmaktadır. Parlak’ın Recep dayıya karşı davranışları ve sarf ettiği sözcükler, küçük kızın da barış ve huzurdan yana tavır takındığını, barışçıl bir kişiliğe sahip olduğunu göstermektedir. Akıllı bir kız olan Parlak, Recep dayının şaka yollu korkutma davranışının altında yatan iyi niyetini anlamış ve inat edip bu küskünlüğü sürdürmek yerine barıştan yana bir tavır takınarak hem kendisine küs olmadığını hem de bir daha da küslük yaşamayacaklarına dair teminat vermiştir.

“Türk İkizleri” adlı eserde “barış” değerinin doğrudan ve açık bir şekilde tespit edildiği bir diğer örnek ise şu şekildedir:

“Parlak, kardeşine doğru atılarak kollarını onun boynuna doladı:

- *Bana gücenme ecem!.. Dünyada senden iyi, senden akıllı bir kardeş olamaz. Benim kadar da hiçbir kız ecesini sevemez...” (Tİ, s. 222).*

Parlak’ın, kardeşi Durak’a karşı duyduğu büyük beğeniyi ve eşsiz sevgiyi gözler önüne seren bu örnekte, babasından mektup alan Parlak’ın o an için durumu ailesinden gizlemesi üzerine, Durak’ın işkillenip kardeşine gücenmesi ve Parlak’ın ise onun gönlünü almaya çalışması anlatılmaktadır. Parlak’ın “Bana gücenme ecem!..” sözleri, onun ne kadar barışçıl bir yapıya sahip olduğunu, küs kalmaktan hoşlanmadığını, kardeşiyle barışık kalmaya önem verdiğini göstermektedir. Kardeşinin ona kızıp gücenebileceği düşüncesi bile onu üzüp rahatsız etmekte, bu endişesini de açık bir şekilde dile getirerek kardeşinin kendisine gücenip küsmemesini dilemektedir.

5.1.4. Bilimsellik

“Evrende meydana gelen olaylar hakkında gözlemler, deneyler ve fikir yürütme sonucu elde edilip biriken bilgilerden hareketle ve kişiden kişiye değişmeyen bilimsel yöntemler aracılığıyla yeni objektif bilgi üretimine bilim denir.” (Seyyar, 2003: 67).

Seyyar (2003)’ın tanımından da anlaşılacağı üzere bilim; evrendeki olay, olgu ve durumları gözlemleyip incelemeye ve araştırmaya dayalı sistematik bilgi, olgu ve kurallar bütünüdür. Bu iş ve işlemler sırasında bilim, pek çok farklı yöntem ve tekniklere başvurarak olaylar arasında neden-sonuç ilgileri kurup genellemelere ulaşmayı hedefler.

Türk Dil Kurumu tarafınca *“Bilimsel olma durumu.” (TDK, 2005: 270)* şeklinde tanımlanan “bilimsellik” değeri; bünyesinde gözlem, nesnellik, genelleme ve deney gibi kavramları barındıran bir kök değerdir. Yapılan çalışmaların araştırma sonuçlarına dayalı olması, çalışmaların deney, gözlem ve incelemeler ışığında yapılmış olması, belli bir plân-program üzerine oturtulmuş olması ve dizgeli bir biçimde gerçekleştirilmiş olması, bilimselliğin olmazsa olmaz ölçütleridir.

Bilim, soyut ve gizemlerle dolu oluşundan ötürü çocuk yaştaki okuyucu, bilimsel konuları ve bilime dair cümleleri anlayıp içselleştirmekte zorlanacaktır. Bu sebeple, bilimsel konu ve çalışmalara dair bilgiler aktarılırken yine çocuk okurun idrak edebileceği şekilde söz konusu bilgiler somutlaştırılarak verilmeye çalışılmalıdır.

Bilimsel, fantastik, doğaüstü olaylar anlatılırken çocuk okurun anlayabileceği türden bir dilin kullanılması kadar bilimsel olayların öyküleştirelirip hatta oyunlaştırılarak sunulması büyük önem teşkil etmektedir. Bu tür sebeplerden ötürü Uçuk bilimsel konuları, bu alanla ilgili çalışmaları bilimsel ifadelerle değil de daha çok çocuk okurun dili ile çocuğun anlayabileceği şekilde, yine çocuk üzerinden aktarmaya çalışmıştır. Bilimi; ilgi ve merak uyandıracak, dikkat çekici bir konu olarak ele alan yazar, aynı zamanda eğlenceli bir sunuş taktiği uygulamıştır.

“Bilimsellik” değerinin Cahit Uçuk’un eserlerine dağılımı Tablo 15’teki gibidir:

Tablo 15. Cahit Uçuk’un “Gümüş Kanat” ve “Türk İkiizleri” adlı çocuk romanlarında “bilimsellik” değerinin dağılımı

Eserin Adı	Değerin Geçtiği Sayfa Numaraları	Frekans (f)
Gümüş Kanat	7 – 47 – 64 – 67 – 116 – 117 – 122 – 123 – 124 – 125 – 126 – 164 – 166 – 167	13
Türk İkiizleri	-	-

Tablo 15 incelendiğinde; “Gümüş Kanat” adlı eserde “bilimsellik” değerinin doğrudan ve açık bir şekilde 13 kez işlendiği; “Türk İkiizleri” adlı eserde ise bu değere hiç yer verilmediği görülmektedir.

“Gümüş Kanat” adlı eserde “bilimsellik” değeri ile ilgili ulaşılan bulgulardan bazıları şu şekildedir:

“Gönlünün bir köşesinde madalyanın gizli sevinci. Fakat asıl büyük heyecan, eserin en heyecanlı yerine gelmiş olmaları idi. Kavor isimli bir âlimle arkadaşı, bir küre yaparak üstünü Kavorit ismini verdikleri Dünya’nın yer çekiminden kurtaracak madde ile kaplamışlar, bununla Dünya’dan Ay’a uçmuşlardı. Ay bir günde bir mevsim yaşıyordu. Aylılar Ay’ın yüzünde değil, büyük bir gürültü çıkararak açılan kapağın örttüğü, içinde yaşıyorlardı.” (GK, s. 116).

“Gümüş Kanat” adlı eserde Kemal’in çok merak ettiği “Kamerde İlk İnsanlar” isimli eski Türkçe ile yazılmış olan kitabı kitapçı Nevzat Bey’den alıp babasına okutması; Kemal’in bilime, bilimsel gelişmelere çokça meraklı olduğunu göstermektedir. Fantastik-macera türü kurgusal bir kitap olan “Kamerde İlk İnsanlar” adlı eserin bu bölümünde Kavor isimli bir âlimin, arkadaşlarıyla bir küre hazırlayarak bu kürenin üzerini Kavorit adını verdikleri bir madde ile kaplamaları ve bu sayede ellerindeki küreyi, dünyanın yer çekiminden kurtarıp bu küre ile Dünya’dan Ay’a gerçekleştirdikleri uçuş anlatılmaktadır. Devamında ise Ay’da Dünya’dan farklı bir şekilde günde bir mevsimin yaşandığı; Aylıların Ay’ın yüzünde yaşamadıkları gibi bilimsel bilgiler verilmiştir.

Uçuk, bilimsel bir konu olan Dünya’dan Ay’a uçuşu, “Gümüş Kanat” adlı eserin içerisinde adı geçen “Kamerde İlk İnsanlar” isimli eserde öyküleştirelirerek tamamen kurguya,

hayale, fantastik ögelere dayalı bir şekilde somutlaştırıp anlatmaya çalışmıştır. Kemal'in bu konulara merakı ise bilim ile ne kadar ilgili olduğunu göstermektedir.

“ - Ama yavrum, unutma ki, bu bir roman!.. Hem de çok eskiden yazılmış bir roman...

- Fakat anneciğim, bugün hâlâ aya gidilemediğine göre eskiden yazılmışsa bile, yine de taze bir konu! Dünya'ya bir daha dönemeyeceğinden korkuyorum. Babası:

- Yok canım, herhâlde dönecektir. Dünya'ya dönen arkadaşına Kavorit maddesinin formülünü göndermeye uğraşiyor, dedi.

- Ya gönderemezse babacığım? O kocaman başlı, kısacık boylu Aylılarla kalırsa?.. (GK, s. 117).

Bu örnekte ise Kemal'in, “Kamerde İlk İnsanlar” adlı kitapta geçen bilimsel olayların etkisinde kaldığı ve bu gelişmelere çokça meraklı bir çocuk olduğu anlaşılmaktadır. Meraklı kişiliğinin de etkisiyle Kemal, çokça sorgulayan, akıl-mantık muhakemesi yapabilen bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Bilimsellik” değerine ilişkin “Gümüş Kanat” adlı eserde tespit edilen bazı diğer bulgular ise şu şekildedir:

“Başının içinde gökyüzünün sayısız yıldızlarının çözülmemiş bilmecesi, insanların gökleri ve denizlerin dipleri hakkında ne kadar az şeyler bildikleri düşüncesi beliriyordu. Doğum ve ölüm... Dünyanın en büyük sırrı idi... Kapalı gözlerinde “sayısız yıldızların mavi tarlası” dediği Güneş'i, Ay'ı, bütün gezegenleri ile gök canlanıyordu. Beyaz bir buğu hâlinde göğü ortasından bölen samanyolu, mavi ışıklı yüzü ile Ay, göz kamaştıran altın Güneş. Sonra iklimleri, mevsimleri, buzlu kutupları, yanan çölleri ile dünyayı düşündü...” (GK, s. 122-123).

“Kemal, kalbinin çarpışlarını bütün vücudunda duyarak ‘Kamerde İlk İnsanlar’ın son sahifesini dinliyordu... Solukları kesilerek, Kamerden gelecek haberi bekliyorlardı. Cihazın başına üşüşmüşlerdi. Nihâyet makinede belli belirsiz bir kıpırdama oldu ve sonra muntazam tıktıklar başladı. Hepsinin yüzü gülmüştü. Şimdi Kamerdeki arkadaşları, Kavorit maddesinin formülünü bildirecekti. Sonrası kolaydı. Küre hazırды. Kavorit maddesini imal edip üstüne sürecekti, hemen aya uçacaklardı... Size Kavorit formülünü bildireceğim. Derhâl imal edip beni kurtarmaya yetişin... Hayatımı tehlikede hissediyorum. Kavorit şöyle imal edilir...” (GK, s. 124-125).

“Mikloş Efendi, yeşil abajurlu lambasının yandığı masasında oturuyordu. Elinde kocaman bir lûp, önündeki pullara bakıyordu...” (GK, s. 164).

“Uzun uzun Amerika’daki milyarder pulcuları anlattı:

- Dünyanın en kıymetli pulu “GUIANA” isimli İngiliz puludur, 1856 yılında basılmıştır. Onu da ilk bulan senin gibi bir talebedir. Pulun kıymeti hakkında bir şey bilmediği için onu beş şiline satmıştır. Halbuki senin, Mikloş isminde, pulcu bir dostun var. Pulculardan pek dost olmaz, ama ben gerçekten senin dostunum, Kemal!..

Elindeki siyah kalemle kâğıtların üstündeki rakamları göstererek:

- Bak Kemal! dedi. “GUIANA” 1856’da basılmış, senin pulun ise 1862’de. Dünyanın en kıymetli pulu ile aralarında altı sene fark var. Bu seneler ve pullar hiç de kıymetli olmayabilirdi. Ama, senin pulunun kıymeti hem renk hem de şekil bakımından kendi serisi içinde tek olmasındandır.” (GK, s. 166-167).

Yukarıdaki örneklerde ise pulculukla uğraşan Mikloş Efendi’nin pulları lûp denilen alet ile inceleyişine; Kemal’e dünyanın en kıymetli pulu “GUIANA” hakkında ve Kemal’in baktırmaya götürdüğü pul hakkında bilimsel bilgiler aktarışına dikkat çekilmiştir. Mikloş Efendi’nin bilimin bu alanıyla ilgili olması, Kemal’in bu konulara meraklı oluşu, pulların tarihî geçmişlerinin araştırılıp konuşuluyor olması, yazarın “bilimsellik” değerine verdiği önemin bir göstergesidir.

5.1.5. Çalışkanlık

TDK Türkçe Sözlük’e göre “çalışkan” kavramı “Gayretli, çalışmayı seven, faal.” (TDK, 2011: 487) şeklinde tanımlanırken “çalışkanlık” kavramı ise “Çalışkan olma durumu, faaliyet.” (TDK, 2011: 487) olarak tanımlanmıştır. Üretken olma, çalışkanlık gibi değerler, bireyin kendi hayatını idame edebilmesi için önemli olduğu kadar toplum hayatının düzen ve işleyişi açısından da çok büyük öneme sahiptir. Çalışkanlık değeri, insanoğlunun yaratılışından bu yana tarihin her evresinde ziyadesiyle övülerek tembellikten üstün tutulmuş ve her fırsatta çalışkan olmanın önemi, yararları ve ayrıcalığı vurgulanmaya çalışılmıştır. Bu duruma, her millet ve kültürde rastlanıldığı gibi Türk ve İslâm kültüründe de çok sık rastlanılmıştır. Çalışkan olma hâli anlamına gelen “çalışkanlık” değerine, hem Türk kültürü hem de İslâm kültüründe büyük önem verilmiş ve insanlar çalışkan olmaya teşvik edilmiştir.

“İnsana kendi çalışmasından başka bir şey yoktur. Onun çalışması yakında görülecektir. İnsana karşılığı tastamam verilecektir.” (Necm, 39-41), “İnsanın kazandıklarının en hayırlısı, çalışıp kazanarak elde ettikleridir.” (Müsned, 2/354, 357) gibi ayet ve hadislerle çalışmanın önemi vurgulanmıştır.

Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk de “Türk, öğün, çalış, güven.”, “Hiçbir şeye ihtiyacımız yok, yalnız bir şeye ihtiyacımız vardır; çalışkan olmak!” vecizeleri ile çalışmanın önemine ve güzelliğine dikkat çekmeye çalışmış, Türk milletini çalışmaya, çalışkan bir millet olmaya teşvik etmiştir.

Kültürümüzün her aşamasında insanlara çalışmanın gerekliliği anlatılarak çalışkan olmaları hususunda kendilerine öğütler verilmiştir. “Daima bir işle meşgul ol, bir sanat ustası yanında makul bir hâle gel. Tembel adamlar hiçbir şey elde edemezler.” (Arslan, 2007: 419) sözleri de geleneksel kültürümüzde önemli bir yeri olan ahilik teşkilatının çalışmaya verdiği önemi göstermektedir. “Akan su yosun tutmaz.”, “İşleyen demir ışıldar.” gibi atasözlerimiz de çalışmanın ve çalışkanlığın önemini anlatan güzel kullanımlardır.

Cahit Uçuk da çalışmaya çokça önem vermiş; eserlerindeki karakterleri genel olarak çalışkan insanlar şeklinde kurgulayıp eserlerine yansıtmıştır. Uçuk, çalışkanlığı farklı farklı yönlerden ele alıp bu değeri çocuk okurlarına tek bir yönden değil de birden fazla yönü ile aktarmaya çalışmıştır. Okulda çalışkan bir öğrenci olma, iş yerinde çok çalışkan olma, ev işlerinde hiç yüksünmeden büyük bir gayretle çalışabilme, sorumluluklarını yerine getirebilme, bir işte azim ve kararlılıkla çalışabilme, çok zor çalışma şartlarında dâhi çalışmayı büyük bir memnuniyetle sürdürme gibi durumlar, “çalışkanlık” değerine yönelik eserlerde sıkça yer verilen örnek durumlardan bazılarıdır.

“Çalışkanlık” değerinin Cahit Uçuk’un eserlerine dağılımı Tablo 16’deki gibidir:

Tablo 16. Cahit Uçuk’un “Gümüş Kanat” ve “Türk İkizleri” adlı çocuk romanlarında “çalışkanlık” değerinin dağılımı

Eserin Adı	Değerin Geçtiği Sayfa Numaraları	Frekansı (f)
Gümüş Kanat	15 - 16 - 20 - 22 - 32 - 55 - 67 - 74 - 79 - 100 - 142 - 176 - 177 - 178	17
Türk İkizleri	23 - 30 - 34 - 43 - 49 - 122 - 123 - 156 - 161 - 180 - 187 - 189 - 213/14 - 219 - 233 - 238 - 261	20

Tablo 16 incelendiğinde; “Gümüş Kanat” adlı eserde “çalışkanlık” değerinin doğrudan ve açık bir şekilde 17 yerde tespit edildiği; “Türk İkizleri” adlı eserde ise bu değere 20 yerde rastlanıldığı görülmektedir.

“Gümüş Kanat” adlı eserde “çalışkanlık” değerine ilişkin ulaşılan bulgulardan bazıları şu şekildedir:

“... Hangi devirde yaşıyoruz, Celil? Türk kadını her devirde erkeğinin yardımcısı idi. Hele şimdi!.. Bırak Celilciğim, evim için çalışayım. Eğer evimin işlerini ihmal edeceğimi sanıyorsan aldaniyorsun.” (GK, s. 16).

Yukarıdaki örnekte, Süzen Hanım’ın, geçirdiği iş kazası sebebiyle çalışamayan eşinin yerine çalışmak isteyişi ve eşini bu duruma ikna etme çabaları verilmiştir. Çalışmaktan hiç yüksünmeyen bir kadın olan Süzen Hanım, işi espiye vurarak ev işlerini de ihmal etmeden çalışabileceğini söyleyerek eşini ikna etmiştir. Nitekim Süzen Hanım’ın çalışkanlığı eser boyunca da çeşitli örneklerle vurgulanmıştır.

“Annesinin gözleri parlıyor, yüzü gülüyordu. İşten korkar, yüksünür bir hâli yoktu.” (GK, s. 16).

“... Kemal onun ‘Yorulдум! Of!’ dediğini duymamıştı.” (GK, s. 16) örnekleri de bu durumu kanıtlayan kullanımlardan sadece birkaçıdır.

“...Bir makine gibi güçten kesilinceye kadar çalışmalıydı. Ancak o zaman kendisini tedirgin eden kaygılardan kurtulabiliyordu.” (GK, s. 22).

Yukarıdaki örnekte ise yazar, insanın bazen de korku ve kaygılarından kurtulmak için daha fazla çalıştığı mesajını vermek istemiştir.

“- Ne hazine çıktı, ne altın!.. Sonra anladım ki dünyada hazine çalışmak, saadet sağlkmış.” (GK, s. 67), “En büyük hazine çalışabilmektir.” (GK, s. 74) örnekleri ise çalışmanın, insan için en değerli hazine olduğunu anlatan güzel örneklerdendir.

“Eğer ‘Gümüş Kanat’ adlı bir talih kuşu başlarına konup kaderlerinin yolunu bu sevinçler bahçesine çevirmese idi Kemal, belki mühendis çıkamayacaktı. Fakat çalışkan, dürüst, doğru sözlü bir ustabaşı olarak yetişecekti. Yanında çalıştıracağı çıraklara örnek bir ustabaşı!.. -tıpkı babası gibi- ...” (GK, s. 176-177) örneğinde dürüstlük, doğru sözlülük gibi davranışların yanı sıra insanın çalışkan oluşu ile de örnek teşkil edebileceği ifade edilmiştir.

“Akıllı, terbiyeli, çalışkan, zeki bir çocuktur. Üstelik bu gece sıhhatli ve güzeldi.” (GK, s. 32),

“... Her gece tıpkı okula gittiği zamanlar gibi ders okuyordu. Cumartesi günleri mesaiye kalmıyor, öğretmenine koşuyordu.” (GK, s. 79),

“- Sizin dilediğiniz gibi olabilmek için çok çalışacağım, söz veriyorum öğretmenim!” (GK, s. 178) örneklerinde ise Uçuk; zeki, çalışkan ve derslerine çokça düşkün bir çocuk profili oluşturarak çocuk okurlara, okul derslerine iyi çalışmalarını konusunda teşvikte bulunmuştur.

“Türk İkizleri” adlı eserde ise “çalışkanlık” değerine yönelik ulaşılan bulgulardan bazıları şu şekildedir:

Çok çalışkan bir kadın olan Fatma bibi, kocasının yokluğunda evinin hem kadını hem de erkeği olarak babalarının eksikliğini çocuklarına hissettirmemek için elinden geleni yapar:

“Fatma bibi sekiz yıl önce kocasını kaybetmiş, ikizleriyle yalnız kalmıştı. Güçlü, kuvvetli bir kadın olduğu için, kocasının yokluğu ile işleri aksamamış, tarlalarını sürmüş, ekmiş, biçmiş, buğdayını, arpasını almış, çocuklarını, aç çıplak bırakmayarak geçindirmişti.” (Tİ, s. 23).

Tıpkı anneleri Fatma bibi gibi ikiz çocukları Durak ile Parlak da çok çalışkan insanlardır. Yaşıtlarına nazaran çok daha olgun, azimli ve sorumluluklarının bilincinde olan çocuklardır. Eserde, ikizlerin ne denli çalışkan, azimli ve sorumluluk sahibi olduklarını gösteren kimi örnek durumlar ise şu şekildedir:

“İkizler sabahtan öğleye kadar köy okuluna, öğleden sonra analarıyla tarlaya gidiyorlar, buğdayların kıyıklarına ektikleri sebzeleri çapalıyorlar, çalışıyorlardı.” (Tİ, s. 30).

“İkizler, sofrayı toplayarak örtüyü silkipler. Kabı, kacağı, bahçeden gelen arığın kenarına taşıdılar.” (Tİ, s. 34).

“İki kardeş, uçları pırıl pırıl yanan kazmaları, havaya kaldırarak hızla toprağa indiriyorlar, kaldırıp indirerek birer çukur açıyorlardı.” (Tİ, s. 43).

“Eve doğru yürürlerken Parlak, kardeşine sordu:

- Yoruldun mu Durak?

Durak güldü:

- Ben yorulur muyum hiç? Sen yorulursun!” (Tİ, s. 43).

“Fatma bibi, Abuğ Hasan, ikizler, canla başla, sabahtan akşama kadar uğraşıyorlardı. Tarlalarının bütün ekini sekiz yığın olmuştu. Üç gün orakta çalışmışlar, orak bitince döğen kurmuşlardı...” (Tİ, s. 122) örneğinde ise çalışmaktan asla yüksünmeyen hane halkının çalışkanlığına ve azmine dikkat çekilmiştir. Hane halkının ve komşularının azim ve çalışkanlığına dikkat çeken diğer birkaç örnek ise şu şekildedir:

“Fatma bibinin, Abuğ Hasan’ın, Durak’ın kolları kurulmuş birer makine gibi, durmadan, yorulmadan, bıkmadan, usanmadan kalkıp iniyor, samanlar uçup, buğdaylar yığılıyordu. Güneş göğü ortalayınca kadar çalıştılar.” (Tİ, s. 122-123).

“Fatma bibi, Gülsüm kadının Fadime ile yere çömelince, Parlak, komşu genç kızlar, küçük kızlar da üsküreleri kaparak eteklerini çemrediler. Hepsi bir sıra olarak dut toplamaya başladılar. Sağ elleriyle, yem yiyen kuşlar gibi, yerden dut tanelerini topluyor, sol ellerinde tuttıkları üskürelerin içine atıyorlardı...” (Tİ, s. 156).

“Parlak, çalışmayı çok severdi. Çalıştıktan sonra oyun oynamak daha keyifli, daha yürek rahatıyla oluyordu. Anasına yardım etmek, onun yükünü hafifletmek, Parlak için tatlı bir şeydi. Güneşin sıcaklığı, ortalığın derin sessizliğine rağmen, küçük elleriyle, kocaman bakır tencereleri ovmaktan yorulmuyor, bir yandan da türkü söylüyordu.” (Tİ, s. 161).

“- Parlak, hazırlanmış sümeğin varsa getiriver yavrum.

Parlak, yanında duran sümeklerden bir iki tane alarak bahçede yün bükken anasına götürdü:

- Al anacığım... Ooo ne çok bükmüşsün, bu gidişle sana yün yetiştiremeyeceğim!..

Fatma bibi güldü:

- Benim kızım hamarattır. Anasının elini boş komaz. Ona yün yetiştirir.” (Tİ, s. 187).

“Emek olmadan yemek olmaz.” atasözünün önemini anlatan bir diğer örnek ise şu şekildedir:

“- Kışın da başka keyfi var kızım. Yaz insanı yorar, karıncalar gibi çalışır, didiniriz, kışlıklarımızı yaparız, kış gelince ocaklarımızın başında keyif çatarız, dinleniriz.” (Tİ, s. 213-214).

Bütün bu örneklerden “Türk İkizleri” adlı eserde yer alan karakterlerin ne denli çalışkan ve becerikli oldukları, iş ayrımı yapmaksızın her işe koşturdukları, çalışarak ev ekonomisine katkıda buldukları ve çalışmayı sevdiklerinden asla yorgunluk hissetmedikleri çok net bir şekilde gözler önüne serilmiştir. Bu çocuk romanının neredeyse bütün kahramanları çalışmayı çokça seven, işini aşkla yapan kişiler olarak yansıtılmış ve çocuk okurlara bu yönde iletiler verilmiştir.

“... Elin dert görmesin, benim çalışkan çocuğum...” (Tİ, s. 180).

“Fatma bibi, çocuklarına, göğsü kabararak bakıyordu. Köyün en güzel, en akıllı, en çalışkan çocuklarının anası idi.” (Tİ, s. 233).

“Seçimciler, Fatma bibiyi çağırarak, böyle çalışkan evlât yetiştirdiğinden dolayı onu kutladılar.” (Tİ, s. 238).

Yukarıdaki örneklerde ise çalışkan olmanın insanlar tarafından çokça beğenilip takdir edilen, istenilen bir özellik olduğu vurgulanmıştır.

5.1.6. Dayanışma

Geleneksel Türk kültüründe “imece” ismi ile karşılık bulan “dayanışma” değeri, çok önemli değerlerden olup aynı zamanda MEB’in belirlemiş olduğu kök değerlerden sayılmıştır.

Seyyar (2003)’ın, “Bir sosyal bağlılık duygusu.” (Seyyar, 2003: 97) olarak tanımladığı “dayanışma” kavramını TDK (2011) ise “Bir topluluğu oluşturanların duygu, düşünce ve ortak çıkarlarda birbirlerine karşılıklı bağlanması, tesanüt.” olarak tanımlamıştır.

Türk milletinin tarihine bakıldığında “dayanışma” değerinin Türk halkı için ne denli önemli olduğunu kesin kanıtlarla görebilmek mümkündür. Selçuklulardaki ahilik teşkilatı ve köylerdeki imece usulü yardımlaşmadan, Milli Mücadele Dönemi’ne kadar toplumun hemen hemen her alanında somut örneklerine rastlanılabilen “dayanışma” değeri, kişinin yaşantısı ve sosyal ilişkileri için son derece önemli bir yere sahiptir.

Komşuluk ilişkilerini düzenleyici, paylaşımı teşvik edici, iş yükünün azalmasını sağlayıcı ve yardımlaşma değerini pekiştirici gibi birçok olumlu etkiye sahip olan bu değeri Uçuk da eserlerinde işlemeye özen göstermiştir. Uçuk, dayanışma değerini aile bireyleri

arasındaki ilişkiler, komşuluk ilişkileri, yardımlaşma, birlikte hareket etme, paylaşımcı olma gibi örnekler üzerinden vermeye çalışarak çocuk okurları bu değere teşvik etmeye çalışmıştır.

“Dayanışma” değerinin Cahit Uçuk’un eserlerine dağılımı Tablo 17’deki gibidir:

Tablo 17. Cahit Uçuk’un “Gümüş Kanat” ve “Türk İkizleri” adlı çocuk romanlarında “dayanışma” değerinin dağılımı

Eserin Adı	Değerin Geçtiği Sayfa Numaraları	Frekans (f)
Gümüş Kanat	96 – 128	2
Türk İkizleri	20/21 -22 – 23 – 45 – 50 – 62 – 73 – 100 - 126/27 – 153 – 156 – 157 – 175/76 - 190 – 207	15

Tablo 17 incelendiğinde; “Gümüş Kanat” adlı eserde “dayanışma” değerinin doğrudan ve açık bir şekilde 2 yerde tespit edildiği; “Türk İkizleri” adlı eserde ise bu değere 15 yerde rastlanıldığı görülmektedir.

“Gümüş Kanat” adlı eserde “dayanışma” değeri ile ilgili şu verilere ulaşılabilmektedir:

“Kemal’in, kucığındaki kediyi okşayan eli durmuştu.

- *Evet babacığım! dedi. Ben de yardımcı olurum size. Hatta annem de çalışır.*

Süzen:

- *Tabii, tabii! dedi.” (GK, s. 96).*

Yukarıdaki örnekte, Kemal ve annesi Süzen Hanım’ın Celil Bey’e yardımcı olmaya istekli oluşlarına; iyi günlerindeki birlikteliklerinin, aile üyelerinin zor ve çetin günlerinde de sürdürdüğüne vurgu yapılmıştır. Bu örnek, birlik beraberlik ve dayanışmanın önemini anlatan güzel bir örnek niteliğindedir.

“... Güzel bir yemek yaptıkları zaman Kemal de masrafa ortak olarak onlarla yemek yiyordu.” (GK, s. 128) örneğinde ise Kemal ve iş arkadaşlarının yemek masraflarını hep birlikte karşıladıkları, masrafı tek bir kişiye yüklemek yerine dayanışma ve paylaşım içerisinde hareket ettikleri belirtilmiştir.

“Türk İkizleri” adlı eserde “dayanışma” değeri ile ilgili ulaşılan verilerden bazıları ise şu şekildedir:

“Fatma bibi, ileride, erik ağacının dallarındaki küçük eriklere bakan ikizlere seslendi:

- *Durak, Parlak, eriklere sonra bakarsınız. Bana yardım edin de şu yükleri indirelim. İkizler, analarının yanına seğirttiler. Üçü beraber, sandık yüklü katırların iplerini*

gevşettiler. Fatma bibi kuvvetli kollarıyla sandıkların birini indirirken öbür yandaki sandığı ikizler tutuyorlardı.” (Tİ, s. 20-21).

“Durak koşarak sağ yandaki odaya girdi. Biraz sonra kolları arasında dürülmüş, sarılmış bir hasırla dışarı çıktı:

- Parlak, bunları taşımak benden, yerleştirmek, düzeltmek senden.” (Tİ, s. 22).
- Haydi Durak, sen koş onları getiriver.
- Ben, yalnız başıma on beş tavuğu, bir horozu nasıl getireyim?
- Ben de gelirim. (Tİ, s. 23).

“... Sabahları ikizler mektebe giderken Fatma bibi ile o tarla yolunu tutuyorlar, öğleden sonra tarlaya gelen ikizler de beraber çalışıyorlar, akşam eve dönüyorlardı...” (Tİ, s. 73).

“... Yalnız, döşekleri, çamaşır ve yemiş sandıkları, erişte tenekeleri gibi şeyler kalmıştı. Onları el birliği ile katırlara yükleyerek damlarından çıktılar. İkizler, ahırdan davarlarını salıverdiler.” (Tİ, s. 207).

Yukarıdaki örnekler aile üyeleri arasındaki dayanışma ve yardımlaşmayı göstermektedir. Fatma bibi ve ikiz çocuklarının, her işlerini güzel bir dayanışma örneği sergileyerek yapmaya çalışmaları eser boyunca okuyuculara yansıtılmıştır. Alıntılanan örnekler üzerinden okurlara, birçok işin üstesinden birlikte hareket ederek gelinebileceği yönünde bir mesaj verilmeye çalışılmıştır.

- Parlak sordu:
- Nerelerdeydin Abuğ dayı?
- Konu komşuya gidip, bugün dut silkiyoruz, diye haber verdim. Durmuşların Hasan, Recepgilin Ahmet, Gülsüm kadının Fadime, daha bir sürü gelecekler...

Fatma bibi, geniş bir soluk alarak güldü:

- Recep’le Hasan, bir de Durak, ağaçlara tırmanır, dut silkerler. Gülsüm kadının Fadime, güçlü kuvvetlidir. Dutların üstüne çıkar, çiğner, küçükler de dut toplarlar. Akşama kalmaz, işimiz tükenir... (Tİ, s. 153).

Eserden alıntılanan bu konuşma ise dayanışma değerinin komşuluk ilişkilerine hâkim oluşuna çok güzel bir kanıt ve örnek niteliğindedir. Köy yerinde dut silkme işi için komşuların Fatma bibiye yardıma gelmesi, köy yerlerindeki imece usulünün de güzel bir örneğidir.

“Dayanışma” değerinin örneklendiği diğer birkaç kullanım ise şu şekildedir:

“Yemekten sonra, el birliğiyle, kazandaki dutları büyük kıl çuvallara doldurdular...”
(Tİ, s. 156).

“Fatma bibi, yardımcı konuklarına akşam kahvaltısı çıkardı. Yediler, içtiler. Sonra:

- Hoşça kalın! diyerek, çıkıp gittiler.

Fatma bibi, onların ardından baktı:

- Sağ olsun konumuz komşumuz!.. Bize büyük yardımları dokundu.

Parlak, kirli üsküreleri topluyordu:

- Sıra ile ana!.. Onlar bize yardım eder, biz onlara yardım ederiz. İşimiz böylelikle daha kolay oluyor.” (Tİ, s. 157).

“Parlak’ın elleri duralamış, gözleri dalmıştı:

- Benim dokuyacağım seccade de halı sergisinde birinci armağanı alırsa, ben de onun parası ile gelen yıl daha çok yün alırım, büyük bir tezgâh yaptırır, komşu kızları toplar, hep birlik kocaman bir halı dokuruz. O zaman senin paranın yanına ben de kendi payıma düşeni koyarım. Sana yük olmadan okumaya giderim...

Durak güllüyordu:

- Kardeş arasında böyle laf olmaz, senin paran benim, benim param senin demektir...

Parlak gülererek kardeşine uzandı. Yanağından öptü:

- Çok yaşa Durak ecem...

Yeniden çalışmaya başlamıştı.” (Tİ, s. 190).

5.1.7. Dostluk

TDK, “dost” kelimesinin tanımını “1. Sevilen, güvenilen, yakın arkadaş, gönüldaş, iyi görüşülen kimse. 2. İyi geçinen, aralarında iyi ilişki bulunan.” (2015: 151) şeklinde yapmıştır.

Dost; iyi günde kötü günde arkadaşının yanında olan, hiçbir menfaat gözetmeksizin onu sevip sayan, karşısındakini bütün eksik ve hatalarıyla kabul eden, her daim onun iyiliğini isteyen, gözü kapalı olarak güvenilecek, sır ortağı, sadık, vefalı, arkadaştan öte kişidir.

Türk kültüründe dostluk üzerine söylenmiş birçok atasözünün yanı sıra İslâm dininde de dostun ve dostluğun önemini vurgulayan hadisler mevcuttur. “*Dost dostun eyerlenmiş atıdır.*” atasözü ile gerçek dostun, kişinin zor ve sıkışık zamanlarında imdadına koştuğu anlatılırken; “*Dost acı söyler.*”, “*Dost dostun ayıbını yüzüne söyler.*”, “*Dostun attığı taş baş yarmaz.*” atasözleri ile de dostların, birbirlerinin ayıp ve kusurlarını onun iyiliğini düşünerek yüzüne söyledikleri anlatılmaktadır. “*Kişi dostunun dini üzeredir. Öyleyse her biriniz, kiminle dostluk kuracağına dikkat etsin.*” (Ebu Davud, Edeb, 19, Tirmizi, Zühd, 45) hadisinde ise kimlerle arkadaşlık kurulabileceğine, dost seçimine çok dikkat etmek gerektiğine vurgu yapılmıştır.

“Dostluk” değerinin Cahit Uçuk’un eserlerine dağılımı Tablo 18’deki gibidir:

Tablo 18. Cahit Uçuk’un “Gümüş Kanat” ve “Türk İkizleri” adlı çocuk romanlarında “dostluk” değerinin dağılımı

Eserin Adı	Değerin Geçtiği Sayfa Numaraları	Frekans (f)
Gümüş Kanat	47 – 88 - 149 – 166 – 171	5
Türk İkizleri	73	1

Tablo 18 incelendiğinde; “Gümüş Kanat” adlı eserde “dostluk” değerinin doğrudan ve açık bir şekilde 5 yerde; “Türk İkizleri” adlı eserde ise 1 yerde tespit edildiği görülmektedir.

“Gümüş Kanat” adlı eserde “dostluk” değeri ile ilgili şu verilere ulaşılabilmektedir:

- *Size geçmiş olsuna geldim! dedi.*

- *Sağ ol yavrum!.. Benim için ne büyük nimet... Allah’ın ne büyük lütfu... Yarabbi!..*

Demek benim evlatçığım hasta dostunu ziyarete gelmiş... (GK, s. 149).

Yukarıdaki cümleler, “Gümüş Kanat” adlı eserin başkarakteri Kemal ile kitapçı Nevzat Bey’in samimi dostluğunu örnekleyen cümlelerdir.

Nevzat Bey, hastaneye kaldırıldığında Kemal onu ziyarete gitmiş ve onun bu ziyareti kitapçı dostunu oldukça memnun edip sevindirmiştir. Çünkü gerçek dostlar, birbirleri ile bir arada bulunmaktan her zaman mutluluk duyan insanlardır. Kemal’i tıpkı öz evladymış gibi seven Nevzat Bey, onu hem bir evladı hem de biricik dostu olarak görmekte, bu lütfu için Allah’a müteşekkir olmaktadır.

“*Uzun uzun Amerika ’daki milyarder pulcuları anlattı:*

- *Dünyanın en kıymetli pulu “GUIANA” isimli İngiliz puludur, 1856 yılında basılmıştır. Onu da ilk bulan senin gibi bir talebedir. Pulun kıymeti hakkında bir şey bilmediği için onu beş şiline satmıştır. Hâlbuki senin, Mikloş isminde, pulcu bir dostun var. Pulculardan pek dost olmaz, ama ben gerçekten senin dostunum, Kemal!..” (GK, s. 166).*

Bu örnekte ise Kemal ile Mikloş Efendi'nin dostluğuna dikkat çekilerek gerçek dostların, arkadaşlarını asla kandırmayan, samimi, doğrucu insanlar olduğuna vurgu yapılmıştır. Örnekte; pulcuların, çıkarları için insanları kandırabilecekleri ama gerçek dostların ise dostlarına asla ihanet etmeyen, güvenilir insanlar oldukları anlatılmaktadır.

“Kemal, şaşkın:

- *Ben de inanmıyorum! dedi. Ama Mikloş Efendi bizimle eğlenmez ki! Doğru, hem de ciddi bir adamdır. Sonra, hem babamın, hem benim dostumuzdur...” (GK, s. 171).*

Yukarıdaki örnekte ise yine Mikloş Efendi'nin, Kemal ve Celil Bey ile olan dostluklarına; kendisinin ciddi ve doğrucu kişiliği ile onların gerçek bir dostu oluşuna dikkat çekilmiştir.

Uçuk, “Türk İkizleri” adlı eserde ise şu örnek ile dostluk ve arkadaşlığa dikkat çekmeye çalışmıştır:

“Birkaç gün içinde, evin işlerini kavramış, Fatma bibinin iyi bir yardımcısı, ikizlerin söz anlar, güler yüzlü bir arkadaşı olmuştu...” (Tİ, s. 73)

5.1.8. Duyarlılık

Türkçe Sözlük'ün, “*Duyarlı olma durumu, duygunluk, duyarlık, hassaslık.*” (TDK, 2013) şeklinde tanımladığı “duyarlılık” kavramını Seyyar (2004) ise “*Duyarlılık, kişi ve ortam arasındaki uyumun sağlanması ve kişinin belirli sosyal ortamdaki değişmelere uyabilmesi.*” (Seyyar, 2004: 184) şeklinde tanımlamıştır.

Duyarlılık; dış dünyadaki her türlü canlı-cansız varlık, durum ve olaylara karşı ilgili olma, sorumluluk bilinci taşıma ve hassasiyete sahip olma durumudur. Duyarlılık değerine sahip bir birey, çevresindeki olumlu-olumsuz hiçbir olaya karşı kayıtsız davranamaz; direkt kendisini alâkadar etmeyen durumlara bile müdahalede bulunarak fiziksel veya düşünsel tepkilerle sorunları çözmeye çalışır ve daha yaşanılabilir bir dünya için çabalar.

Duyarlılık değerinin, bünyesinde barındırdığı hassasiyet, yardımseverlik, sorumluluk, duygusallık, sahip çıkma, koruyup gözetme, düşünceli davranma, sevme, sayma gibi birtakım değer ve davranışları, Uçuk'un her iki eserinde de görmek mümkündür. Bu değerler, eserlerin

bazı yerlerinde dolaylı ve örtük bir şekilde yer alırken kimi yerlerde ise doğrudan ve açık bir şekilde geçmektedir.

Uçuk'un eserlerinde bu değer; kişinin, bencil ve vurdumduymaz tutumlardan uzak durarak çevresindeki bütün canlılar için endişelenmesi, duyarlı ve bilinçli bir birey olarak çevresindeki hiçbir canlının yaşadığı zorluklara ve acılara kayıtsız kalamaması, onların iyilik ve sağlık durumları için kaygılanması, zor anlarına ortak, dertlerine derman, problemlerine çözüm olmaya çalışması şeklinde işlenmiştir.

“Duyarlılık” değerinin Cahit Uçuk'un eserlerine dağılımı Tablo 19'daki gibidir:

Tablo 19. Cahit Uçuk'un “Gümüş Kanat” ve “Türk İkizleri” adlı çocuk romanlarında “duyarlılık” değerinin dağılımı

Eserin Adı	Değerin Geçtiği Sayfa Numaraları	Frekansı (f)
Gümüş Kanat	14 – 16 - 20 – 26 – 30 – 31 - 32 – 38 – 40 - 42 – 49 – 83 – 86 – 96 – 104 – 109 – 119 – 120 – 126 – 127 – 130 - 140 – 153 – 154 – 170 – 179	27
Türk İkizleri	16 – 35 – 46 – 50 - 74 – 87 – 94 – 98 – 107 – 110 - 162 – 164 – 168 – 172 – 174 – 176 – 178 – 179 – 180/81 – 183 – 194 – 229 – 230 – 241 – 243 - 244/45 – 250 – 251 – 252 – 253 – 254 – 255 – 260 - 261	37

Tablo 19 incelendiğinde; “Duyarlılık” değerinin, “Gümüş Kanat” adlı eserde 27; “Türk İkizleri” adlı eserde ise 37 kez yineleniği görülmektedir.

“Gümüş Kanat” adlı eserde “duyarlılık” değeri ile ilgili şu verilere ulaşılabilmektedir:

“...Eskiden babası da pul koleksiyonları yapmıştı. Şimdi o koleksiyonlar Kemal'in dolabında kilitli idi. O kadar sıkıntılı günler geçirmişlerdi fakat Celil Usta onları satmaya yanaşmamıştı.

-Yeni bir memleket serisi çıkacakmış babacığım! Ben diyorum ki, şu pullardan...

Sustu. Çünkü ‘Birkaç seri alalım.’ diyecekti. Ama şimdi paradan bahsetmek babasına işsizliğini hatırlatmak demektir.” (GK, s. 14) örneğinde Kemal'in, ailesine -özellikle de hasta ve işsiz durumda olan babasının durumuna- duyarlı oluşunu gözlemlemekteyiz. Matbaada geçirdiği talihsiz kaza sonucu çalışamaz duruma gelen Celil Bey'i üzmemek için Kemal, babasına maddi konulardan söz etmemeye çalışmaktadır. Bu da, Kemal'in ne kadar düşünceli, ailesine karşı ne denli duyarlı ve hassas olduğunu göstermektedir.

“Kazadan sonra bir gün annesini gözleri yaşlı olarak yakalamıştı. Genç kadın, kendisine sokulup Kemal’i bağına basmış, ‘Çok acı çekiyorum Kemal... Fakat baban kendisi için üzüldüğümüzü katiyen hissetmemeli. Ona ümit ve cesaret vermeliyiz yavrurum,’ demişti.” (GK, s. 16).

“...Yorgundu. Yüreğiyle, vücudu ile bitkindi. Fakat bunu sadece kendisi bilecekti. Kocasını da, Kemal de onun gözleri içinde en ufak bir üzüntü görseler yaşama güçlerini kaybederlerdi.” (GK, s. 26).

“Kemal serginin açılmamış olduğunu gördü. Bu Nevzat Bey’e ne olmuştu? Hasta mı idi yoksa?” (GK, s. 49).

Kemal yokuşu tırmanırken göğsünde bir eziklik, gözlerinde akmayan yaşların buğusu, ‘Hiç de kitap satamıyor, parası var mı acaba?’ diye düşünüyor, içinde bir yer sızlıyor, yanyordu.” (GK, s. 83).

“Kemal’in koşarak çıktığını gören kuşlar, ürkerek havalandılar. Ağaçların yeşil dallarına konarak onu gözlemeye koyuldular. Kemal durdu, düşündü, sonra:

- Sizin için de bir şeyler yapacağım! dedi. Onlara evden ekmek artıkları getirmeliydi.” (GK, s. 179).

Yukarıdaki ifadeler, Kemal’in hayvanlara karşı duyarlılığını, bu konudaki hassasiyetini gösteren güzel bir örnek niteliğindedir. Kemal; doğaya, doğadaki canlılara karşı son derece duyarlı bir çocuktur. Kuşların durumuna üzülmüş onlar için bir şeyler yapmaya çalışması, bu konuda kendini onlara karşı sorumlu olarak hissetmesi, onun konuya karşı ne kadar duyarlı olduğunu, düşünceli ve hassas bir kişiliğe sahip olduğunu göstermektedir.

“Türk İkizleri” adlı eserde ise “duyarlılık” değerine ilişkin şu verilere ulaşılabilmektedir:

“Çıktığı kavağın en tepesine tırmanan Durak, arkadaşlarına seslendi:

- Hey çocuklar! Yeter artık. Koparmayın! Ağaçlar kamçı gibi çırılçıplak kalacak!..” (Tİ, s. 50).

Yukarıdaki örnek, Durak’ın, doğaya ve ağaçlara karşı duyarlılık ve hassasiyetini göstermektedir. Kümeslerine dadanan tavuk hırsızlarını yakalamak amacıyla bahçeye bir fak kuran çocuklar, bu fakın üzerini örtmek için çalı çırpıya ihtiyaç duyarlar. Bunun için de son

çare olarak kavak ağaçlarına başvurmak zorunda kalırlar. Ağaçların tamamen çırılçıplak kalmalarına gönlü el vermeyen Durak, kardeşi Parlak'ı ve arkadaşlarını bu konuda uyararak ağaçların daha fazla budanmasına razı olmadığını dile getirir. Bu durum, Durak'ın düşünceli, doğaya ve ağaçlara karşı hassas ve duyarlı oluşunu göstermektedir.

“Parlak, odadan çıktığı gibi koşarak içeri girince dalgınlıklarından ayıldılar. Küçük kız, hepsine gülererek baktı, çingiraklı bir kahkaha saltıverdi:

- *Uyanırken düş mü görüyorsunuz? Hepiniz uykuda gibi...*

Durak sağ elinin işaret parmağını dudaklarına koyarak yavaş sesle kardeşine:

- *Sus, dedi. Görmüyor musun? Kızın uyuyor. Onu uyandırmamak için hepimiz sustuk!..*

Parlak, bir an şaşarak kardeşini süzdü. Yere çömelerek buzağısını uyandırmaktan korkarak okşadı:

- *Sözün doğru ecem!.. Benim kız uyuyakalmış... Amma biz yavaş sesle konuşur, güleşürüz...(Tİ, s. 107).*

Bu örnek ise ikizlerin hayvanlara karşı sevgi, dikkat ve duyarlılığını gözler önüne seren bir kanıt niteliğindedir. Parlak'ın kızı diye niteledikleri, aslında Parlak'ın buzağısıdır. Parlak, buzağısının uyumakta olduğundan habersiz bir şekilde, ailesini sessizlikten ayırmaya çalışırken Durak müdahale ederek kardeşini uyarmakta ve yerde uyumakta olan buzağıyı göstererek sessiz olmasını söylemektedir. Durumun farkına varan Parlak da kardeşine hak vererek daha sessiz davranmaya özen göstereceğini bildirmektedir. Bu durum, ikiz kardeşlerin hayvanlara karşı ne kadar hassas, duyarlı ve düşünceli olduklarını, onlara karşı duydukları saygıyı göstermektedir.

“Bir aralık, şaşkınlıktan kurtulan biri: - Amanın, dedi. Kızı sayrı edeceğiz. Çocuğun üstü başı sırlıklam yaş... Aklı başına gelen Fatma bibi, dövünerek: - Amanın bacım, kızı soğuk algınlığından öldüreceğiz!.. Parlak, başını kaldırarak anasının çenesini öptü: Üşümüyorum, korkma anacığım...” (Tİ, s. 174).

“Gözleri yaş içinde, yüzü sarı, bunlara rağmen sevinçliydi:

- *Geçmiş olsun Parlak'ım!.. Bin şükür olsun... Köylüler yolumu kesip söyledikleri vakit, dilim tutuluyordu. Dermanım kesildi. Oracığa yıkılıp kalacaktım. Ne ise, arkadan,*

kurtulduğunu, bir şeyciklerin olmadığını söylediler. Yüreğime serin sular serpildi...” (Tİ, s. 178-179).

“Fatma bibi, oğluna seslendi:

- Haydi yavrum. Bu arsız ahıra götür, buraları temizleyelim. Öbür hayvanlar açlıktan ölecekler...” (Tİ, s. 230)

“ - Yollar kapanırsa yolculara bir kötülük gelir mi Abuğ dayı? Küçük kızın sesi titriyordu.” (Tİ, s. 241).

5.1.9. Dürüstlük

“Adalet, doğruluk, güven kavramlarıyla iç içe düşünebileceğimiz dürüstlük; doğrudan ayrılmamak, yalan söylememek olarak açıklanabilir.” (Güven, 2014). Türkçe Sözlük’te ise “Doğruluk.” (TDK, 2011: 739) olarak tanımlanan “dürüstlük” değeri, evrensel bir sosyal değer niteliği taşıyan ve kuşaktan kuşağa aktarılması gereken önemli değerlerdendir. MEB kaynaklarında belirtilen kök değerler arasında yer alan dürüstlük değeri; doğru olmayı, özü sözü bir olmayı, yalandan ve riyakârlıktan uzak bir samimiyeti, adaletli, güvenilir ve sözüne sadık olmayı gerektiren bir değerdir.

“Dürüstlük, toplum hayatının temelini oluşturan evrensel değerlerden biridir. Çocukların ilerdeki yaşamlarında insanlara güven duygusu besleyebilmeleri için dürüst insanların arasında yetişmeleri gerekir. Çocuklar doğru örneklerden başka, izledikleri filmler ve okudukları kitaplar sayesinde de dürüst olmaya teşvik edilmelidir.” (Çintaş, 2009: 79).

Hem Türk kültürü hem de İslam dini dürüstlüğe çok önem vermiştir. Doğruluk ve dürüstlüğün önemini anlatan *“Doğru söz yemin istemez.”*, *“Yalancının mumu yatsıya kadar yanar.”*, *“Doğrunun yardımcısı Allah’tır.”* gibi atasözlerinin yanı sıra *“Doğru sözlü, doğru özlü erkek ve kadınlara Allah, bağışlanma ve büyük ecir hazırlamıştır.”* [Ahzâb suresi (33), 35],

“Allah’a karşı dürüst ve samimi davranırsanız, elbette kendileri için çok daha iyi olurdu.” [Muhammed suresi (47), 21],

“Şüphesiz ki sözde ve işte doğruluk hayra ve üstün iyiliğe yöneltir. İyilik de cennete iletir. Kişi doğru söyleye söyleye Allah katında siddik (doğrucu) diye kaydedilir. Yalancılık, yoldan çıkmaya (fücûr) sürükler. Fücûr da cehenneme götürür. Kişi yalancılığı meslek edinince

Allah katında çok yalancı (kezzâb) diye yazılır.” (Buhâri, Edeb 69; Müslim, Birr 103-105. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 80; Tirmizi, Birr 46; İbni Mâce, Mukaddime 7; Duâ 5),

“Öyle ise emrolunduğun gibi dosdoğru ol. Beraberindeki tövbe edenler de dosdoğru olsunlar. Hak ve adalet ölçülerini aşmayın. Şüphesiz O, yaptıklarınızı hakkıyla görür.” (Hûd suresi, 112) şeklinde, doğruluğu ve dürüstlüğü teşvik edici ayet ve hadisler de dürüstlüğe verilen önemi gösteren birer delil niteliği taşımaktadır. Doğrucu olmak ile aynı manayı taşıyan dürüstlük değeri, karakterli ve ideal insan tipinin oluşması için mutlak manada elzem olan değerlerdendir. Türkçe Sözlük’ün “Sözünde ve davranışlarında doğruluktan ayrılmayan kimse.” (2011: 738-739) olarak tanımladığı dürüst kişi, doğrucu oluşu ve dürüst davranışları ile toplum tarafından benimsenen, sevilip sayılan karakterli insanı temsil eder.

“Dürüstlük” değerinin Cahit Uçuk’un eserlerine dağılımı Tablo 20’deki gibidir:

Tablo 20. Cahit Uçuk’un “Gümüş Kanat” ve “Türk İkizleri” adlı çocuk romanlarında “dürüstlük” değerinin dağılımı

Eserin Adı	Değerin Geçtiği Sayfa Numaraları	Frekans (f)
Gümüş Kanat	171 – 176/177	2
Türk İkizleri	62 – 92 – 96 – 102 – 106 - 131 – 138 – 139 – 222	10

Tablo 20 incelendiğinde; “Dürüstlük” değerinin “Gümüş Kanat” adlı eserde doğrudan ve açık bir şekilde 2; “Türk İkizleri” adlı eserde ise 10 defa tespit edildiği görülmektedir.

“Gümüş Kanat” adlı eserde “dürüstlük” değerine ilişkin ulaşılan veriler şu şekildedir:

“Annesi ile babası sükûnetle bakıyorlardı. Kemal:

- Geçen hafta sizden habersiz Mikloş Efendi’ye gitmiştim, pulumu göstermek için... Bir hafta sonra gel dedi. Bugün tekrar gittim. Pulun ismi “Gümüş Kanat” imiş. Seksen bin liraya müşterisi varmış. Celil’in elindeki gazete hışırdayarak yere düştü. Orta sahifesi havalandı. Süzen’in parmakları arasındaki örgüsü kurtularak kaydı.

Genç kadının feryada benzeyen sesi:

- Bunun hakikat olacağına inanmam! diye yükseldi.

Kemal, şaşkın:

- Ben de inanmıyorum! dedi. Ama Mikloş Efendi bizimle eğlenmez ki! Doğru, hem de ciddi bir adamdır. Sonra, hem babamın, hem benim dostumuzdur...” (GK, s. 171). Bu

örnekte Mikloş Efendi'nin doğrucu ve ciddi bir insan oluşuna; bu yönüyle de Kemal ile Celil Bey'in onu kendilerine dost edindiklerine vurgu yapılmıştır.

“Eğer ‘‘Gümüş Kanat’’ adlı bir talih kuşu başlarına konup kaderlerinin yolunu bu sevinçler bahçesine çevirmese idi Kemal, belki mühendis çıkamayacaktı. Fakat çalışkan, dürüst, doğru sözlü bir ustabaşı olarak yetişecekti. Yanında çalıştıracağı çıraklara örnek bir ustabaşı!.. –tıpkı babası gibi- ...’’ (GK, s. 176-177).

Kemal'in, tıpkı babası gibi dürüst oluşuna vurgu yapılarak çocuk okurlara çalışkanlık, dürüstlük, doğru sözlülük gibi erdemlerle örnek insan olunabileceği yönünde bir mesaj verilmek istenmiştir.

“Türk İkizleri” adlı eserde ise “dürüstlük” değerine ilişkin ulaşılan verilerden bazıları şu şekildedir:

“Parlak, fakın yanına çömelmiş, kavak dallarını çukurun üstünden alarak fırlatıyordu:

- *Ben size demedim mi! Bu bir insandır. Sözümde, anlayışında yalan yokmuş!”*

(Tİ, s. 62).

“Parlak, kardeşine sordu:

- *Bu hayvanları ne yapacağız Durak?*

- *Sahibi olanlar kendi mallarını alacaklar, açıkta kalanları muhtara veririz...”*

(Tİ, s. 92).

“Abuğ Hasan, bir çeyrek saat evvel yarım kalan sözünü tekrarlayarak tamamladı:

- *Nasıl, ben size dememiş miydim ki korkacak bir şey yok. İşte sözümün yalanı*

olmadığını anladınız...” (Tİ, s. 96).

“Abuğ Hasan, utanarak önüne bakıyordu:

- *İnsan çiğ yemezse karnı ağrımaz, Fatma bibi. Benim de bir kötü niyetim,*

işlediğim bir yolsuz iş yoktu ki üzüleyim. Doğru yolda gidenin alını ak olur...

İkizler dinliyorlardı. Fatma bibi başını öne doğru eğdi:

- *Doğru söylüyorsun Abuğ Hasan!..’’ (Tİ, s. 102).*

“Parlak, şaşırmişti. Yüreğinde çarpıntı vardı:

- *Abuğ dayı, bana söylediklerini anama söyleyecek misin?*

Abuğ Hasan, düşünüyordu. Başını yukarı kaldırdı:

- *Söylemesem daha iyi olur.*

- *Neden Abuğ dayı? Ben şimdiye kadar anamdan hiçbir şey saklamadım...” (Tİ, s. 131).*

“... Anasına doğruyu söylemediği için üzülüyordu. Fakat bu üzüntüye katlanacaktı...” (Tİ, s. 139).

“Fatma bibi güldü:

- *Bakalım nasıl paylaşacaksınız?*

Parlak atıldı:

- *Dişi olunca benim, erkek olursa Durak’ındı. Mademki bu dişi, benimdir.*

Durak kardeşine hak verdi:

- *Parlak doğru söylüyor ana, bu onun malı, önceden öyle karar vermiştik...” (Tİ, s. 106).*

Yukarıdaki örnekler üzerinden yalan söylememek, paylaşımda adaletli davranmak, hak hukuk gözetmek, doğru sözlü olmak, özü sözü bir olmak, iyi niyetli olmak gibi konulara vurgu yapılarak çocuk okurlara bilhassa doğru sözlü, doğrucu ve dürüst olmaları konusunda teşvikte bulunulmuştur.

5.1.10. Estetik

Güncel Türkçe Sözlük (TDK, 2021)’te “*Sanatsal yaratımın genel yasalarıyla sanatta ve hayatta güzelliğin kuramsal bilimi, bediiyat; güzellik duygusu ile ilgili olan; güzellik duygusuna uygun olan.*” diye tanımlanan “*estetik*” sözcüğü; insanoğlunun hoş ve güzel görüntüsüyle gönül okşayan, beğenilen ve hoşu giden durumları temsil eden bir kavramdır. Estetik zevkten mahrum olan insanlar, iyiyi kötüden; çirkini güzelden ayırt edebilme yetisine sahip değil iken estetik zevk sahibi bireyler ise iyi-kötü, güzel-çirkin ayrımı yapabilecek güce sahip olduğundan her zaman güzel ve iyi olana yönelecektir. Bunu sağlayabilmek adına aile ve okul yaşantısında çocuklara bu değer kazandırılıp benimsetilmesine özen gösterilmelidir.

“Estetik” değerinin Cahit Uçuk’un eserlerine dağılımı Tablo 21’deki gibidir:

Tablo 21. Cahit Uçuk'un "Gümüş Kanat" ve "Türk İkizleri" adlı çocuk romanlarında "estetik" değerinin dağılımı

Eserin Adı	Değerin Geçtiği Sayfa Numaraları	Frekansı (f)
Gümüş Kanat	19 – 31 – 32 – 55 – 60 – 85 – 87 – 89 – 110 – 123 – 131 – 142 – 169	14
Türk İkizleri	27 – 79 – 85 – 97 – 108 – 117 - 146 – 189 – 195 – 198 – 219 – 265	12

Tablo 21 incelendiğinde; "Estetik" değerinin "Gümüş Kanat" adlı eserde doğrudan ve açık bir şekilde 14; "Türk İkizleri" adlı eserde ise 12 defa işlendiği tespit edilmiştir.

"Gümüş Kanat" adlı eserde "estetik" değeri ile ilgili ulaşılan verilerden bazıları şu şekildedir:

"Annesi, 'Bu kırmızı mutfağı biraz renklendirmek lazım. Masamızı maviye boyarsak, eski mavi tül perdeleri de penceremize asarız. Pencerenin önüne iki saksı çiçek... Buranın havası değişir.' demişti. Kırmızı mutfak, kolalı mavi tül perdeleri, mavi tel dolabı, mavi masası, küçük hasır iskemleleri ile gerçekten şirin olmuştu." (GK, s. 19).

"... Süzen giydiği zarif ve şık elbiselerini büyük bir ustalıkla dikerdi." (GK, s. 32).

"Genç kadının sesi, sıcak, tatlı bir ahenkle Celil'in yüreğindeki kederleri yıkıyor, şifa ve sağlık sunuyordu." (GK, s. 55).

"Renkli camlardan süzülen güneş ışıklarında içerisi mavi bir cennetti. Belki bu kadar güzel bir mavilik dünyanın hiçbir mabedinde yoktu. Mavi çinilerin üstlerine laleler, sümbüller, şakayıklar, karanfiller nakışlı idi." (GK, s. 89).

"Sultanahmet Meydanı'na vardıklarında Kemal oraların manzarasına bayıldı... Dikili taşları, Alman Çeşmesi, arkadaki ulu camileri ile bu meydan, Kemal'e heyecan veriyordu. Her şey güzeldi." (GK, s. 110).

"Buğulu sabahlar, renkli akşamlar, kar beyazı ile ağaran, yağmurlarla yıkanan, yeşili sararıp yeniden doğan, kırlarında ekinler, dallarında yemişler, fidelerinde sebzeler, çingirakları ötüşen koyun sürüleri, ağlarda gümüş kıvranışlarla insanların yaşaması için ölen balıklar. Güzel dünya... İçinde yaşadığımız dünya ne kadar güzeldi... Kâinatı, dünyayı düşünmek de güzeldi." (GK, s. 123).

“... Ah, o köprüler Kemal Paşa, ah o köprüler... O Tuna Nehri!.. Mavi değildir... Hani ‘Mavi Tuna’ derler ama rengi bulanıktır, bize mavi gibi gelir... Nehir kıyısındaki kahveler... Çıganların kemanları... Peşte tarafı bir türlü güzel, Buda tarafı bir türlü... Orada insan dünyada gibi değildir; kendini hep cennette sanır... Hele köyleri!.. Hele adam boyu ekinleri!.. Hele dansları!.. O güzel kızların dansları... O delikanlılar...” (GK, s. 131).

“Kemal, içi sevinçle kaynayarak:

- Farkındayım... dedi. Annemin dolabındaki kalem dolu kalem kutuları, güzel ciltli kitaplar, dosyalar... Hepsi sizin hediyelerinizmiş... Sevgili oğluna bile vermedi. Hâlbuki öyle güzel kalemler var ki... Onlar en kıymetli çocukluk hatıraları imiş!..” (GK, s. 142).

“Celil, elinden gazetesini bırakarak onlara baktı. İçinden ‘Ah benim sevgililerim!’ dedi. Oğlu hemen hemen anasının boyunda idi. Güzel, zeki, bakışları rüyalı idi.” (GK, s. 169).

“Türk İkizleri” adlı eserde ise “estetik” değerine ilişkin ulaşılan bulgulardan bazıları şu şekildedir:

“Parlak dalgın dalgın bakınıyordu:

- Sağ ol anacığım. Evimiz güller gibi olmuş! Biz gidince, yerleştirmiş, döşemişsin. İyi olmuş değil mi Durak?

- Ben, senin kadar evden, eşyadan anlamam ama sahiden güzel...” (Tİ, s. 27).

“... Ilık sabah güneşi, yeşil sırtları bir ışık yağmuruyla yıkıyor, yolun sol kenarında akan küçük derenin suları gümüş gibi parlıyordu...” (Tİ, s. 79).

“... Bembeyaz, yumuşak tüyleri, kıvrım kıvrım boynuzları, kapkara parlak, iri gözleri ile köyün en güzel koçu idi.” (Tİ, s. 189).

“Baban gülerdi: Kızım köyün en güzel, en akıllı, en becerikli kızı olduktan sonra, elimi öpen onu alır Fatma, anlıyor musun?” (Tİ, s. 195).

“Parlak, iplere sıra sıra sararak bağladıkları ateş kırmızısı, çağla yeşili, gök mavisi, kahverengi, çiğdem sarısı, daha çeşit renkli yünleri; ikide birde kuruyup kurumadıklarını anlamak için yokluyor, içi içine sığmayarak söyleniyordu:

- *Ah bir yol kasaba damımıza göçsek! Tezgâhımı kursam, şu renk renk yünlerle, çiçekli bahçeler gibi bir halı dokusam!..” (Tİ, s. 198).*

“Parlak, bir halı seccade dokuyordu. Beğendiği birçok halılardan örnek alarak, dilediği gibi, çiçekli bahçelere benzeyen bir halı dokuyordu...” (Tİ, s. 219).

Eserlerde tespit edilen tüm bu bulgular incelendiğinde Uçuk’un söz konusu değeri eserlerinde; tabiatın güzelliği, insanların güzelliği, eşyaların/nesnelerin güzelliği, yapıların güzelliği vb. gibi yönleri ile ele alıp işlediği görülmektedir.

5.1.11. Eşitlik

Türkçe Sözlük’te “eşitlik” kavramı “1. İki veya daha çok şeyin eşit olması durumu, denklik, müsavilik, müsavat, muadelet. 2. Kanunlar yönünden insanlar arasında ayırım bulunmaması durumu. 3. Bedensel, ruhsal başlıkları ne olursa olsun, insanlar arasında toplumsal ve siyasi haklar yönünden ayırım bulunmaması durumu.” (TDK, 2011: 825) şeklinde tanımlanmıştır.

Sosyal yaşamın düzeni ve devamlılığı ile toplumsal barış ve huzurun sağlanabilmesi için elzem değerlerden olan “eşitlik” değerine her alanda ihtiyaç duyulmaktadır. Bu sebeple “eşitlik” değerine çocuk kitaplarında sıkça yer verilerek daha yaşanılabilir bir dünya için bu değer çocuklara kavratılmalıdır.

“Eşitlik” değerinin Cahit Uçuk’un eserlerine dağılımı Tablo 22’deki gibidir:

Tablo 22. Cahit Uçuk’un “Gümüş Kanat” ve “Türk İkiizleri” adlı çocuk romanlarında “eşitlik” değerinin dağılımı

Eserin Adı	Değerin Geçtiği Sayfa Numaraları	Frekansı (f)
Gümüş Kanat	-	-
Türk İkiizleri	126/127 – 225	2

Tablo 22 incelendiğinde; “Gümüş Kanat” adlı eserde “eşitlik” değerine doğrudan ve açık bir şekilde hiç yer verilmediği; “Türk İkiizleri” adlı eserde ise söz konusu değerin 2 defa işlendiği görülmektedir.

“Türk İkiizleri” adlı eserde “eşitlik” değeri ile ilgili ulaşılan veriler aşağıda sunulmuştur:

“Parlak, dalları çatırdatarak, yaprakları hışırdatarak, tepeye doğru çıkıyordu. Kardeşine, gülerek karşılık verdi:

- *Kimsenin görüp koparamadığı bir tek armut gördüm... İşte, bak!...*

Dalları ayırarak elini uzatmıştı. Avucundaki olgun, iri armudu gösteriyordu:

- *Atıyorum! Gözünü aç, yere düşmesin!.. Bölüşüp yeriz...*

Durak, cebinden çıkardığı küçük çakısını açarak, armudu orta yerinden keserek ikiye böldü. Kardeşine uzattı...” (Tİ, s. 126-127).

Bu örnekte “Türk İkizleri” adlı eserin başkarakterleri olan ikizlerin daldan kopardıkları tek bir armudu eşit iki parçaya ayırarak paylaştıkları görülmektedir. Bu örnek, üleştirme konusundaki eşitliğin vurgulandığı, çocuk okurları eşitliğe davet eden teşvik edici bir örnek olarak eserde sunulmuştur. Eşitlik, hakka hukuka uygunluk gibi iletileri Uçuk, bu örnek üzerinden çocuklara aktarmaya çalışmıştır.

“Kucağında yünlerle annesini dinleyen Parlak, kurumlu bir tavırla söze karıştı:

- *Elbet bilir anan... Atatürk, Türk kadınına çok iyilikler yaptı. Erkekle kadın eşit oldu. Bugün Türkiye Büyük Millet Meclisinde birçok kadın mebusumuz, hastanelerde kadın doktorlarımız, kadın yargıçlar, kadın avukatlar var. Köprüler kuran, binalar yapan mimar mühendis kadınlarımız erkeklerle omuz omuza çalışıyor.” (Tİ, s. 225).*

Uçuk, yukarıdaki örnek ile cinsiyet eşitliğine dikkat çekmiştir. Cumhuriyet Döneminin ilk kadın yazarlarından olan Cahit Uçuk, Atatürk’ün kadın-erkek eşitliğini sağlayarak kadınlara birçok alanda tanımış olduğu haklara ve kadının çalışma hayatına atılmasına değinmiştir. Bu örnek üzerinden Uçuk, çocuk okurlarına eşitliğin önemini, cinsiyet ayrımına gidilmemesini, eşitlik değerinin toplumsal hayatın düzen ve huzuru için çok elzem bir değer olduğunu anlatmaya çalışmıştır.

5.1.12. Öz denetim

“Öz denetim, bireyin içinden gelen tepkileri bastırması veya değiştirmesi durumudur.” (Tangney, Baumeister ve Boone 2004: 275) şeklinde tanımlanan “öz denetim” değeri; kişinin, kendi davranışları üzerinde söz sahibi olabilme, davranışlarını kontrol edebilme, değiştirebilme ve yaşamına yönelik bağımsız bir şekilde kararlar alabilme yetisidir. Kişinin hem kendisi hem de çevresi ile uyum içerisinde olmasını sağlayan “öz denetim” değeri üzerine yapılan çeşitli tanımlamalar mevcuttur.

Aamodt ve Wang (2018: 148-151) öz denetimi; ebeveynlerin çocuklarına verebileceği en güzel hediye olarak nitelendirmiş, bireyin bir hedefe ulaşmak için kendi davranışlarını kontrol etmesi, dürtülere karşı koyması, dürtülerini kontrol etmesi, kasıtlı olarak kendi davranışlarını engellemesi ve eylemlerini plânlama becerisi olarak tanımlamıştır.

“Öz denetim” değerinin Cahit Uçuk’un eserlerine dağılımı Tablo 23’teki gibidir:

Tablo 23. Cahit Uçuk’un “Gümüş Kanat” ve “Türk İkizleri” adlı çocuk romanlarında “öz denetim” değerinin dağılımı

Eserin Adı	Değerin Geçtiği Sayfa Numaraları	Frekansı (f)
Gümüş Kanat	7 – 36 – 38 – 39 – 175	6
Türk İkizleri	-	-

Tablo 23 incelendiğinde; “Öz denetim” değerinin “Gümüş Kanat” adlı eserde doğrudan ve açık bir şekilde 6 kez işlendiği; “Türk İkizleri” adlı eserde ise hiç tespit edilemediği görülmektedir.

Uçuk, “Gümüş Kanat” adlı eserinde “öz denetim” değerini, genellikle kişinin kendi kararlarını verebilmesi şeklinde ele alıp bu yönde iletiler vermeye çalışmıştır. “Gümüş Kanat” adlı eserde “öz denetim” değeri ile ilgili ulaşılan veriler aşağıda sunulmuştur:

“Kemal de, büyüyünce, böyle makineler yapan bir mühendis olmak istiyordu.” (GK, s. 7).

“Fakat Kemal artık kararını vermişti. ‘Gümüş Kanat’ ona yapması gerekeni söylemişti.” (GK, s. 36).

“...Sonra:

- *Anneciğim! dedi, belki söyleyeceklerime şaşıracaksınız. Fakat karar verdim. Ben bir zaman için okula gitmeyeceğim.*” (GK, s. 38).

“Oğlunun güzel yüzü büyük bir erkek ifadesi ile ciddi ve kararlı bir hâl almıştı:

- *Çalışacağım, anne!*

Genç kadın gerçekten şaşırmıştı. Elini Kemal’in kıvrık başına uzattı. Parmakları onun ipek saçları arasına daldı. Bütün vücudu en küçük hücrelerine kadar ürperiyordu. Bu ürpertide sevinç, gurur, hüznü vardı. ‘Oğlum, anlayışlı, akıllı yavrum. Ondan saklasam da hâlimizi anlıyor. Bize yardım edecek,’ diye düşündü.” (GK, s. 38).

“...Bir iş yapacağı zaman ilk önce onların fikirlerini alırdı, müsaadelerini isterdi. Hâlbuki şimdi kararını erkekçe bir tavır ve sesle ona söylüyordu.” (GK, s. 39).

“... Yalnız içinden “Mühendis olacağım! Yüksek makine mühendisi! diye tekrarlıyordu.” (GK, s. 175).

5.1.13. Özgürlük

Karagöz (2002)'ün, “Özgürlük, bireyin kısıtlama ve baskıyla karşılaşmadan serbest bir şekilde hareket edebilmesidir.” (Karagöz, 2002) şeklinde; Türkçe Sözlük'ün ise “1. Herhangi bir kısıtlamaya, zorlamaya bağlı olmaksızın düşünme veya davranma, herhangi bir şarta bağlı olmama durumu, serbestî. 2. Her türlü dış etkiden bağımsız olarak insanın kendi iradesine, kendi düşüncesine dayanarak karar vermesi durumu, hürriyet.” (TDK, 2011: 1869) olarak tanımladığı “özgürlük” kavramının temelde iki boyutu vardır. Bu boyutlardan ilki; kişinin, hiçbir etki ve baskı altında kalmaksızın kendi kararlarını kendi başına verebilme; özgürce yaşamını idame ettirebilme yetisi olan bireysel özgürlük ve canlıların yaşamını özgürce sürdürebilmesi boyutu iken; ikincisi ise istiklâl anlamındaki ulusal bağımsızlık boyutudur. Uçuk'un “Gümüş Kanat” adlı eserinde tespit edilen bulguların ikisi de özgürlük değerinin birinci boyutuna girmektedir.

Birey için son derece önemli olan özgürlük değeri, başkalarının hak ve özgürlüklerini kısıtlayıp ihlâl etmeden hür bir şekilde hayatını idame ettirebilmesini sağlar. Özgür bir şekilde hayatını sürdüren bireylerin oluşturduğu toplumlarda kişisel hak ve özgürlüklerin özgürce kullanımını en üst düzeydedir.

“Özgürlük” değerinin Cahit Uçuk'un eserlerine dağılımı Tablo 24'teki gibidir:

Tablo 24. Cahit Uçuk'un “Gümüş Kanat” ve “Türk İkiizleri” adlı çocuk romanlarında “özgürlük” değerinin dağılımı

Eserin Adı	Değerin Geçtiği Sayfa Numaraları	Frekans (f)
Gümüş Kanat	13 – 36	2
Türk İkiizleri	-	-

Tablo 24 incelendiğinde; “Özgürlük” değerinin “Gümüş Kanat” adlı eserde doğrudan ve açık bir şekilde 2 yerde tespit edildiği; “Türk İkiizleri” adlı eserde ise hiç tespit edilemediği görülmektedir.

“Gümüş Kanat” adlı eserde “özgürlük” değeri ile ilgili ulaşılan veriler aşağıda sunulmuştur:

“Baba, o büyük, fakat şefkatli elini Kemal'e doğru uzatarak:

- *Uçacak hâle gelinceye kadar buna bakmak lazım Kemal! dedi sonra azat edersin.” (GK, s. 13).*

Yukarıdaki örnekte Celil Bey, oğlu Kemal'e “Gümüş Kanat” isimli kuşa iyileşene dek bakabileceklerini; iyileşip uçacak hâle gelince ise kuşu azat edip özgürlüğüne kavuşturabileceklerini bildirmektedir. Bu örnek; her canlının hakkı olan özgürce yaşayabilme

hakkına, yani özgürlük değerinin ilk boyutuna dikkat çekmektedir. Bu örnek ile Uçuk, çocuk okurlarına sadece insanların değil; aynı şekilde her canlının özgürce yaşama hakkına sahip olduğu mesajını vermeye çalışmıştır. Eserde bu iletiyi aktaran bir diğer örnek ise şu şekildedir:

“...Sonra onu pencereden ‘Azat buzat, Cennet kapısında beni gözet!’ diye salıverdiği ‘Gümüş Kanat’ ismini taktığı güzel kuş.” (GK, s. 36) örneğinde de Uçuk’un yine özgürlük değerinin birinci boyutuna ilişkin iletiler vermeye çalıştığı görülmektedir.

5.1.14. Sabır

Hökelekli (2013)’nin “*Sabır, karşımızdaki herhangi bir olumsuz durum veya olumsuzluk oluşturacak tüm olaylara karşı insanın dayanma gücüdür. Sabır, bir kimsenin alışageldiği tabiatına uygun hallere aykırı, dengesini sarsan, acı ve sıkıntı veren durumlar karşısında direnç göstermesi, katlanması demektir.*” (Hökelekli, 2013: 117) şeklinde tanımladığı sabır kavramını TDK ise “*1. Acı, yoksulluk, haksızlık vb. üzücü durumlar karşısında ses çıkarmadan onların geçmesini bekleme erdemi, dayanç. 2. Olacak veya gelecek bir şeyi telâş göstermeden bekleme.*” (TDK, 2011: 1996) olarak tanımlamıştır.

Türk kültürü ve İslam dini için çok büyük önem arz eden sabır değerine, gerek atasözleri gerekse de çeşitli ayet ve hadislerle her fırsatta dikkat çekilmeye çalışılmıştır. Bu gibi kullanımlarla insanlar, sabırlı olmaya teşvik edilmiş; başlarına gelen en zor olaylara bile sabırla tahammül etmeleri hâlinde bu sabırlarının karşılığında ödüllendirilecekleri yönünde mesajlar verilmiştir. Sabır değerine vurgu yapan ve insanları sabırlı davranmaya teşvik eden bazı ayet ve hadisleri şu şekilde belirtmek mümkündür:

“*Ey inananlar! Sabır ve namazla (Allah’tan) yardım isteyin. Kuşkusuz, Allah sabredenlerden yanadır.*” (Bakara suresi, 153. ayet, s. 383).

“*Mümin kişinin durumu ne kadar şaşırtıcıdır. Zira her işi onun için bir hayırdır. Bu durum, sadece mümine hastır, başkasına değil. Ona memnun olacağı bir şey gelse şükreder, bu ise hayırdır; bir zarar gelse sabreder, bu da hayırdır.*” [Kütübü Sitte 2. cilt, akt.: Mustafa Kemal Çalıkçı, adı geçen eser (age.) s. 208].

“*Ey oğulcuğum! Namazı kıl, uygun olanı buyurup, kötülükten vazgeçir ve başına gelene karşı dayanıklı ol (sabırlı). Bunlar, üzerinde durulmaya değer işlerdir.*” (Lokman suresi, 17. ayet, s. 329). Bu ayet ve hadislerin yanı sıra sabırlı olmayı teşvik eden birçok atasözü de mevcuttur. “*Sabrın sonu selamettir.*”, “*Sabreyle işine, hayır gelsin başına.*”, “*Sabır acıdır,*

meyvesi tatlıdır.” atasözleri ise söz konusu atasözlerinden sadece birkaçıdır. “Sabır” değerinin Cahit Uçuk’un eserlerine dağılımı Tablo 25’teki gibidir:

Tablo 25. Cahit Uçuk’un “Gümüş Kanat” ve “Türk İkizleri” adlı çocuk romanlarında “sabır” değerinin dağılımı

Eserin Adı	Değerin Geçtiği Sayfa Numaraları	Frekans (f)
Gümüş Kanat	160 – 168 – 175	3
Türk İkizleri	-	-

Tablo 25 incelendiğinde; “sabır” değerinin “Gümüş Kanat” adlı eserde doğrudan ve açık bir şekilde 3 yerde tespit edildiği; “Türk İkizleri” adlı eserde ise hiç tespit edilemediği görülmektedir.

“Gümüş Kanat” adlı eserde “sabır” değerine ilişkin ulaşılan veriler aşağıda sunulmuştur:

“ - Ne dersin Kemal, tek elle bu işi yapabilir mi?

Kemal cevap veremiyordu. ‘Yapabilir efendim.’ demek istiyor, fakat dudakları fermuarlı gibi ağzı açılmıyordu. Sadece büyük bir dikkatle makineye bakıyordu.

Patron sabırla bekliyordu. Kemal cevap veremeyince o:

- *Bak Kemal, dedi. Benim bir fikrim var...” (GK, s. 160).*

“Sonra yavaşça ilâve etti:

- *Pulunu hemen satmak istiyorsan seksen bin lira veriyorlar. Ama sabırlı olursanız bu fiyat çok daha artar...” (GK, s. 168).*

“... Felâketlerden korkmamak, cesaretle göğüs germek lazımdı. Zorluklarla döğüş edenler, ancak onlar, güçlükleri yenebiliyor, savaşı kazanabiliyorlardı. Ve gene biliyordu ki, hayatta acılara sabırla, ağırbaşlılıkla dayanıp mücadele edenlerin yüzüne talih gülüyordu...” (GK, s. 175).

Yukarıdaki örneklerle Uçuk; insanlara, birbirlerini sabırla dinlemeleri, kıymetli malların alışverişinde sabırsız davranmamaları, başlarına gelebilecek türlü felâketlere karşı şikâyet etmeden, metanet ve sabırla tahammül ettikleri sürece karşılığını en güzel şekilde alabilecekleri yönünde iletiler vermeye çalışmıştır.

5.1.15. Saygı

Pıghın'ın “Bir insanın, karşısındakini meziyetleriyle, zayıflıkları, yanlışları, hakları ve ihtiyaçlarıyla olduğu gibi kabul etmesi.” (Pıghın, 2005: 59) şeklinde tanımladığı “saygı” kavramını, Türkçe Sözlük ise “1. Değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, önemli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu, hürmet, ihtiram. 2. Başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu.” (TDK, 2011: 2047) olarak tanımlamıştır.

“Yaşayış tarzı, düşüncesi, inancı, dili, ırkı, rengi ne olursa olsun onu olduğu gibi kabul etmek ve ona karşı saygı duymak bizim başlıca değerlerimiz arasındadır. Saygı sayesinde insanlar birbirlerine daha seviyeli yaklaşır ve bu şekilde toplumda birlik ve beraberlik sağlanır. Saygının, yaşça büyük insanlara saygı, başkalarına saygı, farklılıklara saygı gibi alt başlıkları vardır.” (Güven, 2014: 91-92).

“Toplumsal ilişkiler açısından insanların birbirlerine saygı duyması ve birbirlerinin haklarına riayet etmesi, barış ve huzur ortamının sağlanması ve devamlılığı adına oldukça önemlidir.” (Nazıroğlu vd., 2016: 227). Çünkü sosyal hayatın düzen ve birlikteliğinin sağlanabilmesinin en önemli koşullarından biri de insanların birbirlerine saygı ile muamele etmesidir.

Saygı, yalnızca küçüğün büyüğe duyması gereken bir değer olarak görülmemeli; din, dil, ırk, canlı-cansız, büyük-küçük ayrımı yapmaksızın her varlığa karşı duyulması gereken çok önemli bir değerdir.

“Küçüklerimize merhamet etmeyen, büyüklerimize saygı göstermeyen bizden değildir.” (Tirmizî, Birr, 15; Ebû Dâvûd, Edeb, 66) hadis-i şerifi ile Hz. Muhammed sallallâhu aleyhi ve sellem (s.a.v.) saygının önemine dikkat çekmiştir. Gerek Türk kültüründe gerekse de İslam dininde küçüklere sevgi ve merhamet ile muamelede bulunmanın, büyüklere ise saygı göstermenin yeri ve önemi tartışılmayacak derecede büyüktür.

Uçuk, saygı değerinin aktarımına çok büyük önem vermiş; eserlerinde saygı konusunda rol model niteliğinde ebeveyn, komşu ve arkadaşlar ile güzel örnek teşkil eden çocuklara yer vererek çocuk okurlara saygı değerini aşılama çalışmıştır.

“Saygı” değerinin Cahit Uçuk’un eserlerine dağılımı Tablo 26’daki gibidir:

Tablo 26. Cahit Uçuk'un "Gümüş Kanat" ve "Türk İkizleri" adlı çocuk romanlarında "saygı" değerinin dağılımı

Eserin Adı	Değerin Geçtiği Sayfa Numaraları	Frekans (f)
Gümüş Kanat	39 – 41 – 43 – 61 – 79 – 83 – 85 – 86 – 130 – 142 – 177 – 178	14
Türk İkizleri	56 – 101 – 107	3

Tablo 26 incelendiğinde; "saygı" değerinin "Gümüş Kanat" adlı eserde doğrudan ve açık bir şekilde 14 yerde tespit edildiği; "Türk İkizleri" adlı eserde ise 3 yerde tespit edildiği görülmektedir.

"Gümüş Kanat" adlı eserde "saygı" değerine dair şu bulgulara ulaşılmıştır:

"Süzen hayret ve hayranlıkla oğluna bakmakta idi. Henüz on bir yaşını bitirmemişti bile. Onun böyle ciddi konuştuğu hiç duyulmamıştı. Bir iş yapacağı zaman ilk önce onların fikirlerini alırdı, müsaadelerini isterdi." (GK, s. 39).

Kemal'in, anne ve babasına duyduğu saygının ve yapacağı her işte ailesinin müsaadesini almaya özen gösterdiğinin bir kanıtı niteliğinde olan bu örnek ile Uçuk, çocuk okurlarına büyüklerine karşı saygılı olma, girişecekleri her işte ebeveynlerinin rızasını gözetme gibi iletiler vererek çocukları saygılı olmaya teşvik etmektedir.

"Kemal öğretmenin elini öptü. Teşekkür etti." (GK, s. 41).

"Sınıflara dağılan öğretmenlere başı ile selam vererek tahta basamakları ağır ağır indi." (GK, s. 41).

"... Cumartesi günleri mesaiye kalmıyor, öğretmenine koşuyordu. İçi özlem dolu, gözlerine yaşlar yükselerek onun elini öpüyordu." (GK, s. 79).

"... Kemal onları saygı ile selamlayarak dolabına gitti." (GK, s. 83).

"Kemal elini öpmek üzere uzanırken o:

- *Evlatçığım! dedi, hiç elimiöpme bugün. Öğretmenin grip oldu. Bana dedi ki "Kemal'e mikrop geçmesin. Dersimiz haftaya kalacak."* (GK, s. 86).

"... Birbirlerinin kuvvetle elini sıktılar.

- *Annem sana çok selam söyledi. "O iyi çocuğa söyle; ona hasta yatağında dua edeceğim," dedi.*

- *Ben de annenin ellerinden öperim..."* (GK, s. 130).

“Kemal:

- *Ben söylerim! dedi. Annenin ellerinden öperim...” (GK, s. 177).*

“... Sonra öğretmeninin yanına gitti. Onun elini öptü.” (GK, s. 178).

Yukarıdaki örnekler aracılığıyla Uçuk, çocuk okurlarına Türk kültüründe büyüklere karşı duyulan saygının somut bir göstergesi olan “el öpme” geleneğini ve büyüklerini saygıyla selamlama davranışını benimsetmeye çalışmıştır. Uçuk’un, günümüzde unutulmaya yüz tutmuş bir gelenek olan “el öpme geleneğini”, “Gümüş Kanat” adlı eserinde birden fazla kez işlemiş olması, çocuklara bu geleneğin önemini benimsetmesi ve onları bu güzel davranışa teşvik etmesi açısından büyük bir önem taşımaktadır.

“...Bu, Fatih’in ruhundan kopan fırtına idi. Asırlar sonra büyük Hakanına sevgi ile saygı ile koşup gelen küçük erkeğe, gelecek günlerin erine böylelikle vardığını duyuruyordu.” (GK, s. 61).

“...Kemal, Fatih ordusunun arslanları ile Fatih’in karşısında el pençe divan durmakta idi.” (GK, s. 61). Bu örneklerde ise, önemli tarihî şahsiyetlere ve ecdada saygı duymanın önemine dikkat çekilmiştir.

Nezâket, kibarlık ve saygının iç içe olduğu “Öğretmenin evinin soluk kırmızı boyalı tahta kapısının tokmağını iki kere, fakat saygılı bir şekilde vurdu.” (GK, s. 85) örneği ise çocuk okurları her zaman nezaketli ve saygılı davranmaya teşvik eden bir diğer örnektir.

“... Annenle ben birbirimize saygı, muhabbet ve şefkatle muamele ederiz. En ufak fikir ayrılığımızda bile seslerimiz normal tonundan fazla yükselmez. Birbirimizin gönlünü kıracak münakaşalardan kaçır, gönlü hoş edecek vesileler ararız. Birbirimizin yükünü, ıstırabını paylaşıyoruz...” (GK, s. 142) örneğinde ise, eşlerin birbirlerine karşı her an ve her durumda saygı, muhabbet ve şefkatle muamelede buldukları, birbirlerinin fikirlerine saygı duydukları, her türlü acıyı ve ıstırabı birlikte yüklenerek kutsal aile yuvalarını korumaya çalıştıkları sunularak bu konunun önemine dikkat çekilmeye çalışılmıştır. Aileyi ayakta tutan en önemli değerlerden birinin de “saygı” değeri olduğu, bu örnek ile bir kez daha vurgulanmıştır.

“Sonuç olarak saygı dolu her davranış ve her söz, karşımızdakileri mutlaka bir şekilde etkileyecektir. Asla unutmamalıdır ki saygı gösterenler, saygı görürler.” (Yaman, 2016: 98).

“Türk İkizleri” adlı eserde ise “saygı” değerine yönelik şu bulgulara ulaşılmıştır:

“... Babanız Hasan Onbaşı, güler yüzlü, iyi yürekli, namuslu, korkusuz bir adamdı. Onu hem sayar hem severdim.” (Tİ, s. 56).

Abuğ Hasan’ın, Hasan Onbaşı’ya duyduğu saygı ve sevgiyi gösteren bu örnek, aynı zamanda bir insanın sevilip sayılması için sahip olması gereken birtakım meziyetleri de sıralayan güzel bir örnek niteliğindedir. Askerlik görevini Hasan Onbaşı’nın komutasında ifa eden Abuğ Hasan, Hasan Onbaşı’nın güler yüzlü, iyi kalpli, namuslu ve korkusuz oluşuna dikkat çekerek bu tür güzel meziyetlerden ötürü insanların sevilip sayılabileceğini ifade etmektedir. Bu örnekte Uçuk, Abuğ Hasan aracılığıyla çocuk okurlarına, iyi meziyetlere sahip olmanın, çevresi tarafından sevilmesini sağlayabileceği yönünde bir mesaj vermeye çalışmıştır.

Küçüklerin, kendilerinden yaşça büyüklere saygı gösterip büyüklerine söz hakkı tanıma konusunda yaş farkını gözetmenin önemini ise Uçuk, “Türk İkizleri” adlı eserinde şu şekilde örneklendirmiştir:

“Parlak omuzlarını silkti:

- *Sen bilirsin Abuğ dayı!.. Söz sana düşer diye, bir yol söyledim. Madem sıranı bana verdin, anlatırım...” (Tİ, s. 101).*

“Parlak, odadan çıktığı gibi koşarak içeri girince dalgınlıklarından ayıldılar. Küçük kız, hepsine gülerek baktı, çingiraklı bir kahkaha saltıverdi:

- *Uyanırken düş mü görüyorsunuz? Hepiniz uykuda gibi...*

Durak sağ elinin işaret parmağını dudaklarına koyarak yavaş sesle kardeşine:

- *Sus, dedi. Görmüyor musun? Kızın uyuyor. Onu uyandırmamak için hepimiz sustuk!..*

Parlak, bir an şaşarak kardeşini süzdü. Yere çömelerek buzağısını uyandırmaktan korkarak okşadı:

- *Sözün doğru ecem!.. Benim kız uyuyakalmış... Amma biz yavaş sesle konuşur, gülüşürüz...” (Tİ, s. 107).*

Bu örnek ile Uçuk, uyumakta olan buzağıyı uyandırmamak için oldukça dikkatli davranan bilinçli bir aile tablosu çizerek, çocuk okurlarına yalnızca insanın değil her canlı türünün saygıyı hak ettiğine yönelik bir mesaj vermeye çalışmıştır. Durak ile Parlak'ın bu konudaki hassasiyetleri bütün çocuklara örnek teşkil edecek derecede takdire şayandır. Bu örnek, hayvan sevgisinin yanı sıra hayvanlara gösterilmesi gereken saygının da somut bir örneği niteliğindedir.

5.1.16. Sevgi

Türkçe Sözlük'ün “İnsanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelen duygu.” (TDK, 2011: 2081) olarak tanımladığı ve bütün değerleri kuşatıp sarması ile değerler eğitiminin temeli diye nitelendirilen “sevgi” değeri evrensel bir değerdir.

Hökelekli (2013) sevgi kavramını; “Sevgi, insanları birbirine yaklaştıran ve kaynaştıran, içsel olarak bağlayan doğal, ruhsal bir eğilim.” (Hökelekli, 2013: 83) şeklinde tanımlar iken Akarsu ise sevgiyi, “Hoşa giden bir şeye eğilim, tutkuya kadar varabilen bir ruh durumu.” (Akarsu, 1984: 154) olarak tanımlamıştır.

“Hayatın her alanında başarılı olmak, refaha ulaşmak, sevginin içselleştirilmesiyle yakinen ilgilidir. Sevgi değeri yok sayılırsa, insan duygusal, zihinsel, psikolojik, sosyal ve bunların yanı sıra fizyolojik olarak da zarara uğrayabilir.” (Ergen, 2017).

Tutkuya dönüşebilecek derecede bir duygu durumunu ifade eden sevgi değeri, kâinattaki her şeyin özü ve temeli konumundadır. Ergen (2017)'in belirttiği gibi insanoğlu, sevdiği ve sevilebildiği ölçüde mutluluğu, huzuru, hoşgörüyü, saygıyı ve başarıyı yakalayabilecek; sevgi ile hayatın tadına varıp kâinatın şifresini de yine sevgi ile çözebilecektir. Sevginin hüküm sürdüğü topraklarda hoşgörü, merhamet, adalet ve saygı hüküm sürecekken sevgisizlik kokan topraklarda ise savaşlar, tahribatlar ve yıkımlar baş gösterecektir. Bu yıkım ve tahribatlar kimi zaman ülkelerin, devletlerin ve ulusların yıkımı şeklinde gerçek anlamıyla zuhur edecekken kimi zaman ise bu yıkım; bireyin kendi mağlubiyeti, kişisel değerlerini yitirmesi ve psikolojik çöküntü şeklinde ortaya çıkacaktır.

Hem Türk kültüründe hem de İslam dininde sevgi değerine çok büyük önem verilmiş ve insanlar sevme ve sevilme konusunda verilen telkinlerle sevgi değerine teşvik edilmiştir. Hz. Muhammed (s.a.v.)'in “Biriniz kardeşini (Allah için) seviyorsa ona sevdiğini söylesin.” (Ebu Davud, Edeb, 122) ve “Kişi, sevdiği ile beraberdir.” (Buhârî, Edeb, 96; Müslîm, Birr, 165) hadis-i şeriflerinde de bu durum net bir şekilde ifade edilmiştir.

Bunun yanı sıra “sevgi şairi” diye anılan Yunus Emre’nin “*Yaratılanı severim, Yaradan’dan ötürü.*” sözü, sevginin ve hoşgörünün önemini anlatmakta iken ayrıca “*Gelin tanış olalım,*

İşi kolay kılalım.

Sevelim, sevilelim

“*Dünya kimseye kalmaz.*” dizeleri de sevginin insan hayatındaki yeri ve önemini ifade eden çok güzel örneklerdendir.

Yunus Emre’nin yanı sıra Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî ile Hacı Bektaş-ı Veli gibi çok önemli şahsiyetlerin eserlerinde de sevgi değeri ile ilgili deyişlere çok sık rastlanılmaktadır.

“*Sevgi, tüm evreni bir arada tutan en yüce değerdir. Sevgiyle yaşamak, herkese karşı merhametli olmak demektir. Hepimiz sevginin içimizden akarak dışarıya, dünyaya neşrolmasını sağlayabiliriz. Burada çekicilik ve hoşlanmanın çok ötesinde bir şeyden bahsediyoruz: Saf, verici, bencil olmayan, koşulsuz sevgiden, biri ile diğeri arasında akan bir güçten bahsediyoruz.*” (Dilmaç, 1999: 36).

Bülent Dilmaç, insanî değerler eğitimi üzerinde çalışmıştır. “İnsanî Değerler Eğitimi Programı” adı altında yapmış olduğu çalışmada ilk olarak insanî değerlerin neler olduğuna değindikten sonra bu programın beş temel evrensel nitelikli özelliğinden bahsetmiştir. Kulaksızoğlu ve Dilmaç (2000: 199-208)’a göre bu nitelikler şunlardır: sevgi, hakikat, iç huzur, doğru davranış, şiddetten kaçınma.

Ayverdi (2005)’nin “*İnsanı karşılık beklemeden yakın ilgi dostluk, şefkat, bağlılık göstermeye yönelten ve fedakârlıkları göze aldırarak kadar güçlü olabilen duygu.*” (Ayverdi, 2005: 2759) olarak ifade ettiği sevgi değerine Uçuk da büyük bir önem vermiştir. Bu durumu, yazarın “Gümüş Kanat” ve “Türk İkizleri” adlı eserlerinde de görmek mümkündür.

Çalışma boyunca ulaşılan bulgulara bakıldığında; “Gümüş Kanat” adlı eserde en fazla işlendiği tespit edilen değer 48 yinelenme sayısı ile “sevgi” değeri olduğu görülürken “Türk İkizleri” adlı eserde ise 61 yinelenme sayısı ile en çok işlenen değer yine “sevgi” değeri olduğu görülmüştür.

Söz konusu eserlerde “*insan sevgisi*”, “*aile sevgisi*”, “*doğa sevgisi*”, “*hayvan sevgisi*” ile “*kitap ve okuma sevgisi*” gibi alt başlıklar hâlinde yer alan “sevgi” değerinin dağılımı kategorize edilmeden, tek bir tabloda sunulmuştur.

“Sevgi” değerinin Cahit Uçuk’un eserlerine dağılımı Tablo 27’deki gibidir:

Tablo 27. Cahit Uçuk’un “Gümüş Kanat” ve “Türk İkiizleri” adlı çocuk romanlarında “sevgi” değerinin dağılımı

Eserin Adı	Değerin Geçtiği Sayfa Numaraları	Frekans (f)
Gümüş Kanat	12 – 15 - 16 – 20 – 24 – 30 - 31 – 37 – 39 – 43 - 49 - 50 – 52 - 58 – 59 – 60 – 76 – 79 – 80 - 81 - 84 - 88 - 93 – 94 – 99 – 100 – 105 - 106 – 115 - 120 - 121 – 123 - 126 – 127 - 140 – 141 – 142 – 143 – 152 - 158 – 162 – 163 - 169 – 170 - 172 – 174 - 176 – 179 – 180 – 182	48
Türk İkiizleri	14 – 15 - 16 – 35 – 44 – 45 – 50 - 55 – 56 – 57 – 74 – 98 - 104 – 105 – 106 - 107 – 108 – 109 – 110 - 117 – 119 – 120 - 125 – 130 - 139 – 144 – 148 – 162 - 164 – 172 – 173 – 179/80 – 182 - 183 – 189 – 190 - 193 – 194 – 209 - 213 – 214 - 222 – 224 – 225 - 229 - 230 - 232 – 243/44 – 245 – 257 – 262/63 – 265	61

Tablo 27 incelendiğinde; “sevgi” değerinin “Gümüş Kanat” adlı eserde doğrudan ve açık bir şekilde 48 kez; “Türk İkiizleri” adlı eserde ise 61 kez tespit edildiği görülmektedir.

Uçuk’un “Gümüş Kanat” ve “Türk İkiizleri” adlı eserlerinde “sevgi” değerine dair tespit edilen bulgular sevgi değerinin alt başlıkları hâlinde sunulmuştur:

5.1.16.1. İnsan sevgisi

“*Evrende yaşayan tüm varlıklar, sevgiye hem çok şey borçludur hem de muhtaçtır. Bu evrenin en önemli varlığı olan insanın hayatında da sevginin önemli bir yeri vardır.*” (Özden, 2007: 9).

Uçuk, “Gümüş Kanat” adlı eserinde “insan sevgisi” değerine doğrudan ve açık bir şekilde 10 defa; “Türk İkiizleri” adlı eserde ise 5 defa yer vermiştir. “Gümüş Kanat” adlı eserde insan sevgisi çoğunlukla eserin başkarakteri olan Kemal ile ailesi üzerinden işlenmeye çalışılmıştır. Kemal ve ailesinin, çevresindeki insanlar tarafından çokça sevilip sayılmaları ve aynı şekilde insanlara karşı sevgi dolu oluşları, insan sevgisini örnekleyen durumlar olarak verilmiştir. Cahit Uçuk’un “Gümüş Kanat” adlı eserinde “insan sevgisi” değerine dair tespit edilen bulgular şu şekildedir:

“Anneciğim, her zaman iş bulamıyorsunuz. Para durumumuz bozuk. Bunu da biliyorum. Beni, yaşım küçük diye aklı ermiyor sanmayınız. Babama, size, yardım etmek istiyorum. Anne, ne olur bana izin veriniz, çalışayım. Ben babamın matbaasında iş bulabilirim. Orada beni herkes severdi...” (GK, s. 39).

“Ona Müdür Bey derlerdi. Nedense hiç ismini söylemezlerdi. Kemal onu son derece sever ve sayardı.” (GK, s. 43).

“... Nevzat Bey’in sarı yüzünde birer dert gölü hâlinde hep yaşlı duran gözleri Kemal görününce gülümserdi. Yaşlar, içinde duyduğu sevgi ile kururdu. Söylememişti ama Kemal, kendisini ölen oğluna benzettiğini biliyordu.” (GK, s. 49).

“İçinde acıma, özlem, sevgi duyguları kabarıyordu. ‘Nevzat Bey keşke amcam olsa idi. Hiç değilse akşamlarını bir aile ocağında geçirirdi.’ diye kalbi ezilerek ona yaklaştı.

- *Günaydın, Nevzat Bey!..*

Yaşlı adam yerinden sıçradı. Karşısında Kemal’i görünce soluk yanakları renkleniverdi. Gözleri muhabbetle doldu.” (GK, s. 81).

“Elini Kemal’in omzuna koymuştu. Kemal bu eli tutup öpmek istedi.” (GK, s. 84).

“İplik dikişlerde çalışan Aysan, Aydan isimli iki genç kızı, Kemal çok seviyordu. Yalnız onlara ‘Abla’ diyordu.” (GK, s. 100).

Kemal’in, bir kitap kahramanı olan Mösyö Kavor’a olan sevgisini ise şu örnek cümleler gözler önüne sermektedir:

“Kemal, içini çekti... Gözleri buğulu buğulu idi.

- *Ne de olsa yazık! Ben bilgin Mösyö Kavor’u çok sevmiştim. Hayatımın sonuna kadar bu yarım kalan ‘Naf’ kelimesini unutmayacağım.” (GK, s. 126).*

“Süzen’in yüreğinde, bütün bağrını kaplayan sevgi çok büyüktü... Celil ağabeyisini severdi.” (GK, s. 141) örneği ise küçüklüklerinde aynı mahallede oturan Süzen Hanım ile Celil Bey’in henüz evlenmeden önce birbirlerine karşı besledikleri saf ve temiz sevgilerini göstermektedir.

“... *İnsanın beraber yaşadığı, beraber çalıştığı kimselere kendini sevdirmesi ne iyi idi. Babasını iş çevresinde herkes seviyordu.*” (GK, s. 174) Bu örnekte, kişinin çevresindeki insanlara kendisini sevdirebilmesinin önemine dikkat çekilmiştir. Kemal’in babası Celil Bey, iş yerindeki bütün arkadaşları tarafından çokça sevilip değer gören saygın bir insan konumundadır.

“*Babası, ‘Ne yapsak, ne yapsak ona olan borcumuzu ödeyemeyiz.’ diyordu. Babası haklı idi. Çok haklı idi. Nevzat Bey’i düşündükçe Kemal’in yüreği minnet ve sevgi ile doluyordu.*” (GK, s. 180).

Cahit Uçuk’un “Türk İkiizleri” adlı eserinde “insan sevgisi” değerine dair tespit edilen bulgular ise daha çok eserin başkarakteri Fatma bibi, eşi Hasan Onbaşı ve ikiz çocukları Durak ile Parlak üzerinden verilmeye çalışılmıştır. Fatma bibi ile ailesinin hem Abuğ Hasan hem de komşularıyla olan karşılıklı sevgi durumları, insan sevgisini örnekleyen durumlar olarak gösterilmektedir. Ulaşılan bulgular ise şu şekildedir:

Hasan Onbaşı’yı askerliğinden tanıyan Abuğ Hasan’ın, Hasan Onbaşı için söylediği sözler, Hasan Onbaşı’nın sahip olduğu güzel meziyetlerinden ötürü onu sevip saydığını göstermektedir:

“... *Babanız Hasan Onbaşı, güler yüzlü, iyi yürekli, namuslu, korkusuz bir adamdı. Onu hem sayar hem severdim.*” (Tİ, s. 56).

“... *Durak’la Parlak’ın arkadaşları da Abuğ Hasan’ı sevmişler, ondan hoşlanmışlardı.*” (Tİ, s. 74) örneği ise Abuğ Hasan’ın ikizler tarafından ne kadar çok sevildiğini göstermektedir.

“*Abuğ Hasan’ın gözleri dolmuştu. Küçük kıza sevgi ile bakıyordu:*

- *Benim ne gizlim olabilir ki Parlak? Sizden ne saklayabilirim ne de saklarım...*” (Tİ, s. 130).

“*Parlak, yüreğinin bütün sevinci ile eğilerek kurtarıcısının yanağını öptü:*

- *Sağ ol, Recep dayı!..*” (Tİ, s. 173).

“*Fatma bibi dalgın dalgın uzaklara baktı:*

- *Onu yalnız ben değil, bütün köy severdi. Dönmeyen yollara gittiğinden beri yüreğimin bir köşesi ateş gibi yanıp duruyor.” (Tİ, s. 193).*

5.1.16.2. Aile sevgisi

Sevgi değerinin alt başlıklarından olan aile sevgisi, bireyin ilk olarak edindiği sevgi çeşididir. Kişi, gözlerini dünyaya açtığından itibaren önce annesinin sıcaklığını hisseder ve bu sıcaklık ile birlikte sevgi, güven, şefkat, merhamet gibi duygularla ilk kez tanışmış olur. Anne ile olan bu tanışıklığı ikinci sırada ise baba sevgisi takip eder. Çocuk, annesi ile ilk kez tanışmış olduğu bütün duygularını, babasından gördüğü sevgi ve sıcaklık ile bir kez daha pekiştirmiş olur. İlerleyen dönemlerde ise birey hem aile hem de ilk arkadaşlık duygularının pekişmesini sağlayan kardeş sevgisi ile tanışır. Kişinin, aynı zamanda ilk arkadaşları konumunda da olan kardeşlerinden gördüğü sevgi ve alâka ile aile ilişkileri bir kez daha pekiştiği gibi bu sayede arkadaşlık ve dostluk değerleri ile de ilk kez tanışmış olur. Sevgi, saygı, güven ve şefkat dolu bir ailede büyüyen çocuklar; hayata sıkı sıkı tutunan, ayakları yere sağlam basan, hayat sevgisi ile dolu, özgüvenli, sağlam karakterli bireyler olarak yaşamlarını sürdürürler. Ters bir durumda ise topluma yararı olmayan, özgüvensiz, kindar, umutsuz ve karamsar bireyler ortaya çıkacaktır. Bu yüzden aile sevgisi ile büyümüş olmanın önemi çok büyüktür.

Sevgi dolu bir ailede büyümüş olan Uçuk, bu sevginin taşıdığı önemin farkında olup eserlerinde de bu değere sıklıkla yer vermiştir. “Gümüş Kanat” adlı eserinde “aile sevgisi” değerine doğrudan ve açık bir şekilde 31 defa; “Türk İkizleri” adlı eserde ise 25 defa yer vermiştir. Cahit Uçuk’un “Gümüş Kanat” adlı eserinde “aile sevgisi” değerine dair tespit edilen bulgulardan bazıları şu şekildedir:

“Ah, babamı ne kadar seviyorum ben! Ah, şu kaza başına gelmeseydi!” (GK, s. 7).

“Celil bir elini arkaya uzatıp kapıyı örterken öbür kolu ile karısını kucakladı. ‘Süzenim! Sarı Süzenim!’ diye onu bağrına basardı. Bu sevgi ateşi ılık ılık yüreklerini sarar, bir an öylece dururlardı.” (GK, s. 20).

“Annesi ile babasının sevgi dolu bakışlarını üzerinde hissetmek, ders çalışırken onların alçak sesle konuşmalarını duymak, başını çevirdikçe gülümsediklerini görmek... Bu gece fazla bir isteği yoktu.” (GK, s. 24).

“Süzen, gözleri bal Süzenim! dedi. Karısını çok severdi.” (GK, s. 30).

“On bir güzel yıl, birbirlerini darıltmadan, birbirlerine küsmeden, incinmeden geçen on bir yıl, aralarındaki sevgiyi beslemiş, büyütmişti.” (GK, s. 31).

“Kemal kollarını uzatarak annesinin boynuna doladı. Onun sevgili ana kokusunu doya doya içine çekerek bir müddet öylece kaldı.” (GK, s. 37).

“Babasının boynuna sarıldı. Yüzünü onun yüzüne sürdü... Baba oğul öpüştiler.” (GK, s. 59-60).

“Kollarını uzatarak annesinin boynuna doladı. Başını göğsüne yasladı. Onun hızla çarpan kalbinin sesi kulaklarına, ana kokusu, o pembe gül ve sarı yonca çiçeği kokusu burnuna doldu.” (GK, s. 106).

“Başını çevirerek annesinin elini tuttu. Öptü, yüzüne, gözlerine sürdü. İçinden çok yaşamasını, ta yıllar, yıllar sonra saçları kar oluncaya kadar uzun bir ömür diliyordu. Kendisi kocaman bir adam olunca, evlenip çocukları doğunca, yine annesini böyle sevecekti.” (GK, s. 120).

“Celil, ‘Boyu yaşına göre uzun; akli başında... Fakat hala yaşının çocuğu. Benim yavrucuğum. Duygulu evladım!’ diye gönlü ile oğlunu sevdi. Süzen de bakışları ile çocuğunu okşuyordu.” (GK, s. 126).

*“Celil güldü. Eğilerek karısının saçlarını öptü. Sonra oğluna döndü. Bir sır fısıldar gibi:
- Biz annenle çok eskiden gönüllüydük birbirimize!.. dedi.” (GK, s. 142).*

*“Celil ve Süzen kahkahalarla gülüyorlardı.
- Ya... Evlat! Senin ailenin temeli güzel ve tertemiz bir sevgi ile atılmıştır. Sevginin yaşaması için, eşsiz bir çiçeğe gösterilen bakım gibi özeniş lazımdır. Annenle ben birbirimize saygı, muhabbet ve şefkatle muamele ederiz...” (GK, s. 142).*

“... O günden beri Kemal, annesi ile babasına yüz kat daha artan bir sevgi duyuyordu...” (GK, s. 158).

“Celil, elinden gazetesini bırakarak onlara baktı. İçinden “Ah benim sevgililerim!” dedi.” (GK, s. 169).

“... Fakat o, daima ailesine bağlı, onlar için fedakâr, onları çok seven bir Kemal olarak kalacaktı. Çok çalışacaktı...” (GK, s. 176).

Cahit Uçuk’un “Türk İkizleri” adlı eserinde “aile sevgisi” değerine dair tespit edilen bulgulardan bazıları ise şu şekildedir:

“Fatma bibi, kızının beline sarkan, ince ince örülmüş saçlarını okşayarak sevdi:

- Benim iyi yürekli yavrum. Üzülme, sabah, sen uyurken ben onu yemlemiştim.” (Tİ, s. 16).

“Anasının boynuna kollarını doladı:

- Anacığım, biricik anacığım benim.” (Tİ, s. 35).

“Fatma bibi güldü:

- Bakalım Durak razı mı?

- Razıyım ana. Parlak’ın dediği olsun!

Parlak, kardeşinin sözlerini duyunca, sıçrayarak yerinden kalktı. Durak’ın boynuna sarılarak onu öpücüklere boğdu:

- Benim bir tanecik kardeşim. Kurban olam sana...

Durak da onu öpüyordu...” (Tİ, s. 44-45).

“Durak, gözleri alevlerde, dalgın dalgın düşünüyordu:

- Ana, babamız hangimizi daha çok severdi?

- İkinizi de çok severdi. Bana, her zaman, Fatma derdi, bu çocukların biri sağ gözüm, öbürü sol gözüm. Ben ölürsem sana emanet olsunlar...” (Tİ, s. 55).

“Parlak, yedeğindeki katırın ipini bırakarak anasına koştu, sıçrayarak boynuna sarıldı:

- Anam, biricik güzel anam...

Fatma bibi, kızının ipek saçlarını okşadı, sevdi:

- Sorguma karşılık verin bakalım, nerelerdediniz?” (Tİ, s. 98).

“... Parlak, fırlayarak kalktı:

- Sen öl desen ölmez miyim anacığım... Ben şimdilik kütükleri arık başında söndürür, ateşleri, korları küller, döner gelirim...” (Tİ, s. 107).

“ - Anam damda döşeklerin altına serdiğimiz eski hasırı bize verir mi dersin?

- Verir, niye vermesin? Anam, dünyanın en iyi analarından biridir. Hangi sözümüzü tutmaz, hangi dileğimizi yapmaz?..” (Tİ, s. 125).

“Avucunun yanı ile gözlerini sildi:

- Eh, ne yaparsın yavrum. Dünyada, dört başı bütün bir keyif yok. Onun ardından sizin sevginizle yüreğimin yarasına tuz bastım. Ne de olsa, yıllar, yürek ateşini küllüyor...” (Tİ, s. 194).

“Onu kolları arasına alarak göğsünde sıktı:

- Parlak’ım!.. Biricik kızım benim... Yüreğimin güneşi... Gözlerimin ışığı yavrum...” (Tİ, s. 243-244).

“Ben Parlak’ım!..’ dedim. O zaman babam, kollarını açarak beni kucakladı. Baba kız, oracıkta sarmaş dolaş olduk...” (Tİ, s. 245).

“Parlak, başından geçenleri sırasıyla söyledi. Bitirince Abuğ Hasan gülerek sordu:

- Sen kurtulmuşsun, ya, tencereler, küçük kazanlar, üsküreler ne oldu?

Parlak, ocak başında duran anasına döndü:

- Hepsini sel götürmüş mü ana?

Fatma bibi kızının güzel yüzüne bakıyordu:

- Keşke hepsi gitseydi de senin başına bu işler gelmeseydi...” (Tİ, s. 179-180).

5.1.16.3. Doğa sevgisi

Her canlının, şefkatli kolları arasında hayat bulduğu tabiat ana, çocuklara küçük yaştan itibaren sevdirmeli; doğada yaşayan ağaçlar vb. gibi tüm canlıların tıpkı insanlar gibi yaşama hakkına sahip oldukları ve onların dünya ve insanlık için önemi çocuklara anlatılmalıdır. Uçuk da eserlerinde doğa sevgisi, ekolojik dengeyi ve canlıları korumanın önemi, tabiat ananın

cömertliği ve güzelliği gibi konulara değinerek doğanın insanlar için taşıdığı öneme kimi zaman doğrudan ve kimi zaman ise dolaylı yollardan dikkat çekmeye çalışmıştır. Bu yolla Uçuk, çocuklara doğayı koruma ve ona sahip çıkma bilinci ile doğa sevgisini aşlamak istemiştir.

Uçuk, her iki eserinde de “doğa sevgisi” değerine doğrudan ve açık bir şekilde ikişer defa yer vermiştir. Cahit Uçuk’un “Gümüş Kanat” ve “Türk İkizleri” adlı eserlerinde “doğa sevgisi” değerine dair tespit edilen bulgular şu şekildedir:

“...Matbaanın çatısını aşan koca çınarları çok severdi. İşine ilk başladığı zaman yeşil yaprakları canlı canlı idi. Şimdi rüzgârda sallanan son yapraklar soluk renkleri ile soğuktan üşüyorlardı...” (GK, s. 99) örneğinde henüz 11 yaşındaki Kemal’in, ağaç sevgisi işlenmiştir.

“Buğulu sabahlar, renkli akşamlar, kar beyazı ile ağaran, yağmurlarla yıkanan, yeşili sararıp yeniden doğan, kırlarında ekinler, dallarında yemişler, fidelerinde sebzeler, çingirakları ötüşen koyun sürüleri, ağlarda gümüş kıvranışlarla insanların yaşaması için ölen balıklar. Güzel dünya... İçinde yaşadığımız dünya ne kadar güzeldi... Kâinatı, dünyayı düşünmek de güzeldi.” (GK, s. 123).

“Fatma bibi, kızının huyunu bilirdi. O daha küçükken bile suyu, dere oyunlarını severdi.” (Tİ, s. 14).

“Çıktığı kavağın en tepesine tırmanan Durak, arkadaşlarına seslendi:

- Hey çocuklar! Yeter artık. Koparmayın! Ağaçlar kamçı gibi çırılçıplak kalacak!..” (Tİ, s. 50).

5.1.16.4. Hayvan sevgisi

İnsanoğlu için, kimi vakit bir arkadaştan daha yakın bir arkadaş, bir dosttan daha sadık bir dost; kimi zaman ise bir ev ve oyun arkadaşı, bir yardımcı, bir yoldaş, hatta bir koruyucu konumunda olan hayvanlara karşı düşünceli, bilinçli, empati kurabilen, merhamet ve şefkat sahibi, saygılı, yardımsever bireyler yetiştirmek için küçük yaşlardan itibaren çocuk okullara hayvan sevgisi aşılanmaya çalışılmalı, hayvanların önemi her fırsatta anlatılmalıdır.

“İnsanoğlu, içerisinde yaşadığı dünyada tek başına var olmamaktadır. Onunla birlikte aynı hayatı paylaşan bir diğer canlı grubu ise hayvanlardır. İnsanların var olduğu ilk zamandan bugüne insanlara faydası olan hayvanlar, kimi zaman bir insanın en büyük yardımcısı, kimi zamansa insanın en sadık dostudur. Bu nedenle insanoğlu, aynı hayatı

paylaştığı bir diğer canlı türü olan hayvanlara da ilgi ve sevgi göstermelidir.” (Güven, 2014: 90) sözleriyle Güven (2014), hayvanların insan hayatındaki yeri ve önemini anlatmaya çalışmış, hayvan sevgisinin gerekliliğine değinmiştir.

Uçuk da eserlerinde hayvan sevgisine yer vermeye çalışmıştır. “Gümüş Kanat” adlı eserinde “hayvan sevgisi” değeri, doğrudan ve açık bir şekilde 15 defa; “Türk İkizleri” adlı eserde ise 17 defa tespit edilmiştir. Uçuk’un “Gümüş Kanat” adlı eserinde “hayvan sevgisi” değerine dair tespit edilen bulgulardan bazıları şu şekildedir:

“Çöreği kâğıdın içinde ufaladı, kırıntıları kuşların su içtikleri küçük taş yalağın kenarlarına serpti. (...)

Kemal onları birazcık olsun doyurmakla Nevzat Bey’i ne kadar sevindireceğini düşündü.” (GK, s. 49).

“Yeni Cami’nin önüne gelince merdivenlerde, kurşun kubbelerde, pencerelerde kabarmış tüylerine sarınıp güneşlenen, meydanda fakir çocukların gelip geçenlere sattıkları mısırları kapışmak için konup kalkan güvercinleri seyretti. Zihninden hesapladı. Tramvaya, otobüse binmeyip yürüdüğüne göre yol parası ile mısır alıp kuşlara serpebilirdi.” (GK, s. 50).

“Kanatlarına gümüş yaldızlar sürülen küçük kuş ufak halkalar çizerek başının üstünde dönüyordu. Kemal ona büyük bir sevgi duyuyordu. Bu onun sevgili arkadaşı ‘Gümüş Kanat’ı.” (GK, s. 76).

“... Fakat başının sisler içinde saklı bir noktası vardı ki, oradan şiirler, renkli rüyalar, sıcak alevler, parlak ışıklar, senfoniler, türküler, bir pınar suyu duruluğu ile yüreğini dolduran sevgiler taşardı. İşte o köşeye yeni bir sevgili yerleşmişti. ‘Gümüş Kanat’lı kuştı bu.” (GK, s. 79).

“... Kedilere bayılırdı. Köpek de severdi ama annesi ancak bahçeli bir evleri olursa bir köpek alabileceklerini söylemişti.” (GK, s. 88).

“Bu kedi ile babası da çok oyalanacaktı. Evde olmadıkları zaman babasına arkadaşlık ederdi.” (GK, s. 88).

“ ... Kemal kucagında uyuyan kedisini okşuyordu. ” (GK, s. 126).

“O, artık büsbütün kısık sesiyle:

- Böyle havalarda benim güvercinlerime yem serpiver... Olur mu Kemal?” (GK, s. 152).

“İçinden ‘Benim uğurlu kedim!’ dedi. ‘Sen geleli hâlimiz daha düzene girdi. Hele şimdi babamın bir atölyesi de olursa... Ben okula giderken sen beni köşe başına kadar götürürsün. Fazla gelmeni istemem. O kadar güzelsin ki, seni çalarlar sonra!..” (GK, s. 162).

“... Bir eli makineleşmiş, kedisini okşuyordu...” (GK, s. 170).

“Kemal’in koşarak çıktığını gören kuşlar, ürkerek havalandılar. Ağaçların yeşil dallarına konarak onu gözlemeye koyuldular. Kemal durdu, düşündü, sonra:

- Sizin için de bir şeyler yapacağım! dedi. Onlara evden ekmeğin artıklarını getirmeliydi.” (GK, s. 179).

“... Onlar yediler, Kemal serpti. Artık omuzlarındaki, başının üstündeki güvercinler hiç yadırgamadan konup kalkıyorlardı. Bunlar Nevzat Bey’in sevgili kuşları idi. Artık Kemal’in kuşları olmuşlardı. Kemal’in sevgili gümüş kanatları...” (GK, s. 182).

Cahit Uçuk’un “Türk İkizleri” adlı eserinde “hayvan sevgisi” değerine dair tespit edilen bulgulardan bazıları ise şu şekildedir:

“Ok, Parlak’ın ne sorduğunu anlamış gibi, elindeki ekmeğe bakarak kesik kesik havladı. Küçük kız, dürmecinin yarısını kopararak ona verdi.” (Tİ, s. 15).

“Parlak, bir yeri acımış gibi, bağırdı:

- Ana... Uslu’yu unuttuk. Kim bilir ne kadar acıkmıştır?

Fatma bibi, kızının beline sarkan, ince ince örülmüş saçlarını okşayarak sevdi:

- Benim iyi yürekli yavrum. Üzülme, sabah sen uyurken ben onu yemlemiştim...” (Tİ, s. 16).

“Anasının boynuna kollarını doladı:

- *Anacığım, biricik anacığım benim. Uykum da olsa köpeklerimizi doyurmak benim vazifem...” (Tİ, s. 35).*

“... Ocağın önünde, yumuşak örtülere sarılı, minimini bir buzağı vardı.

- *Hay Fatma bibi sağ ol!.. Uslu doğurmuş da bize haber vermedin!..*

- *Haber versem, çocuklar bu kadar sevinmeyeceklerdi.” (Tİ, s. 104).*

“... Bir de ne göreyim, Uslu doğuruyor. Hemen koşarak ona yardım ettim...” (Tİ, s. 105).

“Parlak, yumuşak örtülerin altından kocaman gözli, ıslak dudaklı, ipek tüylü başını çıkaran buzağıya eğilmiş, hem öpüyor, hem söylüyordu:

- *Benim güzel kızım!.. Seni hep ben bakacağım. Ben besleyeceğim...” (Tİ, s. 106).*

“Anası sordu:

- *Ne o? Buzağıyı sevmeye doydun mu?*

- *Onu sevmekle bıkmam ana, biraz da ayakta durarak bakacağım...” (Tİ, s. 106).*

“Parlak, ellerini birbirine çarparak güliüyordu:

- *Sağ ol anacığım... Biliyor musun? Bizim haylaz keçinin kızı Gümüş, oğlu Mercan’ı; Yumuk koyunun kızı Pamuk’u, Uslu ineğin kızı Nazlı’yı beraber götürmek istiyoruz... Onlar yalnız başlarına evde, karanlık ahırda sıkılacaklar. Hem, tarla kenarındaki arıkların kıyısında taze yoncalar çıkmış... Onları yerler...” (Tİ, s. 117).*

“Parlak Ok’u kucığına almış, severek, okşayarak onunla konuşuyordu:

- *Benim sevgili köpeğim, biricik Ok’um... Seni harmanda Abuğ dayı ile bıraktığımızdan beri, geceleri sesini duymadığım için rahat uyuyamıyorum. Uyusam da seni rüyamda görüyorum...” (Tİ, s. 119-120).*

“İnek Uslu’nun kızı Nazlı, keçi Haylaz’ın çocukları Mercanla Gümüş, koyun Yumuk’un kızı Pamuk, bahçenin en kuytu, gölgeli bir köşesinde yatmışlar, sakız çiğniyorlardı. Parlak, gözleriyle onlara sevgi dolu bakışlar göndererek kardeşine döndü...” (Tİ, s. 144).

“Tok ıslaktı. Gözleri sevinç içinde parlayarak, küçük kızın yatağına atıldı. Parlak, çıplak kollarını, köpeğinin ıslak boynuna dolayiverdi. Tok’un kocaman pembe dili, kızın

yanaklarını yalıyordu. Fatma bibi, Abuğ Hasan, Durak, gülümseyerek küçük kızla köpeğin sevgisine bakıyorlardı.” (Tİ, s. 182).

“Parlak, Yumuk koyunun kızı Pamuk’u kucaklayarak omuzlarına aldı. Ak tüylerinin ıslanıp kirlenmesini istemiyordu.” (Tİ s. 209).

“... Kilere dönerken Parlak’la karşılaştı:

- Gözün, gözümüz aydın Durak... Tosun kurtuldu!” (Tİ, s. 229).

“Durak, kollarını onun boynuna dolayarak çömeldi. Bir çizgi siyahı olan alnından öptü:

- Bizi korkuttun koca adam... Bir daha kileri açık bulursan patlayıncaya kadar buğday yiyecek misin?” (Tİ, s. 230).

5.1.16.5. Kitap ve okuma sevgisi

Kitap ve okuma sevgisi, küçük yaşta çocuklara kazandırılması gereken önemli bir değerdir. Çocuğun ileride iyi bir okur ve iyi bir kitap kurdu olmasında, onun küçük yaşta kitapla tanışmasının etkisi büyüktür. “Ağaç yaş iken eğilir.” atasözünden de anlaşılacağı üzere çocukların eğitime ve onları kitap okumaya teşvik etmeye küçük yaşlardan itibaren başlanmalı, okul okuyup tahsilini bitirerek bir meslek sahibi olmalarının ve kendi ayakları üzerinde durmanın önemi ve güzelliği çocuklara anlatılmalıdır.

Cahit Uçuk’un büyük bir önem ve hassasiyetle üzerinde durduğu değerlerden birisi de kitap sevgisi ve okuma aşkıdır. Söz konusu okumak değeri, eserlerde kitap okumaya istekli olma ve okuma alışkanlığı edinme şeklinde işlendiği gibi okuma yazma öğrenmek, okuryazar olmanın önemi, talim ve tahsil sahibi olmak şeklinde de işlenmiştir. “Gümüş Kanat” adlı eserde başkarakter rolünde olan Kemal’in kitap tutkunu bir çocuk oluşu, harçlıklarını biriktirip onlarla kitap almaya çalışması; eserde işlenen kitap okuma alışkanlığı ve kitap sevgisinin en somut örneklerindedir. Ayrıca Kemal’in en iyi dostunun kitaplar olması, Kitapçı Nevzat Bey ile dostluk kurması ve Nevzat Bey’in Kemal’e ödünç ve hediye kitaplar vermesi, Kemal’in araştırmaya ve okumaya meraklı bir çocuk oluşu, okuyup mühendis olmak istemesi, ailesinin kitaba ve okumaya değer vermesi gibi durumlar da söz konusu değer işlendiği diğer durumlardır. Bu değer taşıdığı önem, “Türk İkizleri” adlı eserde ise; ikiz çocukların okumaya karşı duydukları merakta, okuyup meslek sahibi olarak büyük insan olma hayallerinde, okuma yazma bilmeyen büyüklerin -özellikle de Abuğ Hasan’ın- çektikleri sıkıntılarda, ikizlerin Abuğ

Hasan'a okuma yazma öğretme konusundaki çaba, azim ve isteklerinde görülmektedir. "Gümüş Kanat" adlı eserde "kitap ve okuma sevgisi" değeri, doğrudan ve açık bir şekilde 8 defa; "Türk İkizleri" adlı eserde ise 12 defa tespit edilmiştir. Cahit Uçuk'un "Gümüş Kanat" adlı eserinde "kitap ve okuma sevgisi" değerine dair tespit edilen bulgular şu şekildedir:

"... - Mesela senin Kadınlar Kongresi, dört seridir. Bir tanesini Mikloş'a götür sat. Hem eline sinemaya gitmek için de para kalır.

- *Ama ben kitap almak istiyorum. Bir yerde çok güzel bir kitap gördüm.*

Celil Usta, hep o gülümseyişle:

- *Daha iyi, kitap kitaptır, her zaman için. Sinema ise iki saatlik bir masal. Hele manasız bir film olursa."* (GK, s. 14-15).

"Nevzat Bey, sırtına, omuzlarına, dizlerine konup kalkan güvercinlere aldırmadan, gözlüğü burnunun üstünde, bir kitaba dalmıştı." (GK, s. 80).

"... Çocuğunun istikbâli için neler yapması gerektiğini birer birer sıralıyordu. Ne yapıp yapacak, oğlunun tahsiline devamını sağlayacaktı. Kemal'in okuması lazımdı. Muhakkak okumalı... Hem de en iyi mekteplerde." (GK, s. 127).

"... Annesi de "Evet, demişti, Kemal'in tahsil parası!.. Çok büyük bir mühendis olmasını istiyoruz!" (GK, s. 174).

"... Sonra yeni çıkan kitaplar hakkında konuşacaklardı. Bir kitap beğenince "Al, götür oku! Sonra geri getirirsin," diyecekti. Kemal, "Yoo, Nevzat Bey! Artık büyüdüm, kitap alınca kitaplığıma girmeli!" cevabını verecekti." (GK, s. 180).

"Kemal'in babası ile annesinin okumuş olması ne talihti. Tarih babasının ağzında bir masaldı." (GK, s. 50).

"Babam mühendis değil fakat çok şey biliyor. Çok okumuş. Ben de okuyacağım, çalışacağım." (GK, s. 50).

"Türk İkizleri" adlı metinde ise şu verilere ulaşılabilmıştır:

“Yerinden kalkarak odanın köşesindeki ağaç ayaklı küçük yazı, çalışma masasına doğru yürüdü. Masanın üstünde kâğıtlar, kalemler, kitaplar sıralıydı. Durak da masanın başına gelmişti. O kitaplarını açarken; Parlak, kitapların ortasında duran lambayı yakmıştı. İkisi karşılıklı oturdular. Kitaplarını açtular.” (Tİ, s. 108).

“Abuğ Hasan, kısık, biraz da titrek bir sesle anlattı:

- Benim de ikizler gibi küçükken babam öldü. Anam başıma kaldı. Çalışmaya başladım. Anama baktım. Oysaki bütün dileğim, okumak, yazmak, öğrenmek, okumuş adam olmaktı. O zaman bizim köylerde mektep filan yoktu. Amma ben şehre gitmek, oradaki okula yazılarak okumak istiyordum...” (Tİ, s. 109).

“... İşte Fatma bibi, yüreğimin bir köşesi bu dertle yanar durur. İnsan okumayı bilse, boş zamanında hiç canı sıkılmaz, açar kitabını okur; okumak adama dünyayı öğretir, gezmiş de görmüş gibi bilgili eder. Bir adam, yüreğinde bu yoksuzluğu duydu mu en keyifli zamanında bile bütün bir rahatlık duyamaz!..” (Tİ, s. 109).

“Abuğ Hasan susar susmaz Parlak’ın ince sesi duyuldu:

- Abuğ dayımın sözleri doğru. Ben de okumak, yazmak bilmeseydim, isteyip de öğrenemeseydim, onun gibi yanardım...” (Tİ, s. 110).

“Durak, düşünüyordu. Bir büyük adam tavrı ile kardeşine döndü:

- Köyümüzün ilerlemesi için, bizim ilerlememiz gerek. Biz de okumakla ilerleriz. Büyüdüğüm zaman İstanbul’a okumaya gitmek istiyorum. Bunu kaç kere anamla konuştum. Bu düşüncemi o da beğendi.” (Tİ, s. 148).

- Okumaya yalnız gitmeyeceğim, Parlak!
- Kiminle birlik gideceksin?
- Seninle!..
- Benimle mi?
- Köyümüz, yalnız okumuş erkek değil, okumuş kız da istiyor...
- Ben, okumuş kız olarak, köyüme iş görmekten keyif duyacağımı sanıyorum
Durak!..

- Ben de!.. (Tİ, s. 148).

“... Anamın sözü doğru, kışın da başka keyfi var. Okula gitmek, ders çalışmak, kış oyunları, kötü şeyler mi?” (Tİ, s. 214).

“Hasan Onbaşı, gözü yaşlı ikizlerini dinledi. Sonra kollarını açarak onları kucakladı. Kulaklarına fısıldadı:

- Babanız, sizi çalışmış gördüğüne çok sevindi. Fakat ben de boş durmadım. Sizi, istediğiniz yerde, hem de okuyabildiğiniz kadar okutacak para kazandım. Ben burada, ananız, Abuğ dayınızla kalacağım, sizi okumaya göndereceğim... Ben cahilliğin çok acısını çektim...” (Tİ, s. 262-263).

- Ben bırakmasam, sen, bir yavuklu bulup gideceksin kız... Değil mi Durak?

Durak kısık kahkahalarla gülüyordu. Parlak atıldı:

Ben okuyacağım baba... Sonra köyüme gelerek büyük tezgâhlar kuracağım. Güzel halılar işleyeceğim... Boyum büyüyor diye, hemen gelin olmam... (Tİ, s. 265).

5.1.17. Sorumluluk

Güncel Türkçe Sözlük’ün “Kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi, sorum, mesuliyet.” olarak tanımladığı “sorumluluk” kavramı, bireyin yaşamında çok önemli bir yeri olan ve çocuklara küçük yaşta kazandırılması gereken mutlak manada elzem bir değerdir.

Küçük yaşlardan itibaren sorumluluk verilerek, sorumluluklarının bilincinde olacak şekilde yetiştirilen bir çocuk, hayatı boyunca alacağı tüm kararları düşünce süzgecinden iyice geçirdikten sonra almaya dikkat edecek ve her konuda sağlam adımlar atmaya çalışacaktır. Çünkü sorumluluklarının bilincinde olan bir insan, atacağı her adımının çıkacağı tüm yolları düşünür, ortaya çıkacak sonuçları üstlenmesi gerektiğini bildiği için bütün ihtimal ve sonuçları iyice ölçüp tartar. Aynı zamanda sadece kendisini değil, çevresindeki diğer bütün insanları ve canlıları ilgilendiren konularda da düşünceli davranacak, bencilce bir vurdumduymazlıkla hareket etmeyecek, üstüne düşen vazifeleri yerine getirerek elini taşın altına koyabilmeyi bilecek ve kendisine verilen vazifeleri istenilen süre zarfında yerine getirmeye çalışacaktır. Bu yüzden sorumluluk değeri, okullarda edebî eserler aracılığıyla çocuk okurlara küçük yaşlardan itibaren aşılmalıdır. “Sorumluluk” değerinin Cahit Uçuk’un eserlerine dağılımı Tablo 28’deki gibidir:

Tablo 28. Cahit Uçuk'un "Gümüş Kanat" ve "Türk İkizleri" adlı çocuk romanlarında "sorumluluk" değerinin dağılımı

Eserin Adı	Değerin Geçtiği Sayfa Numaraları	Frekansı (f)
Gümüş Kanat	87 – 91	2
Türk İkizleri	27 – 28 – 31 – 35 – 38 – 94 – 100 – 109 – 115 – 140 – 152 – 227	11

Tablo 28 incelendiğinde; "sorumluluk" değerinin "Gümüş Kanat" adlı eserde doğrudan ve açık bir şekilde 2 yerde tespit edildiği; "Türk İkizleri" adlı eserde ise 11 yerde tespit edildiği görülmektedir.

"Gümüş Kanat" adlı eserde "sorumluluk" değeri ile ilgili ulaşılan bulgular aşağıda sunulmuştur:

"... Derslerini daha sıkı çalışmalı, haftaya, öğretmeninin karşısına eksiksiz, kusursuz bilgiyle çıkmalı idi." (GK, s. 87).

"...Kazadan bahsetmek doğru değildi. Sadece 'Bu kış çalışmak zorundayım. Gelecek sene okuluma gideceğim,' dedi." (GK, s. 91).

"Türk İkizleri" adlı eserde ise "sorumluluk" değerine ilişkin ulaşılan bulgulardan bazıları şu şekildedir:

"- Öyle ise gidip arkadaşlarınızı bulun, gezin, eğlenin ama yemek vaktini unutmayın! Parlak, uzun entarisinin eteklerini belinden çıkartıyordu:

- Hiç unuttur muyum ana? Ben yanında olmasam sana kim yardım eder? Kim ocağı yakar?" (Tİ, s. 27-28).

"Anasının boynuna kollarını doladı:

- Anacığım, biricik anacığım benim. Uykum da olsa köpeklerimizi doyurmak benim vazifem..." (Tİ, s. 35).

"- Azılı düşmanlarla döğüş kolay değil. Yolumuza gidelim. Bir daha böyle yola çıkarsak yanımıza silah, kama filan alalım. Başımıza bir iş gelirse ananıza ne cevap veririm ben?.." (Tİ, s. 94).

"... Durak onun yolunu keserek elinden sitili aldı:

- Su getirmek benim işim ... Sen, anama yardım et..." (Tİ, s. 100).

“Abuğ Hasan, kısık, biraz da titrek bir sesle anlattı:

- Benim de ikizler gibi küçükken babam öldü. Anam başıma kaldı. Çalışmaya başladım. Anama baktım. Oysaki bütün dileğim, okumak, yazmak, öğrenmek, okumuş adam olmaktı. O zaman bizim köylerde mektep filan yoktu. Amma ben şehre gitmek, oradaki okula yazılarak okumak istiyordum... Delikanlı olunca, haydi askerlik dediler. Döğüşe gittik. Vatanımıza borcumuzu ödedik...” (Tİ, s. 109).

“Parlak, doğan güneşi gösterdi:

- Biraksak, güneş göğü ortalayana kadar uyuyacaksınız!.. Oysaki tarla, buğdaylarımız, döğenimiz bizi bekliyor!..

Durak, birden hatırlamış gibi, bağırdı:

- Sahi Parlak, döğen bizi bekliyor... Sade döğen değil tarlada Abuğ dayı da bekliyor...” (Tİ, s. 115).

“Parlak, geriniyordu:

- Daha çok erken ana... Uykum var. Birazcık uyuyayım da kalkarım...

Fatma bibi, ona doğru eğilerek:

- Parlak, kızım, bugün dut silkeceğiz...

Parlak, son sözlerini duyunca yerinden fırladı:

- Essah anacığım, bugün dut silkeceğiz...” (Tİ, s. 152).

5.1.18. Tasarruf

Spranger (1928)’e ait değerler tasnifinin ekonomik değerler başlığı altında yer alan “tasarruf” değeri, insan yaşamı için çok önemli bir yere sahiptir. Güncel Türkçe Sözlük’ün “1. Bir şeyi istediği gibi kullanma yetisi, kullanım. 2. Tutum. 3. Para biriktirme, artırım.” şeklinde açıkladığı bu değer; bireye para, zaman ve emek gibi her türlü varlığını kullanma konusunda idareli, dikkatli ve doğru davranarak israftan kaçınmayı, tutumlu olmayı, birikim ve yatırım yapabilmeyi teşvik eden önemli bir değerdir. “Tasarruf” değerinin Cahit Uçuk’un eserlerine dağılımı Tablo 29’daki gibidir:

Tablo 29. Cahit Uçuk’un “Gümüş Kanat” ve “Türk İkizleri” adlı çocuk romanlarında “tasarruf” değerinin dağılımı

Eserin Adı	Değerin Geçtiği Sayfa Numaraları	Frekans (f)
Gümüş Kanat	32 – 128 – 174	3
Türk İkizleri	14 – 26 – 43 – 71 – 107 – 187 – 214	7

Tablo 29 incelendiğinde; “tasarruf” değerinin “Gümüş Kanat” adlı eserde doğrudan ve açık bir şekilde 3 yerde tespit edildiği; “Türk İkizleri” adlı eserde ise 7 yerde tespit edildiği görülmektedir.

“Gümüş Kanat” adlı eserde “tasarruf” değeri ile ilgili ulaşılan bulgular aşağıda sunulmuştur:

“Süzen giydiği zarif ve şık elbiselerini büyük bir ustalıkla dikerdi. Celil, ‘Karım kendisi ve oğlu için bana dikiş parası verdirmedi,’ diye düşündü. Kendi iş elbiseleri, robdöşamburları, pijamaları hep karısının becerikli ellerinin marifetleriydi.” (GK, s. 32) örneğinde Süzen Hanım’ın, dikiş-nakış konusundaki el becerisini kullanarak eşine dikiş parası vermediği ve bu sayede de evin giderlerinden tasarruf yapıldığı gibi aynı zamanda da evlere dikişe gittiğinden ev ekonomisine katkıda bulunduğu görülmektedir.

“Kemal evden yemek getirmişti. Sefertasını alarak mutfağa gitti.” (GK, s. 128) örneğinde ise Uçuk’un, dışarıdan daha maliyetli olacak şekilde hazır yemek almaktansa yemeğini evden götürerek hem daha sağlıklı beslenmiş hem de paradan tasarruf etmiş bir çocuk profili çizmeye çalıştığı görülmektedir.

“Pulun bir kısım parasını ayırmış, bankaya yatırmışlardı...” (GK, s. 174) örneğinde de eldeki tüm paranın hemen harcanıp bitirilmediğine, bir kısım paranın ise geleceğe yatırım amaçlı bankaya yatırıldığına vurgu yapılarak tasarruf, yatırım ve birikim kavramlarına dikkat çekilmeye çalışılmıştır.

Uçuk’un “Türk İkizleri” adlı eserinde ise “tasarruf” değerine şu açılardan değinilmiştir:

Eserin başkarakteri Fatma bibi ve ikiz çocukları, eser boyunca hem tasarruflu hem de kanaatkâr davranan kişiler olarak verilmiştir. Birçok öğünlerini çorba ve kendi üretimleri olan çökelek, tulum peyniri, yufka ekmeği, kabak reçeli, pekmez gibi ürünlerle yaptıkları; ekmeklerini, peynirlerini ve daha birçok besinlerini kendileri üreterek, tavuk besleyip yumurta ve et üretimi sağladıkları, sütlerini kendi hayvanlarından elde edip ev yoğurdu hazırladıkları görülmektedir. Fatma bibi ve çocuklarının ev ekonomisine yaptıkları katkıyı gösteren, tüketici konumundan çok üretici konumunda olduklarını, kanaatkâr ve tasarruflu davrandıklarını kanıtlayan örnekler aynen şu şekildedir:

“Fatma bibi, ağacın dibine bıraktığı heybeden yufka ekmeği, tulum peyniri çıkardı, yufka ekmeğinin içine peynirleri sererek dürmeç yaptı...” (Tİ, s. 14).

“Durak sustu. Parlak, tavukları yere bıraktı:

- *Tavukların ikisini, bir de ak horozu çakal yemiş! Çok acıdık ama yumurtaya başladıklarını, kara tavuğun gurk olduğunu, Hasan dayının karısı söyleyince sevindik.” (Tİ, s. 26).*

“Ocağın karşısında kurulan kahvaltı sinisinin içinde, bir tabak çökelek, kabak reçeli, pekmez, yufka ekmeği, onları bekliyordu.” (Tİ, s. 43).

“Parlak, çorba tenceresini ocağa koyarken, Durak sofrayı kurdu. Reçel, ekmeğe, çökelek çıkardılar.” (Tİ, s. 71).

“Fatma bibi, eliyle dışarıyı göstererek söyledi:

- *Parlak, mademki, burada oturmamızı istiyorsun, git ayvanda yanan ocağın kütüklerini söndür, ateşini külle!..” (Tİ, s. 107).*

“... Süt ılınunca içeri aldı. Bir parça yoğurt çalarak sütü mayaladı...” (Tİ, s. 214).

Fatma bibi ve ikiz çocukları yaz mevsimini sürekli çalışarak geçirirler, böylelikle kışa hazırlıklı bir şekilde girmenin mutluluğu içerisinde dirler. Ağaçlardaki meyvelerden kimilerini kurutarak kimilerini de istifleyerek saklarlar. Buğday kaynatarak kendi bulgurlarını ürettikleri gibi kışlık eriştelerini, yağ, sucuk, pastuk ve yemiş gibi birçok besinlerini yine kendi el emekleri ile temin ederler. Kış ayında ise yine boş durmazlar; bu kez de halı dokuyup çorap örerek hem ev ekonomisine katkıda bulunarak gereksinimlerini karşılamış hem de vakitlerini boşa harcamamış olurlar. Bu durum, eserde şu şekilde işlenmiştir:

“İkizlerin yayla damlarında göç hazırlığı vardı. Ağaçlardaki kış armutları, kış elmaları, sarı ayvalar toplanmış, yeşil boyalı tahta sandıklara, samanların içine istif edilmişti. Kışlık eriştelerini kesip dam başında kurutmuş, temiz gaz tenekelerine yerleştirmişlerdi... Buğday kaynatıp sermişler, değirmen taşında çekerek bulgurlarını yapmışlardı. Kışa korkusuz gireceklerdi. Erişteleri, bulguru, yağı, kesmecesi, sucuğu, pastuğu, kışlık yaş yemişi olan köylüler; bütün kış ocak başında, halı dokuyup, çorap örüp, yemiş yiyip, masal söyleyerek vakit geçirirlerdi.” (Tİ, s. 187).

5.1.19. Vatanseverlik

Mithat Cemal Kuntay'ın "...Bayrakları bayrak yapan üstündeki kandır / Toprak eğer uğrunda ölen varsa vatandır." dizeleri ile belirttiği üzere en kutsal varlık olan vatan kavramı, yalnızca bir toprak parçasından ibaret olarak düşünülmemelidir. Çünkü vatan; ulusları ulus yapan, uğrunda nice kanların dökülüp sayısız canların kurban edildiği ve sayısız fedakârlık ve özverilere sahne olan en kutsal varlıktır.

Doğan (2005) ise "vatan" kavramını şu şekilde tanımlamıştır: "*Vatan, devletin hâkimiyet alanı ve sınırlarını oluşturan toprak parçasıdır. Deniz ve hava sahasının yanı sıra yer altı ve yer üstü kaynakları da vatan kavramının bir parçasıdır. Her devletin mutlaka bir vatanı vardır. Çünkü toprak olmadan hâkimiyet, hâkimiyet olmadan da vatan olmaz.*" (Doğan, 2005: 133).

MEB kaynaklarında belirtilen 10 kök değerden birisi de "vatanseverlik" değeridir. TDK Türkçe Sözlük'ün, "*Yurtseverlik.*" (TDK, 2011: 2474) şeklinde tanımladığı "vatanseverlik" kavramını Kafalı (1999) ise şu sözlerle ifade etmiştir:

"Vatan, gelişigüzel bir toprak parçası olmayıp uğrunda asırlarca can verilen, büyük ülküler yolunda bağrına binlerce şehit gömülen bir hazinedir. Bu yönüyle Türk milleti için vatan, atalarından miras kalan mukaddes bir yadigâr, şehit kanlarıyla ıslanmış kutsal bir değerdir. Türkler kültürel anlayışlarına uygunluğu dolayısıyla değer ölçüsü olarak en başta toprağı kabul etmişlerdir." (Kafalı, 1999: 35).

Milli mücadele dönemine bizzat şahit olmuş, ülkenin o dönemde içerisinde bulunduğu durumları yakından izleyen bir vatandaş olarak Uçuk, vatanın ifade ettiği anlamların ve Türkler için taşıdığı önemin bilincinde olup bağımsızlık, egemenlik, yurt sevgisi gibi değerlerin önemini çok iyi bilen bir yazardır ve eserlerinde de vatanseverlik değerine yer vermeye çalışmıştır. Yazar, "vatanseverlik" değerini işlerken çoğu zaman sırf vatan sevgisine odaklandığı gibi bazen de bu sevgiyi askerliğin kutsallığı üzerinden vermeye çalışmış; kimi zaman ise vatanseverliği vurgulamak için ulusal değerlere, kültürel zenginliklere başvurmuş ve ulusal değerler çerçevesinden vatan sevgisini işlemeye çalışmıştır.

"Vatanseverlik" değerinin Cahit Uçuk'un eserlerine dağılımı Tablo 30'daki gibidir:

Tablo 30. Cahit Uçuk'un "Gümüş Kanat" ve "Türk İkizleri" adlı çocuk romanlarında "vatanseverlik" değerinin dağılımı

Eserin Adı	Değerin Geçtiği Sayfa Numaraları	Frekansı (f)
Gümüş Kanat	50 – 60 – 61 – 62	4
Türk İkizleri	69 – 109	2

Tablo 30 incelendiğinde; "vatanseverlik" değerinin "Gümüş Kanat" adlı eserde doğrudan ve açık bir şekilde 4 yerde tespit edildiği; "Türk İkizleri" adlı eserde ise 2 yerde tespit edildiği görülmektedir.

"Gümüş Kanat" adlı eserde "vatanseverlik" değeri ile ilgili ulaşılan bulgular aşağıda sunulmuştur:

"... Solda Süleymaniye Camisi heybetle, kurumla tahtına oturmuştu. Camiler, çeşmeler, ata yadigârı eserler Kemal'e heyecan verirdi. Üzerlerinde altın hilâl parlayan kubbelere baktıkça göğsünde sıcak bir kaynama başladı. Daha geçen sene babası ve annesi ile müzeleri, camileri gezmişlerdi." (GK, s. 50).

"Annesi:

- Vatanımız Cennet kadar güzel! dedi.

Belki Cennet bu vatan toprağı idi..." (GK, s. 60).

"Kemal gözlerinde mehterlerin heybetli vücutları, yağız çehreleri, asil ve ağır hareketleri, arkada surlar, burçlar, dalgalanan bayraklar, yavaş yavaş yaşadığı günden gerilere döndü." (GK, s. 61).

"Bütün canlılığı ile hafızasında kalan manzaralar gözlerinde canlandıkça, geçmiş asırlarda yaşıyormuş hissine kapılarak heyecanlanıyordu. Sanki Fatih'in ordusunda bir cengâverdi. Onlarla beraber dövüşmüştü." (GK, s. 62).

"Türk İkizleri" adlı eserde ise "vatanseverlik" değeri ile ilgili ulaşılan bulgular şu şekildedir:

"... İlk işim Hasan Onbaşı'yı sormak oldu. Onu kimse görmemiş!.. Belki de ölmüştür, dediler. Dediler amma benim buna aklım ermedi. Onun gibi güçlü kuvvetli, gözü pek, yılmaz, yurdunu seven bir adamın, bir düşman kurşunuyla ölüvereceğine bir türlü inanmadım, hala da inanmam..." (Tİ, s. 69).

"...Delikanlı olunca, haydi askerlik dediler. Döğüşe gittik. Vatanımıza borcumuzu ödedik..." (Tİ, s. 109).

5.1.20. Yardımseverlik

TDK Türkçe Sözlük'ün “Hayırseverlik.” (TDK, 2011: 2536) şeklinde tanımladığı “yardımseverlik” değeri için Nobel Barış Ödüllü ilk kadın yazar unvanıyla anılan Avusturyalı yazar Bertha von Suttner, “*Sevmek filinden sonra gelen, dünyanın en güzel fiili yardım etmektir.*” ifadelerini kullanmıştır. Aktepe (2010) ise yardımseverlik değerini şu şekilde tanımlamıştır: “*Yardımseverlik, duyarlı olan bireylerde olan, gönüllüğü esas alan, hem toplumları geliştiren hem de her insanda olması gereken, yapılan her türlü iyiliği içine alan dayanışma ve işbirliği örneğidir.*” (Aktepe, 2010).

“Yardımseverlik” değeri, bireye hem kendisini hem de çevresindekileri değerli hissettiren, ona vicdanî rahatlık ve manevi huzur vererek sosyal duyarlılık, sorumluluk ve hayırsever olma bilincini aşılıyarak bireyi bireysellikten sosyalliğe taşıyan çok önemli bir sosyal değerdir.

Değerlerin birbirleriyle olan ilişkisi göz önüne alındığında yardımseverlik değerinin; birlik ve beraberlik, dayanışma, duyarlılık, empati, fedakârlık, iyilikseverlik, iyiliğe iyilikle karşılık verme, merhamet-şefkat, minnet duyma, paylaşımında bulunma, sadakat-vefa, sorumluluk gibi değerler ile yakından ilişkili olduğu söylenebilir. Uçuk da “yardımseverlik” değerine çokça önem vermiş ve eserlerinde işlemeye gayret etmiştir. Uçuk’un eserlerinde “yardımlaşma” değerini; bazen aile üyelerinin birbirlerine karşı yaptıkları iyilik ve yardımlarda; bazen köy halkının, komşuların, arkadaşların sorumluluk ve duyarlılık bilinciyle birbirlerine verdikleri desteklerde; kimi zaman, çalışma ortamındaki iş arkadaşlarının sergilediği yardımlaşma ve dayanışma örneklerinde; kimi zaman ise hayvanlara uzatılan yardım ellerinde görebilmek mümkündür.

“Yardımseverlik” değerinin Cahit Uçuk’un eserlerine dağılımı Tablo 31’deki gibidir:

Tablo 31. Cahit Uçuk’un “Gümüş Kanat” ve “Türk İkizleri” adlı çocuk romanlarında “yardımseverlik” değerinin dağılımı

Eserin Adı	Değerin Geçtiği Sayfa Numaraları	Frekans (f)
Gümüş Kanat	8 – 12 – 22 – 24 – 39 – 41 – 60 – 100 – 108 – 115 – 168	12
Türk İkizleri	27/28 – 62 – 64 – 105 – 110 – 157 - 161 – 169 – 176	10

Tablo 31 incelendiğinde; “yardımseverlik” değerinin “Gümüş Kanat” adlı eserde doğrudan ve açık bir şekilde 12 yerde tespit edildiği; “Türk İkizleri” adlı eserde ise 10 yerde tespit edildiği görülmektedir.

“Gümüş Kanat” adlı eserde “yardımseverlik” değeri ile ilgili ulaşılan bulgular aşağıda sunulmuştur:

“Klişe tahtalarını yardım olsun diye matbaadan göndermişlerdi. Odun alamamışlardı.”
(GK, s. 8).

“Kemal, hızlı hızlı:

- Babacığım! dedi. Gümüş kanatlı bir kuş bir ayağından asılmış. Kolum yetişmiyor. Ama siz onu kurtarabilirsiniz.” (GK, s. 12).

“Kemal güldü, zahmet ne kelimeydi! Annesi kadar çalışan, her zaman gülen, hiç azarlamayan tatlı anneye yardım zahmet olur muydu?” (GK, s. 22).

“...Annesi ile babasının sevgi dolu bakışlarını üzerinde hissetmek, ders çalışırken onların alçak sesle konuşmalarını duymak, başını çevirdikçe gülümsediklerini görmek... Bu gece fazla bir isteği yoktu. Odalarının ışığı yanıyordu, havası ılıktı.

-Anneme yardım edeyim, babacığım.” (GK, s. 24).

“...Hâlbuki şimdi kararını erkekçe bir tavır ve sesle ona söylüyordu.

- Anneciğim, her zaman iş bulamıyorsunuz. Para durumumuz bozuk. Bunu da biliyorum. Beni, yaşım küçük diye akli ermiyor sanmayınız. Babama, size, yardım etmek istiyorum. Anne, ne olur bana izin veriniz, çalışayım.” (GK, s. 39).

“...ve işte evlât, geçinip gidiyoruz... Senin gibi çocuklarım oldukça ben aç kalmam!’ derdi. ‘Para kazanırsam ona da yardım ederim belki,’ diye düşünerek yoluna yürüdü.” (GK, s. 41).

“Baba oğul öpüştüler. Kemal annesine yardım etmek üzere odadan çıktı.” (GK, s. 60).

“İplik dikişlerde çalışan Aysan, Aydan isimli iki genç kızı, Kemal çok seviyordu. Yalnız onlara ‘Abla’ diyordu. İkisi de çok marifetli, becerikli kızlardı. Bazen ıstampaya iş beklerken onlara yardım ediyordu.” (GK, s. 100).

“Her ikisinin gözlerinde aynı ifade vardı: Acımak!.. Süzen:

- Altı simit ver çocuğum! dedi.

Kemal annesine usulca fısıldadı:

- On tane alalım anneciğim, ne olur!..

Genç kadın oğlunun hiç olmazsa bu kadarcık bir yardımla rahatlayacağını düşündü.

Simitçiye:

- *On tane ver çocuğum! dedi.*

Küçüğün morarmış elleri simitleri seçerken anne oğul için için üşüyorlardı. Bu soğukta simit satarak geçinmeye çalışan çocuğa nasıl yardımda bulunacaklarını düşünüyorlardı.” (GK, s. 108).

“Yemekten sonra Kemal, bulaşıktaki annesine yardım ediyordu.” (GK, s. 115).

“O gece, yemekten sonra her zamanki gibi annesine yardım etti. Annesi, bulaşıkları bitirdi. Ellerini limonla ovdu.

- *İşimiz tamam Kemalciğim! Şimdi sıcacık odamıza! Babacığının yanına!..” (GK, s. 168).*

“Türk İkiizleri” adlı eserde ise “yardımseverlik” değerine ilişkin ulaşılan bulguların bir kısmı şu şekildedir:

“ - Öyle ise gidip arkadaşlarınızı bulun, gezin, eğlenin ama yemek vaktini unutmayın! Parlak, uzun entarisinin eteklerini belinden çıkarıyordu:

- *Hiç unuttur muyum ana? Ben yanında olmasam sana kim yardım eder? Kim ocağı yakar?” (Tİ, s. 27-28).*

“Durak da kardeşine yardıma başlamıştı. Bir iki dakika sonra, fak çukurunun üstünü örten kavak dalları aralandı.” (Tİ, s. 62).

“- Ana Uslu ne zaman doğurdu?

- *Sabah siz çıktınız, yamacın tepesinde gözden kaybolunca ben içeri döndüm. Bir de ne göreyim, Uslu doğuruyor. Hemen koşarak ona yardım ettim. İşte bu güzel kız dünyaya geldi.” (Tİ, s. 105).*

“Parlak, çalışmayı çok severdi. Çalıştıktan sonra oyun oynamak daha keyifli, daha yürek rahatıyla oluyordu. Anasına yardım etmek, onun yükünü hafifletmek, Parlak için tatlı bir

şeydi. Güneşin sıcaklığı, ortalığın derin sessizliğine rağmen, küçük elleriyle, kocaman bakır tencereleri ovmaktan yorulmuyor, bir yandan da türkü söylüyordu.” (Tİ, s. 161).

“Parlak’ın yürüyecek kuvveti yoktu. Recep dayı, onu kucığına aldı...” (Tİ, s. 176).

“Fatma bibi, yardımcı konuklarına akşam kahvaltısı çıkardı. Yediler, içtiler. Sonra:

- Hoşça kalın! diyerek çıkıp gittiler.

Fatma bibi, onların ardından baktı:

- Sağ olsun konumuz komşumuz!.. Bize büyük yardımları dokundu.

Parlak, kirli üsküreleri topluyordu:

- Sıra ile ana!.. Onlar bize yardım eder, biz onlara yardım ederiz. İşimiz böylelikle daha kolay oluyor.” (Tİ, s. 157).

5.2. Diğer Değerler

“Gümüş Kanat” ile “Türk İkizleri” adlı eserlerde tespit edilen diğer değerlerin neler olduklarına, bu değerlerin yinelenme sıklıklarına ve yinelenme sıklıklarına göre öne çıkan diğer değerlere bu başlık altında değinilmiştir. Ulaşılan sonuçlar Tablo 32’de sunulmuştur:

Tablo 32. “Gümüş Kanat” ve “Türk İkiizleri” adlı eserlerde tespit edilen diğer değerler ve bu değerlerin işlenme sıklıkları

Değerin Numarası	Değerin Adı	Gümüş Kanat (f)	Türk İkiizleri (f)
1	Alçakgönüllülük-Tevazu	(f 1)	-
2	Birlik ve Beraberlik	(f 4)	(f 8)
3	Cesur Olma	(f 5)	(f 8)
4	Cömertlik	-	(f 1)
5	Dini Değerler	(f 47)	(f 28)
6	Düzenli, Tertipli ve Plânlı Olma	(f 4)	-
7	Edep ve Terbiye Sahibi Olma	(f 5)	(f 4)
8	Fedakârlık	(f 21)	(f 2)
9	Gurur Duyma	(f 9)	(f 8)
10	Güven/Güvenilirlik	(f 6)	(f 2)
11	Hatasını Kabullenme, Hatasından Ders Çıkarma ve Af Dileme	(f 2)	(f 3)
12	Hoşgörü	(f 1)	(f 1)
13	İyilikseverlik	(f 6)	(f 4)
14	İyimser Olma-İyi Niyet Taşıma	(f 6)	(f 9)
15	Kadirşinaslık	(f 7)	(f 1)
16	Kahramanlık	(f 3)	(f 1)
17	Kanaatkâr Olma-Tokgözlülük	(f 3)	-
18	Kibar ve Nezaket Sahibi Olma	(f 24)	(f 21)
19	Merhamet-Şefkat	(f 27)	(f 6)
20	Misafirperverlik	-	(f 6)
21	Onurlu Bir Yaşam Sürme	(f 1)	-
22	Örnek Teşkil Etme	(f 2)	-
23	Özgünlük	-	(f 2)
24	Özgüven	(f 1)	(f 2)
25	Sadakat-Vefa	(f 5)	(f 4)
26	Takdir/Tebrik Edebilme	(f 3)	(f 6)
27	Temizliğe Önem Verme	(f 5)	(f 4)
28	Ulusal Değerlere Önem Verme	(f 9)	(f 5)
29	Umutlu Olma	(f 8)	(f 9)
30	Yaşama Sevinci	(f 3)	-
Toplam	30	(f 218)	(f 145)

“MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (2018) Bağlamında Belirlenen Değerler Listesi’nde yer almadığı hâlde Cahit Uçuk’un ‘Gümüş Kanat’ ve ‘Türk İkiizleri’ adlı çocuk romanlarında işlenen ‘diğer değerler’ hangileridir?” problem sorusuna cevap mahiyetinde sunulan Tablo 32 incelendiğinde şu sonuçlara ulaşılabilmektedir:

“Gümüş Kanat” adlı eserde 27 farklı diğer değer toplamda 218 defa yinelendiği tespit edilmiştir.

➤ **“Gümüş Kanat” adlı eserde tespit edilen “diğer değerler” şunlardır:**

“alçakgönüllülük/tevazu - birlik ve beraberlik - cesur olma – dinî değerler - düzenli, tertipli ve plânlı olma - edep ve terbiye sahibi olma – fedakârlık - gurur duyma – güven/ güvenilirlik - hatasını kabullenme, hatasından ders çıkarma ve af dileme – hoşgörü – iyilikseverlik - iyimser olma/iyi niyet taşıma – kadirşinaslık – kahramanlık - kanaatkâr olma/tokgözlülük – kibar ve nezaket sahibi olma – merhamet/şefkat – onurlu bir yaşam sürme – örnek teşkil etme – özgüven – sadakat/vefa - takdir/tebrik edebilme – temizliğe önem verme – ulusal değerlere önem verme - umutlu olma - yaşama sevinci” şeklindedir.

“Türk İkizleri” adlı eserde 24 farklı diğer değer toplamda 145 defa yinelendiği tespit edilmiştir.

➤ **“Türk İkizleri” adlı eserde yer alan “diğer değerler” ise şu şekildedir:**

“birlik ve beraberlik - cesur olma – cömertlik – dinî değerler – edep ve terbiye sahibi olma - fedakârlık - gurur duyma - güven/güvenilirlik - hatasını kabullenme, hatasından ders çıkarma ve af dileme – hoşgörü – iyilikseverlik - iyimser olma/iyi niyet taşıma – kadirşinaslık – kahramanlık - kibar ve nezaket sahibi olma – merhamet/şefkat - misafirperverlik – özgünlük - özgüven – sadakat/ vefa – takdir/ tebrik edebilme – temizliğe önem verme – ulusal değerlere önem verme - umutlu olma”

- ❖ Bu verilerden hareketle “Gümüş Kanat” adlı eserde işlenip de “Türk İkizleri” adlı eserde rastlanılamayan toplam 6 adet diğer değerden söz etmek mümkündür. Bunlar; *“alçakgönüllülük/tevazu – düzenli, tertipli ve plânlı olma - kanaatkâr olma/tokgözlülük – onurlu bir yaşam sürme – örnek teşkil etme - yaşama sevinci”* değerleri olmuştur.
- ❖ “Türk İkizleri” adlı eserde işlendiği hâlde “Gümüş Kanat” adlı eserde rastlanılamayan diğer değerlerin ise toplam 3 adet olduğu tespit edilmiştir. Bu değerler ise; *“cömertlik – misafirperverlik - özgünlük”* değerleridir.

“Diğer değerler” kategorisinde yer alan ve 10+ frekans sayısına sahip olan değerlere ise “Öne Çıkan Diğer Değerler” başlığı altında yer verilmiştir. “Gümüş Kanat” adlı eserde yer alan ve 10+ işlenme sıklığına sahip olup öne çıkan toplam 4 adet diğer değer tespit edilmiştir. “Gümüş Kanat” adlı eserde öne çıkan diğer değerler Tablo 33’te sunulmuştur:

Tablo 33. “Gümüş Kanat” adlı eserde öne çıkan diğer değerler

Değer Sayısı	Değerin Adı	Frekans (f)	Sayfa Aralığı
1	Dinî Değerler	47	18 – 25 - 26 – 35 – 36 – 40 - 41 – 55 - 56 – 58 - 69 – 74 – 77 – 81 – 89 – 90 – 92 – 94 - 96 – 110 – 120 – 121 - 122 – 123 – 128 – 130 – 139 – 140 – 141 – 143 – 147 – 149 – 151 - 152 – 156 – 158 - 177 – 180
2	Merhamet-Şefkat	27	12 – 36 - 40 – 41 – 49 – 52 - 53 – 61 – 69 – 77 – 79 - 81 – 88 – 93 – 108 – 115 -120 - 125 – 126 – 137 – 142 - 143 – 146 – 153
3	Kibar ve Nezaket Sahibi Olma	24	8 – 22 – 25 – 26 – 41 – 55 – 64 – 69 – 76 – 81 – 82 – 83 – 84 – 86 – 91 – 94 – 102 – 113 – 114 – 134 – 149 – 177
4	Fedakârlık	21	16 – 18 - 20 – 26 – 27 – 29 – 30 – 39 – 47 – 54 – 55 – 72 – 81 – 91 - 109 – 140 – 143 – 176
Toplam	4		

Tablo 33 incelendiğinde; “Gümüş Kanat” adlı eserde 10+ frekans sayısına sahip olan 4 adet diğer değer tespit edildiği görülmektedir. Bu değerlerden en fazla işlenme sıklığına sahip olan değer 47 frekans sayısı ile “dinî değerler” olduğu; en az işlenme sıklığına sahip olan değer ise 21 frekans sayısı ile “fedakârlık” değeri olduğu görülmektedir.

“Türk İkizleri” adlı eserde yer alan ve 10+ işlenme sıklığına sahip olan öne çıkan diğer değerler ise Tablo 34’teki gibidir:

Tablo 34. “Türk İkizleri” adlı eserde öne çıkan diğer değerler

Değer Sayısı	Değerin Adı	Frekans (f)	Sayfa Aralığı
1	Dinî Değerler	28	19 – 24 - 26/27 – 34 – 44- 45 – 54 – 67 – 72 – 118 – 139 - 158 – 173 – 178 - 180 – 191 – 193 - 196 - 197 – 217/18 – 225 – 247 – 256 – 258
2	Kibar ve Nezaket Sahibi Olma	21	14 – 18 – 22 – 27 – 29 – 33 - 34 – 44 – 45 – 52 – 74 – 118 – 129 – 137 – 152/53 – 154 – 177 – 182 – 189 – 206 – 208
Toplam	2		

Tablo 34 incelendiğinde; “Türk İkizleri” adlı eserde 10+ frekans sayısına sahip olan 2 adet diğer değer tespit edildiği görülmektedir. Bu iki değerden en fazla işlenme sıklığına sahip olan değer 28 frekans sayısı ile “dinî değerler” olduğu; en az işlenme sıklığına sahip olan değer ise 21 frekans sayısı ile “kibar ve nezaket sahibi olma” değeri olduğu görülmektedir.

Tablo 33 ve Tablo 34 birlikte ele alınıp incelendiğinde ise her iki eserde de ön plâna çıkan 2 adet ortak öne çıkan diğer değer varlığından söz etmek mümkündür. Her iki eserde de ortak bir şekilde öne çıkan bu 2 diğer değer; “dinî değerler” ile “kibar ve nezaket sahibi olma” değerleri olduğu görülmektedir. Tablo 34 incelendiğinde “Türk İkizleri” adlı eserde toplamda 2 adet öne çıkan diğer değer tespit edilmesi; bu değerlerin “Gümüş Kanat” adlı eserde de aynı şekilde mevcut olması ve her iki eserde de 10+ frekans sayısına sahip olmasından ötürü “Öne Çıkan Ortak Diğer Değerler” kategorisinde ele alınıp incelenmiştir. Uçuk’un eserlerinde tespit edilen diğer değerlerin incelenişine, öncelikle öne çıkan ortak diğer değerler kategorisindeki değerlerden başlanmıştır. Ardından da sadece “Gümüş Kanat” adlı eserde öne çıkan diğer değerlerin işlenişine

geçilmiştir. “Türk İkizleri” adlı eserde ise yukarıda zikredilen ve her iki eserle ortak olan 2 değer dışında öne çıkan başka diğer değerlere rastlanılmadığından, “Türk İkizleri” adlı eser için ayrı bir başlığa gerek duyulmamıştır.

5.2.1. “Gümüş Kanat” ile “Türk İkizleri” adlı eserlerde öne çıkan ortak diğer değerler

5.2.1.1. Dinî Değerler

İncelenen eserlerden tespit edilen “Allah’a iman”, “dua”, “helal ve harama dikkat etme”, “şükretme” gibi değerlere ilişkin bulgular, “Dinî Değerler” adı altında tek bir başlıkta toplanmıştır. Kulun ilk ve en önemli vazifesi; Rabbini tanıyıp O’na iman etmesi, O’na karşı kulluk vazifesini yerine getirmesidir. Nisâ suresinde de Allah’a imanın önemi vurgulanmış; Allah’ın hükümlerinin yeri ve göğü kapladığı, yerdeki ve gökteki her şeyin yalnızca Allah’a ait olduğu ve kendi iyiliği için kişinin, tek yaratıcı olan Allah’a inanması gerektiği şu şekilde ifade edilmektedir: “Ey insanlar! Resul size Rabbinizden gerçeği getirdi (bunda şüphe yoktur), şu hâlde kendi iyiliğinize olarak (ona) iman edin. Eğer inkâr ederseniz, göklerde ve yerde ne varsa şüphesiz hepsi Allah'ındır. (O'nun sizin inanmanıza ihtiyacı yoktur). Allah geniş ilim ve hikmet sahibidir.” (Nisâ suresi, 170).

Uçuk, Allah inancını eserlerinde; Allah’a iman etme, Allah sevgisi, Allah’a koşulsuz teslimiyet, Allah’a sığınarak bir tek O’ndan yardım isteme, Allah’ın yüceliği, ölüm, ahiret, cennet-cehennem inancı, Allah’a ibadet etmenin önemi gibi konular üzerinden işlemeye çalışmıştır.

“Gümüş Kanat” adlı eserde 47; “Türk İkizleri” adlı eserde ise 28 kez işlendiği tespit edilen dinî değerlerin, eserlerde işleniş durumları ise şu şekildedir:

“... Zelzele başlamadan evvel, uluyan köpeklerini susturmak için bahçeye çıkan Nevzat Bey bir anda bütün sevdiklerini kaybederek dünyada tek başına kalmıştı. Bu sağlığın artık hiçbir kıymeti yoktu. Fakat Allah’ın verdiği canı Allah alırdı. Yaşayacaktı.” (GK, s. 40) örneğinde can verenin ve bu canı alacak olanın yalnızca Allah olduğu inancı, bütün ailesini Erzincan depreminde kaybetmesine rağmen bu inancından asla taviz vermeyen, güçlü bir imana sahip olan Nevzat Bey üzerinden aktarılmaya çalışılmıştır.

“Sonra müezzini gördü.

- Allahuekber!.. Allahuekber!..

- *Ezan okunuyordu.*” (GK, s. 89) örneğinde ise “Allahuekber” sözcüğü ile yaratıcıya olan sevgi ve bağlılık, Allah’ın büyüklüğü ve azameti vurgulanarak namaz ibadetine bir davet niteliği taşıyan ezana dikkat çekilmiştir.

“... İkinci namazına gelenler pabuçlarını çıkararak içeri giriyorlardı.” (GK, s. 89),

“Ayasofya’da ilk namazını kılmak üzere muhteşem, beyaz atından iniyordu.” (GK, s. 92) örneklerinde ise namaz ibadetine vurgu yapılarak çocuk okurlara bu yönde bir bilinç aşılanmaya çalışılmıştır.

“Celil’in gözlerinde, yerleri cilâlı taş parke döşeli, çalışma masaları, geniş pencerelerinde kolalı etamin perdeler asılı büyük atölye, tatlı bir sesle çalışan ‘iplik dikiş’ makinesi canlanmıştı. İçinden ‘Niçin olmasın dedi, Allah isterse ne olmazlar olur...’” (GK, s. 96) örneğinde de Yüce Allah’a sonsuz bir teslimiyet ile bağlı olmanın önemine ve gerekliliğine dikkat çekilmek istenmiştir. Allah’ın bir şeyin gerçekleşmesini dilemesi ve O’nun ‘Ol!’ emri üzerine nice olmazların bile mümkün hâle gelebileceği gerçeği, bu örnekte bir kez daha vurgulanmıştır.

“Genç kadının eli bir an Kemal’in saçları arasında hareketsiz kaldı. Sonra tekrar sevmeye devam etti.

- *İnsanlar yaşamak isterler çocuğum. Kendilerinden ziyade sevdiklerinin yaşamasını isterler... Fakat doğmak gibi ölmek de var bu dünyada. Gelen muhakkak ki, günün birinde gidecek.*” (GK, s. 120).

“ - İşte yavrum, bizden ayrılıp sonsuz âleme giden sevgililerimiz daima içimizde yaşar.

- *Sonra cennette buluşacağız onlarla, değil mi anneciğim?*

- *İnşallah yavrum...*” (GK, s. 121).

“Bütün varlığı ışık olmuştu. Kemal birdenbire yüreğinde Allah’ı buldu. Dudaklarının arasından bir dua sıcaklığı ile:

- *Allah’ım!.. Sana inanıyorum! Sözleri döküldü.*” (GK, s. 123).

“... Bu Nevzat Bey’in mezarı idi. ‘O, artık sevdiklerinin yanında! O Cennet denen güzel yerde yedi kat göğün üstünde,’ diye düşündü.” (GK, s. 158) örnekleri ile Uçuk, ölüm gerçeğine vurgu yaparak ölümün, hayatın bir parçası olduğuna ve ölüm, ahiret hayatı, cennet-cehennem gerçeklerinin daima hatırlanması gerektiğine dikkat çekmeye çalışmıştır.

“Sağdan, soldan:

- *Geçmiş olsun Parlak!*
- *Kurban kes, Fatma bibi!..*
- *Fakirlere helva dağıt, Fatma bibi!.. diyorlardı.” (Tİ, s. 173).*

“- Peki ecem, canım kurban olsun seni yaradana!..” (Tİ, s. 196).

Kul ile Yaradan arasında bir köprü niteliği taşıyan dua, müminin en güçlü kılıcı; Hz. Muhammed (s.a.v)’in de bir hadisinde buyurduğu gibi rahmet kapılarının anahtarıdır. Dua, Allah’ın azameti karşısında kulun acizliğinin en büyük alametidir. Çünkü kul, Rabbine her dua edişinde O’nun yüceliği karşısındaki acizliğini bir kez daha kabul etmiş ve O’nun yüceliğine ve merhametine sığınarak ancak O’ndan yardım dilemiş olacaktır. Ayrıca dua ederken dua adabına da uyulmalı; yüce Allah’ın, edilen dualara şüphesiz en hayırlı karşılığı vereceğine ve duanın gücüne inanarak büyük bir teslimiyet duygusu ile hareket edilmelidir.

Süzen Hanım, bir yandan evin iş yükü, öte yandan evlere dikişe gitmesi sebebiyle bir hayli yorgun ve bitkindir. Bütün zor zamanlarında dualarına hayırla karşılık veren Rabbine bir kez daha dua eder ve kalbine bir sükûnet gelir:

“Bir gönül diliyle ‘Allah’ım! dedi, benim kuvvetimi eksiltme, arttır. Yolumuzu çamurlara değil çimenlere aç Allah’ım!’ Bu dilek kalbine bir sükun verdi. Kocası ile oğluna gülümsedi. Tabağına eğildi.” (GK, s. 26).

Dikiş nakış işiyle meşgul olan Süzen Hanım’a Celil Bey, eşine teşekkür eşliğinde dua eder. Yaptığı dua ise hiç dilinden düşürmediği *“Ellerin dert görmesin!”* duası olup aynı zamanda bu dua, bir elinin dört parmağını kaybeden Celil Bey için çok büyük önem taşıyan bir duadır:

“Celil karısına, onun kızarmış ellerine muhabbetle bakarak:

- *Sağ ol karıcığım, dedi, ellerin dert görmesin!*

Babası için bu belki de en büyük bir dua idi. Kemal biliyordu. “Ellerin dert görmesin” o biraz titreyen ses ile babası her zaman onlara bu duayı ediyordu.” (GK, s. 69).

“Gözleri kapandı. İçinden ‘Allah’ım! Allah’ım! Ne olur benim sevgili Allah’ım, babama eski sağlığını, neşesini ve çalışma gücünü ver. Annemin kuvvetini, cesaretini arttır. Bana tekrar mektebe gitmek için izin ver Allah’ım!.. Babam iyileşirse çalışır. Annem yabancı evlerde değil,

kendi yuvasında dikişlerini diker, ben de mektebime giderim. Sonra Allah'ım, sen çok cömertsin. Bize güzel bir ev ver. Orada mesut olalım. Ne olur Allahcığım, ne olur... Âmin!" (GK, s. 90).

Fatma bibi, eşinin evden ayrılıp da bir daha dönmemesi üzerine Allah'a yavrularını babasız bırakmaması için yalvarmakta, dua etmektedir:

"... Üç gün üç gece gözümün yaşı dinmedi, boğazımdan bir lokma geçmedi, bir yudum su bile içmedim. El açmış yalvarıyordum, şu çocukları babasız, öksüz bırakma Allah'ım, diyordum." (Tİ, s. 53-54).

Türk milletine, Türk kadınına sayısız hak ve özgürlükler kazandırmış olan Atatürk'ü, yaptığı bu güzel hizmetlerinden ötürü saygı ve özlemle anan Fatma bibinin, devamında da Atatürk'ün ruhuna dualar ettiği görülmektedir:

"Fatma bibi, memnun gülümsedi:

- *Nur içinde yatsın koca Atatürk... Türk milletine çok güzel bir yol açtı."* (Tİ, s. 225).

Şükretmek, kulun Allah'a bir teşekkürü niteliğinde olup imanın da en önemli göstergelerindendir.

Uçuk da bu değere çokça önem vermiş ve söz konusu değere eserlerinde çeşitli şekillerde yer vermeye özen göstermiştir. Eserlerinde şükür ifadelerini kimi zaman açık bir şekilde kullanan yazar, kimi zaman ise Allah'a şükürün birer ifadeleri olan somut davranış şekillerine ve şükürü çağrıştıran birtakım ifadelere başvurarak bu değeri işlemeye gayret etmiştir.

"Gümüş Kanat" adlı eserin başkarakteri olan Kemal, aile fertlerinin sağ ve bir arada olmasından ve içecek bir tas çorbaya sahip oluşlarından ötürü Allah'a şükrederek O'na teşekkürlerini sunmaktadır:

"Kemal, içinden şükretti. Büyükleri sağdı. Kurulmuş sofralarında birleşmişlerdi ve çorbalarının dumanı tütüyordu." (GK, s. 25).

Kemal'in babası Celil Bey bir iş kazası sonucu çalışamaz hâle gelince eşi Süzen Hanım ile oğlu Kemal, evin geçimini sağlamaya çalışırlar. Aşağıdaki örnekte eve para getiren oğlu ile iftihar edip bunun için Rabbine sonsuz şükran ve teşekkürlerini sunan Celil Bey'in şükür sahibi bir insan oluşuna dikkat çekilmiştir:

“Her lokmayı ağzına almadan karısının omuzuna vuruyor:

- Karıcığım, evlat ekmeği yiyoruz desene! Allah'ım! Çok şükür Yarabbi! Bugünleri gördüğüme! diyordu.” (GK, s. 55).

“Genç kadın kati bir sesle:

- Elinde Celil! dedi, elinde... Kesilen dört parmağın değil de iki kolun iki bacağın sanki... Çok büyük kazalar oluyor dünyada... Gözlerini, hafızalarını, kollarını, bacaklarını kaybedenler az mı?” (GK, s. 55) örneğinde ise dört parmağını kaybedip de bu duruma kahrolan Celil Bey'e eşi Süzen Hanım'ın teselli verdiği ve daha beterinden koruduğu için Rabbine şükrettiği görülmektedir. Süzen Hanım, yaşadıkları tüm olumsuzluklar karşısında hiçbir zaman isyan etmeyip daima “Beterin beteri vardır.” anlayışı ile hareket eden, şükür sahibi bir insan modelini yansıtmaktadır.

“... Ellerimi göğe açarak Tanrıma şükrettim.” (Tİ, s. 54)

“Gözleri yaş içinde, yüzü sarı, bunlara rağmen sevinçliydi:

- Geçmiş olsun Parlak'ım!.. Bin şükür olsun... Köylüler yolumu kesip söyledikleri vakit, dilim tutuluyordu. Dermanım kesildi. Oracığa yıkılıp kalacaktım. Ne ise, arkadan, kurtulduğunu, bir şeyciklerin olmadığını söylediler. Yüreğime serin sular serpildi...” (Türk İkizleri, s. 178-179)

“Kulağının dibinde, yıllardır özlediği, fakat duyamadığı kalın bir ses cevap verdi:

- Aç gözünü Fatma!.. Ben, evinin erkeği, çocuklarının babası Hasan Onbaşı, gayri yuvama dönebildim. Tanrıya şükürler olsun, hepiniz sağsınız...” (Tİ, s. 256-257).

“... Sonra sağ eli ile oğlunun omuzunu okşadı. Gülümseyerek:

- Kıymetli bir pul, dedi, senin kitabının içinden çıkmış bile olsa bu pul kitapçı Nevzat Bey'e aittir. Kemal, bir babasına, bir annesine bakıyordu.

- Ama babacığım, dedi, Nevzat Bey kitabı bana hediye etmişti.

Celil, oğluna dikkatle baktı. Yüzündeki gülümseme silinmişti. Ciddi ve kati bir tavır takınmıştı.

- Dedim ya çocuğum. Kitabı sana vermiştir, ama içindeki pulu değil...” (GK, s. 139) örneği ile Uçuk, helal ile harama dikkat etmenin önemine vurgu yapmıştır.

5.2.1.2. Kibar ve nezaket sahibi olma

Türkçe Sözlük'ün “Başkalarına karşı saygılı ve incelikle davranma, incelik, naziklik, zarafet.” (TDK, 2011: 1769) şeklinde tanımladığı nezaket değeri, bireyin çevresindeki insanlara karşı saygılı ve kibar davranışlar içerisinde bulunma durumunu ifade etmektedir. Nezaket sahibi bireyler, çevresindeki insanları kırmamaya dikkat eden ve onlara karşı nazik, zarif davranışlarda bulunmaya özen gösteren kişiler olduğundan toplum tarafından çokça itibar gören, saygın bir kişiliğe sahip kibar bireyler konumundadırlar. Sosyal bir varlık olan insanoğlunun, bu değeri kendinde barındırması ve içselleştirmesi; onun toplum tarafından sevilip sayılmasını, değer görmesini sağlayacağından, küçük yaşlardan itibaren çocuklara önce ailede sonrasında ise okul ortamında nezaket ve görgü kuralları öğretilmeli ve onlara bu konuda örnek olunmaya çalışılmalıdır. “Gümüş Kanat” adlı eserde 24; “Türk İkizleri” adlı eserinde ise 21 kez işlendiği tespit edilen bu değer, eserlerde işleniş durumları ise şu şekildedir:

“ – Elmaları yıkayıp sofrayı kurayım mı anneciğim?

Genç kadın soğan tahtasının üstünde ustalıkla çabuk çabuk soğan doğruyordu. Başını kaldırmadan:

- Zahmet olmazsa yavrum! dedi.” (GK, s. 22).

“Genç adam, her zamanki gibi teşekkür kelimeleri mırıldanarak sepetteki havlunun sabunlu tarafı ile ellerini iyice sildi, sonra öbür ucu ile sabunları gidererek havluyu sepete bıraktı.” (GK, s. 25).

“Celil:

- Eline sağlık karıcığım! dedi. Izgara ciğerin bu kadar nefisini yememiştim.” (GK, s. 26).

“Kemal öğretmeninin elini öptü. Teşekkür etti.” (GK, s. 41).

“Kemal:

- Geçmiş olsun efendim. Çok üzüldüm... Öğretmenimin ellerinden öperim. Allahısmarladık efendim!

- Güle güle evladım, kusura bakma... Haftaya inşallah hocan iyileşir.

Kemal:

- İnşallah efendim, dedi.” (GK, s. 86).

“Sesinin titremesini saklamaya çalışarak:

- Size geçmiş olsun geldim! dedi.
- Sağ ol yavrum!.. Benim için ne büyük nimet... Allah'ın ne büyük lütfu... Yarabbi!.. Demek benim evlatçığım hasta dostunu ziyarete gelmiş...” (GK, s. 149).

“Durak, anasına yaklaşarak dürmecini aldı:

- Sağ ol ana...
- Kopardığı kocaman lokmayı çiğnerken anasını koltukluyordu:
- Eline sağlık ana, öyle güzel olmuş ki...” (Tİ, s. 14).

“Sağdan soldan tanıdıkları sesleniyorlar.

- Hoş geldin Fatma bibi.
 - Hele bir yerleşin de, hoş geldine geleceğiz.
- Fatma bibi, hepsine ayrı ayrı:
- Hoş bulduk, sağ olun! diyordu.” (Tİ, s. 18).

“Parlak, utanarak gülümsedi:

- Sana zahmet oldu ana.
- Fatma bibi ocağın yanına oturmuştu. Ateşten sütü indirdi:
- Siz de boş durmadınız. Yüreğiniz kaygısız olsun, ben kusura bakmam...
 - Sağ ol anacığım...
 - Sağ ol ana.” (Tİ, s. 44).

“Abuğ Hasan döğenden inerek onlara doğru yürüdü:

- Hoş geldiniz!..
- Hoş bulduk Abuğ dayı!.. İşin kolay gelsin!..
- Kolaysa başına gelsin...
- Sağ ol...

Fatma bibi onlara yaklaşmıştı:

- Biz biraz geç kaldık Abuğ Hasan...

Canın sağ olsun Fatma bibi, ben de sizi beklemeden işe başladım...” (Tİ, s. 118).

“O sırada bağıın çit kapısı açılarak Abuğ Hasan girdi. Onlara yaklaştı:

- Yediğiniz yağ bal olsun!..

Fatma bibi, onun boş yerini gösterdi:

- Otur ye, Abuğ Hasan...

İkizler:

- Sağ ol, Abuğ Hasan...” (Tİ, s. 152-153).

5.2.2. “Gümüş Kanat” adlı eserde öne çıkan diğer değerler

5.2.2.1. Fedakârlık

Bencilliğin zıddı olarak tanımlanabilen fedakârlık değerini Türkçe Sözlük “Özverili davranmak.” şeklinde tanımlamıştır (TDK, 2005: 1559). Şener (1997) ise “Önemli bir sebep ve amaç uğruna sıkıntıya girmek veya zorluklara göğüs gerebilmek.” (Şener, 1997: 191) şeklinde tanımladığı fedakârlık değeri üzerine ayrıca şu ifadeleri de kullanmıştır: “Öncelikle din, vatan, toplum, aile gibi insan için büyük önem gösteren, onun düzen ve mutluluğunu sağlayan, toplumu düzen ve adalet içinde yaşatan görev ve ideallerle ilgilidir. Bir hastanın tedavisi için doktor bulma, fakir birine para yardımı yapma, toplumun problemlerini gidermek için hayatını vakfetme, inanılan değerler uğruna şehit olma gibi fedakârlık örnekleri feridin ruh inceliğinin ve vicdani hassasiyetinin bir göstergesidir.”

Fedakârlık değerinden söz edildiği yerlerde bencillik, vurdumduymazlık, çıkarıcılık, karşılık gözeterek iyilik ve yardımda bulunma gibi kavram ve eylemlerin varlığından bahsetmek mümkün değildir. Çünkü fedakârlık, kişinin kendisinden çok çevresini düşünmesi ve onlar için elinden geleni yapmaktan çekinmemesidir. Uçuk’un “Gümüş Kanat” adlı eserinde 21 defa işlendiği tespit edilen bu değer, eserde işleniş durumları ise şu şekildedir:

“Gümüş Kanat” adlı eserde başkarakter Kemal’in babası, matbaada çalışırken yanındaki çalışanlardan genç bir çocuğun makineye kolunu kaptırmak üzere olduğunu görür ve onun kolunu kurtarmak pahasına kendi elini makineye kaptırarak dört parmağını yitirir. Bu fedakârca davranışı sonucu ailesini mağdur ettiğini düşündüğü için kahrolan Celil Bey’e, eşi Süzen Hanım destek olmaya çalışır:

“Karısının sesini duyar gibi oldu: ‘Celilciğim, sen bir çocuğun iki kolunu kurtarmak için dört parmağını feda etmişsin. Ben de olsam aynı şeyi yapardım. Ben, senin bu hareketine kaza değil, bir çeşit kahramanlık diyorum.” (GK, s. 30).

“Ana-oğul, sevdikleri insan iyileşinceye kadar onu bütün üzüntülerden koruyacaklarına, kurtulması için hiçbir fedakârlıktan çekinmeyeceklerine ve aralarındaki sırrı saklayacaklarına söz verdiler.” (GK, s. 39).

Kemal, babası uğruna canından bile vazgeçmeyi göze alacak derecede bir fedakârlık örneği sergilemeye hazır bir çocuktur, bu durum şu örnekte net bir şekilde görülebilmektedir:

“Kemal babasına yardım etmek, ona faydalı olmak için canını bile verirdi.” (GK, s. 47).

Kemal, eve para getirerek ailesine yardım edebilmek amacıyla okulu bıraktığını Nevzat Bey’e söyler. Bu düşünceli ve güzel davranış, 11 yaşındaki bir çocuk için son derece özverili, fedakârca bir davranış örneğidir:

“ - Niçin evladım? Neden okulunu bıraktın?

Kemal kısaca babasının başına gelenleri anlattı, sonra:

- Eve yardım için... diye sözünü tamamladı.” (GK, s. 81).

“Kemal çocuğa:

- Bu, çok zor bir iş dedi. İyi havalarda ne ise, ama bu soğuklarda...

Çocuk dalgın, kederli:

- Ne yapacaksın? dedi. Evde annem hasta... Bir de küçük kardeşim var, okula gidiyor.” (GK, s. 109) örneğinde ise ailesinin geçimini, hasta annesinin ilaç parasını sağlayabilmek için okulunu bırakıp zor kış şartlarında dahi simit satan çocuğun fedakârca davranışı gözler önüne serilmiştir.

Celil Bey, kendisinden tek bir yardımı ve fedakârlığı dahi esirgemeyen eşine ve oğluna karşı mahcubiyetini ve minnettarlığını şu sözlerle ifade etmektedir:

“... Sesi de biraz pürüzlü çıkıyordu.

- Süzen ve sen olmasaydınız bu sene başıma gelen fırtınayı atlatamazdım. Siz, esirgemediğiniz kendi sağlığınıza, kendi hayatınıza ayırıp bana şefkat ve fedakârlıkla baktınız. Siz olmasaydınız sevgililerim, ben yaşayamazdım...” (GK, s. 143).

“... Gelecek yıllarda daha çok şeyler görecekti. Fakat o, daima ailesine bağlı, onlar için fedakâr, onları çok seven bir Kemal olarak kalacaktı. Çok çalışacaktı...” (GK, s. 176).

5.2.2.2. Merhamet-Şefkat

Yardımsızlık, empati, başkaları adına kaygılanma, duyarlılık, iyilikseverlik gibi değerler ile doğrudan ilişkili olan merhamet değerinin insan yaşamındaki yeri ve önemi çok büyüktür. TDK tarafınca “Bir kimsenin veya bir başka canlının karşılaştığı kötü durumdan dolayı duyulan üzüntü, acıma.” (TDK, 2011: 1657) şeklinde tanımlanan “merhamet” değerinin küçük yaşlardan itibaren çocuklara kazandırılması büyük önem arz etmektedir. Çünkü merhamet sahibi bir insan; ailesi ve çevresindeki tüm canlılar için bir tehdit unsuru olmaktan çıkıp aksine onları düşünen, her zaman onlar için endişelenen, onların iyiliğini isteyen, kendini onların yerine koyarak onları anlamaya çalışan, zor günlerinde onlara şefkat ve acıma duygularıyla yaklaşan bir birey haline gelir. Çevresine duyarlı, çevresindeki canlıların acılarına, sıkıntılarını ortak olmayı bilen bilinçli bireylerin yetiştirilebilmesi için bu değer küçük yaşlardan itibaren çocuklara kazandırılmasına özen gösterilmeli; merhametli, şefkatli, acıma duygularına sahip; bencillikten ve vurdumduymazlıktan uzak bireylerin yetiştirilmesi sağlanmaya çalışılmalıdır.

Uçuk da eserlerinde gerek doğrudan ve açık bir şekilde gerekse de örtülü ve dolaylı biçimlerde merhamet/şefkat değerini işlemeye özen göstermiştir. Merhamet değeri Uçuk’un eserlerinde kimi zaman hayvanlara karşı duyulan acıma duygusu şeklinde belirirken kimi zaman hayatını zor şartlar altında idame ettirmeye çalışan çaresiz kişilere, kimi zaman ise bir kitap kahramanının zorlu yaşantısına kayıtsız kalamamak şeklinde görülmektedir. “Gümüş Kanat” adlı eserde 12 defa işlendiği tespit edilen bu değer, eserde işleniş durumları ise şu şekildedir:

“Celil Usta, cilt yığınının arasından çıktı. Sirtında lâcivert renkli, iyi dikilmiş bir iş gömleği vardı. Birkaç adımda pencerenin önüne geldi.

- Hani, kuş nerede?

Kemal, yaprakların arasında artık hiç çırpınmayan kuşu gösterdi:

- İşte!

Celil Usta:

- Vah zavallıcık! dedi. Bir damla canı kalmış...” (GK, s. 12).

“Kitap sergisi yapılmamıştı. ‘Zavallı Necdet Bey,’ diye düşündü. Kitap satamazsa ne ile geçinirdi? Dünyada tek başına kalmış bir adamdı. Üç çocuğu, karısı, ihtiyar anacığı Erzincan zelzelesinde ölmüşlerdi...” (GK, s. 40).

“Öğretmen onu dinlerken gözlerinde yaşlar belirmişti. Sonra:

- Peki Kemal! dedi, sen okula gelir gibi derslerine çalış. Sonra bir rapor filân alırsın belki. İmtihana girersin. Sen benim en iyi talebemsin Kemal! İnşallah yakında gene okula dönersin.” (GK, s. 41).

“Güvercinler serginin boş kalan yerinde konup kalkıyorlardı. Kemal’e hepsinin gözlerinin feri sönük geldi. Zavallılıklar muhakkak ki açtılar.” (GK, s. 49).

“İçinde acıma, özlem, sevgi duyguları kabarıyordu. ‘Nevzat Bey keşke amcam olsa idi. Hiç değilse akşamlarını bir aile ocağında geçirirdi,’ diye kalbi ezilerek ona yaklaştı.” (GK, s. 81).

“... Bu kimsesiz bir yavru idi. Bana ‘Kimsem yok! Ne olur beni al!’ diye yalvarınca dayanamadım.” (GK, s. 93).

“Çocuğa yaklaştılar. Üstü başı temizdi ama pek ısıtıcı değildi. Anne oğul göz göze baktılar. Her ikisinin gözlerinde aynı ifade vardı: Acımak!..” (GK, s. 108).

BÖLÜM 6

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmanın bu bölümünde araştırma boyunca elde edilen bulgulardan hareketle ulaşılan sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

6.1. Sonuçlar

Cahit Uçuk, çocuk edebiyatı alanında kaleme aldığı çeşitli eserleriyle tanınan Cumhuriyet dönemi kadın yazarlarından. Yazın hayatına şiir ile başlayan yazar, daha sonra nesre yönelerek bu yolda ilerlemiştir. Hem yetişkinlere hem de çocuk okurlara hitap eden Uçuk, ilerleyen dönemlerde tamamen çocuk edebiyatı alanına yönelerek hedef kitlesi çocuklar olan eserler kaleme almaya başlamıştır. Roman, hikâye, masal, tiyatro, anı ve şiir türünden eserlerinin varlığı; yazarın ortaya koyduğu eserlerin tür bakımından çeşitlilik ve zenginliğini göstermektedir. Değerler eğitime oldukça önem veren Cahit Uçuk, eserlerinde kimi zaman doğrudan ve açık bir şekilde kimi zaman ise dolaylı ve örtük olarak evrensel, millî ve dinî değerlere yer vermeye çalışmıştır.

Bu çalışmada, Uçuk'un "Gümüş Kanat" ve "Türk İkizleri" adlı çocuk romanları "*MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (2018) Bağlamında Belirlenen Değerler Listesi*"ndeki 21 farklı değer ve bu değer listesine dâhil olmayıp da eserlerde işlendiği tespit edilen diğer değerler esas alınarak incelenmiştir. Çalışmanın ölçütü olarak kabul edilen "*MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (2018) Bağlamında Belirlenen Değerler Listesi*" şu yolla oluşturulmuştur:

21 farklı değeri kapsayan bu liste; MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (2018)'ndeki 18 değer ile MEB kaynakları (Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programları)'nce ortak kabul edilen 10 kök değerlerin bir araya getirilmesi sonucu oluşturulmuştur. Hem 18 farklı değerden oluşan bir değer grubunu hem de diğer programlarca ortak kabul edilen kök değerleri kapsayan program, MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (2018)'dir. Bu bağlamda MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (2018), söz konusu diğer öğretim programlarına nazaran daha geniş kapsamlı olduğundan bu çalışmada esas alınan program, MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (2018) olmuştur. Çalışmanın ölçütü kabul edilen değer listesi, MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (2018)'ndeki 18 değere, kök değerlerden olup da bu 18 değerinin içerisinde yer almayan

“dostluk”, “öz denetim” ve “sabır” değerlerinin eklenmesi sonucu oluşturulmuştur. Söz konusu çalışma ölçütünün bu şekilde oluşturulmuş olması, eserlerin hem MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (2018)’ndaki 18 değer hem de söz konusu MEB kaynaklarınca ortak olan kök değerler bazında aynı anda incelenebilme imkânını doğurmuştur. “MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (2018) Bağlamında Belirlenen Değerler Listesi”nde yer alan toplam 21 farklı değer esas alınarak eserlerde detaylı bir değer analizi gerçekleştirilmiştir. Bu değer listesi kapsamındaki değerler dışında kalıp da eserlerde tespit edilen diğer değerler ise çalışmanın “Diğer Değerler” başlığı altında değerlendirmeye alınmıştır.

“MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (2018) Bağlamında Belirlenen Değerler Listesi”nde yer alan değerler şunlardır: “adalet, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, dostluk, duyarlılık, dürüstlük, estetik, eşitlik, öz denetim, özgürlük, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, tasarruf, vatanseverlik, yardımseverlik.”

Yukarıda sıralanan 21 değerın 10’u aynı zamanda MEB’in belirlemiş olduğu ortak kök değerlerden olup bu değerler şunlardır: “adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik.”

Eserlere yönelik gerçekleştirilen detaylı incelemeler sonucunda “Cahit Uçuk’un ‘Gümüş Kanat’ ve ‘Türk İkizleri’ adlı çocuk romanlarında tespit edilen farklı değer sayısı ile toplam değer sayısı kaçtır?” problem sorusuna cevap mahiyetinde ulaşılan veriler şu şekildedir:

Çalışmanın ölçütü olarak kabul edilen değer listesindeki değerler ile tespit edilen diğer değerler bazında yazarın her iki eseri de birlikte ele alınıp incelendiğinde; eserlerde tespit edilen 50 farklı değerın toplamda 740 kez yinlendiği sonucuna ulaşılmıştır.

Eserler bazında yapılan inceleme sonucunda ise şu verilere ulaşılmıştır:

“Gümüş Kanat” adlı çocuk romanında tespit edilen 43 farklı değerın toplamda 396 kez yinlendiği tespit edilmiştir. Bu 43 değerden 17’sinin “MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (2018) Bağlamında Belirlenen Değerler Listesi”ne ait olduğu; geriye kalan 26 değerın ise “diğer değerler” kategorisine dâhil olduğu görülmüştür.

“Gümüş Kanat” adlı eserde tespit edilen değerlerden en çok tekrarlanan değerın, 48 yinlenme sayısıyla “sevgi” değeri; en az tekrarlanan değerlerin ise 1 frekans sayısına sahip olan “alçakgönüllülük-tevazu”, “hoşgörü”, “onurlu bir yaşam sürme” ve “özgüven” değerleri olduğu görülmüştür.

“Türk İkiizleri” adlı çocuk romanında ise tespit edilen 40 farklı değerin toplamda 344 kez yinlendiği tespit edilmiştir. Bu 40 değerden 16’sının “*MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (2018) Bağlamında Belirlenen Değerler Listesi*”ne ait olduğu; geriye kalan 24 değerin ise “diğer değerler” kategorisine dâhil olduğu görölmüştür.

“Türk İkiizleri” adlı eserde tespit edilen değerlerden en çok tekrarlanan değerin, 61 yinelenme sayısıyla “*sevgi*” değeri; en az tekrarlanan değerlerin ise 1 frekans sayısına sahip olan “*cömertlik*”, “*dostluk*”, “*hoşgörü*”, “*kadirşinaslık*” ve “*kahramanlık*” değerleri olduğu görölmüştür.

“*Cahit Uçuk’un ‘Gümüş Kanat’ ve ‘Türk İkiizleri’ adlı eserlerinde öne çıkan değerler hangileridir?*” problem sorusunun cevabı Tablo 8 ve Tablo 9’da verilmiştir. Eserlerde tespit edilen değerler, işlenme sıklığı açasından ele alınmış ve yapılan detaylı incelemeler sonucunda her bir eserde 10+ frekans sayısına sahip olan değerler, o eserin “Öne Çıkan Değerler” listesini oluşturmuştur. Yapılan incelemeler sonucunda ulaşılan sonuçlar şu şekildedir:

Tablo 8. “Gümüş Kanat” adlı eserde öne çıkan değerler

Değer Numarası	Değerin Adı	Frekans (f)
1	Sevgi	48
2	Dinî Değerler	47
3	Duyarlılık	27
4	Merhamet-Şefkat	27
5	Kibar ve Nezaket Sahibi Olma	24
6	Fedakârlık	21
7	Çalışkanlık	17
8	Saygı	14
9	Estetik	14
10	Bilimsellik	13
Toplam	10	252

Tablo 8’den de göröldüğü üzere “Gümüş Kanat” adlı eserin öne çıkan değerler listesini; “sevgi, dinî değerler, duyarlılık, merhamet-şefkat, kibar ve nezaket sahibi olma, fedakârlık, çalışkanlık, saygı, estetik ve bilimsellik” değerleri oluşturmaktadır. Bu 10 farklı değerin toplamda 252 kez yinlendiği; bununla birlikte en çok yinlenen değerin 48 frekans sayısı ile “*sevgi*” değeri; en az yinlenen değerin ise 13 frekans sayısı ile “*bilimsellik*” değeri olduğu görölmektedir. Ayrıca öne çıkan bu değerlerden “çalışkanlık, duyarlılık, estetik, sevgi, saygı ve bilimsellik” değerleri “*MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (2018) Bağlamında Belirlenen Değerler Listesi*” kapsamında iken geriye kalan 4 değer ise “*Diğer Değerler*” kapsamına girmektedir.

Tablo 9. “Türk İkiizleri” adlı eserde öne çıkan değerler

Değer Numarası	Değerin Adı	Frekansı (f)
1	Sevgi	61
2	Duyarlılık	37
3	Dinî Değerler	28
4	Kibar ve Nezaket Sahibi Olma	21
5	Çalışkanlık	20
6	Dayanışma	15
7	Estetik	12
8	Sorumluluk	11
9	Dürüstlük-Doğruluk	10
10	Yardıms severlik	10
Toplam	10	225

Tablo 9’den da görüldüğü üzere “Türk İkiizleri” adlı eserin öne çıkan değerler listesini; “sevgi, duyarlılık, dinî değerler, kibar ve nezaket sahibi olma, çalışkanlık, dayanışma, estetik, sorumluluk, dürüstlük-doğruluk ve yardıms severlik” değerleri oluşturmaktadır. Bu 10 farklı değer in toplamda 225 kez yinelen diği; bununla birlikte en çok yinelenen değerin 61 frekans sayısı ile “sevgi” değeri; en az yinelenen değerin ise 10 frekans sayısı ile “dürüstlük-doğruluk” ile “yardıms severlik” değerleri olduğu görülmektedir. Ayrıca öne çıkan bu değerlerden “çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük-doğruluk, estetik, sevgi, sorumluluk ve yardıms severlik” değerleri “MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (2018) Bağlamında Belirlenen Değerler Listesi” kapsamında iken geriye kalan 2 değeri ise “Diğer Değerler” kapsamına girmektedir.

“Cahit Uçuk’un ‘Gümüş Kanat’ ve ‘Türk İkiizleri’ adlı çocuk romanları, ‘MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (2018) Bağlamında Belirlenen Değerler Listesi’nde yer alan değerlerden hangilerini, ne sıklıkla içermektedir?” problem sorusuna yanıt mahiyetinde ulaşılan sonuçlar ise şu şekildedir:

Her iki eserde de hiç tespit edilemeyen tek değeri “bağımsızlık” değeri olmuştur. “Bağımsızlık” değerine her iki eserde de rastlanılmadığından, eserler bu listedeki 20 farklı değeri ve tespit edilen diğer değerler bazında ele alınmıştır. “MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (2018) Bağlamında Belirlenen Değerler Listesi” kapsamındaki değerlerin eserlere dağılımı ise şu şekildedir:

➤ MEB’in belirlemiş olduğu kök değerlerin ilki olan “adalet” değerine “Gümüş Kanat” adlı eserde doğrudan ve açık bir şekilde hiç rastlanılmaz iken “Türk İkiizleri” adlı eserde ise bu değeri 2 defa rastlanılmıştır.

➤ “Aile birliğine önem verme” değeri “Gümüş Kanat” adlı eserde 7 defa tespit edilmiş iken “Türk İkiizleri” adlı eserde ise 4 defa tespit edilmiştir.

➤ “Gümüş Kanat” adlı eserde hiç rastlanılmayan bir değeri olan “barış” değerine “Türk İkiizleri” adlı eserde 2 defa rastlanılmıştır.

- “Türk İkizleri” adlı eserde hiç tespit edilmeyen “*bilimsellik*” değerine “Gümüş Kanat” adlı eserde ise 13 defa rastlanılmıştır.
- Her iki eserde de tespit edilen değerlerden biri olan “*çalışkanlık*” değerine “Gümüş Kanat” adlı eserde 17; “Türk İkizleri” adlı eserde ise 20 defa rastlanılmıştır.
- “*Dayanışma*” değeri “Gümüş Kanat” adlı eserde 2 kez tespit edilmiş iken “Türk İkizleri” adlı eserde ise 15 defa tespit edilmiştir.
- Kök değerlerden olup da “Gümüş Kanat” adlı eserde 5 defa rastlanılan “*dostluk*” değerine, “Türk İkizleri” adlı eserde ise 1 defa rastlanılmıştır.
- “*Duyarlılık*” değeri ise “Gümüş Kanat” adlı eserde 27; “Türk İkizleri” adlı eserde ise 37 defa tespit edilmiştir.
- Kök değerlerden olan “*dürüstlük*” değerine “Gümüş Kanat” adlı eserde 2; “Türk İkizleri” adlı eserde ise 10 defa rastlanılmıştır.
- “*Eстетik*” değeri “Gümüş Kanat” adlı eserde 14 defa tespit edilmiş iken “Türk İkizleri” adlı eserde ise 12 defa tespit edilmiştir.
- “Gümüş Kanat” adlı eserde hiç rastlanılmayan bir diğer değer ise “*eşitlik*” değeri olmuştur. Söz konusu değere “Türk İkizleri” adlı eserde 2 defa rastlanılmıştır.
- “*Öz denetim*”, “*özgürlük*” ve “*sabır*” değerleri de “Türk İkizleri” adlı eserde hiç rastlanılmayan değerlerden olmuştur. MEB’in belirlemiş olduğu ortak kök değerlerden birisi olan “*öz denetim*” değerine “Gümüş Kanat” adlı eserde 6 defa rastlanılmıştır. Aynı eserde “*özgürlük*” değerine 2; diğer bir kök değer olan “*sabır*” değerine ise 3 defa rastlanılmıştır.
- Kök değerler listesindeki değerlerden “*saygı*”, “*sevgi*”, “*sorumluluk*”, “*tasarruf*”, “*vatanseverlik*” ve “*yardımseverlik*” değerleri de her iki eserde tespit edilen ortak değerlerden olmuştur. “*Saygı*” değerine “Gümüş Kanat” adlı eserde 14; “Türk İkizleri” adlı eserde ise 3 defa rastlanılmış iken “*sevgi*” değerine ise “Gümüş Kanat” adlı eserde 48; “Türk İkizleri” adlı eserde ise 61 defa rastlanılmıştır. “Gümüş Kanat” adlı eserde 2 defa yinelenen “*sorumluluk*” değeri “Türk İkizleri” adlı eserde ise 11 defa yinelenmiştir.
- “*Tasarruf*” değeri “Gümüş Kanat” adlı eserde 3; “Türk İkizleri” adlı eserde ise 7 defa tespit edilmiştir.
- “*Vatanseverlik*” değeri de her iki eserde işlenen ortak bir değer olup “Gümüş Kanat” adlı eserde 4; “Türk İkizleri” adlı eserde ise 2 defa tespit edilmiştir.
- Her iki eserde de tespit edilen bir diğer ortak değer de “*yardımseverlik*” değeridir ve bu değer “Gümüş Kanat” adlı eserde 12; “Türk İkizleri” adlı eserde ise 10 defa yinelenmiştir.

➤ “MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (2018) Bağlamında Belirlenen Değerler Listesi”ndeki söz konusu 20 farklı değer, “Gümüş Kanat” adlı eserde toplam 181; “Türk İkiizleri” adlı eserde ise toplam 199 defa yinelenmiştir.

➤ “Bilimsellik”, “öz denetim”, “özgürlük” ve “sabır” değerleri “Gümüş Kanat” adlı eserde tespit edilip de “Türk İkiizleri” adlı eserde hiç rastlanılmayan değerler iken; “adalet”, “barış” ve “eşitlik” değerleri ise “Türk İkiizleri” adlı eserde işlenip de “Gümüş Kanat” adlı eserde hiç tespit edilemeyen değerlerdir.

➤ “Aile birliğine önem verme”, “çalışkanlık”, “dayanışma”, “dostluk”, “duyarlılık”, “dürüstlük”, “estetik”, “saygı”, “sevgi”, “sorumluluk”, “tasarruf”, “vatanseverlik” ve “yardımseverlik” değerleri ise her iki eserde de ortak bir şekilde işlendiği tespit edilen değerlerdir.

➤ “Gümüş Kanat” adlı eserde (f48); “Türk İkiizleri” adlı eserde ise (f61) yinelenme sayısı ile “sevgi” değeri, her iki eserde de en çok yinelenen değer olmuştur. Uçuk’un eserlerinde “sevgi” değerine “insan sevgisi”, “aile sevgisi”, “doğa sevgisi”, “hayvan sevgisi” ile “kitap ve okuma sevgisi” gibi alt başlıklar şeklinde rastlanılmıştır. “Dostluk (f6), öz denetim (f6), vatanseverlik (f6), sabır (f3), adalet (f2), barış (f2), eşitlik (f2), özgürlük (f2)” değerleri ise her iki eserde de en az yinelenme sayısına sahip olan değerler olmuştur.

“MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (2018) Bağlamında Belirlenen Değerler Listesi’nde yer almadığı hâlde Cahit Uçuk’un ‘Gümüş Kanat’ ve ‘Türk İkiizleri’ adlı çocuk romanlarında işlenen ‘diğer değerler’ nelerdir?” problem sorusunun cevabı ise eserlerden ulaşılan bulgular bağlamında şu şekildedir:

“Gümüş Kanat” adlı eserde 27 farklı diğer değer toplamda 218 defa; “Türk İkiizleri” adlı eserde ise 24 farklı diğer değer toplamda 145 defa yinlendiği tespit edilmiştir.

➤ **“Gümüş Kanat” adlı eserde tespit edilen “diğer değerler” şunlardır:**

“alçakgönüllülük/tevazu - birlik ve beraberlik - cesur olma – dinî değerler - düzenli, tertipli ve plânlı olma - edep ve terbiye sahibi olma – fedakârlık - gurur duyma - güven/güvenilirlik - hatasını kabullenme, hatasından ders çıkarma ve af dileme – hoşgörü – iyilikseverlik - iyimser olma/iyi niyet taşıma – kadirşinaslık – kahramanlık - kanaatkâr olma/tokgözlülük – kibar ve nezaket sahibi olma – merhamet/şefkat – onurlu bir yaşam sürme

– örnek teşkil etme – özgüven – sadakat/vefa – takdir/tebrik edebilme – temizliğe önem verme
– ulusal değerlere önem verme - umutlu olma – yaşama sevinci.”

➤ **“Türk İkizleri” adlı eserde yer alan “diğer değerler” ise şu şekildedir:**

“barış - birlik ve beraberlik - cesur olma – cömertlik – dinî değerler – edep ve terbiye sahibi olma - fedakârlık - gurur duyma – güven/güvenilirlik - hatasını kabullenme, hatasından ders çıkarma ve af dileme – hoşgörü – iyilikseverlik - iyimser olma/iyi niyet taşıma – kadirşinaslık – kahramanlık - kibar ve nezaket sahibi olma – merhamet/şefkat – misafirperverlik – özgünlük - özgüven – sadakat/vefa – takdir/tebrik edebilme – temizliğe önem verme – ulusal değerlere önem verme - umutlu olma.”

➤ “Gümüş Kanat” adlı eserde işlenip de “Türk İkizleri” adlı eserde rastlanılmayan toplam diğer değer sayısı 6’dır. Bu değerler şunlardır: “alçakgönüllülük/tevazu – düzenli, tertipli ve plânlı olma - kanaatkâr olma/tokgözlülük - onurlu bir yaşam sürme – örnek teşkil etme - yaşama sevinci.”

➤ “Türk İkizleri” adlı eserde işlendiği hâlde “Gümüş Kanat” adlı eserde rastlanılmayan diğer değerlerin ise toplam 3 adet olduğu tespit edilmiştir. Bu değerler ise; “cömertlik - misafirperverlik – özgünlük” değerleridir.

“Diğer değerler” kategorinde olup da 10+ frekans sayısına sahip olan değerler, “Öne Çıkan Diğer Değerler” başlığı altında ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

➤ “Gümüş Kanat” adlı eserde toplam 4 adet öne çıkan diğer değer tespit edilmiştir. Bu değerlerden en çok yinelenen değer 47 frekans sayısı ile “dinî değerler” olduğu; en az yinelenen değer ise 21 frekans sayısı ile “fedakârlık” değeri olduğu görülmüştür. Çalışmanın bulgular kısmında yer verilen Tablo 33’e göre “Gümüş Kanat” adlı eserde tespit edilen öne çıkan diğer değerler, yinelenme sıklıklarına göre sırasıyla şu şekildedir:

“dinî değerler (f 47), merhamet-şefkat (f 27), kibar ve nezaket sahibi olma (f 24), fedakârlık (f 21).”

➤ “Türk İkizleri” adlı eserde 10+ frekans sayısına sahip olan 2 adet diğer değer tespit edildiği görülmektedir. Bu iki değerden en fazla işlenme sıklığına sahip olan değer 28 frekans sayısı ile “dinî değerler” olduğu; en az işlenme sıklığına sahip olan değer ise 21 frekans sayısı ile “kibar ve nezaket sahibi olma” değeri olduğu görülmektedir.

- Netice itibarıyla her iki eserde de ön plâna çıkan 2 adet ortak öne çıkan diğer değer varlığından söz etmek mümkündür. Her iki eserde de ortak bir şekilde öne çıkan bu 2 diğer değer; “*dinî değerler*” ile “*kibar ve nezaket sahibi olma*” değerleri olduğu görülmektedir. Tablo 34 incelendiğinde “Türk İkizleri” adlı eserde toplamda 2 adet öne çıkan diğer değer tespit edilmesi; bu değerlerin “Gümüş Kanat” adlı eserde de aynı şekilde mevcut olması ve her iki eserde de 10+ frekans sayısına sahip olmasından ötürü “Öne Çıkan Ortak Diğer Değerler” kategorisinde ele alınıp incelenmiştir. Uçuk’un eserlerinde tespit edilen diğer değerlerin incelenişine, öncelikle öne çıkan ortak diğer değerler kategorisindeki değerlerden başlanmıştır. Ardından da yalnızca “Gümüş Kanat” adlı eserde öne çıkan diğer değerlerin işlenişine geçilmiştir. “Türk İkizleri” adlı eserde ise yukarıda zikredilen ve her iki eserce ortak olan 2 değer dışında öne çıkan başka diğer değerlere rastlanılmadığından, “Türk İkizleri” adlı eser için ayrı bir başlığa gerek duyulmamıştır.
- Sonuç olarak, çalışmanın “Öne Çıkan Diğer Değerler” başlığı altında toplam 4 adet değere yer verilmiştir. Bu değerler şu şekildedir: “*dinî değerler, fedakârlık, kibar ve nezaket sahibi olma, merhamet.*”

Cahit Uçuk’un “Gümüş Kanat” ve “Türk İkizleri” adlı çocuk romanları millî, dinî ve kültürel değer çeşitliliği bakımından oldukça zengindir. Çalışmanın “Bulgular ve Yorumlar” ile “Sonuçlar” kısmında zikredilen belli başlı değerler dışında Uçuk’un eserlerinde tespit edilen daha birçok değerden bahsetmek mümkündür. Ancak bu değerler çalışmanın ölçütü kabul edilen değerler listesine dâhil olmadığından ve eserlerde de az bir yinelenme sıklığına sahip olduklarından dolayı söz konusu değerler için ayrı bir başlığa ve ayrıntılı açıklamalara gerek duyulmamıştır. Çalışma boyunca eserlerde tespit edilen tüm değerler tasnif özellikleri gereğince frekans sayıları ile birlikte tablo hâline getirilerek “Bulgular” kısmında sunulmuştur. Tespit edilen bütün değerler içerisinden “MEB Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (2018) Bağlamında Belirlenen Değerler Listesi” kapsamında olan değerler ile “Öne Çıkan Diğer Değerler” listesine girmeyi başaran değerler, ayrı başlıklar hâlinde bağımsız olarak ele alınıp incelenmiştir. Bu iki tasnif dışında kalan değerler için ise herhangi bir tanımlama veya detaylı bir açıklama yoluna gidilmemiş, sadece gerekli görülen yerlerde söz konusu değerlere değinilmiştir.

Netice olarak, ulaşılan veriler doğrultusunda Uçuk’un “Gümüş Kanat” ve “Türk İkizleri” adlı çocuk romanlarının, içerdikleri değerler açısından zengin ve TDÖP çerçevesinde

Türkçe öğretiminde değer iletimi açısından yeterli oldukları; dolayısıyla değerler eğitimi alanında Uçuk'un söz konusu bu iki eserinden yararlanılabileceği kanaatine varılmıştır.

6.2. Öneriler

Çalışma boyunca elde edilen sonuçlara ilişkin oluşturulan öneriler şu şekildedir:

1) İyi insan yetiştirmek, eğitim sisteminin ilk ve nihai amacı olmalıdır. Uçuk'un bu çalışma için seçilen "Gümüş Kanat" ve "Türk İkizleri" adlı çocuk romanları, sahip oldukları değer sayısı ve çeşitliliği itibarıyla bu gayeye hizmet eden eserlerdir. Bu sebeple çocukları hayata hazırlayan ve onların karşısında en önemli rol-model konumunda olan ebeveynler ve öğretmenler, söz konusu bu eserlerden rahatlıkla yararlanabilir.

2) Türkçe ders kitaplarında Uçuk'un "Gümüş Kanat" adlı eserine yer verildiği gibi, değerler eğitimi açısından zengin ve aynı zamanda çocuk psikolojisine ve gelişimine de uygun olan "Türk İkizleri" adlı eserine ve yazarın uygun görülen diğer eserlerine de Türkçe ders kitaplarında yer verilebilir.

3) Bu çalışmada Uçuk'un yalnızca "Gümüş Kanat" ve "Türk İkizleri" adlı çocuk romanları değerler eğitimi açısından incelenmiştir. Ulaşılan sonuçlar doğrultusunda değerler eğitimi açısından yeterli görülen bu eserlerin yanı sıra yazarın henüz incelemeye alınmayan diğer eserleri de değer iletimi açısından incelenebilir.

4) Tek bir edebî eserin bütün değerleri kapsayamayacağı gerçeği göz önünde bulundurularak çocukların Cahit Uçuk'tan ve farklı yazarlardan kendi yaş ve gelişim özelliklerine uygun olup da değer aktarımı yönünden zengin olan eserleri okumaları sağlanmalıdır.

5) Cumhuriyet döneminin ilk kadın yazarlarından olan Cahit Uçuk'un daha geniş kitlelerce tanınmasını sağlamak adına Uçuk'un hayatı, çocuk edebiyatı alanındaki yeri ve eserlerine dair mevcut olan akademik çalışmalara yenileri de eklenmeye çalışılarak yazarın hayatı ve eserleri daha derin ve geniş bir açı ile incelenebilir.

6) Araştırmanın inceleme nesnelere olan "Gümüş Kanat" ile "Türk İkizleri" adlı eserler, MEB'in belirlemiş olduğu kök değerleri de kapsayan "MEB Sosyal Bilgiler Öğretim Programı (2018) Bağlamında Belirlenen Değerler Listesi"ndeki değerler ve diğer değerler bakımından zengin oldukları için Türkçe öğretimi ve değerler eğitimi alanında bu eserlerden daha sık yararlanılabilir.

7) Türkçe öğretmenleri tarafından yapılacak plânlamalar doğrultusunda, incelenen eserlerin belli başlı bölümleri gerçek hayatla ilişkilendirilerek yapılandırmacı eğitim anlayışına uygun bir şekilde derslerde yaratıcı drama, tiyatro gibi yöntemler eşliğinde sınıfta canlandırılarak kalıcı öğrenmeler gerçekleşebilir.

8) Evrensel değerler açısından zengin olan bu eserlerin okul kütüphaneleri ve sınıf kitaplıklarında yeterli sayıda yer alabilmesi adına çalışmalar yapılabilir.

9) Çocukların önünde en büyük rol-model konumunda olan anne, baba ve öğretmenlerin de bu eserleri okumaları sağlanarak okul içi ve dışı tüm etkinliklerde değer iletimi noktasında bu eserlere başvurulabilir.

KAYNAKLAR

- Akarsu, B. (1984). *Felsefe terimleri sözlüğü*. Savaş.
- Akbaş, O. (2004). *Türk milli eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim II. kademedeki gerçekteşme derecesinin değerdendirilmesi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Akbaş, O. (2008). Değer eğitimi akımlarına genel bir bakış. *Değerler Eğitimi*, 6(16), 9-27. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/302506>
- Aktaş, Ö. ve Safran, M. (2013). Evrensel bir değer olarak barış ve barış eğitiminin tarihçesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar*, 172(172), 131-150. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsadergisi/issue/21496/230470>
- Aktepe, V. (2010). *İlköğretim 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde “yardımseverlik” değerinin etkinlik temelli öğretimi ve öğrencilerin tutumlarına etkisi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Alagöz, F. C. (2012). *Cahit Uçuk’un masal kitaplarında temel değerlerin Türkçe eğitimine katkısı* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Uşak Üniversitesi.
- Altan, M. Z. (2011). Çoklu zekâ kuramı ve değerler eğitimi. *Pegem Eğitim ve Öğretim*, 1(4), 53-57. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/pegegog/issue/22592/241313>
- Arslan, M. (2007). *Türkiye’de İslâm ve iş ahlâkı: Teorik ve pratik yönleriyle ahlâk* (R. Kaymakcan ve M. Uyanık, Ed.). Dem.
- Aydemir, C. (2010). *Ömer Seyfettin ve hikâyelerinde eğitim değerleri* (1. baskı). Roza.
- Aydın, M. (2003). Gençliğin değer algısı: Konya örneği. *Değerler Eğitimi*, 1(3), 121-144. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ded/issue/29198/312593>
- Aydın, M. (2011). Değerler, işlevleri ve ahlâk. *Eğitime Bakış*, 7(9), 39-45. Erişim adresi: <https://docplayer.biz.tr/218604-Degerler-islevleri-ve-ahlak.html>
- Ayverdi, İ. (2005). *Misalli büyük Türkçe sözlük*. Kubbealtı Neşriyatı.
- Bacanlı, H. (1999). Üniversite öğrencilerinin değer tercihleri. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 20(20), 598-610. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kuey/issue/10376/126981>
- Bastem, N. (2018). *A. Vahap Akbaş’ın çocuk eserlerinin değerler bakımından incelenmesi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Başaran, İ. E. (1997). *Eğitim psikolojisi: Eğitimin psikolojik temelleri* (5. baskı). Özgün.
- Beil, B. (2003). *İyi çocuk, zor çocuk, ‘doğru davranışlar çocuklara nasıl kazandırılır?’* [çeviren (çev.) Cuma Yorulmaz]. Arkadaş.
- Belet, Ş. D. ve Deveci, H. (2008). Türkçe ders kitaplarının değerler bakımından incelenmesi. VII. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Sempozyumunda sunulmuştur. Ankara.

- Bilgin, N. (1995). *Sosyal psikolojide yöntem ve pratik çalışmalar*. Sistem.
- Bozkurt, V. (2008). *Değişen dünyada sosyoloji: temeller-kavramlar-kurumlar*. Ekin.
- Cihan, N. (2014). Okullarda değerler eğitimi ve Türkiye'deki uygulamaya bir bakış. *Turkish Studies*, 9(2), 429-436. Erişim adresi: https://turkishstudies.net/turkishstudies?mod=makale_tr_ozet&makale_id=17348
- Çağlayan, A. (2013). *Ahlâk pusulası ahlâk ve değerler eğitimi*. Dem.
- Çakıcı, E. (2010). *Milli eğitim bakanlığının 2004 yılında tavsiye ettiği yüz temel eserdeki yerel romanlar aracılığıyla edebiyat öğretiminde değerler öğretimi üzerine bir araştırma* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi.
- Çınar, H. (2017). *Çocuk edebiyatı üzerine-Cahit Uçuk'un çocuk romanlarında tip ve iletiler*. Hiperyayın.
- Çintaş, D. (2009). *İbrahim Zeki Burdurlu'nun eserlerinde çocuk eğitimi ile ilgili evrensel değerler* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Demircioğlu, İ. H. ve Tokdemir, M. A. (2008). Değerlerin oluşturulma sürecinde tarih eğitimi: amaç, içerik ve işlev. *Değerler Eğitimi*, 6(15), 69-88. Erişim adresi: <https://ded.dem.org.tr/gorsel/pdf/ded-15-makale-3.pdf>
- Demirel, M. (2009). Sınıf öğretmenlerinin ve okul yöneticilerinin karakter eğitimine ilişkin öz-yeterlik inançları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi*, 37(37), 36-49. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/hunefd/issue/7801/102242>
- Dilmaç, B. (1999). *İlköğretim öğrencilerine insanî değerler eğitimi verilmesi ve ahlâki olgunluk ölçeği ile eğitimin sınanması* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Dilmaç, B. ve Ulusoy, K. (2015). *Değerler eğitimi*. Pegem.
- Doğan, A. (1999). *Cahit Uçuk hayatı-sanatı-eserleri*. MEB.
- Doğan, A. (2005). Cahit Uçuk'un macera romanları. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları*, 2(3), 21-50. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/turkiyat/issue/16673/330701>
- Doğan, İ. (2005). *Modern toplumda vatandaşlık, demokrasi ve insan hakları* (6. baskı). Pegem-A.
- Doğanay, A. (2006). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi-Yapılandırmacı bir yaklaşım* (C. Öztürk, Ed.). Pegem-A.
- Ekşi, H. (2003). Temel insanî değerlerin kazandırılmasında bir yaklaşım: karakter eğitimi programları. *Değerler Eğitimi*, 1(1), 79-96. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ded/issue/29200/312609>
- Ekşi, H. ve Katılmış, A. (2014). *Karakter eğitimi el kitabı*. Nobel.

- Emiri, E. (2014). *Gülsüm Cengiz'in eserlerine değerler eğitimi açısından bir yaklaşım* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Fernandes, L. (1999). Value personalisation: a base for value education. *International Conference on Teacher Education*. Israel,
- Fichter, J. H. (1990). *Sosyoloji nedir?* (N. Çelebi, çev.). Toplum.
- Gökçe, B. (2008). *Gülten Dayıoğlu'nun çocuk öykülerinde değer eğitimi ve öykülerin Türkçeye katkısı* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İnönü Üniversitesi.
- Güçlü, M. (2015). Türkiye'de değerler eğitimi konusunda yapılan araştırmalar. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar*, 8(38), 720-732. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/283438079_Turkiye_de_Degerler_Egitimi_Konusunda_Yapilan_Arastirmalar
- Güngör, E. (1993). *Değerler psikolojisi üzerinde araştırmalar*. Ötüken.
- Güngör, E. (2000). *Değerler psikolojisi üzerine araştırmalar* (3. basım). Ötüken.
- Güven, A. (2014). *Değerler eğitimi ve Türkçe derslerinde değerlerin kullanımı*. Palet.
- Halstead, J. M. ve Taylor, M. J. (2000). Learning and teaching about values: a review of recent research. *Cambridge Journal Of Education*, 30(2), 169- 202. Erişim adresi: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/713657146>
- Hökelekli, H. (2008). Bir değer: adalet. *Dem*, 2(5), 132-137.
- Hökelekli, H. (2011). *Değerler psikolojisi ve eğitimi*. Timaş.
- Hökelekli, H. (2013). *Ailede, okulda, toplumda değerler psikolojisi ve eğitimi*. Timaş.
- İner, H. (2020). *Nuran Turan'ın hikâyelerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Kafalı, M. (1999). *Anadolu'nun fethi ve Türkleşmesi*. Trabzon Türk Ocakları.
- Kağıtçıbaşı, Ç. ve Kuşdil, M. E. (2000). Türk öğretmenlerin değer yönelimleri. *Türk Psikoloji*, 15(45), 59-76. Erişim adresi: <https://www.psikolog.org.tr/tr/yayinlar/dergiler/1031828/tpd1300443320000000m000233.pdf>
- Kapkın, B., Çalışkan, Z. ve Sağlam, M. (2018). Türkiye'de 1999-2017 yılları arasında değerler eğitimi alanında yapılmış lisansüstü çalışmaların incelenmesi. *Değerler Eğitimi*, 16(35), 183-207. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ded/issue/37646/351533>
- Kaptan, S. Y. (2015). *İlkokul 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde hoşgörü değerinin karma yaklaşıma dayalı bilgisayar destekli etkinliklerle öğretimi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.

- Karagöz, Y. (2002). Liberal öğretilerde adalet, hak ve özgürlük. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler*, 26(2), 267-295. Erişim adresi: <https://kutuphane.dogus.edu.tr/mvt/pdf.php?pdf=0001028&lng=0>
- Kaymakcan, R. ve Meydan, H. (2011). Din kültürü ve ahlak bilgisi programları ve öğretmenlerine göre değerler eğitimi. *Değerler Eğitimi*, 9(21), 29-55. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/302458>
- Keskin, Y. (2008). *Türkiye’de Sosyal Bilgiler öğretim programlarında değerler eğitimi: Tarihsel gelişim, 1998 ve 2004 programlarının etkililiğinin araştırılması* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Kılınç, A. ve Akyol, Ş. (2009). İlköğretim 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan sevgi temasının değerler eğitimi açısından incelenmesi. *Birinci Uluslararası Eğitim Araştırmaları Konferansında sunulmuştur*. Çanakkale.
- Kıncal, R. (2007). *Vatandaşlık bilgisi* (2. baskı). Nobel.
- Korkmaz, S. (2015). *Din psikolojisine değerler yaklaşımı çerçevesinde Erol Güngör’ün katkıları* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Sütçü İmam Üniversitesi.
- Kulaksızoğlu, A. ve Dilmaç, B. (2000). İnsani değerler eğitimi programı. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri*, 12(12), 199-208. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/maruaebd/issue/381/2389>
- Kumbasar, E. (2011). *Muzaffer İzgü’nün romanlarının değerler eğitimi açısından incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Kurtulan, I. (2007). *Özel eğitim öğretmenlerinin mesleki etik değerler açısından kendilerini değerlendirmeleri* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Maslovaty, N. (2003). The placement of moral contents: Priorities and structures of the belief system of teachers and high school students. *Educational Research and Evaluation*, 9(1), 109-134. Erişim adresi: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1076/edre.9.1.109.13548>
- MEB (2017). *Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı*. MEB.
- MEB (2018a). *Türkçe dersi ilkököl ve ortaokul 4, 5, 6, 7, 8. sınıflar öğretim programı*. MEB.
- MEB (2018b). *Sosyal bilgiler dersi ilkököl ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar öğretim programı*. MEB.
- MEB (2019). *Türkçe dersi öğretim programı*. MEB.
- Michaelis, U. J. (1988). *Social studies for children: A guide to basic instruction* (Ninth edition). Prentice Hall Inc.
- Naylor, D. T. ve Diem, R. (1987). *Elementary and middle school social studies*. Random House Press.

- Nazıroğlu, B., Gün, A., Kılıç, A. İ., ve Kaya, F. (2016). *Teoriden Pratiğe Değerler Eğitimi İçinde (181-259)*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Oğuzkan, A. F. (2010). *ocuk edebiyatı* (9. baskı). Anı.
- Öncü, A. (2015). *Değerler eğitimi bağlamında Ahmet Hamdi Tanpınar ve Oğuz Atay'da değerler* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Özbay, M. (2006). *Türkçe özel oğretim yöntemleri*. Öncü.
- Özbay, M. (2010). *Türkçe oğretimi yazıları*. Öncü.
- Özbay, M. ve Karakuş T. E. (2011). Dede Korkut Hikâyelerinin Türkçe oğretimi ve değer aktarımı açısından nemi. *Pegem Eğitim ve Oğretim*, 1(1), 21-31. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/pegegog/issue/22596/241355>
- Özden, H. . (2007). *Aşk felsefesi-Türk ve Batı düşüncesinden rneklerle*. Arı-Sanat.
- Özgüven, İ. E. (2001). *Ailede iletişim ve yaşam*. PDREM.
- Pığın, G. (2005). *ocuklara değer aktarımı*. İlya İzmir.
- Poyraz, H. (2004). Değerlerin kuruluşu ve yapısı. *Uluslararası Değerler Eğitimi Sempozyumunda sunulmuştur*. İstanbul.
- Sarı, M. (2007). *Demokratik değerlerin kazanımı sürecinde örtük program: Düşük ve yüksek "Okul Yaşam Kalitesi"ne sahip iki ilköğretim okulunda nitel bir alışma* [Yayımlanmamış doktora tezi]. ukurova Üniversitesi.
- Sarı, İ. (2016). *Adaleti aramak*. Nokta E-kitap.
- Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. *Advances In Experimental Social Psychology*, 25(25), 1-65. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/230557790_Universals_in_the_Content_and_Structure_of_Values_Theoretical_Advances_and_Empirical_Tests_in_20_Countries
- Seyyar, A. (2003). *Ahlâkî terimler szlğ*. Beta Basım A.ř.
- Seyyar, A. (2004). *Davranış bilimleri terimleri sözlüğü*. Beta.
- Soykan, . N. (2004). Genel geçer bir ahlak olanaklı mıdır? *Değerler ve Eğitimi Sempozyumunda sunulmuştur*. İstanbul.
- Sönmez, H. (2011). *Reşat Ekrem Koçu'nun çocuklar için yazdığı eserlerde değer eğitimi ve Türkçe* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İnönü Üniversitesi.
- Susar, S. (2015). *Dede Korkut Hikâyelerinde değerler eğitimi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi niversitesi.
- şen, . (2007). Millî Eğitim Bakanlığının 2005 yılında tavsiye ettiği 100 Temel Eser yolunda Türkçe eğitiminde değerler oğretimi üzerine bir araştırma [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi.

- Şener, S. (1997). *Başarı yolunda 70 kural*. İnkılab Basım Yayım.
- Şirin, M. R. (2000). *99 soruda çocuk edebiyatı* (Şirin, M. R., Ed.). Çocuk Vakfı.
- Tangney, J. P., Baumeister, R. F. ve Boone, A. L. (2004). High self-control predicts good adjustment, less pathology, better grades, and interpersonal success. *Journal of Personality*, 72(2), 272-322. Erişim adresi: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/15016066/>
- Taşpınar, M. (2009). Eğitimde örtük program ve değerler eğitimi (Demirli, C., Ed.). *I. İyilik Sempozyumunda sunulmuştur*. Elazığ.
- Tokdemir, M. A. (2007). *Tarih öğretmenlerinin değerler ve değerler eğitimi hakkında görüşleri* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Tulumcu, F. İ. ve Tulumcu, F. M. (2015). İlköğretim ikinci kademe Türkçe dersi programlarında yer alan değerler. *Değerler Eğitimi*, 13(29), 535-560. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ded/issue/29167/312348>
- Türk Dil Kurumu (2011). *Türkçe sözlük* (11. baskı). TDK.
- Türk Dil Kurumu (2021). *Güncel Türkçe sözlük*, <https://sozluk.gov.tr/> adresinden 05.01.2021 tarihinde alınmıştır.
- Uçuk, C. (1995). *Bir imparatorluk çökerken*. Yapı Kredi.
- Uçuk, C. (2003a). *Erkekler dünyasında bir kadın yazar*. Yapı Kredi.
- Uçuk, C. (2003b). *Yıllar sadece sayı. Silsilename II, anı*. Yapı Kredi.
- Uçuk, C. (2008). *Türk ikizleri*. Bilge Kültür Sanat.
- Uçuk, C. (2018). *Gümüş kanat*. Bilge Kültür Sanat.
- Ulun, E. B. (2021). Astrid Lindgren ve Cahit Uçuk'un çocuk romanlarında çocuk ve değerler eğitimi [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Bursa Uludağ Üniversitesi.
- Yaman, E. (2012a). *Değerler eğitimi*. Akçağ.
- Yaman, E. (2012b). *Değerler eğitimi-Eğitimde yeni ufuklar*. Akçağ.
- Yaman, E. (2016). *Değerler eğitimi-Eğitimde yeni ufuklar* (4. baskı). Akçağ.
- Yazıcı, K. (2006). Değerler eğitimine genel bir bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 19(19), 499-522. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tubar/issue/16960/177116>
- Yeniay, S. (2019). *Behiç Ak'ın hikâyelerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (8. baskı). Seçkin.
- Zavalsız, Y. S. (2014). *Değerler eğitimi*. Ensar Neşriyat.